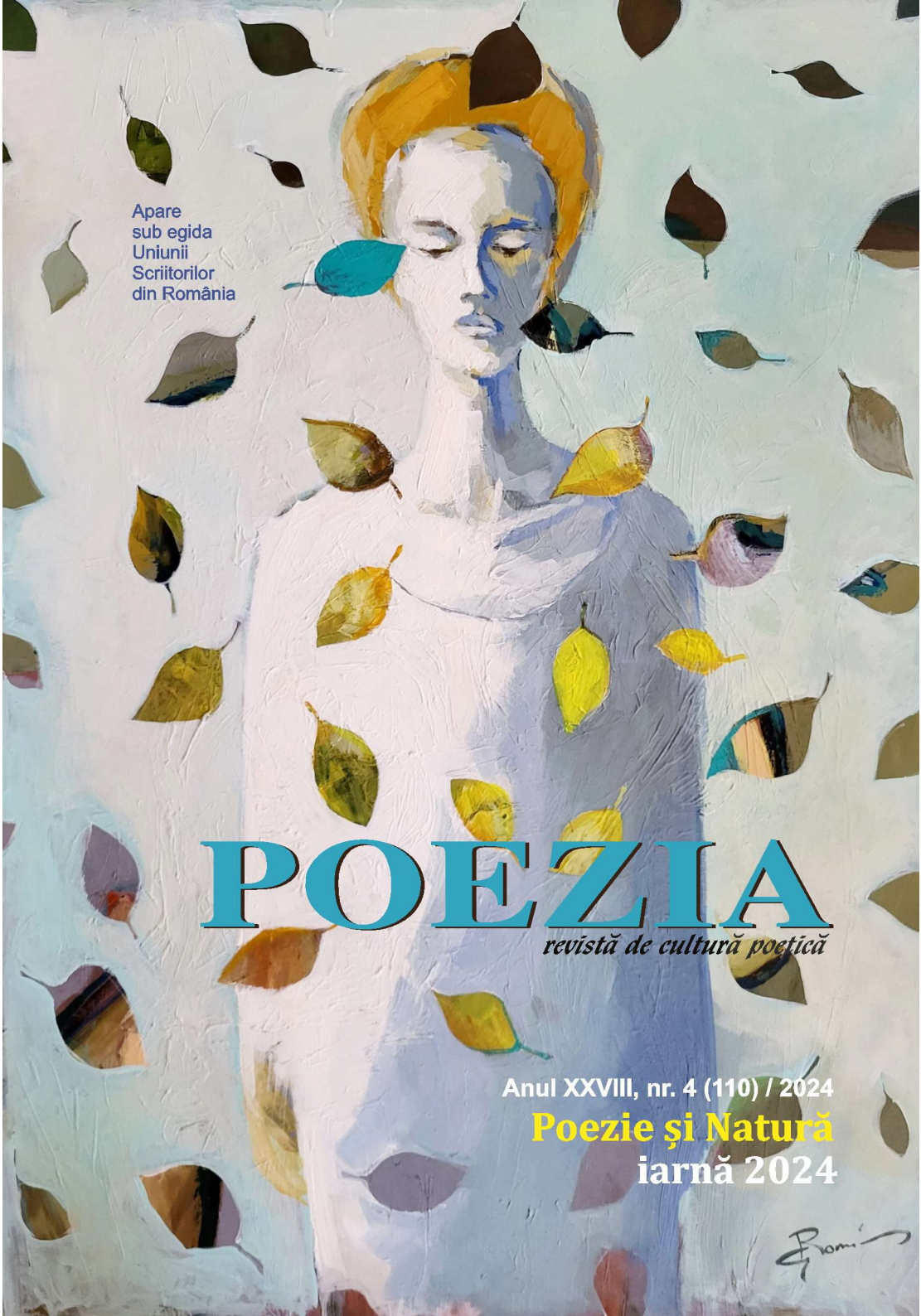

Apare
sub egida
Uniunii
Scriitorilor
din România

POEZIA

revistă de cultură poetică

Anul XXVIII, nr. 4 (110) / 2024

Poezie și Natură
iarnă 2024

APARE SUB EGIDA
UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA

ASOCIAȚIA REVISTELOR, PUBLICAȚIILOR ȘI EDITURILOR

POEZIA

revistă de cultură poetică/ trimestrial
nr. 4 (110)/ iarnă 2024

110

Tema numărului
POEZIE ȘI NATURĂ
iarnă 2024

Editor: FUNDAȚIA CULTURALĂ POEZIA

REDACȚIA:
DIRECTOR FONDATOR: Cassian Maria SPIRIDON
REDACTOR ŞEF: Marius CHELARU
REDACTORI: Liviu PAPUC
SECRETARIAT DE REDACȚIE: Doina BUCIULEAC

COLEGIUL:
Güner AKMOLLA (Constanţa)
Lucian ALEXIU (Timişoara)
Diana Dobriţa BÎLEA (Constanţa)
Cristina CHIPRIAN
Teo CHIRIAC (Chişinău)
Dragoş COJOCARU (Iaşi)
Ion HADÂRCĂ (Chişinău)
Olimpia IACOB (Satu Mare)
Mircea PLATON (Iaşi)
Mircea M. POP (Germania)
Cristina RUSU (Iaşi)
Christisan W. SCHENK (Germania)
Luan TOPCIU (Albania, România)

Pe coperta 1: lucrare de **Ciprian ROMANIUC**

REDACȚIA ŞI ADMINISTRAȚIA:
Str. I.C. Brătianu nr. 22, etaj 1
700037, Iaşi
Tel.: 0744 629591; 0799 987449
e-mail: *poezia95@yahoo.com*
www.poezia.usriasi.ro
RO53RNCB0175033618300001– BCR IASI CUI 11850040

ABONAMENTE pe adresa **REDACȚIEI** sau în **contul** revistei
(cu condiția expedierii pe adresa revistei a documentului de plată precum și a adresei poștale complete unde să fie expediată revista).
Costul unui exemplar este 15 lei.
Costul unui abonament anual este 60 lei + 16 lei taxe poştale.

*Tipărit la **ALL BLUE SRL Iaşi***

ISSN 1582-0890

SUMAR 110

Cassian Maria SPIRIDON: *Natura poeziei* / **5**

„Poemele mele sunt pline de sinceritate"
– Marius CHELARU în dialog cu Sona HAMBARDZUM, Armenia / **18**

„Traducerea de poezie este o fereastră deschisă către lume" – Niculina OPREA în dialog cu Ayten MUTLU, Turcia/ **26**

POEME de: Constantin LUPEANU (31), Victoria MILESCU (34), Constantin NOVĂCESCU (36), Olga Alexandra DIACONU (37), Ana VĂCĂRAŞU (40), Aura CREIŢARU (42), Maria GĂITAN MOZES (43), Codruţa VANCEA (45), Victor RUSU (48), Emilia AMARIEI (50), Madeleine DAVIDSOHN (53)

TINERI AUTORI: Costică CIOCAN (55), Daniela BOTNARU (56), Ştefan Tudor BACIU (58)

INEDIT: Ion Gheorghe PRICOP/ **62**

POEZII DE IERI PENTRU AZI: Ioan CANTACUZINO / **65**

ARTE POETICE LA ROMÂNI:
Bogdan Petriceicu HASDEU – *Mişcarea literelor în Eşi* / **67**

POEME ROMÂNEŞTI de: Ilarie VORONCA (74), Virgil TEODORESCU (74), Ioan MOLDOVAN (74), Agatha BACOVIA (75), Niculina OPREA (75), Lucian ALEXIU (77), Vasile CONIOŞI MESTEŞANU (67), Cassian Maria SPIRIDON (83).

Traduse de: Mircea M. POP, Zofia BESZCZYŃSKA, Mihai Gruia NOVAC, Olimpia IACOB, Jim KACIAN, Ana VRĂJITORU

Marius CHELARU – *Biblioteca haiku*/ **87**

P O E Z I E de: Li Bai şi Du Fu, (94), Mia COUTO (99), Valerio SUCCI (102), Antonietta GNERE (103), Monia GAITA (105), Francesco FILIA (107), Imperatrice BRUNO (108), Fabrizio DALL'AGLIO (109), Emanuela DALLA LIBERA (110), Gabriella MAGGIO (110), Monica MARTINELLI (111), Tiziana MARINI (112), Luca CIPOLLA (112), Ana AHMATOVA (114), Vladimir NABOKOV (117), Osip MANDELŞTAM (118), Yvan GOLL (123), Friedrich HÖLDERLIN (123), Zeki ALI (128), Neşe YAŞIN (129), Ümit INATÇI (130), Jenan SELÇUK (131), Emel KAYA (132), Tuğçe TEKHANLI (133), Martha L. CANFIELD (134), Noris ROBERTS (142), Vasko POPA (144), Sona HAMBARDZUM (149)

În româneşte de: Constantin LUPEANU, Ana VRĂJITORU, Eliza MACADAN, Alexandru MACADAN, Simona STANCU, Luca CIPOLLA, Ana ŞORODOC,

Cătălina FRÂNCU, Mircea M. POP, Marius CHELARU, Daniela ANDRONACHE, Olimpia IACOB, Slavomir GVOZDENOVICI, Lucian ALEXIU

POEZIE ŞI MIRACOL
Radu ŞERBAN – Natura şi natura umană în poemul nipon / **152**
Maria TRANDAFIR – Elemente ale naturii între eternitate şi efemeritate / **155**
Daniela ANDRONACHE – Metamorfoza naturii „în mugurii ramurilor plini de lumini”/ **162**
Diana Dobrița BÎLEA – Cuvintele „neliniştirii” / **167**
Emilia STAJILA – Poezia şi natură.../ **172**

ESEU
Giorgio LINGUAGLOSSA – Un text critic despre Osip Mandelştam... / **177**
Radu ŞERBAN – Poetul japonez şi Carmen Sylva / **185**
Victoria FONARI– Mărgioara: centrul universului poetic al lui Matcovschi/ **189**
Ştefan AMARIȚEI – Menirea negentropică a ființei antropice la Blaga/ **193**

CRONICI ŞI RECENZII
Marius CHELARU – *Biblioteca de poezie*/ **196**
Diana Dobrița BÎLEA – Caligrafia fulgerului român(esc) / **204**
Marius MANTA – Ion Tudor Iovian, Împăratul infranegrului / **208**
Petre RĂU – Tănase Dănăilă – *„Aspirații transparente”* / **212**
Rodica MARIAN – „Absenţele” lui Ara Alexandru Şişmanian / **215**
Victor RUSU – Jurnal de lectură. O „Cîntarea cîntărilor” inversă / **219**
Const. MIU – Filosofia sinelui introvertit / **221**
Radu BOTIŞ – Regăsirea prin iubire / **224**
Mihaela I. RĂDULESCU – Rafinament şi sensibilitate: Ion Pillat / **225**
Raluca FARAON – O poezie a revoltei/ **228**
Raluca MANEA – Solilocviile ţărmului/ **231**

ÎNSEMNĂRI
Florentina NIȚĂ – *POEZIA DIASPOREI* – Italia (XXXIII)/ **233**

PAGINILE AFORISMULUI
Emil DINGA – Poate exista o critică literară a aforismului / **238**

PRIMA VERBA (Cristina CHIPRIAN)/ **248**

Mihai EMINESCU – *De ce nu-mi vii* / **250**

Cassian Maria SPIRIDON

NATURA POEZIEI

Natura, după *Micul dicţionar Enciclopedic*, (Editura Enciclopedică, 2005), cuprinde lumea anorganică şi organică (regnul animal, vegetal, mineral) care constituie obiectul de studiu al ştiinţelor naturii, la care aş adăuga că ne oferă nesfîrşite oportunităţi în a avea acces la frumuseţi pe care, graţie gustului, aşa cum îl defineşte Kant, le descoperim şi ne încîntă estetic, pe măsura educaţiei şi autoeducaţiei pe care ni le-am însuşit. Iar natura umană, ne spune acelaşi *Dicţionar*, se rezumă la ceea ce este constant în om, în fireştile diferenţe datorate culturii şi societăţii. La Aristotel, în *Metafizica* (Ed. Academiei, 1965, traducerea Şt. Bezdechi) citim în Cartea a V-a capitolul 4: „*Natură* se numeşte, într-un sens, devenirea a ceea ce creşte, înţeles care i-ar reveni cuvîntului *physis* = natură, dacă ar avea un *y* lung. În alt sens, se numeşte elementul originar, inerent, din care se dezvoltă ceea ce implică o creştere. În al treilea înţeles, se numeşte natură acel ceva inerent din care-şi ia obîrşia prima mişcare în orice lucru natural, ca atare. Cuvîntul creştere naturală se întrebuinţează spre a denumi tot ceea ce sporeşte din alt lucru, fie prin atingere cu aceasta, fie prin concreştere cu el, fie prin adaos în el, cum se întîmplă cu embrionul...

În al patrulea rînd, se numeşte natură şi materia primară a vreunui obiect artificial, ce nu se poate schimba din propria ei potenţă şi din care constau sau devin lucrurile. Astfel, cînd e vorba de o statuie sau de un vas de aramă sau de obiecte făcute din lemn, arama sau lemnul e denumită natura acestor lucruri şi aşa mai departe. Căci fiecare lucru constă din acestea, în timp ce materia primordială se conservă. În sensul acesta sînt numite natură şi elementele lucrurilor fireşti, şi anume unii dau numele de natură Focului, alţii Pămîntului, alţii Apei, alţii Aerului, alţii la altceva de acest fel, fie că unii identifică natura numai cu unul din aceste elemente, fie că alţii o identifică cu toate acestea. În al cincilea rînd, se mai numeşte natură, în alt sens, substanţa – lucrurilor naturale. Aşa procedează acei care denumesc natură prima îmbinare a elementelor sau, cum spune Empedocle: «Nu

există natură la nici unul din lucruri;/ Totul se amestecă doar şi iar şi iar se desface».

Iată la ce au dat oamenii numele acesta; natură! De aceea, despre un lucru care prin firea lui este sau devine, măcar ca materia lui primă datorită căreia el este sau devine există, spunem că el – lucrul – nu are încă natura lui, atît timp cît n-are forma şi înfăţişarea sa. Prin urmare există prin natură doar ceea ce constă din aceste două elemente: forma şi materia".

În *Fizica* (traducere N.I. Barbu, Editura Moldova, 1995) Stagiritul conexează natura şi arta: „Într-un sens se numeşte natură materia primă care serveşte de substrat lucrurilor care au în ele însele principiul mişcării şi schimbării, iar în alt sens natura este forma şi tipul conform definiţiei. Astfel, după cum se numeşte artă ceea ce este conform cu arta şi ceea ce este tehnic, tot aşa se numeşte natură ceea ce este potrivit cu natura şi naturalul. Însă, despre nici un lucru n-am putea spune că are ceva potrivit cu arta, dacă este pat numai potenţial, dar nu are forma unui pat, şi nici că este artă; tot aşa nici în lucrurile constituite prin natură".

Pentru a preciza în Cartea a II-a a *Fizicii* despre tot ceea ce ţine de *techne* – din greaca veche, meşteşug, iscusinţă, artă, ştiinţă aplicată: „În general, meşteşugul duce la bun sfârşit lucrurile pe care natura nu le poate desăvârşi, iar pe altele le imită. Deci, dacă lucrurile făcute prin meşteşug au o cauză finală, este evident că şi lucrurile făcute prin natură au o cauză finală. Într-adevăr, în lucrurile care se fac prin artă şi în cele care se fac prin natură raportul dintre antecedent şi consecvent este la fel. Aceasta este mai ales evident pentru alte animale «decât omul», care nu fac ceva nici cu meşteşug, nici deliberat, nici cercetând. De aceea, unii nu ştiu dacă păianjenii şi furnicile şi alte vietăţi de acest fel lucrează prin gândire sau prin altceva. Cel care înaintează încetişor în acest fel găseşte că şi la plante lucrurile utile se întâmplă potrivit cu un scop, aşa cum bunăoară frunzele sunt făcute ca să protejeze fructul. În acest fel, dacă rândunica îşi face cuibul prin natură sau în vederea vreunui scop, sau dacă păianjenul îşi ţese pânza şi dacă plantele produc frunzele în vederea fructelor, şi îşi îndreaptă rădăcinile nu în sus, ci în jos, ca să-şi dobîndească hrana, este evident că există o astfel de cauză în lucrurile care sunt generate şi există prin natură. Şi pentru că natura este dublă, pe de o parte materie, iar pe de altă parte formă, iar aceasta este scop, iar cealaltă există în vederea scopului, aceasta ar fi cauza sau cauza finală. (...) Nici arta nu deliberează, pentru că, dacă în lemn ar

exista arta de a construi corăbii, atunci lemnul ar lucra la fel ca natura. În acest fel, dacă în meşteşug există o cauză finală, atunci există şi în natură. Lucrul acesta este evident mai ales cînd cineva se vindecă pe sine însuşi, căci natura îi seamănă. Este deci evident că natura este cauză, şi că este cauză finală.”.

Preocupat de cauza finală, pe care o vede prezentă în natură, dar şi în lucrarea omului, atenţionează că *nici arta nu deliberează, pentru că, dacă în lemn ar exista arta de a construi corăbii, atunci lemnul ar lucra la fel ca natura. În acest fel, dacă în meşteşug există o cauză finală, atunci există şi în natură. Lucrul acesta este evident, mai ales când cineva se vindecă pe sine însuşi, căci natura îi seamănă. Este deci evident că natura este cauză, şi că este cauză finală*.

În continuarea paralelei artă-natură, apelăm la Tudor Vianu (*Studii de filosofia culturii*, Ed. Eminescu, 1982), care notează: „Valorile estetice, adică diversele specii ale frumuseţii naturii şi ale artei, aderă atît la suporturi reale, cît şi la suporturi personale. Purtătorul valorilor estetice este atît opera de artă sau un oarecare aspect al naturii, cît şi autorul lor, artistul uman sau divin” şi ţine să atenţioneze că *suportul valorilor estetice este real, el nu este niciodată material, nici aici şi cu atît mai puţin în planul lor personal. Opera de artă nu este o întocmire materială. Nu apreciem ca frumoasă bucata de pînză a tabloului, ci imaginea în care acesta se rezolvă pentru conştiinţa noastră*. Acelaşi, vorbind de *structura sufletească*, subliniază *că diferenţierea valorilor este un cîştig modern, asupra căruia nu se mai poate reveni, că ea este condiţia esenţială a acelei teme «prometeice», de cucerire cît mai întinsă a naturii şi spiritului*.

Cunoaşterea naturii este un atu întru cunoaşterea sufletească prin artă, iar evoluţia însoţită de interconectarea natură-spirit este calea regală spre afirmarea poeziei.

„O creaţie culturală rezultă totdeauna din credinţa că există încă teme nedezlegate, dar pentru care puterile omeneşti sînt îndestulătoare”.

Temeiul care asigură încrederea în depăşirea prin creaţie a problemelor încă nedezlegate este tradiţia prin care se perpetuează lucrarea sufletească a spiritului.

Tradiţia în absenţa unei educaţii adecvate, a unui sistem de învăţămînt înălţat pe valori naţionale, istorice şi culturale riscă să îşi piardă, în esenţă, calitatea de suport spiritual şi moral, nu mai puţin de

cale a unei continuităţi care asigură posibilităţi reale de înnoire culturală.

„Orice operă este un document al motivelor intime care lucrează într-un asemenea suflet; aş spune că în orice operă de cultură este un lirism latent, emanaţie a părţii celei mai intime a subiectivităţii creatorului. Dar pentru ca această expresie sufletească, pe care o considerăm acum în opera culturală, să devină comunicabilă, pentru ca ea să se socializeze, pentru ca ea să intre în comunitatea oamenilor şi, în felul acesta, pentru ca oamenii înşişi să se bucure de ea, opera trebuie să întrebuinţeze un limbaj comun; ea trebuie să cedeze ceva din propria ei diferenţiere absolută care ar face-o intransmisibilă, pentru a-şi asuma acel fel de a fi în virtutea căruia orice suflet poate să o înglobeze în sine. Astfel, cînd o înaltă şi originală inspiraţie străfulgeră pe poet, pentru a o face comunicabilă, poetul are nevoie să o toarne într-un anumit tipar prestabilit, în genuri şi procedee literare tradiţionale, existînd ca nişte categorii prestabilite în mintea cititorilor cărora el li se adresează şi prin care, în acelaşi timp, se uşurează procesul ei de percepţie. Tot astfel, un muzicant, un artist plastic, dar şi toţi ceilalţi creatori de cultură, în măsura în care ei doresc ca bunul cultural respectiv să intre în societatea oamenilor, ei sînt nevoiţi să se exprime în limbajul de forme culturale comun unei societăţi şi unei epoci. Dar întrebuinţînd acest limbaj comun de forme, ceva din spiritul culturii care le-a produs în trecut se introduce în creaţiunea prezentă şi în felul acesta tradiţia îşi găseşte încă unul din mijloacele sale”. (Tudor Vianu)

Este evidentă, cum afirmă şi esteticianul, necesitatea creaţiei de a fi accesibilă, posibilitate asigurată graţie unui limbaj comun înglobat în tradiţia transmisă în principal prin educaţie în şcoală, nu mai puţin în familie.

„A crea o operă înseamnă a duce mai departe lucrarea de organizare formală a naturii.

Operele omeneşti se înlănţuiesc astfel cu procesele naturii, dar, în acelaşi timp, i se opun acesteia. Căci orice operă este un obiect nou în natură, pe care natura nu l-a putut singură produce. Forţele naturii pot dezorganiza opera umană, dar n-o pot înlocui. Există o adversitate continuă între natură şi operele omului, deşi acestea nu se pot produce decît conformînd materialele puse la îndemînă de natură şi folosind mijloacele date împreună cu legile ei. Solidaritatea operei cu natura nu

exclude însă antagonismul lor. Orice operă este apoi supraadăugată naturii". (T. V.)

Creația, implicit poezia, prin natura sa se afirmă grație unicității sale; într-un context în care încă din antichitate s-a recunoscut că nu există, indiferent de cîte poetici s-au scris și se vor mai scrie, reguli aplicabile creației artistice.

De interes este trimiterea esteticianului la termenul folosit de Goethe, *aperçu* (a vedea, a intui, a ți se pare), în ce privește *actul spiritual care intuiește un înțeles general într-un fapt particular*.

Dacă, așa cum spune Platon, toate lucrurile sunt produse sau de natură sau de noroc sau de artă, în care primele două le produc pe cele mari și frumoase, putem afirma, pe urmele lui Kant și Hegel, între alții, că poezia și le asumă, le înglobează și înnobilează.

Kant propune în *Critica facultății de judecare* (Ed. Științifică și Enciclopedică, 1981, traducere Vasile Dem. Zamfirescu – Alexandru Surdu) o bună poziționare a naturii în raport cu arta:

„Frumusețea autonomă a naturii ne relevă o tehnică a naturii care o face reprezentabilă ca pe un sistem conform legilor al căror principiu nu-l găsim în întreaga noastră facultate a intelectului; este un principiu al finalității relativ la aplicarea facultății de judecare la fenomene, așa încît acestea nu trebuie considerate ca aparținînd doar naturii, ca mecanism lipsit de scop, ci și artei. Deși nu îmbogățește efectiv cunoștințele noastre despre obiectele naturii, totuși, tipul de frumusețe amintit transformă noțiunea noastră despre natură, înțeleasă ca simplu mecanism, într-o noțiune a naturii înțeleasă ca artă, ceea ce îndeamnă la cercetări profunde asupra posibilității unei astfel de forme".

Se întreabă cum devenim conștienți asupra prezenței frumosului, pe ce cale, *prin simplul simț interior și senzație sau intelectual*. Senzația este legată direct de judecata de gust, care *determină obiectul, independent de concepte, relativ la satisfacție și la predicatul frumuseții. Deci unitatea subiectivă a raportului poate fi cunoscută doar prin senzație. Punerea în joc a celor două facultăți (a imaginației și intelectului) în vederea unei activități nedeterminate, însă totuși armonioasă, datorită reprezentării date, activitate care ține de cunoaștere în genere, se realizează prin senzație, a cărei comunicabilitate universală este postulată de judecata de gust.*

Vorbind despre artă în genere, filosoful de Königsberg precizează: „*Arta* se deosebește de natură, așa cum făptuirea (*facere*)

se deosebește de acțiune sau efectuare în genere (*agere*), iar produsul sau urmarea celei dintîi ca *operă* (*opus*), de consecința ultimei ca efect (*effectus*).

De fapt, ar trebui să numim artă doar producerea a ceva prin intermediul libertății, adică printr-o voință liberă care-și întemeiază acțiunile sale pe rațiune. Căci, deși de obicei produsul albinelor (forma regulată a fagurilor) este numit operă de artă, aceasta se datorește doar analogiei cu arta. De îndată ce ne amintim că munca lor nu se bazează pe o reflecție rațională proprie, spunem că rezultatul ei este produsul naturii lor (al instinctului); ca artă el este atribuit doar Creatorului lor".

În consecință, la o operă de artă, în deosebire de un efect al naturii, trebuie să ne gîndim întotdeauna ca la o operă umană, ca rezultat al creației umane, arta fiind totodată diferită de meșteșug: „Prima este numită *artă liberă*, al doilea poate fi numit *artă plătită*. Se consideră că prima își poate atinge scopul (reuși) doar ca joc, cu alte cuvinte, ca îndeletnicire care este plăcută prin sine însăși; și că a doua poate fi impusă doar prin constrîngere, întrucît ea este muncă, adică o îndeletnicire care prin sine însăși este neplăcută (apăsătoare), atrăgînd doar prin efectul ei (de exemplu plata)".

Kant pune la colț ceea ce se înțelege prin expresia uzuală *științe frumoase*, recunoaște totodată că expresia are ca îndreptățire *observația cu totul corectă că arta frumoasă în întreaga ei perfecțiune are nevoie de multă știință, cum ar fi de exemplu cunoașterea limbilor vechi, lectura autorilor considerați clasici, istoria, cunoașterea antichităților, etc. Întrucît aceste științe istorice constituie pregătirea și baza necesară pentru arta frumoasă, parțial și pentru că includ cunoașterea produselor artei frumoase (elocința și poezia), ele au fost numite, datorită unei confuzii, științe frumoase*.

De reținut totodată, după o succintă trecere în revistă a diverselor forme de manifestare ale artei, el cere ca aceasta să fie un rezultat al *reflexiei*: „Astfel, arta estetică, ca artă frumoasă, este o artă care se ghidează după facultatea de judecare reflexivă și nu după impresia simțurilor".

Frumusețea naturii ține de judecata mea de gust, de capacitatea de a o decela într-un peisaj, o floare, în splendoarea unui răsărit. Pentru ea frumusețea îi este indiferentă, ea doar e manifestă, sensibilitatea noastră, capacitatea de a ne emoționa în fața acestor minuni ne aparține integral. Natura există, și atît.

Kant propune o definiție în comuniune: „Natura era frumoasă cînd părea în acelaşi timp artă, iar arta poate fi numită frumoasă doar cînd sîntem conştienţi că este artă, ea apărîndu-ne totuşi ca natură. (...) Prin urmare, finalitatea produsului artei frumoase nu trebuie să pară intenționată; cu alte cuvinte, arta frumoasă trebuie să treacă drept natură, deşi sîntem conştienţi că este artă". Aceasta este şi natura poeziei, felul ei de a ni se prezenta, de a intra în rezonanţă cu sufletul celui care o receptează, de a fi una cu natura în hainele spiritului.

În *Deducția judecăților estetice pure*, capitolul: *Arte frumoasă este arta geniului*, avem afirmată legătura pînă la suprapunere între natură şi creație: „*Geniul* este talentul (darul naturii) care prescrie reguli artei. Întrucît talentul însuşi, ca facultate productivă înnăscută a artistului, aparţine naturii, am putea spune că *geniul* este dispoziția înnăscută a sufletului (*ingenium*) *prin care* natura prescrie reguli artei".

În consonanţă cu dialogurile platoniene dar şi cu *Poetica* Stagiritului, remarcă îndreptăţit: „...Creatorul unui produs datorat geniului său nu ştie cum s-au născut în el ideile operei; de asemenea, el nu poate să le inventeze după plac sau conform unui plan şi să le comunice altora în prescripții a căror respectare să conducă la produse similare".

Creația artistică, frumosul artistic nu-i cu putinţă în absenţa harului, unul primit, dăruit de divinitate, astfel dacă cele ale ştiinţei sunt cu putinţă a le învăţa, nu şi în ale artelor: „Tot ce a expus Newton în opera sa nemuritoare despre principiile filosofiei naturii se poate învăţa, oricît de mare a fost spiritul necesar pentru astfel de descoperiri; în schimb, compunerea de poezii adevărate nu se poate învăţa, oricît de amănunţite ar fi prescripţiile artei poetice şi oricît de bune ar fi modelele ei".

Tot în acest capitol continuă să argumenteze şi să afirme existenţa talentului doar grație harului, prezent pe o cale *incomunicabilă* şi *este împărțită fiecăruia nemijlocit de mîna naturii şi moare deci odată cu cel care o posedă*.

Este evidențiată şi relația dintre gust şi geniu: „Pentru aprecierea obiectelor frumoase, ca atare, este nevoie de *gust*; dar pentru arta frumoasă însăşi, adică pentru *producerea* unor astfel de obiecte este nevoie de *geniu*". Gustul avînd doar facultatea de a aprecia şi nu una de a crea frumosul.

Avem şi o excelentă poziționare şi raportare între spirit, suflet, creație, idei estetice, etc., toate iluminînd potenţele prin care talentul,

grație harului primit, își afirmă valențele creatoare de frumos: „Din punct de vedere estetic, *spiritul* (*Geist*) este principiul activ al sufletului. Ceea ce servește acestui principiu la activarea sufletului, materia folosită în acest scop, constituie elementul care imprimă facultăților sufletului un elan final, adică le antrenează într-un joc care se conservă singur și întărește forțele care-i sînt necesare.

Eu susțin că acest principiu nu este altceva decît capacitatea de a întruchipa *ideile estetice*. Prin ideea estetică înțeleg acea reprezentare a imaginației care dă mult de gîndit, fără ca totuși să i se potrivească un gînd determinat, adică un *concept*; deci, nici o limbă nu o poate exprima și face inteligibilă în întregime. Este clar că ea este opusul (pandantul) unei *idei raționale*, adică un concept pentru care nici o *intuiție* (reprezentare a imaginației) nu poate fi adecvată".

În susținerea prezenței ideilor estetice în opera creatorilor sunt subliniate capacitățile acestora de a întruchipa *conceptele rațiunii* într-o manieră impusă de intuiție și sensibilitate, prin care sunt eludate potențele naturii, geniul rămînînd, totuși un favorit al naturii.

Alăturînd în arta cuvîntului *elocința* și *poezia*, le definește, prima ca *arta de a prezenta o activitate a intelectului ca pe un joc liber al imaginației*; poezia, *arta de a prezenta un joc liber al imaginației ca pe o activitate a intelectului*.

Și continuă, elogiind *poetul* care *anunță doar un joc distractiv cu ideile și totuși de aici rezultă atît de mult pentru intelect, încît ai impresia că el a urmărit doar realizarea activității intelectului. Legătura și armonia celor două facultăți de cunoaștere, sensibilitatea și intelectul, care, deși nu pot exista una fără alta, totuși nu pot fi unite fără constrîngere și fără a-și dăuna reciproc, trebuie să fie spontane și să pară că se realizează de la sine*: *altfel nu există artă* frumoasă.

Filosoful de la Königsberg ne oferă în finalul argumentației sale un superb joc de cuvinte, care iluminează potențialitățile poetului în raport cu oratorul: „...Poetul promite puțin și anunță doar un simplu joc cu ideile, însă realizează ceva meritoriu: jucându-se, el dă hrană intelectului, iar prin imaginație însuflețește conceptele acestuia. În fapt, primul realizează mai puțin, iar al doilea, mai mult decât a promis".

Puse încă o dată prin raportare inclusiv la natură, Immanuel Kant ridică poezia, între arte, pe cel mai înalt piedestal: „Dintre toate artele, rangul cel mai înalt revine *poeziei* (care își datorează nașterea aproape în întregime geniului și care se lasă cel mai puțin ghidată prin prescripții și exemple). Ea extinde sufletul prin aceea că eliberează

imaginația și că, în limitele unui concept dat, alege din mulțimea infinită de forme posibile ce se acordă cu el pe aceea care asociază întruchipării lui o sumă de gânduri care nu poate fi redată adecvat de nici o expresie a limbii și care, deci, se ridică estetic până la idei. Ea întărește sufletul, făcându-l să-și simtă facultatea sa liberă, spontană și independentă față de determinarea naturii; această facultate contemplă și apreciază natura, ca fenomen, dintr-un punct de vedere pe care ea nu-l oferă de la sine în experiență, nici simțului, nici intelectului, utilizând-o ca un fel de schemă a suprasensibilului".

În opinia lui Emerson, natura este o infinită combinație și repetare a unor legi foarte puține la număr, nu la fel putem spune despre poezie, ale cărei teme, puține la număr, precum nașterea, viața, moartea, dragostea, libertatea etc., se află într-o nesfârșită combinare, fără totuși a-și permite să le repete.

Cuprinderea poeziei, practic, nu are margini, precum natura în nesfârșitul ei astronomic. Hegel, în *Estetica* (traducere D.D. Roșca, E. Academiei, 1966) vol. II, constată în consonanță cu Kant, că *arta cuvântului posedă, în ceea ce privește conținutul său și modul de a-l expune, un câmp mai nelimitat, mai întins decât celelalte arte. Orice conținut, toate obiectele spirituale și naturale, toate evenimentele, istoriile, faptele, acțiunile, stările interioare și exterioare pot fi cuprinse de poezie și elaborate de ea.*

Poezia, prin natura sa, nu este limitată în a se exprima și a-și comunica potențialul ei de sensibilitate și emoție sub specia ideilor estetice kantiene și nu mai puțin hegeliene. Prin *natura determinată a felului ei de expresie sensibilă*, poezia, ne spune profesorul de la Jena, *nu mai poate constitui nici un motiv de limitare la un conținut specific și la un cerc delimitat al concepției și al reprezentării artistice. Din această cauză, poezia nici nu este legată exclusiv de nici una dintre formele determinate ale artei, ci devine arta* universală *care poate elabora și exprima în orice formă orice conținut capabil să ia loc în general în imaginație,, deoarece materialul ei adevărat este însăși imaginația, această bază generală a tuturor formelor particulare ale artei și a diferitelor arte.*

Aici, în imaginație aflăm bogăția ei și universul prin care se exprimă poezia, comparabile cu nemăsuratele potențe ale naturii, iar *obiectul care corespunde* acesteia, ne spune cu încredere și îndreptățire Hegel, *este imaginația nemărginită a spiritului*. Și concluzia este una, pe

care noi o credem încă actuală: „Astfel a fost poezia şi mai este încă învăţătoarea universală şi pretutindeni prezentă a genului uman”.

Natura este doar ocazia, materialul de care poezia dispune după buna ei inspiraţie, total independentă de realitatea pe care o integrează fără rest. „... Orice operă de artă cu adevărat poetică este un organism în sine infinit, este bogată în conţinut, desfăşurând acest conţinut în fenomene corespunzătoare; este unitară, dar nu în forma finalităţii care subordonează particularul în chip abstract, ci posedă în diferitele ei părţi singulare aceeaşi independenţă vie în care se încheagă, fără intenţie vizibilă, întregul în sine, rotunjindu-se perfect; este umplută cu materialul realităţii, dar fără să fie în relaţie de dependenţă nici faţă de acest conţinut şi de existenţa lui concretă, şi nici faţă de vreun domeniu oarecare al vieţii, ci creând liber din sine pentru a elabora conceptul lucrurilor în forma apariţiei lui autentice şi a crea acord conciliator între existenţa exterioară şi esenţa cea mai profundă a acesteia”. (Hegel)

„Natura, ne spune Menander, e mai presus de orice învăţătură”, aici am putea continua cu ideea hegeliană că ne aflăm în faţa joncţiunii dintre natură şi poezie, ultima fiind stăpână peste *împărăţia nemărginită a spiritului*.

Poetul transmite, metamorfozează dintre cele care îl înconjoară, indiferent de natura lor, fizică, morală, divină etc., propria sa stare sufletească provocată de cele enumerate, în intenţia de a le transmite cu întreaga lor încărcătură emoţională lectorului sau/şi ascultătorului. O realitate afirmată şi de filosoful de la Heidelberg în *Estetica* când spune: „...Ceea ce intenţionează poetul să producă în ascultător este aceeaşi dispoziţie sufletească în care îl transpune pe el întâmplarea povestită, dispoziţie pe care din acest motiv el a încorporat-o cu totul în expunerea întâmplării. Poetul îşi exprimă tristeţea, jalea, veselia, focul patriotismului etc. printr-un eveniment analog, în *aşa* fel încât nu întâmplarea însăşi, ci starea sufletească care se oglindeşte în aceasta constituie punctul central; de aceea şi scoate el în evidenţă cu precădere numai acele trăsături, zugrăvindu-le cu mult sentiment, care concordă cu mişcarea interiorului său; şi, în măsura în care acestea exprimă acea mişcare în chipul cel mai viu, ele sunt în stare să trezească în gradul cel mai mare aceleaşi sentimente şi în ascultător. Astfel conţinutul este fără îndoială epic, tratarea însă este lirică”.

Pindar, cel care cîntă cîştigătorii olimpiadelor, confirmă întru totul afirmaţiile filosofului.

Şi la care merită să adăugăm unde se află izvorul din care se nutreşte poetul întru poezia sa, în desluşirea lui Hegel: „... Cu cât concentrarea simplă a inimii se deschide pe seama unor sentimente multilaterale şi pentru consideraţii mai cuprinzătoare, iar subiectul devine conştient de interiorul său poetic în mijlocul unei lumi orânduite mai prozaic, cu atât mai mult pretinde lirica şi o cultură artistică dobândită, care trebuie să se înfăţişeze ca muncă independentă făcută în avantajul şi spre desăvârşirea darului subiectiv natural. Acestea sunt cauzele care explică faptul că lirica nu rămâne limitată la anumite epoci în dezvoltarea spirituală a unui popor, ci poate înflori bogat în cele mai diferite epoci, şi mai cu seamă în epoca modernă, în care fiecare individ îşi conferă dreptul de a avea pentru sine însuşi părerea sa particulară şi propriul său mod de a simţi".

În continuitatea celor propuse şi afirmate până acum, se impune o călătorie şi prin *Estetica* lui Nicolai Hartmann (Ed. Univers, 1974, traducere Constantin Floru), unde, în esenţă, putem spune alături de estetician, că poetul dă naturii, indiferent cum, de unde, în ce fel o privim, posibilitatea să apară, să ia, să capete hainele ideii: „Nici o artă nu exprimă atîtea idei ca poezia. Şi toate ideile pe care le exprimă omul de gîndire, sau chiar filosoful, dispar în faţa bogăţiei celor dintîi. Se pune întrebarea: de ce dispar atît de total în faţa lor? Poetul doar nu este de cele mai multe ori un gînditor; el nu este deloc cel care înţelege mai adînc şi mai adecvat ideile. Cum ajunge el atunci să le exprime în modul cel mai adecvat?

Dar faptul este tocmai acesta, că el nu le exprimă, el numai le face să apară. Filosoful se trudeşte să exprime idei generale; el trebuie să le nimerească precis, să le delimiteze (să le definească), trebuie în genere să extragă ceea ce e general obiectiv, ca atare, şi să-l facă evident. Toate acestea nu sînt necesare poetului. De la el nu cere nimeni socoteală. El trebuie doar să ne îndrepte privirea, şi nici măcar spre ce e general ca atare – generalizarea o descoperă lesne fiecare –, ci doar spre anumite momente caracteristice ale vieţii individuale, ale sentimentelor personale, ale pasiunilor, deciziilor etc. Aceasta este complet îndeajuns".

Subliniază totodată *natura funcţiei de deschidere pe care o posedă poezia*, şi capacitatea ei de a integra universul: „Poezia deschide acces, firește, atît către esenţa umană cît şi către adîncuri ale vieţii. Totuşi, ea nu face aceasta în felul cunoaşterii; nici nu este, ca aceasta, capabilă de aplicare practică, la obiecte singulare sau la laturi ale lor.

Ci, invers, ea arată, întrucît o priveşte, ce este semnificativ şi demn să ne oprească în viaţă şi în om, fără a se referi la interese luate de aiurea. Şi ea arată, ceea ce vede, numai unei priviri care se alătură viziunii – în imagine, în chip concret, fără explicaţie, fără să exprime universalul respectiv, fără nici un «de ce» şi nici un «cum». Ea îl arată în particularitatea sa, în enigma sa, şi îl lasă astfel neatins".

Erich Auerbach, în docta sa cercetare, cuprinsă în *Mimesis. Reprezentarea realităţii în literatura occidentală* (traducere I. Negoiţescu, prefaţă Romul Munteanu, Ed. pentru literatură universală, 1967), vorbind despre epoca lui Racine, subliniază imaginea favorabilă asupra naturii şi naturalului prin comparaţie cu ce se întâmplă mai târziu: „Noţiunea de natural nu era opusă civilizaţiei, nu era pusă în legătură cu ideea de cultură primitivă, de populaţie necoruptă sau de ţinuturi virgine; ci era identificată cu o umanitate educată, dornică de bună-cuviinţă şi care se adaptează fără constrângere oricărei forme de viaţă, oricâte condiţionări ar avea aceasta; aşa cum şi noi mai lăudăm uneori naturaleţea unui om extrem de cult. Naturalul era aproape identic cu raţionalul şi decentul. În această privinţă exista sentimentul, justificat sau nejustificat, al unei concordanţe cu epocile de înflorire ale civilizaţiei antice, care posedase în mod exemplar avantajele unei culturi armonioase, raţionale şi naturale deopotrivă; în timpul lui Ludovic XIV, propria cultură era curajos considerată exemplară, alături de cea antică, şi concepţia s-a impus şi în Europa. Pe trunchiul acestei concepţii, conform căreia naturalul este un rezultat al culturii şi rafinamentului, s-au grefat mai apoi alte idei şi s-a considerat a fi natural ceea ce frământă inimile oamenilor în orice perioadă şi în orice împrejurări: sentimentele şi pasiunile lor. Naturalul devenise în acelaşi timp etern-umanul; scopul suprem al literaturii era de a da o expresie pură etern-umanului; şi se credea că acest etern-uman apare în formă mai limpede şi mai pură pe culmile izolate ale vieţii decât în vârtejul ordinar şi confuz al istoriei. Dar s-a creat astfel în acelaşi timp şi o limită în cadrul etern-umanului; numai «marile» pasiuni puteau constitui o temă, iar iubirea putea fi prezentată doar în conformitate cu reprezentările contemporane despre decenţa supremă".

Este evident că această viziune pastorală rămâne cu totul desuetă, dar prioritățile naturii şi naturalului în creaţia lirică şi-au păstrat intacte capacităţile de a emoţiona. Poezia, indiferent de epoci, a ţinut, ţine de natura sufletească a creatorului. Forma vieţii sufleteşti este creuzetul în care se plămădeşte, în afara voinţei proprii, graţie

talentului și intuiției, ceea ce se poate metamorfoza în poezie. Ține de natura simțurilor, de spiritualitate și cunoaștere, de muzicalitate, de ritm apariția poemului; deși, se știe, natura poeziei este una reală, ea nu are și un conținut material. Nefiind o astfel de întocmire, tărîmul în care viețuiește este lumea spiritului.

Emoția e manifestă și își păstrează permanența într-o infinitate de variante prin care poezia, prin natura ei, este irepetabilă și totdeauna unică. Natura poeziei este de a ne oferi acces direct la perfecțiunea naturii.

„Poemele mele sunt pline de sinceritate şi vin din adîncul inimii”

– convorbire cu poeta **Sona Anushevan Hambardzumyan**, din Erevan, Armenia –

Născută în 1990, Sona Hambardzum (pseudonimul Sonei Anushevan Hambardzumyan) a fost considerată repede una din autoarele „de viitor” din regiunea unde trăia, şi a confirmat, spun cei ai locului, acest lucru în timp. Este membră a Uniunii Scriitorilor din Armenia. Anterior a locuit în Stepanakert, a predat la Universitatea „Grigor Narekatsi, unde a absolvit studiile în drept, şi pe cele de masterat în domeniu, precum şi alte cursuri post-universitare de diverse facturi, şi a fost Şef al Departamentului de Relaţii Publice. Azi locuieşte în Erevan, lucrează la Universitatea „Urartu”. A publicat trei volume de versuri până acum, a participat la realizarea a diverse antologii ş.a. Poezia sa a fost tradusă/ publicată în Liban, România (în revista „Poezia, la Iaşi), Abhazia, Georgia, Rusia, SUA ş.a. Pentru creaţia sa a primit mai multe premii naţionale. Ne-a vizitat oraşul, participînd la festivalul internaţional „Poezia la Iaşi”.

Am cunoscut-o cînd era la începuturile drumului ei în poezie, în oraşul ei natal, şi, în timp, am colaborat la diverse proiecte. După ce a ajuns la Iaşi, am convenit să avem, şi în lumina ultimelor evenimente din regiune şi din viaţa sa, această convorbire şi să publicăm, şi în acest număr al revistei noastre, poeme ale sale.

Marius Chelaru: *Sona, azi eşti în capitala Armeniei, Erevan. Ce faci acum, după ce ai fost lector în Stepanakert, la Universitatea „Grigor Narekatsy” etc.. Vorbeşte-ne despre tine, viaţa ta pe meleagurile natale, în Artsakh.*

Sona Anushevan Hambardzumyan: După cum bine ştii, m-am mutat în Armenia după cel mai recent, şi, din păcate, ultimul conflict din Artsakh[1], care, în pofida promisiunilor, eu spun că a dus la purificare etnică a armenilor de acolo. Acum, în Armenia, am început din nou prin a căuta un loc de muncă, şi l-am găsit, la Universitatea „Urartu”, Facultatea de Psihologie Practică şi Sociologie, unde sînt consilier al rectorului şi lector la Ştiinţe Juridice.

În Stepanakert locuiam în apartamentul care îmi aparţinea, care era în centrul oraşului, care avea şi o mică dar drăguţă grădină.

[1] Am semnalat, în timp, în *Convorbiri literare*, mai multe cărţi care privesc aceste conflicte din diferite perspective.

Lucram, de asemenea, și la Oficiul de Stat pentru Cadastru și Comitetul pentru Managementul proprietăților din Republica Artsakh, ca șef al departamentului juridic. Acum, stau în Yerevan, într-un apartament închiriat, pentru că, din păcate, nu beneficiem de sprijin guvernamental pentru a ne cumpăra o casă. Îmi lipsește viața din Artsakh, meleagul meu natal, locurile acelea, comunitatea de acolo.

Cînd te-am întîlnit prima dată în Stepanakert, cu ani în urmă, ai recitat cîteva poeme pe scena Palatului Culturii de acolo... De când scrii poezie?

Da, îmi amintesc foarte bine prima noastră întîlnire, cînd ai venit în Artsakh. Era în cadrul Zilelor Festivalului de Poezie din Stepanakert. Vardan Hakobyan și Hrant Alexanyan[1], care te cunoșteau, te-au întîmpinat de prima dată cu bucurie.

Scriu poezie de timpuriu și am avut prima mea carte de poezie cînd aveam 19 ani. Acum am trei cărți de poeme, una despre drepturile copiilor, și am apărut în mai mult de 20 de volume colective. Scriu cînd mă simt liberă și relaxată, uneori scriu în locuri și momente „neplanificate". Cred că e după cum mi-e mintea și spiritul.

Deja ai cîteva premii, unele pentru creațiile tale literare, cum ar fi: Marele Premiu al Competiției literare „Pan Armenia"; Premiul European pentru poezie etc. care a fost primul?

Da, mă bucur că am reușit să iau mai multe premii pentru creațiile mele literare. Primul meu premiu pentru o creație literară l-am primit cînd am cîștigat concursul de poezie „pan-Armenia" la secțiunea cel mai bun tînăr autor. După aceea am primit și alte premii (prețios pentru mine a fost și Marele Premiu la Concursul National din Artsakh, din 2019, „Pan Național Artsakh"), dar acela a fost un imbold serios pentru mine. Aș vrea să mai pun cîte ceva și despre altele, pentru sunt amintiri deosebite, și amintindu-mi de ele îmi amintesc și de oameni dragi, dintre care unii nu mai sunt...

De Vardan Hakobyan, între mulți alții...

Da... Așa e. Așadar, în 2018 am primit o diplomă din partea Uniunii Veteranilor din Karabakh, cu ocazia zilei mamelor și frumuseții. Tot în 2018 am primit din partea Universității Grigor

[1] Ambii au apărut cu poeme în revista „Poezia".

Narekatsy un certificat pentru excelenţă şi eficienţa muncii, iar da, era să uit, în 2014 am primit Premiul European pentru poezie... Mă întorc în timp şi mai mult, în 2012 am fost laureat la secţiunea tineret la Festivalul Internaţional de Poezie din Artsakh (cred că erai de faţă, la Stepanakert), în 2010 am fost pe primul loc la competiţia „creatori studenţi", „Pan Armenia", în 2011 am primit premiul Uniunii Scriitorilor din Artsakh pentru poezie... Şi o distincţie la care ţin e aceea pe care am primit-o la Festivalul Internaţional de Poezie din minunatul oraş Iaşi, care m-a uimit prin frumuseţea clădirilor, felul de a fi al oamenilor...

Spune-ne despre cărţile tale (ultima dată cînd am fost în Artsakh aveai două), reviste în care ai publicat...

Sunt autoarea a trei volume de versuri *În faţa Soarelui*, 2009, *Am două vorbe să spun*, 2012, şi volumul în limbile armeană şi rusă *Cîrlionţi cu doruri*, 2017. De asemenea, sunt editor şi compilator al antologiei *Cuvinte pe hotar*, 2019, cu autori de poeme/ cîntece pentru copii, publicate în Liban, România, Abhazia, Georgia, Rusia, S.U.A (Los Angeles) atît în cărţi, cît şi în reviste. Între revistele în care au apărut poezii ale mele un loc de suflet ocupă revista „Poezia".

Te rog să fii un „ambasador" al meleagurilor tale natale şi Armeniei. Cum ţi-am spus în Stepanakert, deşi avem comunităţi armeneşti în ţară, şi în Iaşi, regiunea Arstakh nu este mai deloc cunoscută. De aceea am scris de mai multe ori despre Artsakh, Şuşi, Stepanakert ş.a.. Spune-ne cîte ceva despre edituri, jurnale, poezia şi poeţii de acolo. E o temă amplă.

Da, mulţumesc, ai prezentat cartea ta cu note de drum şi la Stepanakert, la Preşedinţie, la televiziunea naţională. Iar tema... da, e o temă interesantă şi cuprinzătoare. În Artsakh aveam o editură, „Dizak-Plus", unde îşi publicau cărţile scriitorii, şi eu am publicat cele trei cărţi despre care am spus mai sus, dar mai multe ziare: „Eghitsi Luys", „Artsakhtert", „Lusarar", „Jraberd" ş.a.

Despre scriitorii din Artsakh ştii şi tu multe, i-ai cunoscut pe cei mai mulţi dintre ei, cu parte ai vorbit acolo. Cum ai remarcat, avem mulţi tineri poeţi din Artsakh. Între ei Norek Gasparyan, care a fost ultimul preşedinte al Uniunii Scriitorilor din Artsakh, Zarine Sarajyan, Alisa Baghdasaryan, Tatev Soghomonyan, Nemrut, Hermine Avagyan, Nanar Simonyan etc. Unii dintre ei au apărut, prin intermediul tău, în

revista „Poezia”. Aici, acum, suntem în familia literară a Armeniei. Ca poeţi, mereu am fost în contact şi cu poeţi din Armenia, dar şi din alte ţări, între care, şi prin tine, cu cei din România. Avem întîlniri literare, lansări de carte, şi lucrăm, ca oricine, în diferite locuri, la universitate, în birouri ş.a.

Am vizitat cîteva biblioteci interesante cînd am fost, de pildă, în Shushi, oraş important din Artsakh. Să vorbim un pic şi despre biblioteci, inclusiv cele din Armenia.

Aveam multe biblioteci în Artsakh, chiar şi online. Sunt acolo toate lucrările ştiinţifice despre Artsakh, şi alte cărţi importante. Apropo, şi cărţile mele sunt acolo. În Artsakh aveam multe biblioteci, în fiecare şcoală, în fiecare sa, şi „Matenadaran”, cea mai veche bibliotecă din Artsakh, la Gandzasar. Aveam şi o bibliotecă pentru copii în Stepanakert. Din ce ştiu, nu ne-am putut lua fondul de carte de acolo, a rămas în Artsakh... Aici, în Erevan, sunt, desigur, mai multe biblioteci pentru copii şi adulţi. Eu merg la cea a universităţii unde lucrez. Acum, dacă sunt cercetător în domeniul psihologiei, citesc şi cărţi de psihologie şi sociologie.

Mereu am simţit în poezia ta şi tensiunea care domnea în Artsakh, dar şi, de timpuriu, maturitate. Scriai într-un poem pe care l-am tradus pentru „Poezia”: „Moartea ne-a învăţat/ să îngropăm un trup/ în loc de seminţe,/ de cealaltă parte a pietrelor”... Ce fel de teme sunt mai des prezente în poezia autorilor din Artsakh? Dar din Armenia?

Ai dreptate. Scriu despre viaţa mea de acolo, despre sentimentele care mă încearcă şi ca persoană, şi în ce priveşte locurile mele natale. Poeţii din Artsakh scriu mult şi despre război, dragostea de ţară, viaţă în general, pierderile lor, doruri, pe cînd cei mai mulţi poeţi din Armenia scriu despre străzi, vreme... Cînd vreau să spun despre sufletul meu, despre gîndurile mele, scriu asta în poezie. Niciodată nu-mi arăt sentimentele în viaţa de zi cu zi, mereu zîmbesc, şi arăt pozitivitate în jur... De aceea poemele mele sunt pline de sinceritate şi vin din adîncul inimii. Îmi împart dragostea cu şi prin poemele mele.

Numele tău cunoscut cititorilor noştri, te-am publicat cu poeme mai ales (dar nu doar) în revista „Poezia” , în care va apărea şi această convorbire a noastră. Ai vizitat oraşul nostru, Iaşi...

Da, spun din nou, pentru că trebuie, mi-a plăcut foarte mult călătoria la Iași, un oraș aparte, cu oameni deosebiți. Am scris un poem în care spun că Iașul e „orașul florilor", pentru că așa îl văd eu.

Să încheiem, nu înainte de a-ți mulțumi pentru această convorbire, cu proiectele tale literare și un cuvînt pentru cititorii revistei „Poezia".

Îți mulțumesc că rămîi apropiat de poezia mea, pentru traducerile tale, pentru că îți amintești mereu și atît de frumos de Artsakh și Armenia, pentru această convorbire... și pentru tot. Mulți scriitori din Artsakh te țin minte. Acum eu sunt în Armenia, călătoresc prin țară și țin lecții pentru tineri. În noiembrie vreau să public, sper să reușesc, o carte opt limbi: armeană, engleză, română (cu traducerile tale), ucraineană, arabă, rusă, germană și kurdă. De asemenea, lucrez la cercetările mele pe plan universitar/ academic. Așa că sunt mereu ocupată. Mulțumesc cititorilor români pentru că îmi citesc poemele și că vor citi și ceea ce am convorbit.

Adaos

Despre Artsakh, orașe de acolo, istorie, biserici

Pentru că la noi e cunoscută puțin spre deloc, notăm cîteva lucruri despre regiune. Armenii îi spun Nagorno Karabakh (sau Lernayin Ġarabaġ), azerii Dağlıq Qarabağ, rușii Nagornîi Karabah. Etimologia e amestecată, nagorno: din slavă, de la munte, karabakh: din limbile turce, kara: negru, bakh: de la bahçe/ grădină. Persanii spuneau provinciei Armenia de Est, în Evul Mediu, „Bagh-e-Siah" (Grădina Neagră). Ar putea fi tradus Grădina Neagră de (pe) Munte/ Karabakh-ul de Munte sau asemănător. În constituția republicii (nerecunoscute internațional), Nagorno Karabakh și Arțakh erau oficiale. Azerii spun că le aparținea de drept, până la ocupația țaristă, începând cu 1805, când s-a trecut la formarea Regiunii Armene (1828). În secolul VII, armeanul Anania Shirakatsi (a scris și despre teritoriul de azi al României și oamenii de aici), în *Ashkharatsuyts*, titlu tradus în Occident *Geografia*[1], scria că Arțakh era a zecea „nahang"/ regiune (din cincisprezece) a Armeniei, având 11.528 kmp. În anul 2022 Arțakh – cum se pronunță (am întâlnit două variante, relativ asemănătoare, ale etimologiei toponimului; 1. de la „țakh":

[1] Robert H. Hewsen, *On the date and authorship of the Axarha'oyc'*, în „Revue des études armeniennes", Paris, 1967, p. 409-432; idem, *The geography of Ananias of Širak (Ašxarha'oyc'): the long and the short recensions*, Wiessbaden, 1992.

vreascuri[1]; există și denumirea de „Țara Arțakhenilor"; 2. de la cuvântul compus „sartsakh", „sar": munte și „tsakh": pădure/ lemne/ vreascuri) mai însemna cam a treia parte din ce era odinioară. Regiunea a trecut prin varii etape din timpul Armeniei Mari, până spre zilele noastre, intrând în sfera de interes a perșilor, turcilor, bolșevicilor... După ce bolșevicii au intrat în Transcaucazia[2], după alte „etape", la 7 iulie 1923, apărea „Regiunea Autonomă Nagorno Karabach", parte a Azerbaidjanului (care se consideră îndreptățită să aibă acest teritoriu). Pe scurt, o vreme a fost republică independentă armeană (nerecunoscută internațional). Urmare unui șir de conflicte, recent, a trecut din nou la Azerbaidjan.

Stepanakert

Cînd am fost acolo, capitala Stepanakert (azerii îi spun Xankəndi), numit odinioară Vararakn (în vechi documente armene; s-ar traduce „pârâu iute"), era cel mai populat oraș din Arțakh, avînd cca. 50-53000 de oameni. Unele surse, și pe filiera limbilor turce, spun că ar fi mai recent, deși ar fi fost în zonă așezări mai vechi; cele armene arată (cu argumente arheologice) că pe acolo erau așezări în secolul III, poate II î.Chr. În 1847 i s-a schimbat numele în Khankendi (ar însemna „satul/ orașul hanului")[3], ca în 1923 să devină Stepanakert (după numele unui lider comunist de origine armeană, Stepan Șumanyan); urmare conflictelor din Șuși, a ajuns capitala oblastului (regiunii) autonome Nagorno Karabakh. După perestroika, după 1991, când Azerbaidjanul a devenit republică independentă, a fost renumit Khankendi, și iar Stepanakert cît a fost regiunea populată de armeni.

---

[1] O carte în română: *Arțakh, un ținut care există*, ediție de Sergiu Selian, Editura Ararat, București, 2013, 490 p. Alte surse consultate: R.H. Hewsen, *Armenia: a Historical Atlas*, Chicago, IL: Univ. of Chicago Press, 2001, Levon Chorbajian, Patrick Donabedian, Claude Mutafian, *The Caucasian Knot: The History and Geo-Politics of Nagorno-Karabagh*, Atlantic Highlands, NJ: Zed Books, 1994 ș.a..

[2] *V. Gamkrelidze*, în *Transcaucasia or South Caucasus*? *Towards a more exact geopolitical nomenclature*, în „Postcommunist Democratic Changes and Geopolitics in South Caucasus", International Research Center for East-West Relations, Tbilisi, 1998, p. 40-42, explică termenul („Transcaucasus", „Transcaucasia") ca traducerea din rusescul Zakavkazje, „The area beyond the Caucasus Mountain Range". James Bryce, în *Transcaucasia and Ararat, Being notes of a Vacation tour in the autumn of 1876*, ed. a IV-a revizuită, McMillan, New York, USA, 1896: „is a convenient general name for the countries lying between the Black Sea, the Caspian and the Caucasus, which make up the dominions of the Czar in Western Asia."

[3] După surse azere, a fost înființat în secolul al XVIII-lea, numit astfel în 1847.

Şuşi

Shushi (pronunţat Şuşi), era capitala provinciei cu acelaşi nume din sud estul regiunii, avînd şapte localităţi, şase rurale şi oraşul capitală. Numele, scrie P.I. Kovalenskii, vine de la cetatea Berdakar-Shosh, dăruită după 1736 de un stăpânitor al locului („Melik", tradus în occident „duce")[1], Nazar Şah, unui turc, până la ruperea de Azerbaidjan. A fost cunoscut, în timp, cu mai multe nume (Karkar, de la râul ale cărui ape îl scaldă[2], Kar, Şicakar, Karaglukh), pomenit în scrieri istorice. După unii, Şuşi (azerii zic Şuşa) a fost fondat în 1750/ 1752, după alţii 1756-1757, de Panah Ali han (1748-1763), fondatorul hanatului semi-independent Karabagh (sub suzeranitatea Persiei, Rusiei) (1748-1822), care cuprindea ţinuturile joase şi de munte ale regiunii. După alţii (mai probabil), aici era o fortăreaţă, poate din timpul Principatului Varanda. De la începutul secolului al XVII-lea, până în 1822, a fost capitala Hanatului Karabakh; după cucerirea rusă şi un centru de cultură din zona Caucazului de Sud.

Gandzasar

În *Istoria Armeniei*, Kirakos Gandzaketsi (m. 1270/71) scrie „Întru gloria Domnului, Jalal a construit o mănăstire frumos decorată…". Era stăpânitorul armean al Principatului Khacen, Hasan Jalal Dawla (numele duce cu gândul spre Persia/ vreo limbă arabă/ turcică)[3], întemeietorul dinastiei armene Hasan-Jalalyan[4], care a dat liderii regiunii Khacen (Marele Arţakh) încă din 1214, păstrîndu-şi suzeranitatea câteva secole presiunii selgiucizilor, persanilor, mongolilor ş.a. Hasan-Jalal (Kirakos Gandzaketsi spunea că era „un om pios şi iubitor de Domnul", iubitor al săracilor, al celor sfinte, sprijinitor al culturii, preoţilor, rugându-se, purtându-se ca un călugăr), care a domnit între 1214 - 1261-62, a construit, între anii 1216-1238, mănăstirea de la Gandzasar. Cei ai locului mi-au spus că după o legendă biserica, cu numele Hovhannes Mkrtich (Ioan Botezătorul), a fost ridicată pe un mic altar care adăposteşte capul

[1] „Melikii armeni... au condus cele cinci melikate ale regiunii Karabakh, ai căror strămoşi rămăseseră autonomi după căderea regatului armean", scria Peter I. Kovalenskii, un rus care a stat la curtea georgiană, în jurnalul său din perioada august-octombrie 1800 (*Kavkazski Kalendar*, Tiflis, 1863, p. 212).

[2] Izvorăşte în platourile din. Azerii îi spun Qarqarçay.

[3] Explicaţia istoricilor armeni: după moda vremii, clasele de sus adoptau patronime arabe (kunya), fără legătură cu numele lor armene. Astfel, de fapt, numele armean al lui Hasan-Jalal ar fi fost Haykaz.

[4] Prin 1960-70 au fost o serie de dezbateri între istorici azeri şi armeni asupra originii lui Hasan-Jalal; armenii afirmă că descinde dintr-o dinastie armeană, Aranshahik, strămoşii săi fiind, „aproape toţi" (R.H. Hewsen) armeni.

acestuia, adus din zona Palestinei. Movses Kaghankatvatsi (cunoscut şi ca Movses Kaġankatvac'i/ Daskhurantsi/ Dasxuranc'i, despre care aminteşte şi Kirakos din Gandzak), în a sa *Patmut'iwn Ałuanic', care a fost tradusă în Occident* cu titlul *The History of Caucasian Albania*[1], scrie cum ar fi ajuns relicvele în zona Armeniei, în Arţakh.

Sunt şi alte comori acolo. Am văzut şi multe inscripţii în piatră. Am înţeles că sunt peste 200, mai lungi/ mai scurte, în alfabetul armean (unele în scop decorativ) în complexul arhitectonic din districtul Mardakert, unde e şi scaunul primatului diocezei Bisericii Apostolice Armene din Artsakh (Artsakhi t'em), Sfinţia Sa Pargev Martirosyan, cu care am schimbat câteva vorbe la Gandzasar. Una păstrează în piatră vorbele lui Hasan-Jalal Dawla, de la fondarea bisericii; începe aşa „În numele Sfintei Treimi, Tatăl, Fiul şi Sfântul Duh, am ordonat să fie săpată astă inscripţie. Eu, Jalal, Hasan Dawla, slujitorul Domnului, fiul lui Vakhtang…". Dar pe aceste locuri aşezământul monahal e mai vechi. Din ce am înţeles discutând cu preoţii (am văzut şi documente), primele relatări despre aşezământ sunt de prin secolul al X-lea. Într-o enciclică, „Despre Revolta Casei de Aghvank", a lui Anania Mokatsi, fost Katolicos al Întregii Armenii, scrie că pentru a ajunge la o soluţie într-o dispută izbucnită prin 949, privind interpretări diferite legate de Sfânta Treime etc., a convocat lume potrivită pentru astfel de dezbateri; între invitaţi era şi Părintele Sargis de la Gandzasar[2].

consemnare, versiunea română, prezentare,
note şi „adaos" despre Arţakh: **Marius Chelaru**

[1] Am consultat *Movses Dasxurants'i's History of the Aghuans*, translated from Classical Armenian by Robert Bedrosian.

[2] Despre aceste lucruri citim şi în cărţile lui Movses Kaghankatvatsi, în a sa *Patmut'iwn Ałuanic'*, tradusă în Occident *The History of Caucasian Albania* şi la Stepanos Orbelian, în Patmut'zun Nahangin Sisakan/ *Istoria provinciei Syunik* (sau Sisakan), scrisă în secolul al XIII-lea, în 1299, surse importante despre evenimentele de atunci, şi despre care am mai amintit.

„Traducerea de poezie este o fereastră deschisă către lume”

– convorbire cu **Ayten Mutlu**, poetă, eseistă și traducătoare din Turcia –

Ayten Mutlu s-a născut la 6.10.1952 în orașul Bandirma, Turcia. A absolvit Facultatea de Management a Universității din Istanbul (1975). A publicat paisprezece cărți de poezie, a tradus treisprezece cărți, mai are traduse în vederea publicării și altele. Cărțile ei au fost traduse și publicate în Franța, Macedonia, România, Serbia și India. După 2010, a fost cel mai tradus poet contemporan turc. Deține mai multe premii naționale și internaționale. În traducerea noastră, poeme sale au fost publicate în reviste de artă și cultură din România, *România literară*, *Ramuri*, *Poezia*, *Argeș*, *Neuma*, *Cafeneaua literară*, *Vitraliu*, *Bucureștiul Literar și Artistic*, ș.a.. Tot în traducerea noastră i-au fost publicate două volume de poezie, *Ochii Istanbulului* (prefață de Mircea Bârsilă). Editura Ramuri, Craiova, 2012, și *Trăinicia absenței secrete.* Editura Napoca Star, Cluj – Napoca, 2020.

Niculina Oprea: *Dragă Ayten Mutlu, au trecut mulți ani de la primul nostru interviu publicat în revista Argeș (2011), povestește-mi despre experiența ta din acest interval de timp.*

Ayten Mutlu: Au trecut câțiva ani buni de când ne-am întâlnit la Festivalul Internațional de Poezie de la Akyaka (2010), pare că a fost ieri. Te văd în continuare cum de la aeroport ne-am luat „la revedere”. De-a lungul anilor, am avut parte de lucruri foarte interesante, dar și de altele destul de triste. În acești ani mi-am pierdut soțul iar bolile nu m-au ocolit. Am participat la festivaluri de poezie în multe țări, mi-au fost publicate mai multe cărți de poezie. De asemenea, au fost traduse mai multe cărți din opera mea. Eu însămi am tradus în limba turcă mulți poeți, cărțile lor au fost publicate în Turcia. Și, evident, îmbătrânesc. Asta este tot.

Cum ai descrie poeziile tale?

Poeziile mele încearcă să pună întrebări oamenilor despre viața lor cu necazuri, cu bucurii, regrete, temeri, despre curaj dar și despre lașitate, despre emoții și experiențe, despre tot ceea ce caracterizează ființa umană. Mereu gândesc mai departe, într-o zi, în viitor, dacă cineva își va pune întrebarea: unde erau poeții, scriitorii, intelectualii acestei țări, ce au spus, ce au scris pentru lume și țară? Aceasta depinde și de mine și de ceilalți, să lăsăm cu toții realizările noastre să răspundă acestei întrebări. Istoria poeziei începe cu aventura umană prin întâlnirea omului cu munca. El a supraviețuit, a înviat asemenea pasării Phoenix născută din propria

cenușă, omul-creator a scăpat de multe etichetări, în alte situații a fost chiar demis. Dacă oamenii vor dispărea într-o zi, poezia va dispărea și ea. Poezia va continua să existe atâta timp cât există Poetul. Poezia este un organism viu, se reînnoiește continuu odată cu proiecțiile fenomenelor interne și externe care sunt înmagazinate în mintea poetului. Prin urmare, tot ceea ce îl afectează pe poet, afectează poezia lui. Dacă aruncăm o privire asupra istoriei dezvoltării și schimbării poeziei, putem observa ușor că evenimentele sociale profunde, hotărâri eronate, în special evenimentele sociale afectează poezia, spre exemplu: Bătălia de la Çanakkale a avut loc ca urmare a unor epopei scrise de poeți, asemenea masacrului de la Sivas, în acest sens putem da mai multe exemple. Poemul însăși este cel ce hotărăște de ce este nevoie sau ce trebuie să fie auzit. Dacă este nevoie de o nouă înțelegere această înțelegere are loc, doar își așteaptă timpul. Poetul se grăbește, nu poezia. Poetul Percy Bysshe Shelley spunea: „Nicăieri nu poți găsi poezia dacă poezia nu există în tine." Șoaptele vor vorbi celui ce poate să se adâncească în cuvânt, poezia, puterea de a înțelege și percepția cititorului sunt posibile numai în spiritul inteligenței umane. Totdeauna a existat și va exista cineva care se află în fața umanității. Viața a oferit sufletului uman echipamentul necesar pentru a se proteja și a încredințat acest spirit poeziei.

Există un secret al scrisului tău?

Arta este o formă de înțelegere a lumii, ea oferă oportunitatea de a depăși tiparele de viață în care individul este blocat, motivează mediul social în care este gata să fie dezvăluită. Individul este cel ce atinge vârful cel mai înalt al propriei sale vieți, el are ocazia să perceapă alte vieți prin artă, se identifică cu aceste vieți, se dăruiește și devine astfel conștient de sine, devenind conștient de rolul social. Începe să dobândească necesitatea de-a-și etala atitudinea față de lume și de cei din jurul lui, ba chiar față de umanitate. Această necesitate îndrumă individul să examineze în mod critic socialul și societatea. Astfel, direcționând viața socială către ideal, atât arta cât și artistul își îndeplinesc funcțiile. Printre operele de artă, poezia este un atu în sine. Existența sa constă în libertatea sa, în independența sa. Poezia, cu toate necazurile, bucuriile, regretele, temerile, curajul și lașitatea, adică tot ce se poate spune despre ființa umană, îl determină pe om să pună la îndoială multe lucruri pe care, apoi, să le arate oamenilor prin cuvinte și sentimente. Uneori, tocmai ceea ce este poetic, îl determină să pună la îndoială stilul de viață impus și să devină conștient de dilemele în care se află. Îl face să gândească, să creeze o dorință de a lua măsuri pentru a schimba negativitățile. Zi de zi un poem de dragoste se poate „așeza" în limbi ca un slogan revoluționar. Dacă este cu adevărat un

poem, este minunea care a existat încă din primele zile în care ființa umană prinsă între pământ și cer a început să socializeze, să cunoască schimbarea. Théophile Gautier spunea: „Totul dispare/ Neclintită rămâne arta/ Infinitul este doar unu/ Chiar și zeii mor/ Dar arta supremă/ Este mai tare decât Bronzul."

Dorești să ne spui ceva despre „vocea" ta poetică?

Primul lucru pe care îl nutrește poezia mea este viziunea mea cu privire la lume. Pentru o lume mai frumoasă și o ființă mai frumoasă. Starea mea lăuntrică este axa principală a poeziei mele. Natura, societatea, emoțiile, sensibilitățile umane pe care mi le oferă viața sunt în inima mea. În afară de asta, poeții au naturaleţea lor. Artistul ar trebui să fie sincer cu sine. Acesta este primul principiu. Dacă putem realiza acest lucru, putem aparține perioadei de timp și istorie a artei în care am prins viață. Pentru a fi capabil să te uiți în oglindă, trebuie să fii cu adevărat curajos. Misterul se află în centrul existenței. Prin asta mă refer la idealism, nu misticism.

Poetul reprezintă societatea?

Politica abordează existența cu preocupările actuale. Întrucât este determinată de perspectiva zilnică, este văzută ca problema fundamentală de astăzi, mâine va fi înlocuită cu o altă problemă și astfel va fi rezolvată. Astfel, ordinea de zi se schimbă, o nouă anxietate zilnică este prinsă în spatele unei persoane, principalele probleme se uită. În acest sens, politica îl adoptă pe cel temporar având poezia în sine ca o permanență, ca necesitate materială a integrității sufletului uman, politica este temporară tot în permanență. Dacă punctul de vedere politic devine determinantul poemului, poemul se va rupe din spațiul său imaginar, va rămâne blocat în spațiul exterior, într-un spațiu îngust. Din acest motiv, poezia folosește o perspectivă politică temporară, politica nu poate intra în poezie ca unul dintre domeniile tematice. Ideologic, poetul care nu se mișcă sub direcția politicii prezintă anumite domenii și oportunități, cu excepția cazului în care evoluează în viziunea lumii, el conține câteva „goluri" care îi îngustează viziunea, aceste goluri pot ghida poezia pe care o duce în afara sferei reale, poezia este propria sa casă construită din „pietrele" imaginației lui, nici cele ale politicii, nici cele ale ideologiei.

Poți da o definiție poeziei?

Cred că poezia este cântecul sufletului uman. Este o melodie care aduce viitorul mai aproape de oameni, este un cântec scris pentru oameni. Poezia mea este influențată de condițiile sociale, ba chiar își propune să influențeze societatea. Printre oamenii care sunt îngrijorați de ţara lor se

numără poeții. Poeții ar trebui să existe în mod special. Aceste preocupări ar trebui să se reflecte în poezie, dar fără a compromite poezia.

Ce înseamnă pentru tine a fi scriitor?

A fi scriitor înseamnă a-i îndruma pe oameni să pună întrebări corecte, să caute răspunsuri la aceste întrebări. În esență, poezia este o căutare. În timpul acestei căutări, autorul pune pietre marcate pe diferite drumuri. A fi scriitor înseamnă a demonstra ceea ce este corect, a depune eforturi de a se asigura că ființa umană merge în direcția corectă.

Ce înseamnă traducerea literară de către un poet ca tine?

Un poet trebuie să urmeze cât mai mult exemplul poeziilor scrise în timpul vieții sale, trebuie să protejeze moștenirea poeziei. Fără traducerea poeziei, nimeni dintre noi nu ar fi găsit această oportunitate. Prin urmare, în opinia mea, traducerea poeziei este o fereastră care se deschide către lume.

După ce ai publicat o mulțime de volume cu traduceri, care sunt gândurile tale cu privire la traductibilitatea poeziei?

Dintre genurile literare, traducerea poeziei este cea mai dificilă zonă pentru traducători. Poezia are propriul limbaj, structură și formă. Din acest motiv, unii teoreticieni și poeți cărora le este imposibilă traducerea poeziei, se opun traducerii poeziei. Pe de altă parte, alți teoreticieni precum Oliver Wendell Holmes, consideră poemul tradus ca o „poezie de vârf" datorită analizei sale critice și cunoașterii poeziei. Poemele sunt „licurici" a căror origine este neclară, nu pot fi definite, ale căror dimensiuni ne afectează întreaga viață. Oriunde strălucesc, oamenii trebuie să-și întindă mâinile, să rătăcească din țară în țară pentru a vedea și a simți acea strălucire. Ceea ce face traducătorul este asemenea provocării vântului pentru a zbura licuricii.

Sintagma „traduttore-traditore" mai este valabilă?

Această afirmație nu se aplică mereu, poate varia ușor în funcție de poezie. Există poezii astfel încât idioamele sau cuvintele din limba în care sunt traduse nu au un echivalent exact. În acest caz, traducătorul poate fi nevoit să aleagă traducerea cea mai apropiată de sensul din poezie. Este posibil ca unele poezii să nu aibă nevoie. Traducerea poeziei este ca și cum aș scrie poezie pentru mine. În primul rând, necesită o bună înțelegere a spiritului poetului, atunci traducătorul trebuie să gândească la modul în care poate reflecta cel mai bine acest spirit în propria lui limbă și să facă traducerea în consecință.

Gândești pozitiv cu privire la poezia din țara ta?

Există o poezie turcească alimentată de o uriașă tradiție a poeziei. Mai mult, cercetările mele îmi arată că poezia noastră nu este deloc în spatele poeziei mondiale. Trăim geografic și cultural într-un pământ strecurat între est și vest. Ne confruntăm cu dileme continue, contradicții și fapte surprinzătoare. Dacă putem transporta vibrațiile din interiorul nostru către poezie, dacă este vorba despre decăderea în mediul poeziei, această degradare este mai degrabă proeminența poetului decât a poeziei iar relațiile individuale joacă un rol dominant. Cred că dacă putem marca un mediu încât să realizăm sinteza de a fi în est și vest în poezie, să depășim problemele introducerii în lume a poeziei turcești, cred că poezia turcă poate ajunge chiar într-o poziție care să ghideze lumea poeziei. În ceea ce privește golurile vizibile ale poeziei turcești contemporane, *viața* pare să fi scăzut mult dincolo de poem. Poemele care conțin narațiunea subiectivului se diminuează treptat. Predomină teme comune. În plus față de imaginile din viață, imaginile goale sunt deseori utilizate. Există tendința de a „juca" excesiv limba. Ceea ce a fost obținut în urma jocului folosind limbajul nu s-a putut înțelege nimic subiectiv, vital și autentic. Majoritatea revistelor apar și dispar, la fel și poeții. Persistența este suficient de ignorată. Dar cred că acestea sunt temporare și vor duce permanența poeziei turcești spre viitor în toată gloria ei.

Ai colaborat cu scriitori români, ce poți spune despre aceste colaborări?

Admir că poporul român, mai ales poeții români, au un fundal cultural incredibil, în ciuda tuturor necazurilor pe care le-au întâmpinat în trecut. Mă bucură acest lucru, alteori devin geloasă. Sunt încântată fiindcă admir și iubesc poeții români. În același timp sunt geloasă fiindcă îmi doresc ca oamenii din țara mea să aibă aceeași înțelegere și maturitate. În ceea ce privește cooperarea este bine să fiu cu tine, dragă Niculina Oprea. Îți mulțumesc ție că am o țară soră. Îți mulțumesc pentru colaborarea și contribuția ta valoroasă.

Ce proiecte ai pe masa de lucru?

Am multe proiecte neterminate care așteaptă să fie finalizate. Am un fișier de poezie pe care l-am început pentru iubitul meu poet care a fost ucis în masacrul de la Sivas. Există o epopee despre care am început să scriu pentru Bătălia de la Çanakkale. Există, de asemenea, un fișier de poezie alcătuit din poezii scrise în urma unor suferințe și evenimente actuale. Mi-aș dori să am suficientă forță și viață pentru a finaliza totul.

Consemnare și traducere: **Niculina OPREA**

Constantin LUPEANU

CE NU ŞTIE FEMEIA ŞI ALTE POEME

CE NU ŞTIE FEMEIA

Femeia aceasta pe care încerc s-o cunosc
Este eterică şi exactă, zâmbet şi luciditate
Femeia aceasta cu ochii încărcaţi de lumină
Râde ca un copil, chipul ia forma lotusului
Ivit din apa unei bălţi oarecare
Femeia aceasta urcă la cer ori de câte ori vrea
Timpul este pentru ea lasou bine stăpânit
Ea învaţă, visează, învaţă, lucrează, zboară
Vrea să iubească dar se teme de ea însăşi
Tăcerea are aroma ei
Îmbrăţişarea ei este halou translucid
Mângâierile au aripi de înger
Femeia aceasta nu ştie că iubirea este o floare şi
Floarea trebuie udată.

TU ŞI TRENUL

Te văd în toţi copacii de pe drum
Din trenul ce mă duce-n lume, vara
Mă însoţeşti cum saltă căprioara
Copilărie, delicat parfum.

Alergi în faţa trenului cu tâlc
Ochii tăi calzi transmit doar amânarea
Ne vom opri când cade înserarea
Pari a-mi vorbi. Abia respir. Tac mâlc.

Visez cum mă strecor la tine lung
Că te cuprind în braţe cu ardoare
Sunt iar dorinţă, vis şi nerăbdare
Te văd în toţi copacii de pe drum.

TORŢA

Surâzi acum şi nu ştiu cum de ceaşca
Şi ceaiul roşu se prefac în gâză
Ori tu eşti neobosită în zbor prin
Încăperea doldora de cărţi.
Subţire, părul negru bogat este suflu din univers

Ochii aşternuţi mereu în calea mea
Sunt strălucire caldă, îmbietoare
Ei încurajează până şi copilul să treacă
Fără teamă strada înţesată de maşini.
Nu caut limpeziri, prefer misterul.
Ai apa nemuririi în privire
Şi binecuvântare în sărutul sfâşietor.
Trupul e jad înmiresmat
Înfrângerea este preludiul iubirii.

NINSOAREA ŞI TU
În noaptea asta
Fulgii de zăpadă se zbenguie, nu cad
Sunt aripile visului meu
Licuricii cerului violet.
Luna ia chipul tău de-al doilea
Dansează bezmetic
Şi numai ochii minţii mele o admiră
Aşteptând să-mi cadă în palmă, însetată de ea, de tine.
Fug la Zeul Ninsorii
Să cearnă o pârtie
Ghem de lumină desfăşurat la picioarele tale
Pe care să vii, dansând
În Calabest.

AVÂNT
Te voi căuta neîncetat,
Dragon. Soare.
Muza mea pe vecie.

Voi umbla după tine, frenetic, pe străzi, pe alei
Mă voi căţăra pe raze până sus la tine, ehei
Să mă primeşti cu viaţă, nu cu nestinsă boare.

Muză îmi eşti. Ajută-mă să-ţi aflu mersul
Paşii neauziţi să-i surprind, să-i ascult
Încărcaţi de nelinişti îmi plac cu mult mai mult
Pentru ei răsuflarea-mi, crezul şi versul.

Ah, îmi ridic privirea dinspre paşi spre înalt
Stâlpi de lumină şi flori de măr îmi ies înainte

Dropii în zbor domol, orizontul fierbinte
Delte de aripi mă înhaţă în salt.

MAREA ŞI TU
Marea nu mă ia în seamă
Atentă să se-arunce în forţă spre ţărm
Să mai cucerească un micron de pământ.
Pescăruşii par a se apropia de mine
Dar ei nu ştiu decât două căi
Să urce în slăvi şi
Să cadă ca ghiuleaua în ceafa peştelui
Pe care şi-l jertfesc.
Când noi credem că planează deasupra apei în joacă
Ei nu fac poezie, nu vând iluzii
Oricât de poetic ne pare nouă zborul lor
Controlat de instinctul supravieţuirii.
Îşi fac doar meseria cruntă
Hrana vieţii lor înseamnă moartea peştilor.

Corabie la orizont
Stană de piatră
Marinarul e adus să sărăcească un grup de oameni.

Noaptea, marea împrumută culoarea pământului
Şi-şi trage peste ea cearşaful ceresc
Proaspăt scrobit, brodat cu flori de aur pur.

Acum înţeleg că
Din zori şi până-n noapte
În şăgalnica, enigmatica, puternica mare
Un stop de apă
E crez de dragoste.
În el te ascunzi tu
Ţesătură de taine, copcă de rod.

(Din volumul *Ocazionale*, în curs de apariţie la Editura şi Tipografia Rawex Coms, Piaţa Chibrit, Bucureşti)

Victoria MILESCU

Tabula rasa
Eu mi-am făcut datoria
zise viscolul
am curățat, am măturat în lung și-n lat
acum e curat, am cale liberă
nimic să mi se opună
însă acum mă plictisesc îngrozitor
rătăcesc singur
m-am plictisit chiar și de mine
umblând fără rost
trebuie să-mi găsesc ceva
de făcut sau de nefăcut
mi-ar plăcea să stau seara cu cineva
la poveşti, la un pahar, dar
oriîncotro privesc, doar pustiu
într-o zi, ce noroc, am găsit într-un cotlon
o sămânță de om
am luat-o cu grijă, am plantat-o într-un ghiveci
făcut din palmele mele căuș
a crescut, s-a ridicat, a înflorit și
nu știu cum, pe zi ce trece începe
să semene tot mai mult cu mine.

O lingură de materie pe zi
Cu un ceai cald lângă șemineu
privesc plutirea fulgilor suicidari
îmi ține de urât *Toccata*
și Fuga în Re Minor de Bach
în aer plutesc semințele florilor
din tablourile prea scumpe spre a fi expuse
Pământul aleargă ca un nebun
cu 100 000 km/oră spre soare
cine să-l prindă din urmă
să-l ia de guler, să-l întrebe
ce faci cu noi, până când...
până când prind în palmă un fulg
cât Groenlanda…
noaptea îi dă brânci zilei începătoare
descurcă-te, zice, cum fac și eu
ascult *Carmina Burana*

vizavi locuiește unchiul Sami, la prima oră
merge la cumpărături
tocindu-și bocancii militari
cu un rucsac în spinare
trimis de stăpânii lui veniți de pe Venus
unde o zi e cât un an pe Pământ
ninge cu șaibe, piulițe, șuruburi
din atelierele circumstelare
îmi ține de urât viața, îi caut un diminutiv
și un motiv pentru a o jefui cu tandrețe
John Atkinson Grimshaw îi
pictează noaptea pe chip
noapte înseamnă infinit în toate limbile...

Ninge
În sfârșit, ninge
cu fulgi mari de zăpadă
ninge cu bucățele de hârtie
pe care cineva a scris poezii fericite
ninge cu zăcăminte de metale nobile, rare
cu fluturi multicolori
cu șerpii desenați care au înviat
ninge cu ce credeam că e viața
ninge cu capete de lei, tigrii, șacali
refuzându-și trupurile
ninge cu pești
cerându-și dreptul la marele potop
fiecare având în burtă
un vapor cu îngeri la bord.

Lumina iernii
De-atâta lumină izbucnind
de pretutindeni, întunericul
se făcuse mic de tot
aproape cât un băț de chibrit
pe care o fetiță încerca să-l aprindă
să încălzească umbra mea friguroasă
mă oprisem lângă o casă
de unde se auzeau
cântece vesele de sărbătoare
zăpada orbitoare cânta și ea

fluturi argintii dansau sub lună
în depărtare ca un far –
un om de zăpadă pentru cei rătăciți
umbra mea se învârtea în jurul meu
căutând un motiv, o scuză, ceva
să se desprindă de mine
voia să danseze și ea printre cei fericiți
sub ninsoarea de diamante fosforescente.

Constantin NOVĂCESCU

fragmente de real

o lumină stranie coboară-n cetate
din orizonturi departe ca o ceață somnolentă șterge urme vechiul orologiu
din turnul de pază
arată mereu aceeași oră
nu mai vin corăbierii negustorii de suflete
nimic nu alungă pustietatea din portul mereu în așteptare
s-ar putea vedea umbrele călugărilor din scriptoriu
ori focul grămezilor de corali adâncite-n uitare
ori marile oglinzi pregătite pentru cinstirea clipei
(fragmente de real)
o vedută desfășoară fantasme e liniște e amurg

așteptarea

clipa-i încremenită în așteptare
ape de smarald se scurg din marile clepsidre-ale cerului
în umbra atâtor corăbii cu mirodenii
venite din ținutul preafericiților
a corăbiilor cu războinici clovni călugări și negustori de suflete
cetatea plutește în aburul focurilor de pază
se vede parcă turnul cu ceas
cupole multicolore mai sfâșie lumina în crepuscul
glasul vestitorului e tot mai stins
clipa-i încremenită în așteptare
(asaltul bastioanelor pustii
cândva în timp)

nuraghi

era cerul căzut în mare
sub gurile flămânde ale peșterii

(adăpost pentru zei)
corăbiile așteptau în larg
de parcă țărmul (tipar străin)
închidea drumul spre cetate
se auzea stinsă în orizont vocea aceea
îndepărtată era mireasma
ofrandelor din templu
focuri de pază lingeau eterul
dincolo de dealuri printre fantasme
nuraghi înfloreau clipa

semnul
în liniștea bastioanelor pustii printre tunuri
catapulte și pietre rotunjite grabnic
în așteptarea asediului
aștept semnul
nu departe piațete ascunse în labirintul
străduțelor cu străluciri de corali
tainic sub ocrotirea zidurilor
parcă din alte lumi
desfășurând matricea cetății

clepsidrele nu mai picură timp ca o rană
cupola amurgului coboară în mare
în orizont doar pânzele corăbiilor în așteptare

Olga Alexandra DIACONU

Lenea artiștilor
Mi-e somnul o pasăre cu clonț de cristal
cu aripi croite din vremuri apuse
iar eu – un tezaur de mineral –
efigie a unor lumi duse

Mi-e somnul o pasăre cu clonț de cristal
cu aripi ca valurile ce-ascund meduze
și ochii lor triști mă-ntorc în astral
făcându-mă stăpână a unor lumi confuze

Ulise prins de Circe în Insula Uitării
Calipso – veșnic nimfă pe malurile mării

și-argonauții – mândri de lâna lor de aur –
sunt toate – întregi în lumea artiștilor – tezaur.

Când poezia e stăpâna mea
E totul o muzică
dacă știi s-o asculți
o frenezie a vieții e totul
când roua din iarbă
se mută pe frunți
când avântul de aripi
ți se prinde de umeri
și-ți trece prin trup
fără ca rotirile
să poți să-i numeri

Și muzica
pe care-o simt prin sânge
și cea pe care-o respir
e-aceeași – ca o unduire
a unui lujer ce se frânge
de greutatea vântului
ca de-un arcuș

Recheamă-mă la sânul tău, Natură
de câte ori mă simți plecată în alți Sori
recheamă-mă să-ți simt înfiorarea
cum mă cuprinde cu albaștrii nori

Și lasă-mă tot singură s-adorm
pe malul prundului secat, cu sălcii
poate că apa dusă-n adâncuri de pământ
se va-nălța pe neștiute pân' la mine
și-mi va cuprinde sufletul tăcut și-adânc
trezind în mine-a lui nemărginire

Ecoul, o, ecoul unui văzduh de munte
al cărui aer tare doar vulturu-l străpunge
mă urmărește-n prelungul **olario** al unui
personaj din Bernanos.
și-ncearcă să trezească prundișurile
din mine
sau să-nvieze șopârlele sculptate-n os
cum stau la pândă cu gurile deschise

să prindă gâze transformate-n vise

Da, asta sunt: simt universu-ntreg
simt cum mă bea
și cum îl beau din începuturi
doar într-o clipă de iluminare
când Poezia e stăpâna mea
și îmi transformă dulcea-nsingurare
în muzica nemuritoare dintr-o stea.

Scriu
Scriu
scriu cu-nfrigurare
ca să mă lepăd de mine

În mine
doi frați gemeni
se urăsc dinainte de a se naște
astfel încât
nu se mai știe
care-l înghite pe celălalt

Și-astfel
disperarea și plenitudinea
sunt la fel de imprevizibile
și eu nu știu niciodată
cine sunt cu adevărat.

Poezia e cutia de rezonanţă a inimii
Poezia e cutia de rezonanță
a inimii –
ea lasă adevărul să strălucească
pe culmile iubirii
acolo unde moartea
se lasă învinsă de viață

Doar inima știe să cânte
deopotrivă viaţa și moartea
doar inima scrie în ascuns
cartea vieții
care va fi citită în moarte

când pământul va avea
culoarea luminoasă a cerului

Revarsă-ți sufletul în poezie
fii dimineața ei!

Ana VĂCĂRAȘU

CAII NU MAI UMBLĂ LIBERI

Caii nu mai umblă liberi prin zăpada lui gerar,
I-a orbit lumina rece a oglinzii fără viață,
Insistentă ca sclipirea pe-o spinare de gheţar
Ce plutește peste ape, până inima-şi dezgheață.

Altădată, peste câmpuri, coamele îşi fluturau,
Scânteiau pe sub copite razele de lună nouă,
Tremura văzduhul nopții când sub stele nechezau,
Duhuri slobode ca vântul adăpate-n zori, cu rouă.

Roșeau macii pe câmpie, de dorințe rușinați,
Când simțeau la firul ierbii că vin murgii în galop,
Îşi luau inima pe buze şi-așteptau, cutremurați,
Să-i atingă însuşi zborul, să-l respire câte-un strop.

Astăzi zac bolnavi de dorul de-a lua zarea sub copite,
Nu văd gardul ce-i închide, simt doar aerul sărac,
Pe deasupra-aud cum zboară rândunelele grăbite
Şi cum plânge după dânşii vântu-n frunza de copac.

Caii nu mai umblă slobozi cum umblau odinioară,
Când şi când mai galopează... pe-năuntru, nu-n afară.

MĂ PLOUĂ CU STELE

Câteodată o stea îmi sclipește pe umăr –
Mi-au lăsat-o, în treacăt, privirile tale,
Dau năvală în gând amintiri fără număr,
Rup ca apele-n mal şi iau totul la vale.

De prin ele te-adun, pui de vânt şi de cer,
Dor nebun răsfirat peste lumea visării,
Simfonie îți scriu dintr-un gând efemer,
Tăinuind în cuvânt toată vraja mirării.

Neuitarea își naște fii și fiice-ntre noi
Și îi scaldă-n apusuri uitate prin sânge
Și mă plouă cu stele pe umerii goi,
Sub privirea ce arde și râde… și plânge.

Visul nostru năuc, alăptat chiar de lună
Și albastru ca bolta văduvită de nori,
Ne-a luat și ne-a dus să murim împreună
În poiana în care iarba plânge în zori.

VIS CU CĂPRIOARE
Pe brațul tău se culcă numai luna,
Tăcută, se strecoară-ncetișor
Și-ți netezește, una câte una,
Cărările pe care plângi de dor.

În vise nu-ți pătrunde-nsingurarea,
Poți să te-apropii și de căprioare,
Regina Lună-ți luminează calea,
Să vezi cum se adapă din izvoare.

Desfeți privirea și abia clipești,
Un fluture ți-e geana tremurândă...
Din toate câte-n viață năzuiești,
Alegi, la ciute,-n vis să stai la pândă.

O, de-ar vedea, de te-ar putea simți
Cum arzi, din răsuflare să le bei...
Ar tulbura izvoarele când ar fugi
De haitele de lupi din ochii tăi.

Dar visul e și-al lor, țesut anume,
Ca-n vraja lui, pe-o clipă să vă prindă,
Iar de v-ar întreba, n-ați putea spune
Cine la cine... în vis, șade la pândă.

PUII-DORURI
Ai uitat cum noi doi ca nebunii fugeam
Printre flori îmbătate de boabe de rouă?
Dintr-un fruct interzis amândoi ne hrăneam
Când pe inimi, din rai începea să ne plouă.

Nu știam ce-i în jur, ca și cum am fi fost
Pe-un tărâm părăsit de ceilalți muritori,

Când popasul în lut nu avea niciun rost,
Brațul lunii ne lua să ne poarte prin nori.

Adormeam năuciți de albastrul din sânge
Și prin vis ne-mpleteam amintire de zbor,
Nicio pasăre-n noi nu știa cum se frânge
O arípă zburând peste-o mare de dor...

Nu simțeam că din umbră pândește uitarea,
Să ne-arunce-ntr-un val ce se rupe în două,
Pe un țărm unde-și crește... însingurarea
Puii-doruri... de flori îmbătate de rouă.

Aura CREIȚARU

AVEM EMINESCU
De n-am fi avut cuvinte,
am fi vorbit prin gesturi,
desene și semne
Dar noi avem grai și literă,
și condei transcriptor în pagină

Noi mai avem Eminescu
în densități de poem,
așa cum poetul
ne e dorul totem în imagini
și modelul de semne în pagini.

Q E D
E cea care se încumetă să parieze
că va fi vie o veșnicie
Dacă o atingi, îți răspunde
cu fire dense de nisip -
ca un val ce te invită în marea aventură
și se rostogolește ca timpul,
ca viața însăși

Dacă o contempli, pur și simplu,
te tot întrebi:
oare, mai face tumbe neobosită,
ca ziua cu noaptea –
magică, vibrantă ca întotdeauna,

ca însăşi inima pulsând exuberantă
numărând clipele pline ori goale de sens...?

Nu-ţi va răspunde nimeni de-ntrebi: ce e viaţa
Nu, nu e clepsidra...
nici timpul
E chiar Veşnicia!

MAREA MEA
Retina albastră a mării mele
e-aproape ascunsă sub pleoape,
vederea e-n valul ce vine spre mine
când iar mai filmează prin ape –
eu fug, dar cine-ar putea să îi scape...
şi aflu abia-ntr-un târziu că eu sunt
himera oglinzii de-aproape –
că n-am învăţat-o eu să înoate
s-ajungă în visul de noapte când vrea,
cu tăvălugul fluid, de departe

Maria GĂITAN MOZES

LIMPEZIRE
Nu mi-o luaţi
în nume de rău;
mi-am pierdut fără vrere
credinţa.
Mama
mi-o înnodase strâns
în cele patru colţuri de la basma
s-o pot avea
la ceas de obidă.
Soarta hapsână
mi-a dat ghionturi şi brânci.
Drumul lung,
răscrucile multe.
Vânturi m-au pălmuit nemilos.
Basmaua
pe la colţuri s-a destrămat
şi s-a ros
până când am pierdut-o.

Cui să mă rog?
Care e Dumnezeul meu?...
Cerul e unul.
Soarele unul.
Doar stelele-s multe
cu lumini și sclipiri
și sub talpă,
aspră coajă,
pământul.
Navighez între ele
cu gândul umil
căutând limpezire.
Cui să mă rog?
Care e Dumnezeul meu?...

MAMEI
În căușul
palmei tale,
n-ai cules
numai petale.
Mâna-ți
n-a avut inele.
A știut
copii
să crească,
să mângâie
și să spele.
Mâna-ți
n-a știut
să scrie
nici
să răsfoiasc-o
carte.
Doar de muncă
și de trudă
a avut
întruna parte.
Mâna-ți
n-a purtat mănuși.
Printre spice
și pănuși,

avea fugă
de zvârlugă.
Mâna ta,
acum domoală,
și-a găsit culcuș
în poală
ca o pasăre
la boală.
Tremuru-ți ascunzi
cu grijă.
Nimeni, nu vrei
să ți-l vadă.
Mamă-
pe această mână,
las și eu,
târziu, sărutu-mi
și o lacrimă
să cadă.

Codruța VANCEA

Vară ce-ai fost

mă doare -n cot
zic eu, de prea lunga toamnă
şi cotul e amorţit
iau încă antiiflamatoare
am câteva oase bolnave
legăturile dintre ele sunt afectate
nu știu de ce nu se face terapie de cuplu între cele două glezne
între cele două șolduri
între cei doi omoplați
s-ar înțelege mai bine
trupul s-ar bucura mult
văd ploile cum sorb din soare
tot galbenul și poezia
mă cocoşez de frig și umezeală
nu pot iubi așa
înfrigurată
degeaba -mi spui că vara-i parfumată
pe mine acum mă cucerești cu o blană
ori cu un palton căptușit
șoșoni

mănuși
ceaiul de mentă e binevenit
nu stau în frig nici pentru o țigară
născută vara
nu-s pregătită să-mi
țin scaunele în casă

Hei, iubire, tu!
chiar dacă e 10 septembrie
tot nu mă simt iubită de nota 10
nicidecum de un 10 cu steluță
notele mele sunt de 9, 8, 7
și apoi ce mai contează dacă nu ai rămas repetentă
ai trecut!
ești destul de iubită
nimeni nu te-ar putea iubi mai mult!
acum sincer, ce-ți imaginai?
că vei trezi o mare pasiune ca-n romanele celebre scrise
de acei fabuloși scriitori devorați de marea iubire
fascinanți
pururi tineri, înconjurați de aura lui Eminescu
a lui Rilke sau a lui Marcus Aurelius
visai cumva ca iubirea aceea profundă să fie la nivel de vreo poezie
de vreo simfonie închinată ție?
Hey you! până și poezia are nevoie de corector
de reguli gramaticale, seci și banale
de un editor să ți-o pună în vânzare
crezi că poți să fii tu femeia minune
ideală, carnală și feminină?
prea multe legende în casele oamenilor
n-ai cum să uiți de tine
ți-e foame vrei să dormi
să -ți vezi de job ca să cumperi mâine pâine și măsline verzi
să culci copiii și să te uiți la televizor la Comedy Central
să râzi și să sforăi ușor
nimeni nu-și pierde capul
singurele emoții divine se trăiesc
într-o singură săptămână de iubire
coboară de pe planetele cu inele
elegante, nu spun că nu, inelele lui Saturn
dar nu- s ale tale și nici nu ți-ar sta vreodată bine

încet, încet printre stele
ajungi chiar pe Pământ
ce bine e să simți cum călcâiele lasă urme
ești vie
să poți culege fructe din pomi și să poți dansa
să faci sex și fericită să poți să-ți strângi copiii la piept
înțelegi că iubirea e o pală de vânt
puf - puf - puf printre fulgii de nea
și nota de 10 nu are de-a face cu ea
un fel de glumă pasională
de spus la gura sobei în iernile geroase
cu picioarele goale în șosete călduroase
bunica mea îmi dăruise de tânără câteva
iubește copilă viața!
a fost odată o fată frumoasă și un prinț o iubea

***Pic pic pic ... liniștea* – 9 septembrie 2022**
ceasul abia s-a mișcat până la ora 5
întuneric
ochii caută lumina
aud flori ce cântă în surdină
pare un cântec de jale, trist
o fi doar o părere a minții mele
devreme trezită
în prim plan cântă o solistă
veritabilă artistă
e aceeași mierlă ce-și dezmierdă simțurile cu propria-i voce
de o vreme încoace
stă pe o creangă
mă privește fără să aibă vreo întrebare
nici nu se miră
tace
tac și eu
de dragul ei
se luminează de ziuă
nici un zgomot nu se mai aude dintr-o dată
respiră doar frunza în tihnă
o văd atât de vie încă
firele de iarbă par împrospătate
cerul plumburiu a nu știu câta oară s-a lăsat pictat
de un pictor înlăcrimat

stau cu ochii în zare
pare a fi o stare la care mi s-a dat permisiunea
să asist merit oare?
trăiesc liniștea cu toate din jurul meu deopotrivă
încă durează
mă simt suspendată în timp
incredibil într-un oraș înnebunit de mașini
drumuri sparte, blocate
betoniere și fețe asudate
doar să se cutremure o barcă
evident, a poetului,
nu se mai poate
se cutremură toate
liniștea se plimbă prin urechile mele
și prin bucătărie
printre cești de cafea
îmi lasă o aromă de loialitate
de parcă ar fi liniștea mea
iese din nou pe terasă
e o boemă e divină
se deschid florile la răsărit de soare
nu știam până azi că
plantele își fac pe răcoare
somnul lor de frumusețe
sunt atât de cochete

Victor RUSU

A liubovului dulceață

De ce tot vorbești cu greață
De-a liubovului dulceață,
Când ai, sufocată-n pernă,
Unduire de lucernă.
Și când, eu, bezmetic vânt,
Frăgezimea ți-o frământ?
Numai gândul mă răzbună:
Te visez – minte nebună! -
Stepă de argint sub lună
Pe care hoardele mele
O strivesc între caiele
Galopând a jaf spre stele.

Geambaș
Dacă-aș fi, doamnă, geambaș,
Într-o crâșmă nărăvită,
Cu o floare de copită
Ruginită-n tatuaj...

Chiar icoana nălucită
Ți-aș de-o pe-un adălmaș.
Dacă-aș fi, doamnă, geambaș
Într-o crâșmă nărăvită.

Mai aproape de ispită
Ca de stingerea ta, aș
Lăsa trei cârlane gaj
Pentr-o sârbă răvășită.

Dacă-aș fi, doamnă, geambaș...

Drumul hoților
Curge drumul hoților
Către apa morților...
Când sub bărbi de nouri pier
Parcă-s arhangheli pe cer,
Zugrăviți înalt de-o mână
Cu rouă și cu țărână,
Cu rugină de potcoavă
Și lumină de otavă
...Se duc, știe gândul meu,
Să-i dea-n bobi lui Dumnezeu...

De crucificare
Doamna mea, poem nescris,
Ca povestea dintr-un vis,
Nu-ți lăsa ochii să plângă
Peste genunea adâncă,
Ascunsă-n sufletul blând,
Ca o taină în mormânt,
Nu-ți lăsa încă o dată
Inima înjunghiată
De-a renunțării săgeată
Cu îndoieli otrăvită
Și de amânări coclită.

Bradu-i brad şi tot se-nclină
Sub săgeata de lumină,
De fulger şi de furtună,
Stânca-i stâncă şi tot crapă
Peste-nvolburări de apă,
Dar tu, floarea unui vis,
De treziri la viaţă-nvins,

Cum să nu cazi în abis,
Când de-atât amar de luni
Te tot colindă furtuni,
Când de ani şi ani la rând
Putrezesc la tine-n gând
Cei ce zborul ţi l-au frânt,
Iar, pe propria ta cruce,
Părăsită la răscruce,
Rană-n veci nevindecată
Sângerezi crucificată.

Emilia AMARIEI

Şi-i toamnă...
În fiecare zi mă sinucid,
Şi-ngrop, tăcând, în orişicare clipă,
Fragmente vii din visul meu lucid,
Acelea-n care disperarea ţipă.

Puteam să te primesc în viaţa mea,
Încă-mi doresc, dar frica mă cuprinde,
Chiar dacă şi-un gheţar s-ar dezgheţa
La focul viu, ce l-ai putea aprinde.

Opreşte-mă din mersul înspre hău,
Adună-mă din ţăndări şi cenuşă,
Opreşte-mă, te rog, să-mi fiu călău,
Să-mi pun pe suflet ultima cătuşă.

Un strigăt răspândit în univers,
O zbatere a unei vieţi damnate,
Osândă mi-a fost fiecare vers,
Risipă de trăiri abandonate.

Și-i toamnă... eu pe frunze moarte calc,
Sfărâm sub tălpi asceza și tăcerea,
Consensul pustniciei îl încalc,
Pe rugul amintirii ard durerea.

Pană
Mi-a înlemnit, de spaimă, poezia,
S-a-nțepenit în actul creator,
Aș repara-o, nu-mi găsesc bujia,
Căci mă confrunt cu-o pană de motor.

M-am pomenit în trafic mult prea mare
Și-mi pâlpâie cuvintele, la bord,
N-au mai rămas metafore-n sertare,
La frenezie nu mai am abord,

Mi-au ruginit ideile și-i toamnă
În viața mea și-n versuri, de altfel,
Îmi tot repet:
– Nu-i bai, stimată doamnă,
Căci te-ai deprins cu frunze-n portofel,

Cu junghiuri, nevralgii și cu tăcere
Ce s-au deprins cu zidurile reci,
Durerile ți-au devenit plăcere,
Și-n muntele tăcerii te petreci.

Prin raiul tău cu harfe și cu muze
Al căror „must" curgea prin vena ta,
Poemul îți rodea mănos pe buze
Și-n râu de aur versu-ți eclata.

Lași lipsa de concepții creatoare
Să-ți devasteze focul din scântei?
Mai abitir, să știi, nerostul doare,
În crizele acute de idei.

Odă singurătății
Cumva, în toamna asta-mi plouă-n oase
Nici nu mi-e frig, nici nu mi-e cald, adică.

ezintegrată, liniștea despică
Muțenia tăcutei mele case.

Pe-un vârf de gard stau vrăbii zgribulite
Tot plouă lin și-agale, de vreo lună,
Și-o mierlă-mi cântă, seara, de nebună,
Cu glas dogit și penele zburlite.

În podul casei bufnița cobește
Și se tot mută-n cele patru vânturi,
Încep a năvăli prin mine gânduri
De toamnă, ce prin suflet mă răzbește.

Chiar și motanul miorlăie aiurea
Pe-acute note de sperietură,
Când vântul smulge țigle de pe șură
Și se pornește-n vaiete pădurea.

Rețeaua de curent adesea cade
Și n-am nici felinar, mi-e spart lămpașul,
Pe întuneric scârțâie cosașul
Acoperit de gureșe cicade.

Sub trăsnete ce-mi zguduie bordeiul
Mai bâjbâi fără rost prin bezna nopții
Și mi-e tovarăș scârțâitul porții
O rugă, fila albă și condeiul

Se-aprinde o lumină din eteruri,
Ce-mi face drum prin smoala nopții ude,
Râuri de aur curg și se aude
Cum nasc poeme îngerii în ceruri.

Zăresc scântei sărind dintre cuvinte,
Ce se-întâlnesc depline și rotunde,
Căci numai ele n-au plecat niciunde
Ci mi-au rămas statornice și sfinte.

POEZIE ROMÂNĂ DIN ISRAEL

Madeleine DAVIDSOHN

Aripi de ceară

Atâta poezie în jurul meu
atâtea aripi ridicate înspre cer
de aş putea să zbor.
Dar încotro?

Văzduhu-i limpede
ca un pahar de sticlă
doar un pustiu amăgitor
nu pare să-mi ofere
nimic ispititor.

Pământul înroşit de sânge,
odată negru, roditor
e azi un cimitir de oase.

Chiar marea şi-a schimbat culoarea,
Mediterana mea frumoasă
pe care am lăsat-o acasă
se tânguie de jale şi de dor.

Iar de atâta plânset şi durere
din infinit în infinit
aripile mi s-au topit
şi am uitat să zbor

Mă tem

Puţini sunt cei care-ndrăznesc
să spună că li-e frică.
Frica înseamnă laşitate
înseamnă slăbiciune
riscând ca lumea să arate
cu degetu-n direcţia ta

Dar eu mă tem:
și nu mi-e frică
s-o spun cu voce tare
chiar dacă unii mai ridică
sprânceana a mirare

Mă tem de pietrele
ce te lovesc din spate,
de minţile întunecate
și mai ales,
de cei care proclamă
că „nu li-e frică de nimic"
Eroi pe timp de pace
vorbind fără oprire.

De frica lor îmi caut ocrotire,
la cei care se tem un pic.

Mormântul iubirilor înşelate

Există oare-un cimitir
pentru iubirile-nșelate?
L-am căutat zadarnic
să pun o lumânare
iubirii mele terminate.

Dar n-am găsit nimic s-ateste
care e locul adecvat
Deși se auzeau ecou
murmur de voci amestecate
frânturi de jurăminte încălcate
lacrimi amare, flori uscate,
în parcul din Copou.
Și totuși am îngenuncheat
cu inima pustie
ca să depun o sărutare
În semn de împăcare
pe-un fir de păpădie

TINERI AUTORI

Costică CIOCAN

Psalmul 2

Apără-ne, Doamne, de *Noua*
Direcţie Generală a Securităţii Poporului
Şi de Ministerul Justiţiei,
căci *„inima lor este deşartă,*
groapă deschisă grumazul lor”.

Distruge armele de hârtie ale birocraţiei
pe care le-au îndreptat împotriva noastră,
procedurile judiciare sumare,
citaţiile şi mandatele de aducere
emise pentru a ne închina la picioarele lor,
afundate în crimă şi desfrânare.

Arde în flăcările răzbunării Tale
hotărârile judecătoreşti încropite
cu viclenie înainte de a ne putea apăra
şi caută să vezi că nu suntem
supuşi Direcţiei de Informaţii Interne
şi nici Centrului de Informaţii Externe.

Ai Tău suntem, mântuieşte-ne!

Scapă-ne din cursele întinse
prin legi nedrepte şi
coduri de conduită ale făţărniciei,
adoptate fără intenţia de a fi
respectate vreodată de către emitenţi.

Judecă-i pe aceştia, Dumnezeule,
şi să cadă din scaunele înălţate prin trufie,
iar mandatele lor frauduloase
să înceteze de drept.

Alungă din inima cetăţenilor frica
de a-şi pierde locurile de muncă şi libertatea,
fă-i din nou capabili de idealuri şi luminează-le
Calea!

Daniela BOTNARU

Daniela Botnaru s-a născut pe 13 aprilie 1993, în oraşul Soroca. A absolvit Facultatea de Litere a Universităţii de Stat „Alecu Russo" din Bălţi. A alcătuit, împreună cu Virgil Botnaru, antologiile *PAŞII MAMELOR NOASTRE* şi *PAŞII TAŢILOR NOŞTRI* (Chişinău: Prut Internaţional, 2020). Premiul Municipal (Chişinău) pentru Tineret, domeniul: Literatură (2020).

zbor frânt
în fiecare seară,
tati ne povesteşte
ce mai e nou
la serviciu

de exemplu, ieri,
un pui de porumbel
căzuse din cuib
şi stătea ghemuit
sub peretele editurii.

mama lui
a tot coborât la el,
încercând să-l ajute.
nu s-a temut
nici când tati şi colegii lui
făceau selfie-uri cu puiul.

când V. a ieşit de la serviciu,
afară se întuneca.
lângă perete nu mai erau decât
nişte pene
şi câteva picături de sânge.

dimineaţa,
mâna îmi era amorţită –
l-am ţinut pe Lucian
toată noaptea
strâns la piept.

cântec de leagăn
... nani-na, nani-na,
dormi, puiuţul lui mama,

dormi, copile, şi mă lasă
să mai fac ceva prin casă –
o mâncare pentru tine,
şi ceva timp pentru mine,
să fiu blândă şi frumoasă
pentru el, când vine-acasă.

nani-nani, băieţel,
dragul mamii sufleţel...
şi cât tu-ai să dormi în faşă,
o să-i calc lui o cămaşă,
pantalonii şi-un sacou,
pentru mâine la birou.

nani, nani, puişor,
că mă dor, mamii, mă dor
mâinile-n încheieturi,
tălpile cu bătături.
şi un junghi acum mă-nţeapă.
şi-ncă sete mi-e de apă.

dormi, puiuţul lui mama,
nani-na, nani-na...

discuţii în bucătărie
ce-ai văzut, mami, de râzi
de te prăpădeşti?
vai, zboară fluturaşul!

de unde oare s-o fi luat,
dragul mamei, că şi ieri
am făcut curat în dulapuri,
şi parcă fugiseră toţi?...

acuş, te adorm
şi o iau de la capăt...

Ștefan Tudor BACIU

Ştefan Tudor Baciu (n. 2004, Iaşi), student la Facultatea de Litere a Universităţii „Alexandru Ioan Cuza” din Iaşi. A debutat cu poezie în revista „Zona Literară”, publicând ulterior şi în „Planeta Babel”, „Timpul”, „Noise Poetry”, „Regal Literar” (eseu şi poezie), „O mie de semne…”, „Kitej Grad”, „Convorbiri Literare”, „Steaua”, „Tribuna”. Este prezent în antologia „Poemele izolării”, Editura Muzeelor Literare Iaşi, 2022. A obţinut premiul revistei „Ateneu”, la a XLI-a ediţie a Concursului Naţional de Poezie „Porni Luceafărul…”. A participat la mai multe lecturi colective ale Atelierului de lectură Junimea XXI şi la Noaptea Albă a Poeziei, evenimente organizate în cadrul Festivalului Internaţional de Literatură şi Traducere Iaşi – FILIT. Are cronică permanentă în revista „Convorbiri literare”.

divina commedia

sunt într-o relaţie cu trei femei
pare excentric de râsul curcilor
Alain Delon cu pantalonii roşi în fund
şi ţigările fumate pe dos
acum în Veneţia beau un amaretto liniştit liniştit
plescăitul buzelor cu elengaţă aproape bătrânească
un sunet articulat la fel de relaxat
ca apariţia primului rid în colţul ochilor

privirea mi se rostogoleşte în Piazza San Marco
ca o mingiuţă de gumă căzută din automat terorizată
de mâinile diabolice ale unui puşti în pantaloni scurţi
şi e plin de puşti pe-aici şi de turişti
iar eu mă simt ca acasă
numai bine de citit Pasternak sau Hlebnikov
universul strâmt ca buzunarul vechi întors pe dos
din el sar scame demult uitate
catedrale grandioase cu sfinţi frivoli
prima iubire femeia cu zâmbet veneţian
într-un oraş de provincie undeva în Est
oraşul de provincie se zbate acum în San Marco
ca un peşte otrăvit de uscat

printre turiştii care se împing hipnotic
printre turiştii care-mi împing lumina lor în cerul gurii
şi-o apasă în esofag, în măduvă
nu-şi dau seama nenorocirii în divina lor comedie
cât de mult bine au reuşit să facă pentru sufletul meu
singur şi liniştit

și te caut cu toată lumina asta pe sub asfalt
prin canale prin burți de broaște
broaștele divine țin iubire-n intestine
iar eu pseudoempaticul pseudoiubitul
prins într-o relație cu trei
acum plescăind din buze liniștit liniștit
beau un amaretto în Piazza San Marco

unde sfinții se balansează în picturi
se ceartă cu turiștii își impart compasiunea
pictați cu același tub de același Tată absent
Tatăl nostru – omul – iubirea – foamea noastră
niște proști au fost cu toții și cel mai mare prost sunt eu
mă arunc sub gondola ordinară
gondola unde aseară vâsleam toți patru într-un clișeu
de-a dreptul expirat
iar Veneția a plonjat și ea în apă
amândoi te căutăm în burțile de broaște
un coc brunet și absolut
a cărui asimetrie m-a circumcis
cu zeamă cu tot
și m-ai găsit aici strigoaico
plescăind liniștit liniștit
puțin beat în miros de canal în elitism european
strivit de talpa morfemelor
și violat de semne până când bătaia inimii
a devenit ceea ce ar fi trebuit să fie încă de la bun început
un sindrom autoimun
așa am făcut eczeme pe ochi
și m-am transformat în broască
totuși divină cu burtă cu tot
în Veneția care cunoaște acum și Sfinții și Renașterea

frate-miu, nu uita că dincolo de toate ești fericirea

ți-am auzit vocea prinsă în acel nokia sinistru
ca într-un glob de magie neagră
între difuzoare ieftine și care pârâie sentimente reale
frate-miu care zboară pe mătură deasupra cartierului de plastic
fericirea lui miroase a obrajii arși de soare
a nimfe mahmure din tufișuri aici pe aleea blocului cu aburi
e polisul cu tatuaje mistice și genunchi juliți duhnind a vitalitate

fratele meu din copilărie făcut după asemănarea strângerii de mână
fuziunea spumoasă și radioactivă
te îmbrățișez transpirația ne găurește pielea
cartierul cu stroboscoape și ferestre oculare
fiecare geam are textura irisului matern
fiecare apartament are propriul oraș propria șatră
propiul stat subjugat propriul monarh luminat
propria ciorbă fermecată propria prostituată
și vecinii alchimiști care complotează în spatele centralei
nu uita că dincolo de toate ești fericirea
frumos ca un profet ca un escroc
într-o strângere de mână cu bărbia fixată pe umăr
fericirea gâdilindu-ne misterios pe sub tricouri
pârâie cumplit în telefoane
ne curentează fericirea în organe

love, Iason
pe Mary am cunoscut-o într-o vineri
i-am spus că mă cheamă Iason
iar ea că Dumnezeu există
am crezut-o pe cuvânt
eram bipezi și mergeam pe monociclu
ciudat de firesc pentru vremea aceea

în fortul de melci sunt rector
te privesc fix
ochii tăi sunt din antimaterie
aici districtul suprapopulat de canceroși, mecanici auto și asistente medicale
e micul sanctuar
unde intersecția pustie descompune semnele de circulație
mirosind a vopsea proaspătă

Mary a murit
când a aflat că Dumnezeu nu există de fapt
nici măcar în bisericile baptiste
nici măcar în ochii din antimaterie

***
în oglindă
poeții se văd creaturi lirice
mitice ba mai mult

sunt cocoşaţi iar sub ochi au bulboane energetice
îi recunoşti acum pe stradă
după cum îi bate vântul
le mută întreaga subcategorie socială
criza familială e criză socială
mereu am evitat un astfel de anturaj
sunt băiat caşto
incapabil de prietenie de fapt
un Fiodor Pavlovici
îmi strangulez prietenii şi fac baie cu Ghilgameş în acid sulfuric
am bucile înroşite şi himenul uns deasupra buzei
catatonia lăsată moştenire
e jocul în care frunţile se resping
iar muştele trag la sângele meu albastru
îmi amintesc uneori
ce-mi lipseşte cel mai mult
nu e iubirea

e vina monstruleţilor care mânâncă de sub litere
şi ei la rândul lor doar nişte convenţii sociale
e inflaţie
artiştii caută prin tomberoane
avioane cu motor
iar seara târziu când motoarele oraşului se opresc
vând bidoane

INEDIT

Ion Gheorghe PRICOP

Frate Ioane

In memoriam Ion Gheorghe Pricop

Miroase via-a Șarbă și a coarnă
Iar păsările se grăbesc să plece,
Spre seară și în zori e tot mai rece,
Iubite frate, pe aici e toamnă.

Cu zarvă multă lumea se petrece
Și carul vremii zilele-și răstoarnă
Dar gândul blând spre Duda ne întoarnă,
De tine, frate, dorul nu ne trece.

Dar Doamna Lila, singură-n ogradă,
De-amar de vreme, nu vrea să ne vadă
Și plânge… că îi amintim de tine.

Eu, ca și tine, pritocesc cuvinte
Și de-ale tale rânduri iau aminte,
Aflând c-ai scris, cândva, frumos de mine.

Petruș Andrei

Clipa vremuiește poeme

Să clamăm că este incredibil, dar adevărat? Cum îndeobște se spune? Mai există fapte, fenomene, pe acest pământ și-n această epocă, în fața cărora să rămânem uimiți? Poetul, mai ales el, nu are dreptul să considere un fapt banal, ca acela de a împlini o anume vârstă, mistic și misterios. Atunci când nu vrei să ți le construiești ca pe ceva aprioric și ca un dat al divinității, sublimul și neînțelesul stau în fața poetului precum mistreții împușcați, după o acerbă partidă de vânătoare. Mai trebuie doar cuțitul, și neîmblânzita carne va sfârâi în tigaie. Prin urmare, vom recunoaște, fără să tresărim, că Petruș Andrei chiar împlinește frumoasa vârstă de 70 de ani.

Da, au trecut zece ani, de când, într-o ambianță sărbătorească, pe holurile Liceului din Pușești, sărbătoream a 60-a aniversare a Poetului. Atunci îi dedicam un poem, *Poe și al său corb integru,* în care vorbeam despre menirea, despre îndatoririle celui vândut zeiței Euterpe, pe acest pământ. Spectrul corbului îi imputa, Marelui american: „– Nu-i de-ajuns și nu e bine/ C-ai pus vorba doar s-aline/ N-ai făcut-o tun, să bombe/ Gerul iernii spre octombrie,/ N-ai urcat-o-n cer, să tune/ Cu străfulgerări-cărbune,/ N-ai pus ape să ocene/ Monștrii visului sub gene,/ Să privești lumea ca taur…/ Ci, ți-ai dat drumul pe plaur/ Să plutești ca o stafie…“ Și vine Poetul și răspunde:„– Am fost rană de hârtie,/ Pată neagră de cerneală/, Cutezanță și sfială/ Albatros sau cal în ham,/ Înger, poate, habar n-am…“ O, ce bine se potrivea bardului de la

Puieşti! Ce bine îl intuiam, la începutul cunoştinţei noastre. Fiindcă aveam să descopăr, ulterior, că prietenul nemţean chiar asta era. Pas cu pas, urmase acest program.

Îl mai sfătuiam pe Petruş, cu acea ocazie: „În această blândă pocăinţă, în adânca fântână a neînţelesurilor, cu toate înţelesurile topite şi asumate, paşteţi CLIPA. Ea este încă nesătulă de tine,/ Înseninezi-te, întru mulţi ani,/ Rodească-te, precum brazda de humus! Şi toate acestea, întru bucuria noastră, a celor dragi ţie, şi-a privighetorilor…“ Parcă, această frază i-a stat în faţă, de-a lungul ultimilor ani, ca un imperativ, ca un testament sfânt, căci pana puieşteanului a rodit carte după carte, îndreptându-se spre frumoasa cifră de 20. Şi ce poezie, ce poeme! De uns pe rană. S-a spus, despre opera sa, vezi şi magistrul Ciopraga, c-ar aparţine unui clasic, cu înclinaţii spre romantism. Că Petruş Andrei este un poet blând, cald, apropiat de inimile tuturor, tocmai pentru că versurile sale taie, prin lutul zemos al limbii române, versuri de cristal, supersensibile. Că nu există sentiment general-uman după care să nu-şi fi acordat coardele lirice. Vorbind despre dragoste, despre prietenie, despre încredere, eşafodajul spiritual omenesc, desigur că poezia lui a putut căpăta o direcţie sigură: formele consacrate, clasice, adică sonetul, rondelul, rubaiatele. Şi totuşi, poezia lui Petruş Andrei nu seamănă nici măcar cu cea a modelelor sale: Omar Khayyam, Saadi, Hafez, Alecsandri sau Eminescu. Poezia lui Petruş Andrei seamănă cu elementele primordiale ale Planetei: pământul, apa, aerul, noaptea, întunericul, iarba, stelele, seninul… Este falsă impresia că el s-ar repeta, în clasicismul său. Poezia i se naşte nu din sfiala în faţa marilor modele, ci din cutezanţa de-a mai încerca o dată, cu sfânta convingere că drumul nu va duce în acelaşi loc. Şi reuşeşte într-un mod demn de toată lauda. Luciul expresie, siguranţa stilului, convingerea că ceea ce spune, şi trăieşte, apoi prozodia perfectă, jocul de imagini şi tonul cu care îşi impune discursul, toate la un loc au darul de a şterge colbul „de pe cronice bătrâne“, şi de a da noi culori, noi nuanţe bătrânelor trăiri şi sentimente. Aşa încât, un Eminescu, despre care se spune că: *Tu ai pus, cu prisosinţă, O comoară de iubire/ Şi nemargini de dorinţă/Pe nemargini de gândire,* devine o imagine a poetului „nepereche“ absolut inedită. Iar drama iubirii neîmplinite pare a fi clamată pentru prima dată, într-o rubaiată ca aceasta: *Tu m-ai luat vederea-n clipa sfântă,/ Lăsându-mi inima, în urmă, frântă,/ dar plânsul meu în lieduri se preface,/ Privighetoarea oarbă mai mult cântă.* Şi, este Petruş Andrei un poet senin? Ca, de pildă, Alecsandri, sau Topârceanu? Nici pomeneală. Poetul de Puieşti are darul de a vorbi despre lucruri grave, cu blândeţea şi înţelepciunea ţăranului român, a bătrânului, trecut prin toate. Numai zicerea frumoasă, netezimea şi catifelarea discursului său liric atenuează impactul substanţei, de multe ori dramatică şi dureroasă. În acest sens este văzută relaţia dintre Eminescu şi Veronica Micle. Ca un *alter ego* al celor doi, autorul lucrării *Mihai Eminescu – eterna fascinaţie*, exprimă înaltul sentiment de adoraţie care leagă pe celebrii îndrăgosti, în versuri ca acestea: Eminescu: *Şi s-or întâlni pe*

cale,/Cum se văd două surate,/ Dorul meu cu-al dumitale/ Și or sta pe săturate. Veronica: *Mi-s ochii plânși și seara e târzie/ iar răutatea tuturor mă doare/ Și-mi pare că chiar dragostea-mi lipsește./ Aș trece peste-atâta ironie,/Mi-ar fi chiar și durerea trecătoare,/ De-aș ști că Eminescu mă iubește.*

Mă bucur mult că prietenul meu mi-a ascultat sfatul. Chiar a „păscut clipa". N-a lăsat-o deloc în nepăsare. Ca o vietate, aceasta a țipat, s-a zbătut, cerându-și curgerea lină. Petruș i-a pus căpăstrul pe grumaji, a împiedicat-o și-a priponit-o pe iarba casei sale din Puiești. Și până n-a transformat-o în poezie, nu s-a lăsat. Acum umblă, biata de ea, cu zăngănit de trohei și iambi, pe la gât, gustă din zmeura și murele din grădină, ba și din roșiile și ridichile din solarele poetului. Și cântă. Zi și noapte, cântă: De la „Destin", (*Trec în frunză, într-un ram/ Și-n pământu-n care stam/, Mă fac piatră de hotar, Zi cu roșu-n calendar*), prin „Rubaiate"(*Ești floare albă răsărită-n cale/ Ce-ți risipești parfumurile-n vale/ Și în grădina ta sunt grădinarul/ ce se închină frumuseții tale*) până în curtea poveștilor de adormit copii, pentru a afla *Taina feciorului de împărat (Iar în codrii, fără margini,/ nu călca picior de om,/ Patru- cinci voinici călare/ nu puteau cuprinde-un pom,/ Și-abătut privea-mpăratul/ peste-atâtea bogății,/ Îi lipsea feciorul numai/ marii lui împărății)* clipa vremuiește poeme. Iată un drum temerar la capătul căruia harnicul creator se trezește cu podurile și hambarele pline de belșug spiritual. Va îmbătrâni frumos Petruș Andrei. În „curțile" sale de „dor" s-au adunat fiice de carne și sânge, nepoți reali și nepoțele, dar și fii și fiice-poeme. Așa încât, la casa de tihnă din Puieștii Bârladului, alături de ambițioasa și tenacea lui pereche, doamna Lidia, înger păzitor de poeți, i-așteaptă liniștea și pacea. Daruri cu care Divinul împodobește numai pe cei harnici, drepți și conștiincioși cu viața lor și-a celor din preajmă. Clipa lui Petruș Andrei vremuiește cântece minunat rostite. Dinspre Puiești, pe un vânt de înserare, vine o ninsoare caldă de cuvinte, dătătoare de prospețime și sănătate, cele mai frumos lustruite, ale limbii române, încorsetate, precum fecioarele, în rime și ritmuri colorate.

De parcă Puieștii ar fi cerul, iar truditorul întru slove alese, cel care îl sprijină cu poezii-metereze.

Acopere-ne și pe noi în liric, Poete! Ninge-ne cu trohei, să creștem ca merii. Ca merii și ca perii, în mijlocul verii. Și să ne simțim, în sfârșit, copii ai Domnului.

POEZII DE IERI PENTRU AZI

Ioan CANTACUZINO

Ioan Cantacuzino (1757-1828), cunoscut din biografia pe care i-o face în *Magazin istoric pentru Dacia* (1845, I) N. Bălcescu, a publicat sub inițialele I. C. între 1791 și 1796 un volum de *Poezii noo* sub influența anacreontismului și a clasicismului iluminist franco-englez. A tradus fragmentar *Cîntarea cîntărilor*.

RĂSUFLARE

Ver ce neam ce-n lume vie
Are îndemn la stihurghie,
Și sălbatec încă cîntă,
Firea însă lui cuvîntă.
Iar noroade pricepute
Au fățat cu multe cute.
Chibzuirea lor cea-naltă,
Dînd poeziii drum de saltă
Piste munți pîntre flori,
Piste ape pîntre nori
Au întrupat nentrupări
Au iconit nevediri.
Firea și cu meșteșugire
Ei au făcut, o clătire.
Limba noastră prea puțină,
Nu-i a nimănui proastă vină
Căci însoață rău cuvîntul
În pîrlejul ce dă gîndul.
Mai cu vreme și cine știe,
Prisosire poate să vie.
Că scriitorii împodobesc
Limba, patria-și slăvesc.
Fie aceasta acuș, cercare,
Mustră altor spre-ndemnare.

CÎNTEC GRĂDINĂRESC

Frumosule trandafire,
Ține-ți fețișoara în fire
Fii dragule tot rumeor,
Vestitor Bică[i] dă mult dor.

Nu mi-ți plînge tulpiniță
Că ți-l iau din rămuriță.
Floricea așa frumoasă
Trebuie a fi și norocoasă.

Bucură-te, crai dă flori
Că o să vezi azi doi ochișori,
Care omoară și care învie
Ah, iubite, așa îm fac mie.

Nu mai dori grădinița,
Că o să-i podobești cosița
Unde în părul cel drăgălaș
Și-au făcut amorul lăcaș.

Iar dă t-o pune pă pieptul ei
Știu negreșit că nu mai pei.
Toți or rămni să te vază
Și tu poți dori altă loază.

Ține un ghimpe la-ndemînă
Ca să-nghi[m]pi s[t]reină mînă,
Care o vrea să te răpească
Și cu tine să mîndrească.

Poezia română clasică, vol. I, Minerva, 1970, p. 33-35.

ARTE POETICE LA ROMÂNI

Bogdan PETRICEICU-HASDEU

Mişcarea literelor în Eşi

În curînd va ieşi de sub tipar, în tipografia Berman-Pilecki, a doua ediţiune a *Doinelor şi lăcrămioarelor*, piatra angulară a nemuririi d-lui Alecsandri, şi care l-ar păstra în memoria viitoarei României, chiar să nu fi scris d-lui *Repertoriul dramatic.*

Dl. Alecsandri e la noi părinte şi cap al poeziei naţionale, bazate pe studiul acelei poporane; este ceea ce mitropolitul Dosotei e în privirea muzei religioase, Beldiman în a epopeii, Conachi în a lirei anacreontice, Bolliac în a versurilor antice, Bolintineanu în a tabloanelor cavalereşti, Donici în a fabulei... Dl. Alecsandri e mare poet, dar nu cel mai mare, precum îl numesc unii; fiindcă d-lui n-a îmbrăţişat decît un singur ram din ale poeziei. D-l Alecsandri e mare, ca unul ce-i creator în sfera sa, nu imitator, ca Grandea ş-alţii; dar acea sferă este abia o mică parte din ale cîmpului poetic, din acel cîmp atît de întins, încît un nou geniu orişicînd va găsi în el o ţelină neatinsă de munca înaintaşilor; precum la români, bunăoară, e de a se crea de acum înainte poezia filosofică, în care să se răsfrîngă nu entuziasmul religios, nu istoria trecutului, nu superficialitatea onoarei etc., ci sublimele profunditäţi ale metafizicii. Zicînd că dl. Alecsandri nu e poetul român cel mai mare, nu zic prin aceasta că am fi avut vrun altul, care să-l covîrşească. Donici, Bolliac, Dosotei, Conachi etc., e fiecare în parte deopotrivă mare în propria sa regiune, fără concurenţă cu ceilalţi; căci nu e cu putinţă a se întrece acei ce păşesc pe căi deosebite şi neatîrnate. Nu e drept a crede, de asemenea, precum făcea în 1856 dl. C. Rosetti, à propos de prima ediţiune a *Doinelor şi lăcrămioarelor*, cum că numai dl. Alecsandri scris „poezii româneşti", pentru că numai d-luia reprezentat tipul „naţional". Au duioşii bădiţaşi şi gingaşele leliţe formează tot poporul român? Un istoric sau arheolog, ca Bolliac şi Bolintineanu, au nu sînt ei români, unde nu s-au inspirat de frunza verde? Un teolog, ca Dosoftei, oare nu este el român, fiindcă a lucrat într-un cerc poetic de tot străin şezătoarele sătene? Un poet filozof nu va fi el român, zugrăvind ideile şi patimele fie subiective, fie obiective, născute şi crescute într-o atmosferă mai presus de aceea a cătunelor?

Micşurînd, astfel, rolul d-lui Alecsandri în întindere, noi îl mărim în înălţime. Ramul d-sale poetic nu e, precum am erătat, toată poezia română, dar este, fără tăgadă, prototipul şi microcosmul ei, întocmai cum ţăranul e în privirea tuturor celorlalte stări sociale. Ţăranul nu se face din istoric,

din arheolog, din teolog, din filozof... nu; ci viceversa, istoricii, arheologii, teologii, filozofii etc. se fac din ţăran. Ţăranul cuprinde în mintea şi-n sufletul său toate elementele cari înfloresc apoi în cultură; dar aceste elemente se află în el bobocind în naivitatea lor primitivă. „Poezia vulgară – zice creatorul filozofiei istoriei, Vico – poezia vulgară e germenele tuturor cunoştinţelor umane fizice şi metafizice; însă ea este un germe(ne), în care se simte numai ceea ce mai în urmă e menit a fi ştiut". Poezia vulgară e o enciclopedie, vădind ce este întregul unui popor prin aceea fire a sa, pe care împrejurările pot s-o ascundă sau să-ntunece, făr' să fie în stare ca s-o şteargă. Vreţi să aflaţi dacă românul (...) e din natură atît de domol, precum ni se pare el, în circumstanţele de faţă? Ascultaţi cîntările ţăranului, citiţi *Doinele* d-lui Alecsandri... şi ele vor răspunde: Nu! Doriţi să ştiţi dacă corumperea noastră de astăzi e urmarea tinderilor naţionale fireşti? Întrebaţi pe ţăranul sau pe dl. Alecsandri şi ei vor întîmpina în sublime versuri: Ba! (...)

Am spus, pare-mi-se, că dl. Alecsandri, în ramul său poetic, n-ar avea rivali sau „avalmi", cum zicea răposatul Pogor în traducerea *Enriadei*. Spus-o-am? Atunci am greşit. Dl. Alecsandri are un *avalm* cît-colea, şi pentru poezia naţională şi pentru genul dramatic, în persoana d-lui asachi, precum dovedesc pipăit, matematiceşte, fără apel, două opuri ieşite la lumină de vreo cîteva săptămîni: *Calendarul Albinei* şi *Petru Rareş*. *Petru Rareş* rivalizează cu *Zgîrcitul risipitor* pe tăcute; *Calendarul* e mai îndrăzneţ: el loveşte *Doinele* în faţă şi fără sfială, prin o poezie *La D. V. Alecsandri*:

Versul, care-ntîia oară a sunat în Românie
Pe-alăuta, ce de secoli fără coarde-a fost rămas,
Spre-aminti a patrii fapte şi a doinei armonie,
Dupre metrul, care Muza l-a dictat de pe Parnas
Va trăi atîtea timpuri cît Pionul, pietros munte.
Între nouri înălţa-va maiestoasa a lui frunte.

Deşi cîntul a lui Omer purtă cea întîi cunună,
El nu-ntunecă pe Pindar, nici al lui Alceos ton,
Înfocatele suspinuri şi cuvintele-ncă sună
A Safei înamorate şi a lui Anacreon;
Nici într-a Greciei zîne a brilat numai Elena,
Pe eroi şi pe filozofi n-a produs numai Atena.

Mai nainte de Achiles şi de falange spartane,
Vieţuit-au şi alţi eroi, cari împleau în timpul lor,
Prin virtute,-nţelepciune şi prin fapte miliane,

Lumea toată de esemple, de mirare și lucor;
Însă geniile-acele, demne chiar de nemurire,
Zac uitate, că poeta n-a lăsat de ele știre.

Tu, în căruia sîn zeul a aprins sînta scînteie,
Să dai faptelor prin muză traiul cel nemuritor,
Între teme înmiite nu-i afla mai naltă-idee,
De aceea ce dictează sîntul patriei amor.
A strămbunilor virtute deci prin versul tău să-nvie,
Ca nepoților d-esemplu și de glorie să fie.

Un cititor de *Calendare* nu va însemna, prubaminte, în poezia d-lui Asachi, decît sau ordinarele greșeli gramaticale ale *Albinei*: *maiestoasa a lui frunte, în căruia sîn*, sau unele neologisme de prisos, precum *a brila*, sau unele ambiguități ciudate, de pildă:

„*Între* teme *înmiite nu-i afla mai naltă-idee";*

de unde s-ar putea încheia că *teama* sau frica este izvorul ideilor celor înalte; sau se vor întreba cu nedumerire pe sine însuși, dacă *falangele spartane* ale d-lui Asachi au vro înrudire cu *falangele fanariote* ale trecutului nostru; sau, în fine, un așa cititor se va pune a gîndi asupra următoarelor versuri:

Însă geniile-acele, demne chiar de nemurire,
Zac uitate, că poeta *n-a lăsat de ele știre,*

vers care ne-ar face a crede că monumentele *poeziei* antice se păstrau deobște în nescări *poete,* ceea ce ar fi produs, poate, cine mai știe, și denumirea animalelor rîmătoare sau, dupre ortografia ardeleană, *rimătoare*.

Însă poezia d-lui Asachi cuprinde în sine mai mult decît atîta. Ea este o lovire de-a dreptul în gloria d-lui Alecsandri, către care poetul *Albinei* strigă așa: „*D-ta ești Pindar*, *Alceos*, *Safo (femeie?)*, *Anacreon*, *orice vei vra: însă eu sînt Omer* (mai nainte de a fi căpătat cesta un pașalîc?) *și te-aș putea întuneca*; *dar nu vreu*!" Iată înțelesul poeziei d-lui Asachi. În adevăr, d-lui pretinde, nu numai în versuri, ci și în proză (pag. 43 a *Calendarului*), a fi creatorul poeziei române, cel dintîi poet în limba noastră: „*Ce se atinge de literatura națională*, *nime va contesta că ea ar fi esistat înaintea anului 1809 și 1811 (?)*, *cînd la Roma s-au publicat chiar în foaea oficială*, *Giornale di Campidoglio*, *nr. 154, cele întîi versuri*, *compuse dupre regulele prosodiei de Asachi*, *introduse în limba română*..."

Sărmane Costine! Nefericitule Dosoteie! voi sînteți mai noi decît dl. Asachi. Dezamăgitule d-le Alecsandri! pleacă fruntea înaintea lui Omer

român, descoperit de către el însuşi, pe cînd miile de învăţaţi, în decursul atîtor secole, n-au fost în stare să destăinui pe acel elin!

[…]

D-ni Adrian, Asachi, Tăutu, Sion etc. au studiat, fără îndoială, regulele poeticii; dar aceasta nu este încă a fi făcut un *studiu poetic*, care e folositor şi pentru *genii*, dar apoi de tot neapărat pentru – nu zic mediocrităţi, nu – pentru talente. Nu e aci locul de a înfăţişa dezvoltări despre ceea ce e şi ceea ce nu este poezia; ne vom mărgini a înzice trei punturi principale, a căror necunoştinţă caracterizează aproape pe generalitatea poeţilor români: 1, ideea poetică; 2, graiul poetic; 3, efectul poetic – trei stînci de căpitenie, opintind zborul versificatorilor noştri; trei greutăţi, nu tocmai bine simţite şi înlăturate chiar în literaturile străine.

I. De la Aristotel, ba de la filozofii indieni şi pînă astăzi, sub toate schimbările ocurse în afara teoriilor literare, nimeni n-a negat prima importanţă a imaginaţiunii în poezie. Precum fără raţie nu poate fi filozofia, aşa fără imaginaţie n-ar putea fi poezia; precum filozofia s-a născut din firească trebuinţă a omului de a *cugeta*, aşa poezia s-a iscat din naturala noastră tindere de a *închipui*; în fine, precum pruba bunătăţii unei filozofii este cînd ea ne *îndupleacă*, adecă se verifică prin propria noastră raţionare, aşa pruba perfecţiei unei poezii este cînd ea ne *răpeşte*, adecă se verifică prin propria noastră imaginare. Astfel, imaginaţiunea e cauza, esenţa şi criteriul poeziei. Însă imaginaţia se manifestă ea oare unicaminte prin stihuri? Nu! Versul e numai cît o formă posterioară şi arbitrară, în care se îmbracă un fond mlădios, o imagine pură sau ceea ce numim noi „o idee poetică". […]

II. Poezia are o limbă a sa, care nu se încheie în cadenţă sau în consunanţă, ci-n alegerea şi gruparea cuvintelor, potrivit cu misia artei. Această cestie a fost de minune dezbătută de către celebrul filozof scotlandez Dugalt-Stewart, al cărui aducem aice însuşi textul, generalmente cam prea puţin citat:

„Poetul, în producerile sale serioase, ţinteşte a înălţa închipuirea cititorului mai pe sus de lucruri simţite, a-l răpi di cercul vieţii de toate zilele: de aceea el cată să se ferească de ziceri triviale, de vorbe vulgare, şi dintre expresiile limbii sale, cari sînt deopotrivă clare, să aleagă pe cele mai puţin întrebuinţate. În aşa chip se formează cu încetul la toate popoarele un grai poetic, prea depărtat de la simplicitatea prozei şi mai puţin supus nestatorniciilor modei, ca politicosul limbaj al ordinarei conversaţiuni. De-ndată ce-l îmbrăţişează poeţii, prozaiştii cei buni îl înconjoară, ca prea pompos pentru genul lor. Astfel, el îşi păstrează farmecul cît timp fiinţează însăşi limba; ba încă devine din ce în ce mai plăcut, înaintînd în vîrstă; cu vremea, singur sonul cuvintelor recunoscute

poetice, neatîrnat de înţelesul lor, deşteaptă în noi jucundele impresii, lăsate de mai nainte prin opurile cele mai gustate; încît iubitorul poeziei îl aude cu mulţumire pînă şi-n neşte fraze altminte nensemnate. Limbile se deosebesc mult în respetul avuţiei graiului poetic. Engleza întrece fără asemănare pe franceza; zicerile sale poetice sînt atît de numeroase, încît înlesnesc calea renumelui chiar autorilor mediocri, prin singur prestijul fonetic. Dar poezia diferește de proză nu numai prin cuvinte, ci încă prin o certă a lor înorînduire, care, adoptîndu-se odată şi sfinţindu-se prin cursul timpului, poetizează zicerile cele mai comune; pe cînd, nimic nu darmă nurul poeziei ca un şir de cuvinte dispuse într-o ordine atît de vulgară, încît cel dintîi ne face deja a prevedea pe acele următoare. O singură expresie proastă displace; dar apoi cu cît mai vîrtosdouă asemeni, grupate în modul în care le întrebuinţează conversaţiunea familiară: o aşa păreche însuşeşte unei poezii serioase caracterul parodiei".

Limba română are ea sau nu cuvinte şi fraze poetice? Le are pîn' şi acea irocheză! Cine nu cunoaşte „fala", „pulberea de stele", „cosiţa aurorei", „a spinteca aerul" etc. ale poeţilor noştri. Totuşi, necum poetaştrii, ci şi barzii români cei mai renumiţi cad adeseori în răceala graiului prozaic. Ce-i oare mai vulgar, de pildă, decît aceste versuri ale d-lui Bolintineanu:

O, *doamne-al bunătăţii*, esenţă creatoare,
De care niciodată eu nu m-am îndoit...
.....
Tu, ce-ai sădit în inimi speranţa şi credinţa,
Căci una fără alta nu pot a esista...

Noi credem că, pentru îmbogăţirea ziciunarului român poetic, ar trebui să facem la noi ceea ce Homer, Dante, Milton, Goethe au făcut, în diferite timpuri, la diferite popoare: să studiem provincialismele şi arcaismele, iar nu, cum fac scripisitorii noştri, ba chiar toată lumea, din *patriotism* şi din *cultură*, neologismele şi jargonul saloanelor, cari sînt orişicînd şi orişiunde *per excellentiam* prozaice. Aşa vedem că pronunţia muntenească *vultur*, *duşman* etc. e foarte plăcută în versuri. Ardelenismul „astrucat" întrece în poezie pe „îngropat" sau „înmormîntat". Macedonoromânii ni-ar putea da pe a lor „fede", care de nu e mai poetică, încai este mult mai energică decît a noastră „credinţă". În letopiseţile, în opurile lui Varlaam, Dosotei, Cantemir, am găsit mii de ziceri, neglese în vorba vulgară de astăzi şi cari cu atît mai ales ar fi adevărate odoare în poezie...

III. *Finis coronat opus*, zice un proverb banal, pe care neologiştii îl traduc ştergînd litera de pe urmă a fiecărui cuvînt, deşi el s-ar putea întoarce pe românie mult mai bine aşa: toamna se numără bobocii.

Adevărată în toate privirile, această zicală e de o mie de ori şi mai la locul său în respectul artei poetice. Scopul poetului este a magnetiza pe cititorul său: de la primul vers sau cuvînt se începe gîdilitoarea sa lucrare, se întăreşte şi creşte cu tot rîndul mai departe, se încheie şi reuşeşte cu ultima strofă. O poezie adevărat frumoasă e aceea în care totu-i bun, nu-i vorbă, dar mai electric, aşa zicînd, decît totul e tocmai sfîrşitul său. De ce oare sonetul este cea mai plăcută din formele poetice, încît, dupre zisa lui Boileau, el ar preţui cît o poemă? De ce? Din cauza terţetului, care, prin însuşi planul acestui fel de poezii, întrece totdeauna în sublimitate versurile de la început. În producerile lui Béranger şi-ale lui Heine, de pildă, ideea este, în genere, puţin poetică; graiul, în sensul definit mai sus, e mai mult prozaic; şi cu toate astea, ele ne încîntă... prin încheierile lor. Citiţi pe toţi poeţii mari vechi şi noi; desfrunziţi, de asemene, de-ţi avea o doză de răbdare, pe toţi versificatorii mărunţi antici şi moderni şi vă veţi convinge deplin că farmecul finalului poetic e generalmente atît de puternic, încît adeseori el răscumpără neperfecţiunile unei poezii întregi; că, viceversa, un final greşit, rece, slab, aruncă înapoi o neagră umbră asupra versurilor precese, fie ele oricît de excelente. Sîntem dară în tot dreptul de a denumi această magică ţîţînă „efect poetic". Ei bine! noi, românii, avem versuri cîte şi mai cîte; însă efectul poetic nu e atît de străin, încît, chiar în poeţii cei mari, cari deobşte au darul de a gîci prin geniu ceea ce nu ştiu prin arte şi tot încă nu o dată vedeţi poezia prelungindu-se după ce s-a sfîrşit. Cine nu-şi aduce aminte gingaşa baladă a lui conachi *Într-un redi de dimineaţă?* Amorul-copil strînge flori; trece o copiliţă căutîndu-şi pierduta mioară, vede pe copilaşul, îl întreabă... Amorul se teme să nu-l muşte albinele ş-o roagă să-l ducă cu sine acasă; fetiţa se-ndură, suspină, îl ia la sîn; dar vai de ea!

Aleargă pe dealuri, plînge,
Se vaietă, suspinînd,
Dar focul ei nu se stinge,
Ci s-adauge arzînd...
Merge la părinţi acasă,
Le spune ce a păţit:
Părinţii o blăstemasă
Pentru că a zăbovit!

Care final poate fi mai sublim în naivitatea sa! mai potrivit cu însuşi genul poeziei! mai plin de efect poetic!... Un lucru de nemică vine de strică totul. Conachi, crezînd, din nenorocire, că n-a sfîrşit încă, urmează mai departe:

Necăjită biata fată
Se întoarce înapoi,
Strigînd: „Ah, cînd să se poată
La ale mele nevoi
Moartea fără prelungire
Să vie şi să mă ia!...
Căci alt chip de mîntuire
Nu am la durerea mea!"

Iată un sfîrşit peste sfîrşit! un colac peste pupăză! Au nu era destul ca părinţii să-şi blesteme copila, *pentru că a zăbovit*? Au din însăşi aceasta nu se deducea naturalmente desperarea fetei, fără ca poetul să nimicească frumuseţea tabloului prin o lămurire de prisos, de suferit numai doar în proză?

În istoria literaturilor ne întîmpină prea şi prea puţini poeţi cari să fi întrunit cu desăvîrşire, din cînd în cînd, într-un cap-d-operă, aceste trei măreţe ţeluri poetice: ideea, graiul, efectul, fără ca să predomineasc㠄 unul în dauna dezvoltării celorlalte două, sau chiar să regeasc㠄 nemărginit, în nefiinţa lor. De cele mai multe ori, ici vezi profunditatea conceperii, espreasă prin în un limbaj nendestulător; colo te robeşte prestigiul cuvintelor şi frazelor, îmbrobodind o idee de rînd; mai departe, guşti cu mirare gingăşia unui final, ce încheie neşte versuri idealmente şi verbalmente de mijloc. Dar a fi lipsit de tustrele deodată şi-n aceeaşi măsură este a nu fi poet nici cîtu-i negru sub unghie, ci doară un stîlpitor de silabe şi alegător de consunanţe, o specie de geometru, despre al cărui ingeniu, vreau să zic *ingenierie*, criticul se rosteşte cu Oraţiu:

„... versus inopes rerum, nugaeque canorae..."
(Versuri lipsite de miez şi fleacuri sunătoare...)

Însă, din norocire pentru progresul literilor, este foarte rar ca un astfel de poet *des ponts et chausées* să fie măcar un versificator cumsecade: pîn' şi mecanicul metru îi întoarce dosul; pîn' şi copilăreasca rimă îi face o opoziţie parlamentară; precum puteţi vedea în poeziile d-lor Asachi, Adrian, Sion, Tăutu etc., de la pagina I-a pînă la cuvîntul *finit,* cuvînt din care Voltaire ar fi şters a doua silabă, lăsînd numai pe „fi"! Această *judecată* este ea oare prea aspră? Bucuros o am îmblînzi, de n-ar fi ea din parte-ne „judecata cea de pe urmă".

Poeţi şi critici despre poezie, Albatros, 1972, p. 15-24.

POEME ROMÂNEȘTI ÎN LIMBI STRĂINE

Ilarie VORONCA

Augen
Manchmal treffen meine Hände andere Hände
Das schmiegt sich in meins
Wie in einem gefundenen Nest. Andermal
Ein Gesicht warf sein Licht auf meine Wange.

Oder eher fühle ich das Meer ganz nah wie einen Hauch,
Ich renne keuchend auf sie zu. Ich sehe es
Wie ein Storch in andere Klimazonen fliegen.
Der Wind entfaltet den Lärm der Städte wie eine Leinwand.

Aber beim Rückkehr
Die Sicht ist zu weit für meine Augen
Wie ein fallender Ring
Vom Finger eines Teenagers.

Virgil TEODORESCU

Weiße Waffen
Das werden sie sicherlich sein
die Waffen der Zukunft
aber viel weißer als jetzt,
weiß wie Äpfel
mitten im Sommer
wie ein frisch getünchtes Landhaus
von dem es gehört wird
Kinderlachen.

Ioan MOLDOVAN

Die Vipern lächeln zufrieden
Vom Gift gemolken, lächeln die Vipern zufrieden
Jenseits der mit großen Abgründen bemalten Welle sind die rohen Früchte der Melancholie nicht essbar
Sei nicht böse, docta puella sagt mir heute, der Wind weht: Du wirst keine Gedichte schreiben, du solltest lieber akzeptieren
Letzter Handlangerarbeit: Heute weht der Wind
Der Finger der Fast Nichts greift über deine Schulter und füttert.

Agatha BACOVIA

Geheimnis
Ein riesiger Rubin
Es entzündet sich am Horizont,
Es durchsieben sich aus ihm Flammen
Auf ganze Welt,

Zwei Pappeln verschmolzen mit ihren Gemütserregung
Und am Abend
Es ist, als würde sich beim Namen nennen.

Aus dem Rumänischen von: **Mircea M. POP**

Niculina OPREA

Łza Boga
U jego ramion pulsują płuca morza,
wściekłe fale wymywają cień,
znika mniszka ze swą książeczką,
kołysze się huśtawka,
w oku drapieżnego ptaka
błyska nowe ukrzyżowanie,
bez skargi pijemy ciepłą krew z serca,
serce staje się puste jak gliniany garnek,
łza Boga ciągle nie spada...

Południowa modlitwa
Matka odmawia południową modlitwę,
ojciec dźwiga na plecach moje ciało,
jutro nie nadejdzie:
ja jestem życiem które się toczy,
nieśmiertelny zegar o pazurach z dymu,
cykady tkają wieczór cienkimi igłami.

Niewidzialna kobieta
Niewidzialna kobieta przede mną
stąpa chwiejąc się na wietrze jak motyl,
ale nie może być moją matką.
Moja matka przemierza doliny
z łapą niedźwiedzia na czole,

nie wiedząc już ile cierpliwości
musi przenieść pod językiem,
ile twarzy mego ojca zachować
we śnie.

Sanktuarium
Fletnia pana łagodzi oddalenie:
urodziłeś się dla mnie,
patrząc na ciebie oślepłam...
Szczury czasu wypijają mój szpik
pałac jest pełen sępów,
w modlitwie wołasz mnie po imieniu.
W blasku ikony cisza wznosi sanktuarium.

Zamiast cierniowej korony
Mamy tyle luster a nie wiemy
które jest prawdziwe;
nasza skóra jest zimna i błyszcząca,

błyszczy tak że oślepia owady w trawie,
maleńkie zjawy rojące się w brzuchu pustki,
dano je nam w prezencie zamiast cierniowej korony.

Spolszczyła: **Zofia BESZCZYŃSKA**

Lucian ALEXIU

PRONTUARIO DE NAVEGACION PARA EL USO DEL SALMON ALBINO

„en ciertos períodos de su vida penetran en algunos ríos de América del Norte y de Siberia, avanzando con una fuerza tremenda y en número colosal, aguas arriba, contra la corriente, llegando hasta el curso superior del agua, a las montañas. La migración tiene lugar a finales del mes de julio o en el primer tercio del mes de agosto. La multitud de los peces de este lapso es tan fabulosamente inmensa y su avance tan rápido e irrefrenable que el que no ha visto con sus propios ojos este fenómeno extraordinario no se lo puede imaginar. La velocidad con la cual avanza el pez y las filas de una densidad descomunal que forma se puede comprobar por la superficie del agua que parece hervir y sabe a pez, los remos se enredan, enganchan los peces y los lanzan al aire… entra en las bocas de los grandes ríos sano y fuerte, pero, más tarde, la lucha sigue con las aguas raudas, la falta de espacio y de alimento el rozamiento y los choques con raíces y piedras lo agotan; el pez afloja, su cuerpo se cubre de machucaduras, la carne se vuelve de color blanco

y acorchada, los dientes se enseñan. (…) Paulatinamente, agotados, los peces no pueden vencer más la corriente y se esconden en algún brazo muerto del agua o bajo las raíces, con el hocico metido en la orilla; aquí se los puede coger con la mano e incluso los osos los sacan fácilmente con la pata. Finalmente, agotados por el hambre, el cansancio y el instinto sexual desencadenado, mueren y aún en el curso mediano del río comienzan a aparecer las carroñas, mientras que en el curso superior las orillas están atestadas de peces muertos entrados en descomposición e infectando el aire. Todos estos sufrimientos que padece el pez en su período de amor componen el así llamado „viaje hacia la muerte"; ninguno de los peces no vuelve más al océano, todos se mueren en los ríos".

(A.P.Chejov, *La isla de Sajalín, Notas de viaje*)

I.
nadar contra la corriente
siempre al amor del agua,
no cerca ni de una orilla ni de otra
escuchar mudo el son de arena de la ola
que cubre la roqueda
que rasga la ola

con una nasa en la mano
el diablo o el buen Dios
te envía mensajes
de entre dos aguas fétidas
de su nidal de fuego

II.
no es voz asemejarla
con la de la onda del manantial al que no llegarás
no es brillantez
como la del sol tríplice
cuando baja su cerviz
en el sueño de la rata de agua
no es crueldad más grande
que la vacilación del que te niega
el golpe de gracia
matar y recibir la muerte
con los ojos abiertos

III.
un día antes de la entrada en el río
sentirás como la salobridad
del agua pone fin

a tu caza del alba,
un día después de haber abandonado el mar
nadarás al lado del cuerpo
del antepasado lejano
después de tres días te soñarás saliendo
del huevo primordial

después de menos de siete
añorarás aliviar tu sangre
entre garras y colmillos

IV.
sabes :
la madera del remo
no respira en la ola
el bote
no renace de la luz rojiza de un cuerpo vivo
no seca tu nube del corazón
no apaga tus soles del sueño
en la orilla ojos amoratados
salen de los restos vegetales del
sol al ocaso

V.
barruntar
al temblor de la palma apoyada en el hondo del río
como la vibración del ala de la gaviota
apoyada por el viento

escurrirte por debajo
de la última racha de la borrasca del norte
tronchando para un rato
la claridad del mediodía

prepararte a la vez con el chasquido de la cola en la ola
para el bautismo algo amargo de la luz

VI.
pero tanto tiempo te muestres
bajo la luz de la bóveda celeste atenuada por el tiempo
tanto tiempo cuanto respires todavía
bajo las manchas de crudo
cogido por el torbellino de las botellas de plástico

aguas arriba aguas abajo
cuanto tiempo no te dejes confundido por el sucedáneo
de un verano esperado
cuanto tiempo esperes todavía
que la montaña
se abra por medio
te reciba
como un vientre de ballena

VII.
no te malgaste la lecha en
el dormidero del amigo fraternal el cacho
y tampoco en el cementerio de la trucha salmonada
no codicies las aguas bajas en que
voltea el barbo de mar
y
sobre todo
no olvides
cuando te encuentres en una
bandada de peces jóvenes
de color de plata :

el aplicado crustáceo
así como la pequeña trucha grig
son alimento ecológico
para los profetas

VIII.
no te quedes
alrededor de aquél que se encuentra
al cabo de la cuerda tendida
no conjures
las apariciones del agua en el ocaso
no saltes sobre la ola
cuando la magia de la luna despierta el ala del búho
cuando acerca el ojo de la nutria del río
y la sombra de las crestas de granito
prestes oídos sólo a las voces
que vienen de lo hondo
al tremor del agua en los surtideros
al volteo del raudal en los desfiladeros

IX.
el remo
no es la nadadera grisácea del delfín
atrayéndote hacia el norte
el bichero
no es la garra del águila
dispuesta a levantarte al cielo
en una aureola de gotas

cuerpo muerto
matan tal como un cuerpo muerto
tal como el tronco de árbol derribado
que te sale al encuentro medio sumergido

X.
pero hasta que se te muestren
las marcas
si no has recibido todavía los estigmas
rojos
en el cuerpo

tanto tiempo cuanto no te has
sumido en la sangre que vuelve hacia atrás
trazando tu camino por el río ⊢

XI.
que sigas mordiendo
siete veces y otras siete veces
el cuerpo sumergido de la estrella del día

que no hagas alto
como no hace alto
la sombra gruesa
del enjambre de abejas silvestres
que te acompaña
en tu camino

XII.
no llegarás dos veces
allí donde la lengua de dragón del río
penetra en el océano
no enfrentarás
dos veces el retumbo del raudal de agua

arrempujado hacia atrás
por el raudal de cuerpos que vuelven junto contigo del altamar

en el río eres el río mismo
eres el tiempo de épocas lejanas
devorado por
el tiempo
de ahora

XIII.
cuando la fisga fulgura por entre alas y cascos
no esperes petrificado
no te escondas en la orilla
muerde la punta aguda
que se abate hacia ti

pruébele la firmeza
y sigas taladrando con el cuerpo
el agua de repente enrojecida
dirigiéndote
hacia los manantiales, río arriba

Traducere în limba spaniolă de **Mihai-Gruia NOVAC**

Vasile Conioși MESTEȘANU

Scrie haiku din anul 2010, participând constant la concursurile săptămânale, lunare, tematice de haiku, senryu, şi uneori de renga. Este prezent în volumele colective de haiku, apărute la Editura PIM: *Stol de cocori* (2013), *Zbor de cocori* (2013), *Iarăși cocorii* (2013), *Chemarea cocorilor* (2014), *Dansul cocorilor* (2016), *Pană de cocor* (2016), *Numărând Cocorii* (2017). A participat la *Expoziții* colective de foto-haiku*: Orașul* (2012), Bucureşti, *Dans*, (2013), Bucureşti, *Declic în silabe* (2014;2015), Bacău. Pasionat de fotografie, a participat la expoziția colectivă de fotografie, *România* (2014), Bucureşti, *Micul Prinț* (2021;2022;2023), Satu Mare, *Semn mocnit* (2022;2023), Satu Mare. În 2022, publică la Editura PIM, volumul de haiku*, Frunze de dafin*, şi în acelaşi an îi apare albumul monografic *Tarna Mare, Borna 100*, în ediție bilingvă (română-engleză).

*

thin ice —
only the shadows of the poplars
touching the moon

*
the first white frost—
covered with leaves the moon
on the lake

*
apples in the oven—
cinnamon steaming
the saints under the beam

*
snowfalls of yore—
smelling the orange
with closed eyes

*
the first snowfall—
leaving unfinished the letter
for Father Christmas

*
last night's frost —
no more room for so many flowers
in the windows

Versiunea engleză: **Olimpia IACOB & Jim KACIAN**

Cassian Maria SPIRIDON

um pensamento ainda tremeluz

estamos numa planeta
onde as pessoas
mais e mais numerosas
estao em busca de outra vivência
desistiram da ánima
em troca de mudança
no vácuo onde o nada
enriqueceu o esquecimento

desaparecem
povos atrás de povos
conquistados
com própria vontade
por outros estranhos universos
extinguimo-nos lentamente

como um círio
nos fundos de oceano
um pensamento ainda tremeluz
foramos
ou nem isso
um germe de vida

o céu é pequeno

são flechas
sob cobrimentos da noite
preparadas agora
convencidas em brasa
o meu peito a transpassar

quando o céu é pequeno
mais e mais pequeno
para o teu coração
no amor
quem pode ter tantas flechas
para escurecer o céu
quando encarnam-se dois corpos
como um só
quais amanhã serão só cinza

* * *
amanhã
existe ainda amanhã
só a ilusão que vem o dia
levanta-se espumejada
como Afrodite
amada por Deus

o sempre confiante
nos seus poderes

será que exista
avalancha de instantes
aglomeração de favas
da espuma do Oceano
– todas estão em perigo –

quem esconde quem
na cova da luz
o dia de amanhã
afasta-se
de joelhos
dou um salto
sobre as cristas da morte
pelo turbilhão que absorve
a amada e o destino

na sombra da elipse

uma vez
ao longo dum século
é a Lua sanguínea
é uma boa sorte
encontrar um céu sem nouvens
poder olhar
do balcão guardado
por altos árvores
a sanguinea Lua
perfilada sobre o vermelho Marte
quando a Terra
sombra faz sobre Selena
e mostra uma outra face sua

com a amada escutas o grilo
enquanto a estrela da noite
veste-se
em sangue purpúreo

olhamos de mãos dados
como passamos
com a Terra inteira
por entre os vigiadores
um da luz
outro do palor

* * *

correm os segundos
por entre corações
e astros passageiros
através do século só ombras
quando a Lua o Sol
traspassam por montes Cumulus
ou lhe está aberta
Via Láctea
aquela calçada
com brilhantes portes

os secundos
flechas suicidas
permanecem ao nosso lado
ainda muito antes de ser
e ficam nos fieis depois
até o abismo
dos *buracos negros*
carregam a nossa lembrança
a ilusão final

planando

ninfa estas nos braços do nenúfar
abrangida no espelho do ceu
qu
e se transborda no brilho de aguas

por cima
planando
com as asas abertas
há o olho de luz

no qual se reflecte
tocha
o corpo dum anjo

(din volumul *...pedras brancas, ...pedras negras ...pedras vermelhas*)
Traducere în portugheză: **Ana VRĂJITORU**

BIBLIOTECA *HAIKU*

Marius CHELARU

„Haiku”, revistă de interferenţe culturale româno-japoneze, serie nouă (4), anul 34, Nr. 72/ 2024, toamnă-iarnă

Acest număr al revistei fondată de Florin Vasiliu (la 10 martie 1990), al cărei colectiv de redacţie este format din Valentin Nicoliţov, Magdalena Dale, Ana Irina Drobot, Vasile Moldovan, are, ca de obicei, un sumar bogat, editorial (*O scurtă istorie World haiku*, de Ban'ya Natsuishi – versiunea română a unui articol apărut în antologia World Haiku, nr.20, din 2024), poeme haiku, poeme senryu, prezentări de cărţi, poeme tanka, poeme haibun, poeme într-un vers, traduceri şi anunţuri, concurs 2025 ş.a.

După editorial, citim o prezentare a antologiei World Haiku (pe care noi am semnalat-o într-un număr anterior), apoi o alta a cărţii lui Dan Doman *Depărtări goale/ Empty Remoteness* (de asemenea, semnalată anterior în „Poezia”), apoi sunt poeme ale autorilor membri ai Societăţii române de haiku, fie ele haiku, senryu, tanka, poeme într-un vers ş.a., un haiku fiind comentat de Iulia Matei. Sunt şi poeme ale unor autori străini. Dan Doman scrie despre fotohaibun. Apoi rubrică de haibun, sumarul unor reviste străine, rengay (Luciana Vladimir şi Letiţia Iubu), tanrenga (Maria Tirenescu), secvenţă haiku (Vasile Moldovan), *In memoriam*: Florin Vasiliu – de Cornelia Atanasiu, Ion Marinescu-Puiu, Ştefan Gheorghe Theodoru – Valentin Nicoliţov, poeme, epigrame, cărţi primite la redacţie.

Dorim, ca de fiecare dată, viaţă lungă revistei Societăţii române de haiku din Bucureşti.

*

Abhay K., *Haiku*, Mircea Petean, *Bătrânul şi marea*, traducere în engleză: Olimpia Iacob & Bill Wollak, traducere în Hindi: Abhay K., traducere în malgaşă: Mose Nijo, Editura Limes, Floreşti – Cluj, 2022, 98 p.

Abhay K. (pe numele său „oficial” Abhay Kumar, din India) este un autor care, în ultimii ani, graţie versiunilor în limba română semnate de Olimpia Iacob, a fost prezent şi în „Poezia”, şi în „Convorbiri literare”. Tot Olimpia Iacob, împreună cu Bill Wollak (care, la rândul lui, este cunoscut cititorilor noştri şi prin poeme publicate în cele două reviste ieşene, şi prin faptul că ne-a vizitat oraşul), semnează versiunile în şi din română din acest volum, al cărui coautor este Mircea Petean. Atât cei doi autori, cât şi traducătorii (mai puţin Mose Nijo) sunt cunoscuţi cititorilor, cu felul de a scrie şi activitatea lor.

Acest tip de volume sunt interesante din mai multe puncte de vedere. Propun viziuni diferite asupra lumii şi/ sau despre ce înseamnă haiku, tendinţele la care se raliază, revelează mentalităţile diferite ale celor

doi, atât cât se pot desprinde din acest tip de poeme. În plus, unele aduc cu ele câte ceva din atmosfera, felul de a fi și a gândi, aspecte caracteristice ţărilor din care provin cei doi coautori și/sau, cum este cazul și aici, călătoriile lor. La acest tip de lucruri vom face referire, și mai puțin la felul în care sunt scrise aceste poeme raportat la reguli/ norme privitoare la haiku.

Două exemple din care se pot desprinde câteva din aceste aspecte: Abhay K: „un ascet meditând –/ întors cu susul în jos/ baobabul". Mircea Petean: „mormintele respectă o geometrie secretă/ pe-o cruce de lemn/ numele măicuței".

Abhay K a ales calea haiku, Mircea Petean una compozită, în care sunt trei „cicluri" diferite, parte doar cuprinzând poeme tip haiku: *Bunicul și marea, Tăcerile bunicului, Întâmplări din grădinile Anei*.

Dincolo de aceste apropieri și depărtări dintre abordările celor doi, volumul este unul interesant, autorii reușind să construiască un mic univers într-o carte.

Semnalăm, așadar, succint, în tonul rubricii, acest volum a doi autori despre care am mai vorbit, și cel mai probabil vom mai vorbi (și) în „Poezia", și încheiem cu câte un poem al lor; Abhay K.: „ploaie peste/ câmpuri de orez verde –/ cocor alb"; Mircea Petean: „obosit de zgomotul și furia lumii/ de prețioasele texte/ mă întorc la ce am".

*

Vasile Conioși-Mesteșanu, *Cireși în floare*, haiku & senryu, ediție bilingvă română-engleză, versiunea engleză. Olimpia Iacov și Ji Kacian, coperta: Dinu Virgil, Editura Limes, Florești, județul Cluj, 2024, 170 p.

Autorul, născut în 1973, la Satu Mare, scrie haiku din 2010, participând, ne spune, constant la concursuri de gen, creații ale sale au apărut în diverse volume colective, din 2011 participând și la concursuri și apoi expoziții de fotografie (câteva exemple se regăsesc și în această carte) și foto-haiku. Primul său volum de haiku, *Frunze de dafin*, a apărut în 202, la Iași, la Pim. În acest volum poemele (nediferențiate pe categorii haiku – senryu) sunt grupate pe cicluri sezonale, fiecare ciclu fiind deschis de un poem sugestiv pentru acel anotimp.

De exemplu, primăvara începe astfel: „cireși în floare -/ întâlnindu-le pe Basho/ la un anticar". Formal, și, în bună măsură și tematic (dar mai ales – deși nu totdeauna, uneori fiind și „detalii" din depărtări: ikebana, ritmuri de koto - cu amprenta specifică României și zonei sale) ține de maniera clasică de a scrie acest gen de poeme, din cât mai multe puncte de vedere poate. Unele elemente de indicare a termenului sezonal sunt de genul „bac"/ bacalaureat, Ziua Crucii, miriște, clacă la fân, ziua unirii.

Alteori (deşi situaţiile sunt rare) lipseşte (deşi s-ar putea, la rigoare, deduce ce anotimp este) kigo : „tablou electric – rămas fără cuvinte/lângă factură"; „George Enescu -/ tata îşi ia costumul/ la televizor". Se regăsesc în unele texte şi aluzii intertextuale: „de ziua ţării -/ un cetăţean turmentat/ numără steaguri".

Remarc cu bucurie şi colaborarea, în privinţa versiunii în engleză, cu Olimpia Iacob şi Jim Kacian. De altfel, tot prin Olimpia Iacob şi Jim, autorul a mai apărut în „Poezia" cu haiku în engleză – cum este cazul şi în acest număr. După cum remarcăm şi colaborarea cu editura Limes, patronată de un alt cunoscut autor (şi) de haiku, Mircea Petean. Şi, deloc în ultimul rând, fotografiile care ilustrează aspecte din zona de baştină a autorului.

Una peste alta, fiind prima carte a lui Vasile Conioşi-Mesteşanu, o semnalăm în aşteptarea viitoarelor volume ale sale care, probabil, ne vor parveni, publicînd în acest număr şi cîteva poeme ale sale în versiunea engleză a Olimpiei Iacob.

Alte cărţi ale autorilor de haiku

Editor Ion Codrescu, *Epistole către Ovidiu/ Letters to Ovid, Lettres à Ovide*, cuvînt înainte, copertă şi ilustraţii: I. Codrescu, Prefaţă: Cătălina Popescu, cuvînt de întîmpinare: Gabriela Creţia, cuvinte pe coperte: Ioana Pârvulescu, Mandy Green, Itō Isao, Martin M. Winkler, Editura Eikon, Bucureşti, 2023, 250 p.

Cu ani în urmă publicam tot în „Poezia" un text care mi-a fost inspirat de o noapte aparte, într-un loc depărtat din orient, „O întîlnire închipuită cu Omar Khayam". Ion Codrescu a adunat în această carte, născută „ca un exerciţiu de admiraţie pentru marii artişti care au pictat" înaintea sa, „fiind inspiraţi de poemele lui Ovidiu", scrisori semnate de autori de pe diverse meleaguri, către poetul care şi-a petrecut ani de viaţă la Pontul Euxin.

Şi, pentru că Ion Codrescu este un nume cunoscut în ceea ce creatorii de gen numesc „lumea haiku", a liricii, artei de sorginte nipone în general, paginile sale de început sunt sub semnul unui *moto* din Kenkō (1283-1350): „Este atît de bine să stai singur, lîngă o lampă, cu o carte deschisă în faţa ta, şi să comunici cu cineva pe care nu l-ai întîlnit niciodată". Dar, oare, într-un fel sau altul, nu asta face mai fiecare cititori cînd citeşte pagini scrise de vreun autor din alt timp sau alt loc? Numai că, aici, sunt alt fel de cititori, care fac şi un alt fel de demers, la care s-a ajuns după alţi „paşi"... spre Ovidiu (în cadrul unui proiect pe care Ion Codrescu

l-a numit „Ovidiana”, care a însemnat şi alţi „paşi”, între care şi expoziţia „Spaţiul poetic ovidian – literatură şi pictură”). Astfel, în aceste *Epistole către Ovidiu*, cel care a scris atîtea scrisori din Tomis (*Tristele, Scrisori din Pont*), creatori atît de diferiţi, din generaţii şi din locuri diferite, creează un „spaţiu comun”, al gîndurilor pentru şi despre marele poet roman, devenit, fie şi cît de puţin, „al nostru”.

„E greu de spus ce ar fi simţit Ovidiu”, care a scris „pentru că scrisul îl împiedică să devină floare, trunchi de copac sau cerb”. A scris pentru că „poezia ajută inima să nu se pietrifice”, scrie Cătălina Popescu. Poate că şi a scrie unui poet pe care nu ai cum să-l întîlneşti fizic niciodată, a te gîndi la el, a „comunica” în felul acesta cu el ajută şi în zilele noastre, atît de diferite faţă de cele în care a trăit Ovidiu din atît de multe puncte de vedere (mai libere? mai constrîngătoare? mai potrivite pentru suflet?...) îi fac părtaşi pe cei care au găsit cu cale să facă acest pas la, îi aduc în postura de simţi şi altfel flacăra „de esenţă eterică desprinsă de pe rugul lui Ovidiu” (C.P.)

Astfel, la îndemnul lui Ion Codrescu, lui Ovidiu i-au scris (doar foate succint, cîteva informaţii): Carmen A. (critic muzical), Jean Antonini (latinist, elenist, cunoscut autor de haiku), Florin-Cristian Balotescu (eseist, autor al mai multor volume), Stéphane Barsacq (reporter, publicist, autor al mai multor volume), Cristina Bogdan (universitar, editor, cercetător), Doru Căstăian (universitar, formator pedagogic, autor), Ruxandra Cesereanu (poetă, prozatoare, eseistă, profesoară), Andrei Codrescu (editor, autor), Ion Codrescu (al cărui nume a fost ades pomenit în „Biblioteca haiku”), George Cornilă (prozator, eseist, traducător), Phil Cosineau (scriitor independent, realizator de documentare, cercetător, universitar), Gabriela Creţia (universitar, traducător, scriitoare), Anca Dan (profesor de limbi clasice, cercetător), Fátima Diez-Platas (profesor de istoria artei, cercetător), Doina Jela (scriitor, jurnalist, editor), Ovidiu Dunăreanu (prozator, publicist literar, editor), Marco Fraticelli (poet, muzician, editor şi educator), Mandy Green (profesor de literatură renascentistă, autor), Itō Isao (poet, cercetător, autor), Isabelle Jouteur (profesor de limba şi literatura latină, specializată şi în opera lui Ovidiu), Jean-Luc Lévrier (latinist, traducător, fotograf), John F. Miller (profesor de limbi clasice, autor), Angelo Nicolae Mitchievici (universitar, scriitor, autor, cronicar de film ş.a.), Cătălina Popescu (universitar, publicist, cercetător), Yoshiro Sakamoto (scriitor, cercetător literar, autor), Ioan Stanomit (universitar), Claudine Tamborini (artist plastic), Radu Vancu (poet, prozator, eseist, traducător ş.a.), Lars Vargö (diplomat, cercetător, autor), Martin M. Winkler (universitar, predă limbi clasice, publicist, autor).

Este doar o foarte succintă semnalare a unui proiect literar aparte,

coordonat de Ion Codrescu (ne propunem un text mai amplu, într-un alt spațiu), care merită lecturat atît pentru că este vorba despre Ovidiu, cît și pentru cine sînt și ce scriu cei care semnează aceste epistole.

Încheiem, acum, cu un fragment din epistola semnată de Doru Căstăian: „De două mii de ani traducem spaima ta. De două mii de ani, disperarea ta ne vorbește chiar dacă nu vrem. De două mii de ani știm, în toate felurile, că lacrimile tale sunt și despre noi. Vântul și vuietul mării aceleași. Aceeași mare."; și un altul, semnat de un alt Ovidiu, Dunăreanu, în care citesc despre un oraș care îmi este atît de drag, odinioară vechiul Tomis, unde poetul roman și-a încheiat drumul în trupul său de pe pământ: „Dacă ar fi să se desemneze o capitală a istoriei și a poeziei românești, Constanța ar avea toate șansele să obțină investitura. În acest oraș, zidit sub pleoapa diafană și protectoare a Pontului Euxin, antichitatea este despărțită de prezent doar de o singură palmă de pământ. O singură palmă de pământ, îndepărtată cu pioșenie pe verticală, este un drum înapoi prin zbuciumul a peste 2500 de ani, este simbolica și fragila graniță dintre cele două țări ale timpului."

*

* *

John Nathan, *Japonia descătușată*, traducere de Mălina-Andreea Vlad, Editura Bic All, București, 2006, 270 p.

Conform obiceiului, de cîte ori avem ocazia, prezentăm și diverse alte cărți despre Japonia, cultura, civilizația, literatura acestei țări.

Câteva cuvinte (pe larg am scris în „Convorbiri literare") despre un volum interesant, care oferă și o altă perspectivă asupra Japoniei. Una care, încă din primul capitol, *Monștrii din casă*: *copiii teribili ai Japoniei*, vorbește despre un incident din 1997, când, în curtea unei școli din Kobe, fusese găsit capul unui elev dispărut de ceva zile și un bilet care spunea „Jocul a început./ Către toți polițiștii idioți: să văd dacă puteți să mă opriți/ Cea mai mare plăcere a mea e să ucid. Îmi place să văd oamenii murind…" etc. Asasinul, care scrisese biletul, a fost destul de repede identificat (în cadrul unei anchete legată de alte două incidente, cu două eleve ucise cu lovituri de ciocan, când „mergeau să cumpere ciocolate pentru Sfântul Valentin") – era un elev de 14 ani, care abandonase recent școala.

J. Nathan scrie despre o Japonie „descătușată" (cu subtitlul „Drumul unei națiuni către redescoperirea respectului de sine și a idealurilor sale)", despre care nu prea vezi citești în cărțile care vorbesc despre frumusețea (reală) și mirajul Arhipelagului. Autorul a ajuns în Japonia prima dată în toamna lui 1961. La începutul celor șapte ani cât a stat, atunci, acolo i-a

fost greu să se „adapteze", să fie primit, privit mereu ca un străin. Pe de altă parte, în drumul său spre înțelegerea acestei țări fascinante, scrie autorul, „ceea ce nu puteam să înțeleg era că nevoia de a-și exprima unicitatea reprezenta cealaltă latură a profundei nesiguranțe a identității lor într-o lume modernă." (într-o carte apărută în 1985, *Creierul Japoniei*, autorul, Tadanobu Tsunoda, considera că limba e și dovada unicității japonezilor, dar și sursa acestei unicități). Întorcând-ne la cartea noastră, pas cu pas (pornind de la literatură, istorie dar și de la ce trăia personal, autorul – a tradus din Mishima, Kenzaburo Oe ș.a. –, de la *Genji monogatari* la Soseki, de la MacArthur care, în 9 septembrie 1945 era citat în „Chicago Tribune" cu afirmația „Japonia a ajuns o națiune inferioară. Nu va fi posibil să renască drept o mare putere mondială", de la faptul că, spune Nathan, „sentimentul recurent de nesiguranță care a afectat Japonia postbelică își are o sursă recentă în constituția bazată pe principii, precum democrația, care erau apanajul Occidentului și se aflau în opoziție cu ideea de grup care stă la baza societății nipone tradiționale", până la, de pildă, expoziția de la Osaka, din 1977, „care l-a determinat pe futuristul Herman Kahn să prezică faptul că *secolul XXI va fi un secol japonez*", ori anii 70-80, în care „incertitudinea cu privire la identitate și scop a fost dată uitării", „în euforia succeselor economice spectaculoase" sau anul 1989, când Sony a cumpărat „Columbia Pictures" ș.a.), își conturează o imagine proprie a felului în care e Japonia, și de ce este astfel.

*

* *

Încheiem cu alt grupaj de poeme din „World Haiku Anthology", nr. 20, din 2024, semnate, conform regulii noastre, de autori care nu au mai apărut în „Poezia" (din ce în ce mai puțini, dar totuși un număr semnificativ, ceea ce arată și cum apar noi autori în antologiile WHA):

Shizujo Nezu (1929) Japonia: „ca un însoțitor al unui fluture/ am ajuns/ la gura rîului";

Nguyễn Bình (1939) Vietnam: „Dinamită, pîine/ ce va alege omenirea?";

Nguyễn Minh Trí (1964) Vietnam: „Drumul de dimineața/ o mie de kilometri/ pentru a-mi întîlni prietenul poet";

Nguyễn Thị Hồng Đào (n. 1973) Vietnam: „Privind în sus pe cer/ văd driftul norilor/ visînd la libertate";

Nguyễn Thị Kim (n. 1941) Vietnam: „încă îmi mai jelesc soțul/ cînd a murit fiul meu/ eram ca o frunză galbenă"

Nguyễn Thị Ngọc Vân (n. 1958) Vietnam: „o sămînță germinează mult timp/ pînă crește/ devenind un copac căruia îi e dor de sol";

Nguyễn Văn Kiên (n. 1988) Vietnam: „noapte fără lună/ un aeroplan/ străluceşte în locul stelelor”;

Nguyễn Xuân Hưng (1968-) Vietnam: „după o inundaţie/ o păpuşă/ atîrnînd în vîrful unui bambus”;

Yasuhiro Ohzeki (n. 1948) Japonia: „am/ o inimă/ ca o roşie”;

Ram Kumar Panday (n. 1946) Nepal: „o frunză uscată/ un strop de rouă cade/ o imagine a soarelui”.

P O E Z I E S T R Ă I N Ă ÎN TRADUCERE ROMÂNEASCĂ

POEZIE CHINEZĂ CLASICĂ

LI BAI 李白 ȘI DU FU 杜甫

II

Li Bai a trăit 60-61 de ani, între anii 701 şi 762. Li Bai a fost un poet romantic prin excelenţă, cu o imaginaţie ieşită din comun, devotat taoismului. Poezia sa a fascinat încă din tinereţea sa lumea mandarinală şi oamenii simpli. I s-a spus „Nemuritorul exilat din slava cerului". A colindat ţara toată viaţa, bucurându-se de peisaj, de locurile istorice de seamă, de prietenia unor mandarini aflați pe poziții înalte și mari literați ai timpului său.

Du Fu a trăit numai 58 de ani, între 712 şi 770. Confucianist în concepţii, poezia sa, realistă, caracterizată a fi o „simfonie completă", a descris viaţa din timpul său. Faimos pentru stăpânirea perfectă a tehnicii poetice şi pentru compasiunea faţă de chinezul de rând şi de sine însuşi. Extrem de erudit, maestru al prozodiei, măiestria dovedind-o cu deosebire în stilul poetic regulat lvshi. Este recunoscut drept „Sfântul poeziei".

Li Bai şi Du Fu s-au întîlnit în anul 744. În primăvara acestui an, Li Bai, dezgustat de intrigile de la curte, pleacă din capitală şi ajunge în oraşul Luoyang, străveche capitală imperială. Acolo, Du Fu locuia în casa părintească. Îşi ştiau opera, mai ales Du Fu îl venera ca un mare maestru. Deşi aveau temperamente şi experienţă de viaţă diferite, s-au respectat şi s-au plăcut de cum s-au întâlnit şi au rămas prieteni pe viaţă. Le plăcea să se plimbe şi să discute, totodată erau amândoi în căutare de inspiraţie, de stimul pentru creaţia poetică. În decurs de un an, s-au revăzut de încă două ori.

Au urmat ani dominați de lovituri de stat, războaie și nu s-au mai putut întâlni.

DU FU

ŞASE DIN CELE TREISPREZECE POEME DEDICATE LUI LI BAI

赠李白 **PENTRU LI BAI**

A sosit toamna şi ne-ntâlnim din nou, nestatornici ca puful în vânt,
Chinovarul n-a devenit elixirul nemuririi, în faţa lui Ge Hong mă-
nspăimânt.

Bea fericit, ne-nfrânat cântă, petrece fără un scop anume!
Sigur pe tine, tu zbori în slavă, pentru cine să fii erou pe lume?

Note:

Du Fu a scris această poezie după ce a citit poezia lui Li Bai „Pentru Du Fu, de la Porțile de Fier din Lu", deoarece influența lui Li Bai este evidentă:

Zile la rând, chercheliți, ne-am luat rămas bun,
Colindasem împreună pământul străbun.
Oare când vom reveni în Shimen pe cărări,
Să desfundăm din nou sticle de aur până-n zori?
Pe apa Si se lasă a toamnei ondulare,
Sclipirea mării reflectă munții din depărtare.
Ca păsări călătoare ne-ndepărtăm și noi,
Să golim din pahare băutura de soi!

Du Fu îl glorifică pe confratele mai mare, Li Bai. Trăiește liber, nimeni nu-ți apreciază talentul, așa cum se cuvine, nu ai pentru cine să fii erou, ceea ce îți rămâne este să petreci și să te bucuri, neîngrădit de nimeni. Li Bai zboară mândru, este toată viața deasupra tuturor, geniu fără egal.

În antichitate, s-a căutat drogul nemuririi, prin prelucrarea metalelor, a chinovarului, nisipurilor de munte. Ge Hong, 283 – 343, alchimist celebru, medic și farmacist.

春日忆李白 **ÎN MEMORIA LUI LI BAI, PRIMĂVARA**

Poemele tale, Li Bai, n-au rival,
Au prospețimea lui Yu Xin

Și eleganța lui Bao Zhao,
Gândul tău e liber și original.

În Weibei, copacii sunt în floare,
La est de fluviu e apus de soare.

Când o să bem o butelcă, vioi,
Să vorbim de cultură, noi doi?

Note:

Prietenia dintre Li Bai și Du Fu are la bază creația poetică și dezbaterile pe teme literare, de cultură, lucru confirmat în acest poem. Nostalgia după Li Bai îi prilejuiește o evidențiere a calităților acestuia, originalitatea fără seamăn a poemelor le face invincibile, iar la baza lor existând o gândire profundă, originală. Prospețimea lui Yu Xin și eleganța lui Bao Zhao, sunt expresii citate peste veacuri, precum referirile la înaintași ale lui Mihai Eminescu în „Epigonii". Versurile cinci și șase descriu nu numai locurile unde se află ei, ci și ceea ce văd unul și altul, Li Bai cerul primăvăratic și Du Fu soarele la amurg, dar și o referire la fiecare dintre ei.

Yu Xin, mare mandarin și poet din China medievală, 513-581.

Bao Zhao, 414 – 466, poet şi politician, cunoscut pentru poezie în stil clasic şi rapsodiile fu, proză paralelă.

天末怀李白 **CU GÂNDUL LA LI BAI PÂNĂ LA CAPĂTUL LUMII**

Vântul rece suflă până la capătul cerului,
Mă-ntreb, Mărite, ce simţi în ăst moment.

Când voi avea veşti prin gâştele sălbatice?
Mi-e teamă că peste râuri şi lacuri bântuie furtuni frecvent.

Oamenii de talent sunt invidiaţi, au ghinion,
Pe cei cu duhuri rele ii bucură durerile tale.

Tu mai degrabă stai de vorbă cu Qu Yuan,
Scrie, pentru râul Miluo, poezii de jale!

Note:

Această poezie a fost scrisă în toamna anului 759, împreună cu alte două poezii intitulate „Vis cu Li Bai", în care se plângea de soarta poetului. Vântul rece este aluzie la fărădelegile din ţară. Între timp aflase de comutarea pedepsei în surghiun pe viaţă , dar nostalgia şi îngrijorarea persistă. În final, scrie că Li Bai împărtăşeşte soarta poetului antic Qu Yuan, patriot acuzat pe nedrept, care a preferat să-şi ia viaţa, aruncându-se în apele râului Miluo. Îndemnul de a scrie poezii pe care să le-arunce în râu este un îndemn ca Li Bai să acţioneze, să se dezvinovăţească, pentru a fi reabilitat. Poem emoţionant, ca o scrisoare pentru un prieten aflat la necaz mare.

Hongyan, gâştele sălbatice, hongyan, erau, în tradiţia literară antică, purtătoare de răvaşe, aduceau veşti bune.

Furtunile care bântuie sunt necazurile care nu se terminaseră pentru Li Bai şi în general pentru cărturari, mai cu seamă pentru talentele literare, atacate de pizmaşii din jurul lor.

寄李十二白二十韵（节选）**SCRISOARE PENTRU LI BAI, ÎN DOUĂZECI DE VERSURI**

A trăit un bărbat liber cândva şi era pe drept numit Nemuritorul Exilat.
Scrisul său înfricoşa vântul şi ploaia, demonii şi spiritele înalte plângeau de emoţie.

De-atunci, renumele său a şocat capitala, iar dificultăţile şi frustrările anterioare au fost şterse.
Poeziile sale şochează omenirea şi vor fi transmise peste veacuri.

Note:

Am tradus primele patru versuri din această lungă scrisoare prin care autorul îşi exprimă prietenia profundă, trece în revistă momentele esenţiale din viaţa poetului Li Bai, evidenţiază meritele literare fără precedent ale acestuia şi protestează faţă de modul în care este tratat un geniu. Poemul-scrisoare se încheie cu: „Nu-l învinovăţi pe împărat că este nerecunoscător, ci scrie-i Curţii Imperiale, pentru a înţelege adevărul."

Bărbatul liber este He Zhizhang, 659 – 744, mandarin în zona Hangzhou, poet şi caligraf. Când a citit poezia „Cântecul bibanului negru", a oftat şi a scandat amar: „Această poezie te poate face să plângi, este aşa uimitor!? Plâng până şi fantomele şi spiritele. Iată un nemuritor!"

乌栖曲》**CÂNTECUL BIBANULUI NEGRU de LI BAI**

Regele Wu pe Terasa Gusu.
Beată, Xi Shi în palatul lui Wu.

Cântul şi dansul nu se-ncheiaseră încă
Şi munţii vezi înghiţeau soarele pe ducă.

Săgeata de-argint şi vasul din aur au picurat.
O noapte întreagă timpul l-au măsurat.

Văd luna cum în apa fluviului cade,
Unde e bucuria ce li se cade?

不见 **NU L-AM VĂZUT**

Nu l-am văzut pe Li Bai de mult timp. E trist că se preface nebun.
Toţi vor să îl omoare, numai eu iubesc talentul şi-i înfrunt!

Ai scris mii de poezii dibace şi un singur pahar plutea în jur.
Pe muntele Kuang ai învăţat carte, întoarce-te cu părul cărunt.

Note:

Poezie scrisă în anul 759. Li Bai fusese comandat şi exilat, iar pe Du Fu îl rodea dorul de marele său prieten. Nu se văzuseră de cincisprezece ani. Începe abrupt, prin dorul de Li Bai. Li Bai se prefăcea adesea că bea mult pentru a-şi exprima nemulţumirea faţă de lumea murdară. Urmează o laudă a poeziilor, iar ultimele două versuri sunt credinţa sa intimă că poetul va fi iertat şi cu părul alb se va întoarce în locul unde a copilărit.

饮中八仙歌（节选）

CÂNTEC PENTRU CEI OPT NUMURITORI AI BĂUTURII

Li Bai compunea sute de poezii după un butoi cu băutură,
El bea în cârciumile din Chang'an şi de multe ori dormea acolo, beat.

L-a invitat Fiul Cerului la plimbare pe lac, dar el a refuzat,
Fiind el mandarinul Nemuritor al băuturii venerat.

Note:

O poezie lungă, despre Cei opt nemuritori ai băuturii, cum erau supranumiţi poeţii de valoare: Li Bai, He Zhizhang, Li Shizhi, Li Jing, Cui Zongzhi, Su Jin, Zhang Xu şi Jiao Sui. Starea lor de spirit este tratată cu umor. Fiecare poet are versurile sale, imortalizând o anumită trăsătură, o întâmplare semnificativă, alese în aşa fel încât să se încadreze ansamblului, ca într-o pictură de grup. Se insistă asupra caracterului boem, atitudinii optimiste şi nereţinute a acestor cărturari ai perioadei de glorie. a Dinastiei Tang. Este socotită o „lucrare unică în poezia clasică chineză".

Aici am extras doar versurile care îl prezintă pe Li Bai, în postura de a-l înfrunta pe Împăratul Chinei. Un adevărat nemuritor, el sfida adesea autorităţile de pe pământ.

Li Bai bea mult şi scria repede poeme nemuritoare. El însuşi a scris într-un poem al beţiei, „Cântecul Xiangyang: „O sută de ani treizeci şi şase de mii de zile, musai să bem trei sute de căni pe zi".

Comentarii şi versiunea română: **Constantin LUPEANU**

P O E Z I E din M O Z A M B I C

Mia COUTO (Antonio Emilio Leite Couto)

Mia Couto, pe numele real António Emílio Leite Couto, născut la 5 iulie1955, este un scriitor și biolog mozambican de origine portugheză. A creat o operă literară extinsă și diversificată, fiind caracterizat drept un maestru al cuvântului. Ca poet, eseist și romancier, a fost publicat în 20 de țări și tradus în diverse limbi. În multe dintre textele sale recreează limba portugheză, introducând vocabular și structuri din Mozambic. A câștigat Premiul Camões în 2013 și un premiu internațional în 2014.

IDENTITATE

Trebuie să fiu un altul
pentru a fi eu însumi
Sunt o fărâmă de stâncă
Sunt vântul ce o uzează
Sunt polen fără insectă
Sunt nisip ce susține
sexul arborilor
Exist unde nu mă cunosc
așteptându-mi trecutul
aspirând la o speranță a viitorului
În lumea cu care lupt
mor
în lumea pentru care lupt
mă nasc

DOR

Ce dor îmi vine
de a mă naște.
Nostalgia
de a aștepta un nume
ca cel care se întoarce
la casa în care n-a locuit nimeni niciodată.
Nu ai nevoie de viață, poete.
Așa îmi spunea bunica.
Dumnezeu trăiește pentru noi, decreta.
Și se întorcea la rugăciunile ei.
Casa revenea
în pântecul liniștei
și stârnea dorința de a te naște.

Ce dor îmi vine
de Dumnezeu.

Traducător de ploi
O pânză albă
acoperă cerul.
Vorbirea aripei
traduce ploile:
nu există adio
în idiomul păsărilor.
Lumea zboară
şi doar poetul
ţine companie pământului.

(din volumul *Tradutor de chuvas*)

OGLINDĂ
„Acela ce în mine îmbătrâneşte
a apărut în oglindă
încercând să demonstreze că sunt eu.
Ceilalţi din mine,
prefăcându-se că nu cunosc imaginea,
m-au lăsat singur, perplex,
cu reflexia mea subită.
Vârsta este aceasta: greutatea luminii
cu care ne vedem."

POETUL
Poetului nu-i plac cuvintele,
scrie pentru a se elibera de ele.
Cuvântul
îl transformă pe poet
mic şi neinventiv.
Când
despre abisul morţii,
poetul scrie pământ,
în cuvânt el se şterge
şi murdăreşte pagina cu nisip.
Când scrie sânge
poetul sângerează
iar unica venă care îl doare

e aceea pe care n-o simte.
Cu furie
poetul inițiază scrisul
ca un râu ce desface straturile solului.
Fiecare cuvânt e o sticlă în care se taie.
Poetul nu vrea să scrie.
Doar să fie scris.
Să scrie, poate,
doar în timp ce doarme.

(din volumul *idades cidades divindades*)

Traducere de **Ana VRĂJITORU**

POEZIE ITALIANĂ CONTEMPORANĂ

Valerio SUCCI

Valerio Succi s-a născut în 1998, locuieşte la Bagnacavallo (Ravenna) şi lucrează ca bibliotecar. Textele lui au apărut în reviste şi volume antologice. A publicat un volum de poezie, *Primo* (2018), şi un roman de proză poetică, *Subcultura* (2021). A fost unul dintre fondatorii asociaţiei culturale „*Spine Produzione*" prin intermediul căreia, între 2020 şi 2024, a promovat şi difuzat arta şi poezia tinerilor artişti locali, organizând expoziţii şi evenimente. Textele traduse fac parte din volumul bilingv *Must şi cerneală/ Mosto e inchiostro*, Ed. Cosmopoli & Ed. Eikon, Bucureşti, 2024.

GZ 1,196
la mănăstire curge
maree de copii
mure de pădure

*

GZ 1,492
boabe pe craniu
mare care de sus
maşină peşte

*

GZ 6,902
drum orbitor
nu ştie şanţul sturzul
oglindă multă

*

GZ 7,265
beţe agitate
mistică pentru arcane
degete, mamă

*

GZ 8.180
must şi cerneală
şi briza scurtează versul
seară în aşteptare

*

GZ 9.703
smochin muşcat
în gură înveţi şmecherie
iubire estivală

*

GZ 12.109
pe pajiştea albă
aleargă iute o copilă
navă neaşteptată

*

GZ 14.336
toc toc - mingea
care sare pe gazon
echipă în apărare

*

GZ 15,362
dar ce noroc
să nu trăieşti în SUA
Hemingway's gateway

Antonietta GNERE

Antonietta Gnerre, născută la Avellino în 1970, este poetă şi autoare de literatură pentru copii. A publicat peste zece volume de poezie. Dintre acestea: *Il Silenzio della Luna* (Menna,1994), *Pigmenti* (Edizioni L'Arca Felice, 2010); *I ricordi dovuti* (Le Gemme, Edizione Progetto Cultura, 2015); *Quello che non so di me* (Interno Poesia, 2021). Antonietta Gnerre este şi autoare de eseuri, Poeziile ei sunt publicate în reviste literare, incluse în antologii şi au o bună recepţie din partea criticii. Textele traduse fac parte din volumul bilingv în curs de apariţie *Eternul pe degetele noastre/ L'eterno sulle nostre dita*, Ed. Cosmopoli & Ed. Eikon, Bucureşti, 2024.

Dacă ar veni cineva
din cerul zidit
ai putea fi tu
ca un mac

de flacără de pe vremea
norilor.

*

Culoarea acestei clipe
mă acoperă cu frigul de februarie
ce picură din ramuri, din gesturile
unei virgule.
Această clipă care este agilă.
Perfectă în despărţirea
prin vântul care marchează datele
în semn de conivenţă şi pocăinţă.
În această locuire a clipei
nu aleg bine nici rău:
palpez, concep
în hârtie subţire,
lumea.

*

Scriu poezii care ştiu să se transforme.
Care dispar din uşile saloanelor.
Pentru fiecare uşă deschisă care apropie aşteptarea.
Mă adun cu numere de amintiri.
Iată, lanul galben de porumb nu mai există.
Nu mai sunt broaşte în râu.
Cineva mi-a ales soarta.
A ales şi a rezumat rezultatele,
Din ordinea secretelor omeneşti.
În fiecare noapte îmi pun capul
Pe pernă să mă separ
De numele din care sunt făcută.

*

Ce-mi place la numele tău
e ceea ce n-a fost de-a lungul secolelor.
De copil te trezea
când nu ştiai să vorbeşti.
Când nu cunoşteai numerele.
Îl ascultai în tăcere
înainte să deschizi ochii,
înainte ca smalţul unui nor
să se facă gri.

Știu: ai nevoie să te știi în acest nume.
Să-l porți ca pe mătase,
cârpă, adăpost momentan.
Să fie cu tine
îți multiplică gândurile.
Imperfecțiunea vieții mele.

*

Să nu întrebi nimic.
Primăvara vine
ca să vindece
perimetrul unei răni:
gheața eternului
purtată pe degetele noastre.
Să nu întrebi de ce
mugurii răzuiesc cochiliile,
culoarea de stabilit
- secolel cercuri de copaci prin secole -
înainte să apară
pe colinele din Irpinia.
Privește cum se însoțește
acest gând,
scheletul viselor mele
într-o uncie.

Monia GAITA

Monia Gaita locuiește în Montefredane, în provincia Avellino. Ziaristă, ea reprezintă o voce importantă în poezia italiană de azi. Printre cărțile publicate de ea se numără: *Madre terra* (Passigli, 2015), Premiul pentru Literatură la Festivalul de Artă Spoleto 2016, *Non ho mai finto* (La Vita Felice, 2021), mențiune specială la Premiul Dieter Schlesak și Vivetta Valacca - 2022. Este prezentă în dicționare și antologii. Textele traduse fac parte din volumul în curs de apariție *De partea norilor/ Dalla parte delle nuvole*, Ed. Cosmopoli & Ed. Eikon, București, 2024.

Nu știu cum s-a întâmplat,
pur și simplu s-a întâmplat
că ai adus al tău
țărm la al meu.
Un fior, un mârâit
în agrafa unei secunde.

Nu știu cum s-a întâmplat
într-o seară ca atâtea
că vocea ta
a devenit compatibilă cu a mea,
a completat un cod de flăcări,
de salcie, de sânge.
Nu știu cum ai intrat
în împletitura mea complexă de noduri.

*

Astăzi am chef să alunesc de pe calul norilor,
să țintesc direct pe lângă case,
să dezleg copila care am fost,
care încă mai sunt,
s-o dau înapoi tatălui socului.
Mă întorc la regimentul frunzelor.
Mă las devorată de dragonul viselor mele.
Topesc lacul numelui tău pe flacără
lăsând să cadă câteva picături
pe hârtie.
Și acum acest sol este sacru,
mii de planete îl colonizează.

*

Eu te răspândesc
în fiecare colț al planetei,
iau lemn uscat din pădurile tale,
condamn la dispariție
ceea ce eram înainte să te întâlnesc.
Eu te răspândesc
în fiecare colț al planetei,
protejez urzeala noastră deasă
de răul pierderii,
te țin în stratul de teren fertil
al inimii.
Eu te răspândesc
în fiecare colț al planetei,
te reproduc în creaturile vii
și necesare,
mă bag în subsolul tău
la fel cum face rădăcina perseverentă
cu planta

Francesco FILIA

Francesco Filia trăiește la Napoli, unde s-a născut în 1973. Predă filosofie și istorie într-un liceu din oraș. Poeziile și scrierile critice sunt publicate în numeroase reviste și antologii. A publicat zece volume de poezie, iar cele mai recente sunt *Parole per la resa* (CartaCanta, 2017), *L'ora stabilita* (Fara, 2019) și *Nella fine* (Puntoacapo, 2023). Este autorul volumului de eseuri critice *Corpo a corporto con poeti del '900* (Fara, 2020). Poeziile lui sunt traduse în engleză și spaniolă. Textele traduse fac parte din volumul bilingv în curs de apariție *Pe marginea mileniului/ In margine al millennio*, Ed. Cosmopoli & Ed. Eikon, București, 2024.

Gol logic al acestei terase deschise
peste o săritură de clădiri și voci furioase.
Buzele se mai deschid în bucuria
de a numi lucrurile fețele spațiul
care se strânge în jurul gâtului,
în pietrele acestui oraș care continuă
să se prăbușească peste mine de milenii.

*

Asediul piețelor
este o reverberație pe trotuarul unde siluetele
tremură pe un fundal de colțuri și retină.
Eu sunt acest
cui înfipt în tâmplă, loialitatea
acestei lumini.

*

Locuiesc în zorii străzilor, în primul
scâncet al unei piețe, pe firul de umbre
care urcă de-a lungul acestui zid, în dimineața de după
toate visele.

*

Despre natura lucrurilor nu vom spune un cuvânt
în plus, vom locui în rădăcinile
unui măslin secular, în pământul penetrat și mamă
în foșnetul verde-mat al acestui anotimp.
Ne vor regăsi iar în tăcerea unui fruct
căzut. Cercul zilelor macină ulei limpede
și depuneri.

*

E prea târziu pentru a descifra
linia care desparte un zâmbet de

rânjetul lui. O ultimă prăpastie
de cuvinte nespuse. Se scufundă
lumina ochilor tăi într-o
baie de tenebre.

Prezentare şi traducere: **Eliza MACADAN**

Imperatrice BRUNO

Imperatrice Bruno s-a născut la Ariano Irpino (AV) în 2001. A publicat cu Nulla Die *Caratteri Interi* (2021) şi *Volontà nobili* (2022), candidată la prima ediţie a Premiului de Poezie Strega, câştigătoare a Premiului San Vito al Tagliamento Giovani Poeti 2023. În 2024 a publicat *Materia Verticale* (menţiune specială la Premio Camaiore). Textele ei au fost traduse în mai multe limbi şi au apărut în reviste importante, pe bloguri şi în programe de televiziune naţionale şi internaţionale. Textele traduse fac parte din volumul în curs de apariţie *Cerul în piept/ Il cielo nel petto*, Ed. Cosmopoli & Ed. Eikon, Bucureşti, 2024.

Mă îndoiesc că tu faci parte din această umanitate,
mă îndoiesc de culoarea sângelui tău,
chiar şi de căldura cu care pielea ta
o loveşte pe a mea;
pentru că atunci când mă priveşti
teii în grădina mea îşi ţin respiraţia
şi când mişti buzele faci sunetul albinelor
care cad din petale.
Şi mă atragi spre tine, curioasă şi cu o sprânceană
încordată, ca o fetiţă.

*

Să respiri departe
de ţărmurile trecutului,
să te observi reapărând
şi renăscând
pe plaje noi.
Să te întrebi
un de e viaţa
când iubirea doarme.

*

În confesional
nu-mi displace această tandreţe,
această durere atât de umană,

foarte umană,
care îmbrățișează sângele.
În confesional
sufăr ca cei vii.
Tandri
sunt cei vii.

*

În acel moment am vârsta ierbii
și coapsa mea tremurândă indică
prima mișcare a mâinii.
Iubite Doamne,
în inima florii mele există un om
fără semnul morții.

*

Cum se distruge viața voastră
și o distruge și pe a noastră
foame, sete, somn,
din noi care rămânem
cu un crater în piept.
Îngerul morții într-o zi
va trebui să mă privească în față
și va trebui să-mi dea o serie de motive.

Traducere și prezentare: **Alexandru Macadan**

Fabrizion DALL'AGLIO

Născut în 1955 în Reggio Emilia, este un poet italian apreciat pentru volumele sale, care au fost premiate și elogiate de critici în Italia. Lucrările sale au fost traduse în engleză, spaniolă și română. Cartea sa *Culori și alte culori*, câștigătoare a prestigiosului premiu literar *Camaiore* din Peninsulă, a fost tradusă și publicată în România în 2019, cu o prefață de Dante Maffia.

Lumina îmi părăsea vederea
Lumina îmi părăsea vederea.
În pântecele unei lumini invizibile
obiectele dispăreau în alb

și între timp, în ochiul meu dilatat,
mă vedeam cum priveam
cealaltă parte a lui Dumnezeu, prezența mea

comprimată într-o clipă de durere
reflectată de acea orbită oarbă,
din cealaltă parte a lui Dumnezeu, existența mea."

Emanuela DALLA LIBERA

Născută la Vicenza și absolventă a Facultății de Litere și Filosofie din Padova, Emanuela Dalla Libera a predat discipline literare în liceele din Italia. Mutată de ceva timp în Maremma Toscanei, se dedică exclusiv poeziei. A publicat două volume de poezii, *Privirea în altă parte* și *Sedimentarea timpului*, ambele apărute la editura Gilgamesh. Este membră a unor asociații culturale și colaborează cu reviste de critică literară. A participat la concursuri literare naționale și internaționale, obținând numeroase premii.

Stau
Stau, în nopțile fără lună
și fără vânt, admir cerul
și vorbesc cu stelele una câte una
și simt în ele vocile pe care le-am pierdut
devenind cântec melodios al cosmosului.
Stau în inima moale a tăcerii
îmbrățișată de o singurătate îndepărtată
și simt pe piele cum curge eternitatea,
în piept sunt înrerupte toate chinurile
iar sensul naiv al vieții e adevărat.

Gabriella MAGGIO

Trăiește la Palermo, localitate unde s-a născut în 1951. Absolventă a Facultății de Litere, este inițiatoarea și organizatoarea unor evenimente culturale, printre care *La poesia è parola*. Este membră a juriului Premiului Mignosi și președinta Premiului literar Ibn Hamdis. A publicat volumele *Emozioni senza compiacimento* (2019) și *Echi* (2022) la editura Il Convivio, în Italia. Este directoarea revistei Asociației *Volo* și a revistei *Vesprino Magazine*, publicație distinsă cu Melvin Jones Fellow, una dintre cele mai înalte distincții acordate de organizația Lions Clubs International pentru recunoașterea implicării și contribuției excepționale în comunitate.

Vin pe la spatele tău, tăcută
Vin pe la spatele tău, tăcută,
în timp ce scrii adâncit
îmi pun brațul în jurul gâtului tău
îți ofer un fruct și o înghițitură de vin
te invit la iubire
Îmi amintesc privirea veche,
vântul face pânză din cort
în timp ce visul se luptă cu amiaza
și obișnuitul nu acceptă vrăji.

Monica MARTINELLI

Născută la Roma în 1966, lucrează în administrația publică, într-un sector economico-financiar din capitala peninsulară. După ce a absolvit Facultatea de Litere la Universitatea La Sapienza din Roma și a obținut un doctorat pe tema relațiilor dintre China și Uniunea Europeană, a scris articole și recenzii pentru revista literară *Rassegna di letteratura Italiana*. Între volumele de versuri publicate se regăsesc *Poesie ed ombre* (2009), cu o prefață de Walter Mauro, *Alterni Presagi (2011)*, *L'abitudine degli occhi* (2015). Este redactor la revista de cultură și literatură *I Fiori del male*.

Privesc în farfurie
Privesc în farfurie
peștele care se uită la mine
în fixitatea sa anonimă,
fără durere,
fără goana lipsită de sens a vieții.
Simt milă și mă opresc să mă gândesc
că, dincolo de ochii noștri,
pe suprafețe de metal,
se dezvăluie amintirile
una câte una
cu lovituri de cuțit.
Carne și nervuri
aranjate ca într-o secvență funebră,
creaturi fără viață și fără importanță.
Rupte din mare,
imagini mute ale răului.

Tiziana MARINI

S-a născut în Montalcino (Siena) în 1965. Şi-a petrecut primii ani în Liguria, după care s-a mutat definitiv la Roma, unde a studiat Limbi şi Literaturi Străine la Universitatea La Sapienza. Timp de câţiva ani, s-a dedicat predării şi traducerilor. Printre volumele de poezii publicate se află *Solo l'anima vede* (2011), *Passa il cuore sulla terra* (2014), *Lo scatto della lucertola* (2016), *La farfalla di Rembrandt* (2019). Pe lângă poezie, cultivă încă din adolescenţă o pasiune pentru pictură şi fotografie.

Crepusculul e viu

Să ne aşezăm în faţa piniilor
adie o briză sclipitoare,
şi fiecare ac îmbracă în răşină
apusul,
aşa cum era odată,
cum va fi peste douăzeci de ani.

Şi totuşi, o rândunică apasă cerul,
se face noapte repede
şi nu e timp să învăţăm
că lucrurile durează
mai mult decât oamenii.

Numai crepusculul este viu,
acea lentă transformare
a luminii în întuneric
când soarele revine
în spaţiul gol dintre două cuvinte.

Traducere din limba italiană: **Simona Stancu**

Luca CIPOLLA

Când orele

Când orele
lasă amintirile în urmă,
pietre care te împiedică
şi n-ai vrea
să mai calculezi prezentul,
lasă loc
respiraţii,
intră în tine însuţi,
*nu-g*ândul să te îndrume pe cărarea

luminii
a conştiinţei.

Refugiu
La trecere
foile ca mucava
într-o lume colorată
pe care acum am învăţat-o..
o găseşti în căutare
şi este atât de evident
că îţi vibrează împrejur
şi se amestecă cu prezentul,
cât aş vrea să exişti totdeauna..
Şi, singur, aşteptând
foşnetul călduţ
pe care albia unui râu
nu-l cruţă.

Survol
Trei silabe
rostite pe un tablou
la jumătate pictat
la jumătate lăsat la voia întâmplării,
fumul mişuna
lăsând benzi de culoare gri
unde evada mintea mea
încă prea tânără pentru a se căţăra
pe marginea falezei.
Aşa o imaginam
şi era poate pe înserate
când mă întorsei
în camera mea împrumutată;
a şti şi a nu şti
unde să plec şi unde să ajung
azi nu mă mai sperie.
Flori de muşeţel *la trecerea mea,*
iute,
şi astfel salut.

(versiunea română aparţine autorului)

POEZIE RUSĂ

Anna AHMATOVA (1889-1966)

Anna Ahmatova se naşte în 11 iunie 1889, la periferia Odesei, şi poartă numele de Anna Andreevna Gorenko. Familia ei aparţinea micii nobilimi. După despărţirea părinţilor, se transferă în nord, la Pavlovsk şi apoi la Ţarskoe Selo, unde îşi avea reşedinţa estivală familia imperială. Peisajul rafinat, statuile clasice, parcul, amintirea marilor poeţi ce l-au traversat lasă urme în memoria tinerei Anna. În anii ce vor urma are primele întâlniri cu poeţii de la „Belle Époque" şi îi apar primele plachete de versuri. Pe linia predecesorilor materni, găseşte numele străbunicii, prinţesă de origine tătară, descendentă din Akhmat Khan. Toată viaţa va semna Ahmatova. În 1910 se căsătoreşte cu poetul Nikolai Gumilev, ofiţer în armata ţaristă, din căsătoria cu el având un fiu, Lev. În poeziile de tinereţe, respiră tandreţea, misterul, prietenia, bucuria. Sensibilitatea sufletului feminin surprinde frumuseţea lucrurilor mărunte ce dau strălucire şi grandoare. Limpezimea expresiei, bogăţia substanţei literare, rigoarea cuvântului amintesc de Puşkin, marele maestru şi inspirator al Annei Ahmatova. Figura poetului este evocată în poezie şi ocupă un loc aparte în proza ei. În această perioadă călătoreşte. Singular şi romantic rămâne gestul ei de a fi aruncat un buchet de trandafiri în curtea pariziană a casei pictorului italian Amedeo Modigliani. Pictorul îi face şaisprezece portrete. Cu memorialistic sunt paginile dedicate lui Aleksandr Blok ("a avut în premiu tinereţea") şi lui Osip Mandelştam. Încep încercările teribile ale istoriei: primul război mondial, revoluţia rusă din 1917 şi întunecata epocă a lui Stalin. Maiakovski şi Esenin se sinucid, Maria Ţvetaeva ia drumul exilului. Nikolai Gumilev este arestat şi împuşcat. Mandelştam este deportat într-un lagăr de concentrare. Anna rămâne în Rusia şi îmbrăţişează sensul de neconfundat al existenţei sale. Se identifică cu cei mulţi; „Eu sunt a voastră voce". Al doilea soţ, istoricul de artă Nikolai Punin, este arestat; la fel şi Lev Gumilev, unicul fiu, vinovat numai pentru că poartă numele tatălui. Durerea mamei ce-şi vede fiul închis, aşezarea ei la coadă în faţa închisorii împreună cu sute de mame, soţii şi fiice, pentru a avea veşti despre cei arestaţi dă naştere unuia dintre cele mai frumoase poeme epice ale literaturii ruse. Cineva o recunoaşte şi o întreabă: „Dumneavoastră aţi putea descrie asta?" Răspunsul este: „Pot!". Aşa încât, între 1935-1940 scrie *Requiem*: „Dacă într-o zi, în ţara aceasta/ Vor dori să îmi ridice un monument,/ Îmi dau acordul la această ceremonie/ cu o condiţie. Să nu îmi pună statuia/ lângă mare, unde m-am născut/ (...) Nici în grădinile imperiale/ (...)/ Ci aici, unde am aşteptat trei sute de ore/ Şi nu mi-au deschis infernalul lacăt". Acolo bântuie „melancolia morţii", nesuferitul „scârţâit al cheilor" şi „pasul greu, apăsat al soldaţilor". Când, în epoca stalinistă, cărţile îi sunt interzise, studiază arhitectura, aprofundează cunoştinţele de critică literară, traduce. În 1949 îşi vede fiul ieşit din închisoare. În 1961 scrie poezia *Noi patru* dedicată lui Osip Mandelştam, Boris Pasternak şi Mariei Ţvetaeva. Portretele pe care i le făcuse Modigliani se pierd, sunt furate, distruse în timpul războiului. Se salvează unul singur. Dar în istoria literaturii rămâne viu portretul pe care i-l face Isaiah Berlin, filozof la Universitatea din Oxford şi ataşat cultural al guvernului britanic la Moscova. Poeta avea atunci 55 de ani: „o femeie maiestuoasă cu părul argintiu. Un şal alb îi acoperea spatele (….) un aspect impunător, gesturi reţinute,

un cap nobil, trăsături foarte frumoase, puţin severe". După moartea lui Stalin, Ahmatova primeşte tineri poeţi în micul ei apartament din Leningrad şi le îndrumă paşii către literatură. Italia îi acordă premiul „Etna Taormina". Primeşte de asemenea titlul Honoris Causa a Universităţii Oxford. Operele ei circulă. S-a spus despre ea că şi-a scris poeziile „pe sanie", ceea în vechea cultură rusă însemna „în geana morţii". Se stinge pe 5 marte 1966. A întâmpinat moartea cu seninătate şi cu delicateţea cu care întâmpini un oaspete: „Vei veni oricum. De ce nu acum?/ Te aştept. Viaţa nu-mi este uşoară./ Am stins lumina şi am deschis uşa/ Pentru tine, simplă şi strălucitoare" (*Requiem*).

Adormind obosită
Adormind obosită,
Trezindu-mă îndrăgostită.
Cât de roşu e macul!
Ce forţă
A intrat astăzi
În sfânta ta tenebră!
Pâlpâire orientală
Cât de amar e fumul tău
Şi cât de înalt este plopul…
Şeherezada
Iese din grădină…
Iată-te, măreţ Orient!

Lui Aleksandr Blok
Am venit în vizită la poet.
E amiază. Duminică.
Linişte în odaia spaţioasă –
şi gheaţă afară sub ferestre.

Se scurge soarele portocaliu
Pe fumul ireal gri-albastru…
Cu limpede privire mă întâmpină,
Liniştit, stăpânul casei.

Are ochi ce nu se pot uita,
E bine ca eu, precaută,
Să nu privesc în ei. Mai bine.

Îmi amintesc conversaţia,
Din amiaza fumurie de duminică,
În casa înaltă şi gri
La porţile mării.

Lui Osip Mandelştam
Închin un pahar şi nu număr
Semnele nepereche
Ori ştirea neagră, proaspătă
A tinereţii noastre însângerate.

Cândva, în noapte, respiram
Acelaşi aer, în acelaşi abis.
În noaptea aceea pustie
Tu mă chemi, mă strigi, în zadar.

O, cât de pătrunzător era mirosul
Garoafei din vis,
Sunt Euridicile ce rotesc
Şi poartă Europa pe unde.

Sunt umbrele noastre ce lunecă
Pe Neva, pe Neva, pe Neva,
Şi Neva ce-şi iese din margini
Te poartă în imortalitate.

Sunt cheile unui apartament,
De care nu se vorbeşte…
E vocea unei lire secrete
De dincolo de mormânt oaspete.

Ore târzii în faţa mesei de scris
Ore târzii, în faţa mesei de scris,
Pagina rămâne albă
Mimoza îmi aminteşte de Nisa şi de căldură.
În lumina lunii zboară o pasăre de noapte.

Îmi împletesc strâns părul pentru noapte…
E aproape dimineaţă.

Privesc pe fereastră cu nostalgie
Marea, ţărmurile nisipoase.

Ce putere are asupră-mi
Cel ce nu-mi cere iubirea…
Nu pot să îmi ridic pleoapele obosite
Când el mă cheamă pe nume.

După vânt, frigul îmi plăcea
Da, iubeam colocviile nocturne,
Paharele îngheţate pe masă.
Mirosul de cafea, fin, parfumat,
Pacea infernală, căminul aprins,
Frumuseţea discursului literar
Şi privirea ta caldă, primitoare.

Prezentare şi traducere de **Ana ŞORODOC**

Vladimir NABOKOV

„Despre traducerea lui Evghenii Onegin ”

1
Ce este traducerea? Pe-o farfurie
Capul palid şi expresiv al poetului,
Ţipete de papagal, flecăreli de maimuţe,
Şi profanare de morţi.
Paraziţii, cu care ai fost aşa aspru,
Vor fi iertaţi dac-o fi să mă ierţi,
O, Puşkin, pentru stratagema mea:
Eu călătorit-am pe tainica ta tulpină,
Ajuns-am la rădăcină şi m-am hrănit cu ea;
Apoi, într-o limbă nou învăţată,
Am înălţat o altă tulpină, iar strofa ta
Am modelat-o într-un sonet,
Iar în onesta mea proză
Din marginea drumului – am aşezat toţi spinii,
Dar i-am făcut verişori cu roza ta.
2
Cuvintele reflectate pot doar să tremure

Ca nişte lumini alungite care se răsucesc
În neagra oglindă a unui râu
Între oraş şi neguri.
Un Puşkin evaziv! Perseverent,
Eu încă ridic cercelul Tatianei,
Călătoresc mai departe cu îmbufnata ta greblă.
Găsesc greşelile altuia,
Fac analiza aliteraţiei
Ce va să vă bucure sărbătoarea,
Şi care-o să bântuie cea de a patra
Înălţătoare strofă din Cântul opt.
Asta mi-e datoria - răbdarea unui poet
Amestecată cu pasiune şcolară:
Găinaţul de porumbel
Pe monumentul tău.

Osip MANDELȘTAM

Poezia este un plug care dezgroapă timpul, pentru ca cele mai adânci straturi ale sale, pământul său cel mai fertil, să ajungă la suprafață. Dar sunt momente când omenirea, nemulțumită de prezent, luată de nostalgia acestor straturi adânci, este de acord cu pământul virgin al timpului ca un fermier care ară pământul. –

Osip Mandelștam

Ia bucurie din palmele mele ...
Ia bucurie din palmele mele,
Un strop de soare, un strop de miere,
Cum ar dori albinele Persefonei.
Nu navighează nava neancorată,
Nu se aude umbra înfăşurată în blană,
Nici nu se învinge frica în lume.
Mereu ne rămân doar acele săruturi,
Moi, delicate ca nişte albine, albinele
Noastre, ce mor părăsindu-şi stupul.
Albinele zumzăind în nopţi de decembre:
Patria lor e deasa pădure de pe Taygetos,
Hrana lor este vremea, iedera, menta.
Tu, aşadar, ia-mi darul sălbatic al bucuriei -
Neîndemânatic colier din moartele albine
Care cu truda lor reîntorc soarelui mierea.

Veacul meu, tu fiara mea de pradă

două versiuni

1

Veacul meu, fiara mea, oare cine-n
pupila ta ar putea să privească,
cu sângele lui să lipească
atâtea secole de vertebre?
Sângele ziditorului izbucneşte
din gâtul pământeştilor lucruri,
în pragul noilor zile
coloana vertebrală însă doar tremură.
Făptură, atât cât durează viaţa,
el trebui-va să poarte creasta,
şi nevăzut să se joace cu valul
coloanei vertebrale.
Precum un delicat cartilaj de copil
e vârsta veacului-prunc pe pământ.
Din nou jertfit ca un miel,
spre a purta din nou
cununa vieţii.
Spre-a a smulge veacul din captivitate,
spre-a-ncepe o lume nouă,
zilele-ngenuchiate
vor trebui legate într-un flaut.
Veacul acesta ce zguduie valul
de îngrijorare umană
şi-n iarba cărui un şarpe înghite
prada măsurii vârstei de aur.
Desigur mugurii au să se umfle
pe mai departe, iară
lăstarii iarăşi au să zbucnească,
însă coloana ta vertebrală e ruptă,
frumosul sărmanul meu jalnic secol!
Tu, c-un biet zâmbet lipsit de înţeles,
te uiţi în urmă, dar eşti
şi slab şi crud,
asemenea unei fiare, odată mlădioasă,
pe urma labelor sale.
Ţâşneşte sângele ziditorului
din gâtul terestrelor lucruri
şi-aruncă puiet de peşte fierbinte,

iar caldul cartilagiu al mării loveşte ţărmul.
Şi dintr-o-naltă mreajă de pasăre,
cum de pe stânca azurului umed
se varsă, se tot revarsă, vai, nepăsarea
pentru a-ţi da lovitura fatală.

(traducere după original)

2

Veacul meu, tu fiara mea de pradă,
se află oare vreun ochi care ochiului
tău să îi scape ? Cine, cu sângele lui,
înnoadă veacurile unul cu altul?
Pământenele lucruri. Sânge: în fiece
rază de sânge ce-ar îndrăzni să clădească.
Numai cine a mâncat ce semănat-au alţii
se poticneşte pe noul prag.
Până la ţintă, făptura îşi târâie,
an de la an, spinarea.
Prin fluturările mâinii, se joacă,
pe nevăzute, cu şira spinării.
Moale, un cartilaj de copil,
din vremea tinereţii pământului.
La craniul vieţii, din nou, din nou,
e aşezat sacrificiul.
Să smulgeţi veacul din captivitate
pentru ca lumea să înceapă, nouă, aici,
ar însemna să dai drumul la noduri,
s-adaugi zile, până ce flaut ar deveni.
El, timpul, el mişcă valul,
se dă în leagăn cu suferinţa umană.
Acolo, în iarbă, vidrele sapă
după măsura de aur a timpului.
Se străduie frunza, puietul, vreun
mugur ori doi se umflă.
Dar tu, veacul meu, tu ai şira spinării
zdrobită, vertebrele-ţi zac sfărâmate.
Tu zâmbeşti bont, tu, fiară
îţi târâi bolnavele membre! Ochii,
ochii-s în urmă: acele-s labele,
poteca aceea de-acolo e cea din urmă . . .

Traducere după versiunea germană a lui **Paul CELAN**

Ascultarea – velă încordată
Ascult ca o velă strâns încordată,
Privirea e goală şi dilatată,
La miezul nopţii, un cor de păsări
Pluteşte-n tăcere, neauzit.
Sunt simplu aidoma cerului,
Şi - ca natura - sărac.
Ca o fantasmă îmi e libertatea:
Ca-n miez de noapte
Acele glasuri de păsări roind.
Zăresc o lună lipsită de suflet
Un cer mai mort ca pânza cea mai curată;
Lumea ta - dureroasă, stranie pustietate -
Eu o primesc, o iau!

Insomnie. Homer. Velele adunate ...
Insomnie. Homer. Velele adunate.
Mă aflu la jumătate cu lista navelor:
O cale lungă, şi roiuri de cocoare
Odinioară înălţate deasupra Eladei,
Ca stoluri de cocori înspre hotare străine, -
Împrăştie-n spumă divină coroanele regilor,
Voi încotro navigaţi? De nu era Elena acolo,
O, voi, bărbaţi ahei, Troia ce va fi fost pentru voi?
Marea, şi chiar Homer - totu-i mişcat de iubire.
Iar eu pe cine s-ascult? Iată, Homer a tăcut,
Tulbure, învolburată, o mare neagră dă vuiet
Şi cu un zgomot greu mi se-apropie de tăblie.

Şi eu am fost viu[1]
Şi eu am vieţuit în viscolul părului înflorit,
Şi eu am îndurat furtuna păsării dintr-un vişin,
Eram toată viaţa frunzelor, şi toată ploaia de stele, neîngrădita putere, spulberând-se singură,
Şi înspre mine toate s-au îndreptat.
Ce e încântarea aceea gravă înflorind şi părăsind întruna pământul?
A fi - ce este? Ce este adevărul?
Florile se destramă şi mistuie aerul,

[1] Una dintre cele trei ultime poezii ale tragicului poet Osip Mandelstam, de nu chiar ultima, din 4 mai 1937

Toate sunt zbor și ciocan,
Vremea întărește, vremea nu iartă, se sfâșie și blândețea, și putrezește.
Este o clipă, acum. Nu este.

Citiți numai cărți de copii
Citiți numai cărți de copii,
Numai gândul lor prețuiți-l,
Îndepărtați tot ce-i mare
Și din adâncă durere se naște.

M-am săturat de viață,
Nu vreau nimic de la ea,
Însă mi-e dragă biata mea țară,
Fiindcă o alta eu nu pot vedea.

Departe, într-o grădină am crescut,
M-am legănat într-un leagăn de lemn,
De brazii înalți și întunecați,
Ca-ntr-un delir cețos mi-amintesc.

Kamen. Tristia
E-atât de-al meu, de familiar. Ce puteam să fac
Cu carnea și sângele date de Dumnezeu?
Pentru liniştitele bucurii, ca să pot respira și trăi,
Pentru ele recunoştința cine mi-o va primi ?
Sunt și grădinarul, și sunt și floarea,
În temnița lumii aceste eu nu sunt singur.
Pe-al veșniciei pahar ai să poți vedea
Urme din respirația și din căldura mea.
El poartă – de acum încolo – modelul meu,
Necunoscut chiar și mie în vremuri mai noi.
Scurgă-se zilele cu frământările lor-
Nu fi-va nicicând depășit minunatul model.

Traducere de **Cătălina FRÂNCU**

POEZIE GERMANĂ

Yvan GOLL (1891-1950)

Catedrala din Köln

Cărbune din Rin în loc de aur
Peștii și nimfele goale
Au murit în apă romantică
Doar cortegiile funerare traversează podul
Ultimul aur este introdus ilegal în sicrie
Orientul își exportă soarele timpuriu
Aurora nu mai este un nume de femeie
Dar este potrivit pentru o societate pe acțiuni
Noi am venit din Franța
Trenul nostru a mers dincolo de gară în Catedrala din Köln
Locomotiva s-a oprit în fața Sfintei Sfintelor
Și a îngenuncheat ușor
Zece morți au mers direct în paradis
Petrus „vorbește engleza" pe sub mânecă a primit un bacșiș gras
Îngerii pictați pe sticlă au telefonat
Și au zburat dincolo la Cox Bank
Să încaseze cecurile în dolari roz
Pe la prânz a fost format un nou tren pentru Varșovia.

Traducere din germană: **Mircea M. POP**

Friedrich HÖLDERLIN

Poți neglija să iei în considerare ceea ce are putere asupra ta. Te ai pe tine, noua ta știință. Dacă găsești golul și deșertul în fața ta și deasupra ta, este fără îndoială fiindcă ele au fost mai întâi în tine. Friedrich Hölderlin, *Hyperion*

Diotima

Vino și-alină-mă, tu, divină beatitudine a muzei, tu,
Cândva, în haosul vremilor, cea împăcând elementele,
Cu tonuri de pace celestă pune armonie în lupta îndârjită,
Până ce-n muritoarele inimi ce e dezbinat s-o uni,
Până ce în bătrâna umană fire, seninul și măreția,
Din frământările timpului, vesel, puternic se vor ivi.
Adu din nou frumusețea cea vie-n sărmanele inimi!

Întoarce-te iar la masa ospățului, vino-napoi la templu!
Căci Diotima trăiește ca-n iarnă gingașii muguri.
Bogată în propriul spirit, totuși ea caută soarele.
Însă în lumea aceea sublimă murit-a soarele spiritului,
Și în geroasa noapte răsună doar zgomotul uraganelor.

Într-un senin minunat
Într-un senin minunat înflorește
turnul bisericii cu acoperișul lui de metal. Înconjurat
de strigăt de rândunele, pare-a pluti în seninul ce freamătă.
Soarele-i sus în înalt și colorează tabla,
În vântul liniștit deasupra murmură steagul .
De-ar coborî atunci cineva pe scara clopotniței,
s-ar minuna de viața aceea tăcută, fiindcă
atunci când forma-i așa absorbită, atunci
din om se ivește plasticitatea.
Vitraliile de unde răsună clopotele sunt, în splendoare, aidoma unor portaluri.
Și asta numai fiindcă și în natură se află portaluri, cum în pădure arborii.
Dar puritatea e și splendoare,
năuntru-i din disparitate se naște un spirit grav.
Însă, pe cât de simple-s imaginile, tot pe atâta-s de sfinte,
încât adesea ne temem să le descriem.
Dar toți cei cerești, cei totdeauna buni,
și, mai ales, cei predestinați, au și virtutea și bucuria.
Omului îi e dată îngăduința de-a imita acest lucru.
Dar oare e-ngăduit, când viața este doar chin,
să ridicăm privirea spre-a spune: așa voi și eu să fiu?
Da. Cât încă avem bunătate în inimi, dăinuie ceea
ce-i pur, iar omul - nefericit - nu se măsoară cu divinitatea.
E necunoscut Dumnezeu? Se manifestă ca raiul?
Eu mai degrabă cred că omul este măsura.
Vrednic de laudă, însă poetic
trăiește omul pe-acest pământ. Dar nu mai pură e
umbra nopții cu stele, dac-aș putea așa spune, decât
este omul, cel care se numește imaginea zeității.
E pe pământ vreo măsură?
Nu e niciuna. Tunetul n-a fost vreodată împiedicat în lumile Creatorului.
O floare-i, și ea, frumoasă fiindcă înflorește sub soare.
În viață ochiu-și găsește adesea

făpturi pe care să le numească și mai frumoase ca floarea. O! știu prea bine asta!
Căci chipul să-ți sângereze, și-n inimă să sângerezi, ori a nu mai fi deloc - asta e oare plăcerea lui Dumnezeu?
Sufletul, însă, cred, ar trebui să rămână curat,
altfel vulturul, dând din aripe, o să-și întindă puterea, și cu un cântec de slavă, prin glasul atâtor păsări.
Aici este chintesența, asta e forma.
Pârâu frumos, tu mă înduioșezi când, strălucitor, așa clar te rostogolești ca ochiul zeității pe căi lactee.
eu te cunosc prea bine,
dar lacrimi îmi umplu ochii. Eu văd cum o viață senină
îmi înflorește în juru-mi, în formele făptuirii, fiindcă
eu nu le compar pe nedrept cu porumbii cei singuri din cimitire.
Dar râsul oamenilor pare să mă întristeze,
și asta fiindcă eu am o inimă.
Mi-ar plăcea oare să fiu o cometă?
Eu așa cred. Căci ele au o iuțeală de păsări; îmbobocesc
în foc,
și au candoarea copiilor.
Prin firea lui, omul nu poate pretinde lucruri mult mai presus de fire.
Virtutea seninătății merită lăudată chiar și de spiritul grav, cel răsuflând în grădină prin cele trei coloane.
O prea frumoasă fecioară ar trebui să-și încununeze capul
cu flori de mirt fiindcă-n esența ei inima-i e ușoară.
Ori mirtul trăiește numai în Grecia.
Când cineva se uită în oglindă vede
un om, își vede acolo imaginea, cum e înfățișată;
îi seamănă omului.
Imaginea omului are privire,
așa cum luna are lumină.
Poate că regele Oedip are un ochi mai mult.
Durerea acelui om pare de nedescris, și e de negrăit,
și de neexprimat.
Când drama prezintă așa o durere, ea vine de acolo.
Dar oare ce mi-a venit să gândesc la tine?
Precum pâraiele-mi port eu cu mine sfârșitul
a Ceea Ce precum o Asie se întinde.
Desigur, Oedip va fi suferit.
Desigur că despre asta e vorba.
A suferit și Hercul?

Cu siguranţă. Iar Dioscurii, şi ei,
în prietenia lor nu au pătimit? Adică
a te certa cu Zeii, precum Hercul, este suferinţă.
Şi-a invidia nemurirea vieţii,
a o împărtăşi înseamnă şi suferinţă.
Dar e o tristeţe şi când un om e acoperit de petele verii,
în întregime acoperit cu nişte pete! Iată deci fapta mândrului soare:
anume, dă totul la iveală.
Cu încântarea razelor sale îi poartă pe tineri
ca printre trandafiri.
Suferinţele lui Oedip
par ale unui sărman
ce se plânge
că îi lipseşte ceva.
Fiu al lui Laios, sărmane străin din Elada!
Viaţa e moarte, iar moartea înseamnă şi a trăi.

Jumătatea vieţii
Cu perele-i galbene
Şi plin de sălbatice roze
Pământul coboară spre lac,
Voi, minunate lebede,
Şi voi, cei beţi de săruturi
Adânciţi-vă capul
În apa clară şi sfântă.
Vai mie, de unde-mi lua-voi
Florile-n iarnă, de unde
Raza de soare,
Şi umbra pământului?
Zidirile stau
Reci şi fără de glas, în vânt,
scârţâie steaguri.

Rogu-Te
O, Doamne sfinte! Adesea ţi-am tulburat
divina tăcere de aur, iar dintre durerile
cele mai tainice şi mai adânci ale vieţii
destule ai învăţat de la mine.

O, uită şi iartă! ca norul de-acolo, astfel,
naintea paşnicei lune, mă duc şi eu,

tu odihneşte şi străluceşte-n a ta,
frumoasă din nou, o, dulce lumină!

Pe când eram copil
Pe când eram copil,
Ades un Zeu mă salva
De dojenirile oamenilor,
Blând şi netemător mă jucam
Cu florile crângului,
Iar adierile cerului
Cu mine se jucau.
Şi aşa cum tu bucurai
Sufletul plantelor,
Când ele spre tine
Delicatele braţe întindeau,
Aşa mi-ai încântat şi tu inima,
Părinte Helios! şi, ca Endymion,
Iubitul tău eram,
Sfântă Lună!
O, voi credincioşi
Zei prietenoşi!
De-aţi fi ştiut
Cum sufletu-mi vă iubea!
Deşi pe atunci încă nu vă chemam
Pe nume, la fel cum nici voi nicicând
Nu mă numeaţi cum îşi spun oamenii,
De parcă-între ei s-ar cunoaşte.
Pe voi mai bine vă-înţelegeam,
Cum niciodată pe oameni,
Tăcerea Cerului o am înţeles,
Nicicând cuvintele oamenilor.
Eu am crescut în freamătul
şoaptelor crângului
Şi să iubesc
Am învăţat printre flori.
În braţele zeilor am crescut.

Traduceri de **Cătălina FRÂNCU**

P O E Z I E de expresie TURCĂ din CIPRUL de NORD

Zeki ALI (n. 1951)

Născut în 1951, în Nicosia, Cipru. A locuit în Canada cu familia între 1973-1992. Implicarea sa în literatură s-a accentuat după reîntoarcerea în Cipru. Este considerat una dintre vocile cele mai individualizate din poezia turcă, publicînd 11 volume de versuri (primul publicat în 1970) şi fiind curatorul *Antologiei morţii*, cu poezie cipriotă pe tema morţii. A fost şi editorul revistei literare, „Pygmalion", şi unul dintre editorii revistei „Însanzamanmekan".
A apărut în divers antologii, publicaţii, fiind tradus în multe limbi străine, între care greacă, engleză, germană, spaniolă, portugheză, persană etc., şi, acum, română.
A fost de două ori preşedintele Uniunii artiştilor şi scriitorilor ciprioţi for. Scrie şi în engleză, traduce poezie, este activist pentru pace şi a format un grup muzical „bi-comunal"„ Poetz4Peace" cu Haji Mike, poet şi muzician din partea greacă a insulei (cum se spune acolo, de dincolo de „linia verde").

Când o să vii, adu ploaia cu tine

Adu ploaia cu tine când vii
orice aduci e bine, eşti tu
dar de data asta te rog să aduci ploaia.
Am putea să ne urcăm pe acoperiş să ne sărutăm
în timp ce toţi se ascund sub acoperişurile lor.

A fost o vară lungă cât am tânjit după iarnă
am şters tot ce ne era neplăcut nouă
şi am trasat propriul nostru râu pe pământ.
De vreme ce parfumul tău s-a aşezat
în amintiri de neşters
nisipul curge uscat în clepsidră.

Adu pădurea cu tine când vii
Vom avea încă un loc să ne ascundem.
De va trebui să învăţăm ceva, de va trebui
ar trebui să învăţăm de la păsări şi bâzâitoarele albine
cui îi pasă dacă nu e nici o carte pentru cea mai pură miere!

Oraşul ăsta rămâne urît mirositor toată vara
Inimile noastre s-au trezit legate cu cîntece proaste.
Ştiam că interdicţiile sunt pentru revolte
Nu am crezut, şi nici nu ne-am supus
devenind altcineva, într-un final.

Adu cu tine Calea Lactee când vii
ar trebui să descreştem când ne uităm la stele
pe măsură ce devenim una în îmbrăţişarea celuilalt
ar trebui să dispărem de sub reclamele comerciale.

Nu a fost pregătire, nici lecţie pentru noi
aproape că ne-am atrofiat.
În vreme ce ne căutam propriul adevăr
am sărit clasa de la pubertate la maturitate.

Adu-mă cu tine când vei veni
înaintea ta am dezintegrat stânga şi dreapta.
Ţi-am găsit mireasma şi sufletul şi-am devenit static.
Dacă îmi lipseşte ceva, caut şi găsesc
Le re-adun toate în îmbrăţişarea ta caldă.

Septembrie-octombrie 2012

Neşe YAŞIN (n. 1959)

Este o poetă cipriotă cunoscută în ambele părţi ale insulei acesteia împărţite. Poezia ei a fost tradusă în peste 30 de limbi, fiind publicată în reviste, antologii din diverse ţări, acum şi în România. A primit mai multe premii naţionale şi internaţionale (între care European Citizen Award şi premiul „Anthas Pierides"), are volume în limbile engleză, greacă şi germană. Predă limba şi literatura la universitate, în Cipru, şi are rubrică săptămînală în ziarul cipriot „Yenidüzen".

Nimeni
Care mi-e locul
Sunt exilată din ţinut
Înecată în mare
Cerul îmi dă bombe

Poate acolo să fie o mamă pentru ţinut
O casă pentru amintiri
O limbă pentru destin

Caut albumul meu de familie
sub moloz

obişnuiam să am o voce
bună pentru cîntece

aveam mîini
cu care modelam lutul
o grădină de trandafiri în visul meu

Mi-au dat un trup
O respiraţie
O cuşcă drept patrie

M-am măritat cu mania
mi-au tăiat vîntul
mi-au împărţit soarele

am scăpat în picioarele goale
din noi evadări

Mi-au dat un număr

Un nume de popor trist

Acum inima mea a furioasă
Acum a o durere din gunoi
O coroană din spini

Bomba explodează în sufletul meu
Cum eu arunc pietrele spre viaţă

Păstraţi înregistrarea morţii mele
Deschideţi-mi un spaţiu sub pămînt
Trimiteţi veşti stelei mamei mele

Ümit INATÇI (n. 1960)

S-a născut în Limassol, Cipru. A absolvit „Academia de Arte frumoase Pietro Vannuci", din Perugia, Italia, ca bursier. Apoi a făcut filme, a urmat studii post-universitare în comunicare vizuală şi design, la „European Institute of Applied Arts", tot în Perugia. Pînă în 2018 a lucrat ca profesor. Din 1983 a avut prima expoziţie solo, a publicat rima sa carte. A publicat, pînă acum, 14 cărţi de poezie, din totalul celor 32 ale sale.

Natură moartă

1
Țin o frunză uscată în palme
Dacă închid palma se va dezintegra
Probabil se va pierde în vînt
Timpul nu îngheță știi
Frunza se va amesteca în sol
Și eu doar voi pleca

2.
Pasărea înghite semințele fructului
Semințele florii vor fi împrăștiate de furnică
Narcis își va contempla chipul
În reflectarea sa din apă
Toate ființele vii se vor naște și muri
De la un țipăt la altul
Trupul va cădea în pămînt, viața se va stinge
Eu doar mă voi întinde în acel punct.

Jenan SELÇUK (n. 1974)

S-a născut în Cipru, în orașul Paphos. Este poet, translator independent și editor. Creații ale sale sînt traduse în engleză, greacă, italiană, lituaniană, catalană, portugheză, malteză, franceză ș.a.. Pentru a scrie o poezie hibridă, minimalistă, el se inspiră din mitologie, istorie și trecutul multicultural al insulei. Este membru al Uniunii Scriitorilor din Sud, și membru în bordul director al celei din nord. A fost printre editorii jurnalului underground „Isırgan".

PREFERINȚĂ

El a ezitat!
În fața scărilor bisericii medievale,
care păreau că urcă spre statuia Creatorul.
Indecizia lui a ținut doar scurt timp.
A coborît pe scările pe care urcase.
I-a întors spatele Nazarineanului! A mers
Spre stejarul din curte, mai bătrîn decît biserica.
Ca o reptilă,
S-a tîrît pe trunchiul lui o vreme.
Și-a mișcat degetele pe curbele lui,
i-a lins frunzele.
Cu buzele i-a apăsat crăpăturile

A început să picure din inima sa într-o limbă
nemaiauzită înainte.
Ramurile lui absorbeau norii...

2016, Graz

Emel KAYA (n. 1978)

S-a născut în Nicosia, Cipru. A absolvit Limbi Turce, la Facultatea de Arte şi Ştiinţe, Universitatea „Selçuk", Turcia. Poemele şi eseurile ei despre limbă şi literatură au apărut în numeroase reviste, publicaţii. Are patru volume de versuri, poeme traduse în engleză, greacă, germană, persană, olandeză, japoneză. Este membră a Uniunii Artiştilor şi Scriitorilor Ciprioţi.

Identitate nu

Cînd totul e frumos
între umerii mei şade o panteră
aplecîndu-şi fundul spre mine
cinci

Cînd totul e frumos
Eu şi safirul din mîna mea, cinstit
Sîntem două „orient-uri mijlocii", un Ishmael
patru

Cînd totul e atît de frumos
pune-mi organele uşor jos
cînd sînt mortal de vie
trei

Cînd totul e atît de frumos
caii de dantelă ai prinţului chinez, distrugînd oraşul viselor
devenind Raziye, când beau ceai chinezesc
doi

Cînd totul e atît de frumos
Cînd toate la un loc mă iubesc mă iubesc acolo
Cînd o panteră îşi pleacă spatele către mine
cunoaşte-mă[1]

[1] După versiunea engleză de Nafia Akdeniz

Tuğçe TEKHANLI (n. 1990)

S-a născut în Nicosia, Cipru. Are un masterat în traducere și interpretare din/ în engleză-franceză, la Universitatea „Hacettepe", studii post-universitare la University of East Anglia, din Marea Britanie. Poeme și traduceri ale sale au fost publicate în multe reviste literare din Cipru, Turcia, Germania și Grecia. În 2016 a primit un bi-comunal premiu, apoi și alte premii.

Cîntec de leagăn

Cadrul arată ca portretul consolării
crizanteme liliac

Trebuie să depășim aceste ore
orele aparţin murmurării
Voi cânta cântece de leagăn, îți voi spune poveşti

limbile străine pe care le cunoşti
nu sunt dornice să spună:
Tu eşti panta frunzei pentru mine
gheţar care se topeşte
recviem în cer

Mai sunt lucruri care mă uimesc:
Pata de pe noi
nu se împrăştie nicăieri

Traducere din limba engleză și prezentare: **Marius CHELARU**

POEZIE URUGUYANĂ

Martha L. CANFIELD

Martha L. CANFIELD (Montevideo, 1949) este poetă, eseistă şi traducătoare, profesoară de literatură hispano-americană la Universitatea din Florenţa, locuieşte în Italia din 1977, scrie în spaniolă şi în italiană. I-a tradus în italiană pe Mario Benedetti, Carmen Boullosa, Ernesto Cardenal, Jorge Eduardo Eielson, Luz Mary Giraldo, Álvaro Mutis, Márgara Russotto, Mario Vargas Llosa, Idea Vilariño; şi în spaniolă pe Edoardo Sanguineti, Pier Paolo Pasolini, Gesualdo Bufalino, Valerio Magrelli. A publicat studii despre Delmira Agustini, López Velarde, Ramos Sucre, Quiroga, Borges, Rulfo, García Márquez, poezie chiliană, poezie neoindiană. Pentru promovarea culturii latino-americane, în septembrie 2006 a fondat la Florenţa Centrul de studii *Jorge Eielson* al cărui preşedinte este. A publicat şase volume de poezie în spaniolă şi cinci în italiană, ultimele fiind *Corazón abismo/ Abisul inimii* (2013) y *Luna di giorno/ Luna zilei* (2017). I-au fost decernate, între altele, următoarele premii: Premiul pentru traducere al Institutului Cervantes din Italia pentru traducerea lui Mario Benedetti (2002); Premiul «Orient-Occident pentru arte» (România, 2006); Premiul Ibero-american Ramón López Velarde (México, 2015).

Plajă

Era o plajă nesfârşită
iar marea lingea cu dulceaţă
nisipul încreţit de la ţărm.
Fiecare pescăruş
îşi lăsa urmele tripartite
iar vântul după amiezii
le ştergea în parte
cu muzica sa armonică şi senzuală.

Pe acest nisip alb
eu te-am văzut-
chip în contralumină
întorcând spatele mării interminabile
Ştiu că tu mă aştepţi acolo.
Ştiu că pentru a ajunge
va trebui să-l abandonez cu totul
fără nicio urmă de pietate, doar ghidată
de o idee unică şi totală.

Nu ştiu dacă acea zi va sosi
dar între multele zile
înlănţuite ale vieţii

eu te visez.
Şi visul acestei zile fără timp
mă luminează şi mă ghidează
prin nopţile zilelor mele.

Rugăciune de Crăciun

1. Divinissima dona

Sfântă Maică a tuturor
în penumbra înaltă a bisericii
inima mea ţi se pleacă.
În cadenţa zbaterii sale lente
sufletul se refugiază şi se adăposteşte
în imaginea imaculată a Fiului
din ziua Naşterii sale.
În fiinţa sa mică şi neînarmată
în graţia sa puternică şi mai presus de toate
în încrederea inexplicabilă pe care o transmite
noi, obiecte ale Iubirii sale nemeritate,
simţim cum creştem şi traversăm
pragurile mizere ale eului
trimiţînd iubirea pe care El ne-o dăruieşte
lumii din jurul nostru
spaţiului şi timpului
de dincolo de viaţă.

2. Humani casus

Mă gândesc la tine.
În centrul inimii mele
te simt respirând şi trăind.
Şi iubirea învăluitoare a Maicii
şi iubirea formatoare a Fiului
şi iubirea Dumnezeului Tată care îmi explică
cursul inexplicabil al vieţii
se resorb rapid
în iubirea prezentă
imediată şi carnală
faptă a pământului şi a cerului

a memoriei și a agonicei plăceri
ca nudul invizibil
care m-a unit cu tine
în care eu mă adun și mă destind
mă dilat îmbrățișându-te
simțindu-ți pielea sub mâna mea
cu toate că nu o să fii
pentru că deja ești în toate părțile
iar eu și cu tine sunt multiplă și una
și adorându-te nu știu să disting
între Tată și Fiu
iar vocea ta care mă recreează în umbră
îmi exaltă simțurile
sau plaja liniștită a Iubirii Maicii
unde mă primești din nou
și din nou mă creezi
acoperindu-mă cu sărutări.

Poarta fugii
La o răscruce
de ținte îngemănate sub pământ
norii sunt imaginea
drumului extrem
în al cărui punct final reușesc să se unească
forme evanescente și celeste
cu vigoarea terestră a corpului tău.

Tremurătoare mă apropii și mângâi
îmi plimb încet buzele
pe mușchii tăi unul câte unul.

Desfătare incomparabilă
a acestei suspendări eterice
în care mi-e dor de tine și te doresc
deși tu n-o să răspunzi
îmi întind aripile dezmorțite
până la albastrul cerului
în care se dezvăluie îmbrățișarea ta intimă
închisoare veselă, plăcere inefabilă
și foarte secretă poartă a fugii.

Porţile cerului
De la înălţimea vertijului tău
în jurul umerilor tăi puternici
capul tău magnific
chipul tău serios şi concentrat
mă privea.
Penumbra camerei se scălda
în lumina ochilor tăi
şi tu mă conduceai
prin apele aerului deschis
către acea poartă secretă
unde corpul meu neînarmat
în flăcări şi tăiat
vibrant de sabia
noii tale dorinţe
era adus ofrandă divinităţii.
Iubeşte-mă şi ocroteşte-mă
poartă-mă şi păstrează-mă
ghidează-mă pe drumul arhaicei noutăţi
deschide-mi porţile unui cer neaşteptat
unde tu stăpâneşti, iar eu
la picioarele tale
ca operă a mâinilor tale
mă ridic şi merg
renasc şi sunt vie.

Timpul-Şarpe
Câte minute au
orele unei conversaţii amabile?
Eram siguri
că unele evenimente din trecut
formau rădăcina
anumitor situaţii actuale.
Astfel, ghidaţi de raţiunea noastră
în faţa ochilor noştri
vremuri succesive
au căpătat forma şarpelui
şi aerul sigur protector
al camerei noastre
ne susţinea ca şi cum ar fi

interimatul cald
al unui vis cu ochii deschişi.
Dar curând investigaţiile
au dat peste un ordin neprevăzut
şi eu îţi tot spuneam
şi tu îmi tot spuneai
şi braţul circular
al timpului şarpe
dând nesfârşite ocoale
ne legăna cu dragoste
ca o mamă ne ocrotea
lăsând doar un singur pas
o scurtă ieşire ascensională
pe unde inima ta şi a mea
în beţia a ceea ce în acelaşi timp
este nou şi vechi
urcau şi se bucurau
cântau şi se întorceau
în centrul uşor
al clipei sublime
al timpului atemporal.

Aşteptându-te
În spatele tău.
Un pas în spatele celuilalt
învăţ să merg.
După tine.

M-am născut din nou
cu mîngîierea dulce
a mâinii tale iubitoare.
Mă strigi, mă trezeşti
Cu tot corpul de pază
Prevăd sosirea ta.
Miros aerul cald
Care anunţă prezenţa ta.
Simt şi deja te aştept.
Timpul se opreşte
răsuflarea se întrerupe
inima nu bate

încearcă să întîrzie
contopirea cu aşteptarea.

Silueta ta întrerupe vântul amurgului.
Ştiu că ai sosit înainte ca eu să te fi văzut.
Îmi întind gâtul atunci, ciulesc urechile,
recunosc paşii tăi
şi simt cum mi se dilată pupilele
aplatizându-se ca apele liniştite
ale unui lac care reflectă surâsul tău.

Acum soseşti, mă ridic, mă apropii
fac chiar acei paşi
care să mă apropie de tine
şi realizând visul îmbrăţişării tale
uitată de tot

sunt una
cu tine
pentru tine
şi unică a ta.

Vis Secund
Imaginea plajei s-a reconfigurat
cu imaginea ta desenată
de rândunelele întârziate.

Aerul părea nemişcat
între linia clară a orizontului
şi pâlcul de curmali
aflaţi departe de ţărm.

În solitudinea imensă şi tăcută
ideea unui cântec vechi şi dulce
se infiltra în ţesătura neregulată
a norilor albi şi înalţi
şi îmi umplea sufletul
cu o tristeţe blândă
cu o senină părere de rău după lucrurile pierdute
cu o dulce iubire statornică

pentru aceia care într-o zi
au împărţit cu mine zilele vieţii.

În visul anterior
pe ţărmul infinit cu marea în urmă
şi înaintea ochilor mei magnetizaţi de tine
se înălţa silueta ta
ca o cheie unică
a desenului total care prin graţie neprevăzută
revela
semnul destinului împlinit şi reuşita.

Acum silueta ta evaporată
Cânta cu briza ce ondula apele
şi parfuma aerul ce îmi atingea chipul
cu acei curmali ce înfloreau
departe de ţărm
iar insistenţa încăpăţânată a sufletului meu
lăsa cu îngăduinţă
loc altor iubiri
deschidea un pas fertil
în care unicul tău germen
ştia să împartă apoi să se multiplice
şi în final mă lăsa liberă
ca eu să mă îndrept singură
hotărâtă dar obedientă
cu toate comorile tale îmbogăţindu-mă pe dinăuntru
către o viaţă nouă
misterioasă atractivă
definitiv unică şi nouă.

Dragostea ta
Dragostea ta este un foc mic
pe care îl ascund înlăuntrul meu
şi nimeni nu poate să-l vadă
dar care aleargă prin ochii mei
având o formă neaşteptată.

Dragostea ta este un ritm spart
o încrengătură de idei

care nu întâlnește cuvinte
dar care se eliberează din încrengătură
când vreau să te sărut.

Dragostea ta incendiază și este vorace
se dilată în timp
îmi invadează fiecare spațiu
dar când te văd
mă cuprinde cu îmbrățișarea ta.

Dragostea ta este ca vara
înceată și leneșă
mă face să caut umbra
dar dacă este înnorat
mi-e de ajuns căldura ta.

Dragostea ta este doar din cuvinte
care invită la zbor
o boare parfumată
dar dacă tu nu vorbești
ascult inima ta.

Dragostea ta vine de foarte departe
traversează anii
îmi recompune viața
dar chiar dacă n-aș ști asta
la fel te-aș iubi.

(Poeme selectate de autoare din cartea *Abisul inimii*, Florența, 2012)

Versiunea română **Daniela ANDRONACHE**

P O E Z I E din V E N E Z U E L A

Noris ROBERTS

Este avocat, scriitoare şi poetă. A publicat şase antologii de versuri: *Învelişurile cuvintelor mele/ The Skins of My Words; Liniște învoaltă/ Silence over Silence; Sărbătoarea Poeziei/ Poetry Celebration; Printre vocale&consoane/ Among Vowels & Consonants; Sub umbra cuvintelor/ Under the Shadow of Words; Efemer etern/ Transitorily Eternal*. Poeziile ei sunt publicate în numeroase reviste literare, jurnale, şi antologii de versuri. Multe dintre aceste creaţii au fost traduse în engleză, franceză, italiană, portugheză şi arabă. A fost numită Ambasador al Păcii pentru Cercul Internaţional de la Paris, reprezentînd Venezuela. I s-a decernat premiul *Naji Naaman's Literary Prize* (este membru onorific Maison Naaman al Culturii). Deține funcţia de consul al Asociaţiei Scriitorilor şi Artiştilor din Orb «ASEALDO»; este membru onorific al Asociaţiei Latino-Americane a Poeţilor «ASOLAPO».Ce două poeme de mai jos fac parte din antologia bilingvă *Palabras en Relieve/ Embossed Words* Cuvinte gofrate.

ȚESÎND O NOUĂ LUME

Conştienţi şi cuprinşi de durere,
vedem lumea noastră
într-o adîncă neînţelegere şi confuzie,
mustind de nedreptate,
de fanatism,
tristeţe,
lăcomie,
ambiţie nestăvilită
şi indiferenţă.

Strigăm după transformare,
ne rugăm pentru schimbare,
Sperănd să lăsăm în urmă tot ce a fost,
fără să se uite vreodată cruzimea
care ne-a lovit,
cruzimea pornită din ură,
şi dorinţa de distrugere.

Trebuie să ţesem o lume nouă
cu firele colorate şi trainice ale compasiunii,
ale solidarităţii, dragostei şi dreptăţii.

Să fim ţesătorii acestei noi umanităţi
ridicînd-o pînă la cea mai înaltă simţire,
necunoscută umanităţii prezentului..

Dacă reuşim să ne-o imaginăm, reuşi-vom şi să o ţesem.

PLOUĂ

Plouă şi simt cum îmi vorbeşte ploaia,
uneori şoptit,
alteori cu furie.
Nu ştiu dacă ploaia vine dintr-un singur nor,
ori din cerul nemărginit, ori dintr-o batistă,
dacă nu din ochii mei.

Plouă, plouă,
Şi ploaia curge ca mierea fluidă
alunecînd dintr-un stup,
iar alteori ca o furtună violentă.

Stropii aleargă nemăsurînd distanţa.
Nu ştiu dacă sunt stropi de lapte, cristale de piatră neagră ori marmură moale,
aglutinînd, alunecănd pînă cînd acoperă totul.

Plouă şi simt valul de stropi
care coboară,
învăluindu-mă.

Prezentare şi traducere: **Olimpia IACOB**

P O E Z I E CONTEMPORANĂ S Î R B Ă

Vasko POPA

Poet sârb de origine română, Vasko Popa (29. 06. 1922, Grebenaț – 7. 01. 1991, Belgrad) a urmat studii universitare la Belgrad, București și Viena. A obținut o licență în romanistică la Facultatea de filozofie din Belgrad (1949). A fost redactor responsabil al revistei „Libertatea literară" (1946), apoi al revistei „Lumina", al cărei prim număr a aparut în limba română în 1947 la Vârșeț. Secretar general al Societății de colaborare culturală „Iugoslavia-Franța" (1951), redactor al Editurii „Nopok"/„Nolit" din Belgrad (1954-1979). Nume de prim plan al poeziei din secolul trecut, tradus în mai multe limbi de circulație internațională, Vasko Popa este unul din protagoniștii mișcării de modernizare a literaturii/ poeziei sârbe după al doilea război mondial și de ieșire a acesteia de sub tutela dogmaticii sociologismului vulgar postbelic. Volume: „Scoarța" (1953), „Câmpia neodihnei" (1956), „Cerul secund" (1968), „Țara verticală" (1972), „Sare de lup" (1975), „Carne vie" (1975), „Casa din mijlocul drumului" (1975), „Incizie" (1981) etc.

GREȘALA TRUFAȘĂ

A fost odată-o greșală
Atât de caraghioasă atât de puțin însemnată
Nimeni n-ar fi observat-o

Nici pe ea însăși nu a dorit
Nici să se privească nici să se-audă

Și câte n-a mai scornit
Doar pentru a dovedi
Că în fond nu există

A inventat spațiul
Pentru a-și muta dovezile-n el
Pentru ca timpul să i le păstreze
Pentru ca lumea să i le poată vedea

Tot ceea ce-a inventat
Nu a fost nici atât de caraghios
Nici atât de puțin însemnată
Dar s-a dovedit într-adevăr eronat

S-ar fi putut oare și altfel

TRIUNGHIUL ÎNȚELEPT

A fost odată-un triunghi
Trei laturi avea
O ascundea pe a patra
În centrul său incandescent

Peste zi urca-n cele trei vârfuri ale sale
Și se minuna de propriul său centru
Noaptea se odihnea
Într-unul din cele trei unghiuri ale sale

Dis de dimineață își privea cele trei laturi
Transformate-n trei roți de foc
Dispărând într-o neîntoarcere-albastră

Atunci își scotea a patra latură
O îmbrățișa o frângea de trei ori
Și iarăși o ascundea la locul știut

Și iarăși trei laturi avea

Și iarăși urca peste zi
În cele trei vârfuri ale sale
Și se minuna de propriul său centru
Și noaptea se odihnea
Într-unul din cele trei unghiuri ale sale

PIATRA

Lui Dušan Radić

Fără cap fără picioare
Apare
Cu pulsul întâmplării tulburător
Se mișcă
Cu pașii nerușinați ai timpului
Le ține pe toate
Într-o pătimașă
Îmbrățișare lăuntrică
Un trup alb neted nevinovat
Râde cu sprânceana lunii

INIMA PIETREI

S-au jucat cu o piatră
Piatra ca o piatră
S-a jucat cu ei ca şi cum n-ar fi avut inimă

S-au supărat pe piatră
Au sfărâmat-o în iarbă
Cu uimire i-au descoperit inima

Au despicat inima pietrei
În inimă şarpele
Ghem adormit fără vise

Au trezit şarpele
Şarpele-a pornit-o în sus
Au fugit departe

Priveau din depărtare
Şarpele s-a încolăcit pe-orizont
L-a înghiţit ca pe-un ou

Au revenit la locul jocului
Nici urmă de şarpe nici de bucăţele de piatră
Nici urmă nimic de jur împrejur

S-au privit au zâmbit
Şi-au făcut cu ochiul unii altora

VISUL PIETREI

O mână s-a iţit din pământ
A zvârlit piatra în văzduh

Piatra unde e
N-a revenit pe pământ
În cer nu a urcat
Ce i s-a întâmplat pietrei
Va fi înghiţit-o înaltul
Va fi devenit pasăre

Şi uite aşa piatra
A rămas îndârjită în ea însăşi
Nici pe cer nici pe pământ

Ascultă numai de ea însăşi
O lume-ntre lumi

AVENTURA PIETREI

S-a plictisit de cerc
De cercul desăvârşit dimprejur
S-a oprit

Grea i-a devenit povara
Propria povară lăuntrică
A lăsat-o să cadă

Istovitoare-i păru piatra
Piatra din care e zămislită
Şi-o părăsi

Strâmtorată în ea însăşi
În propriul său trup
A ieşit

Se ascunse de sine
În propria umbră se-ascunse

SECRETUL PIETREI

S-a umplut cu ea însăşi
Nu care cumva să se fi ghiftuit cu propria carne
Nu cumva să i se aplece

Nu te teme întreab-o
Nu cere pâine

A-mpietrit într-un binecuvântat spasm
Nu care cumva să fie gravidă
Ar putea naşte o piatră
Ar putea naşte o fiară un fulger

O poţi întreba cât doreşti
Nu aştepta vreun răspuns

Poţi spera cel mult la cucuie
La încă un nas la încă un ochi
Sau la cine mai ştie ce încă

Traducere de **Slavomir GVOZDENOVICI & Lucian ALEXIU**

POEZIE ARMEANĂ CONTEMPORANĂ

Sona HAMBARDZUM

Născută în 1990, Sona Hambardzum (pseudonimul Sonei Anushevan Hambardzumyan) este membră a Uniunii Scriitorilor din Armenia. Azi locuieşte în Erevan, lucrează la Universitatea „Urartu". A publicat trei volume de versuri până acum, a participat la realizarea a diverse antologii ş.a. Poezia sa a fost tradusă/ publicată în Liban, România (în revista „Poezia, la Iaşi), Abhazia, Georgia, Rusia, SUA ş.a. Pentru creaţia sa a primit mai multe premii naţionale. Ne-a vizitat oraşul, participînd la festivalul internaţional „Poezia la Iaşi".

La mormânt
Îmbrăţişez cerul
Nu fi trist!

Îmi aplec genunchii deasupra pământului,
Mâinile mele nu mă încălzesc,
sunt supusă,
privirea mea e liniştită,
nu-ţi pară rău!

Ce era departe e mai aproape,
Hotarul necartografiat nu mai e departe,
fiece secundă pare ca o pagină nouă,
prezentul încrezător a devenit trecut

Nu plânge!
Dorul e mistuitor
Păşunea este o zonă moartă
Cuvântul vieţii este întins şi subţire,
Pârâul lacrimilor a brăzdat obrajii,
Rătăcitorii caută o umbră,
Epoca post-război a copleşit
cealaltă perioadă postbelică.

Nu fi dezamăgit!
Soarele depărtat
este întotdeauna
o lumină extraordinară,

Nu fi trist!
Îmbrăţişez noaptea,
Ştiu că vei veni...

***
Întunericul
A convins toată lumina lumii
Să dispară
E un joc sumbru al firului lumânării
Cu întunericul…

Pe o altă planetă
E cineva care-i sigur
Că Domnul l-a creat special…

Realitatea noastră
E reflectarea
Gândurilor și acțiunilor noastre,
Cu cât fug mai mult
De mine,
Cu atât mai mult nu pot fi fără mine.
Acesta este zborul lumânării din firul lumânării

***
El rămâne tăcut
În mișcare
Să o poată auzi pe ea.
În respirația lui o voce arsă
Picături pe ferestre,
Mișcările devin
simetrice
În tăcerea uitată.
Corpul devine greu după zbor.
Căldura lunecă printre degete.
Se pare că
Mântuirea este să te îmbraci.

***
Ultimele 25 de zile ale călătoriei de toamnă
Le întâlnesc iarna:
Adun frunzele toamnei...
Vântul dansează și își dezbracă copacii parteneri,
schimbând hainele tot timpul.
Cât de albi vor fi

Când zăpada se grăbește în brațele copacilor,
le atinge, se topește și
se înmoaie
Strat după strat.
Adun hainele de toamnă:
Când iarna sărută goliciunea orașului meu,
Îți va fi frig.
te voi acoperi cu frunze în culori de toamnă.

11.11.2019

***

Soarele se ridică încet
De pe sânul muntelui
Și umple aerul cu tine.
Privirea ta îmi încălzește pașii...
Nu-ți închide chii,
Lasă-ți sufletul să fie fără reflecție
m-am abandonat
și amintirea îmi apasă gâtul.
Când vei fi plecat,
Va fi așa greu să ascult acest cântec.
mi-am lăsat cuvântul pe masă
dar nu e de găsit acolo, pentru tine.
și dacă nu există acest loc în realitate?
Iubirea zburdă
În palmele mele
Soarelui îi e dor de cântecul tău, MUNTE!
Soarele coboară încet către sânul muntelui.
Își pune urechea pe buzele muntelui.
Ziua continuă să se nască
În întuneric.

Traducere din limba engleză: **Marius CHELARU**

POEZIE ȘI MIRACOL

Radu ȘERBAN

Natura şi natura umană în poemul nipon

Chimonou de suavă mătase veritabilă, lirica niponă întreţese armonic natura cu sentimentele umane încă de pe vremea poemelor waka din secolul al X-lea.

Caligrafiate iniţial pe panglici verticale de hârtie şi ataşate adesea unei flori sau unui ram de plantă sezonală, poemele reflectau sentimentul uman inspirat de un anumit colţ din universul observabil, îndeplinind mai târziu rolul de felicitări la ocazii festive.

Prin abundenţa cuvintelor descriind lumea naturală, poezia niponă ia în obiectiv elemente comune creaţiilor similare din alte limbi: munți, văi, păduri, lacuri, ţărmuri, plante, animale, onomatopee etc. Totuși, se distinge tenta specifică: flori de cireș, cicade, cocori, crizanteme, ginkgo şi altele asemenea din arealul „soarelui răsare”. Dincolo de particularităţile florei şi faunei, specificul raportului om-natură se distinge în redarea trăirilor sufletești inspirate de mediu. Poemele nipone de început s-ar fi putut caracteriza prin sintagma „natură de dragul naturii”, pe vremea când poeții iubeau peisajele ca atare, fără a le raporta la ei înșiși. Un rai distinct, natura reprezenta eternul „acasă”, o inepuizabilă sursă de energie și relaxare, detașată de natura umană.

O primă antologie imperială de poezii waka din secolul al X-lea, *Kokinwakashū,* a cules circa 1000 de poeme grupate în 20 de volume (suluri), începând, în secvențialitatea anotimpurilor, cu primele zile vernale și acompaniind gradual vremea în cronologia naturii, până la finalul iernii, cu un adagio special la puntea dintre ani. Omul intervine doar spre acceptarea naturii ca zeitate, de la topirea zăpezilor, continuând cu înfrunzitul copacilor, țiuitul cicadelor, explozia florală a glicinelor, cântecul cucului, căderea frunzelor aurii de ginkgo sau roșii de arţar și până la noul îngheţ al lacurilor. În calendarul naturii, poemele curg ca un râu de la izvoare până la nesfârşirea oceanului receptor.

La începuturile ei, poezia niponă de tip „waka” (cinci versuri de câte 5-7-5-7-7 silabe) servea drept mijloc de comunicare a sentimentelor şi gândurilor între membrii aristocraţiei feudale. Prin această funcție esențială devenise un vehicul de prezentare a felicitărilor la orice ocazie din viaţa cuiva, botez, nuntă, chiar şi rămas bun pe o perioadă mai lungă, sau în cazul condoleanţelor la decesul unei persoane dragi.

La banda de hârtie cu poemul se ataşa, adesea, o ramură de cireş sau arţar, o glicină sau alte flori de sezon, cu predilecţie „sakura” (floarea

de cireş), primăvara. Cu simţ estetic, culoarea hârtiei se asorta cu planta ataşată, într-o caldă armonie, cu înscrisul de o caligrafie impecabilă.

La începuturi, arta compunerii poemelor depăşea în complexitate ceea ce numim astăzi haiku. Abordând pitorescul naturii, poemul codifica, dincolo de cuvinte, sentimentul uman, potenţial descifrabil de către cititor. Nobilii perioadei de început a poeziei obişnuiau să-şi transmită idei subtile sub forma unui poem cvasi-codificat.

Ca într-un diptic sacru, de regulă poeziile conţineau două elemente esenţiale, imaginea din natură şi emoţia autorului, primul ca un vehicul pentru al doilea.

Specificul limbii japoneze face uneori imposibilă traducerea cu acurateţe a poemelor, mai ales că unele cuvinte, pronunţate la fel, pot avea semnificaţii diferite, un fel de omofone sau chiar omonime, cum ar fi cazul expresiei „ko no moto ni", care poate însemna „sub cireş", dar poate însemna şi „lângă copil". Cât spaţiu de interpretare! În mod intenţionat, autorul caută astfel de expresii cu două sau mai multe înţelesuri.

Citind un vechi poem japonez trebuie să fim atenţi la sensul criptic al vocabulelor, dar şi la contextul sugerat de imaginea naturală. Subînţelesul acordează peisajul cu emoţia. Această tehnică se practica deja înaintea apariţiei operei fundamentale a literaturii nipone, „Povestea lui Genji", cu abundenţa ei de aluzii şi simboluri, publicată la o jumătate de secol după antologia imperială de poeme, *Kokinwakashū*.

Truismul despre dragostea pentru natură în arta tradiţională niponă se regăseşte în festivaluri, obiceiuri precum observarea florii de cireş (ohanami) sau a frunzelor purpurii de arţar şi chiar în viaţa cotidiană, prin îmbrăcăminte, decoraţiuni interioare, modalităţi de a găti şi a se găti, etc. Specifică în cazul de faţă, corelaţia naturii cu emoţia umană prin poezie, respectiv binomul „natură – natură umană", reverberează în lirica niponă, diversele peisaje stimulând romantismul trăirilor umane.

Analiştii artei nipone clasice relevă faptul inedit că operele vizuale se inspiră de multe ori din arta poetică şi nu din natura originară. Se afirmă că în clasica artă picturală niponă, tema anotimpurilor nu a fost întotdeauna o directă redare a naturii fizice, ci de multe ori doar o redare a imaginilor create de poeziile care circulau în rândul nobilimii. Poate tocmai de aceea a devenit atât de popular poemul haiga, respectiv haiku însoţit de un desen, ambele realizate de acelaşi autor, cu aceeaşi pensulă.

În sens invers, femeile aristocrate, mai ales din perioada Heian (794-1185), care ieşeau rar în natură, se inspirau în poezie din desenele altor artişti. Ca precursor al realităţii virtuale, această „a doua natură", adică natura reprezentată de alţii, a devenit sursa unor codificări, mai ales dacă observăm veritabilele dicţionare de cuvinte cheie care simbolizează

anotimpul (kigo). Acestea arată că s-a creat o anumită natură de laborator pentru studiul artistic. Cu un rol central în majoritatea poemelor haiku, natura şi-a impus drepturile tocmai prin acele cuvinte cheie, utilizate ca regulă de peste 1000 de ani. Intrând în detalii, de-a lungul secolelor s-a observat că primăvara şi toamna sunt anotimpurile preferate în poezia niponă, aparent paradoxal faţă de evoluţiile meteo recente, poate prin propensiunea sufletului japonez spre tranzienţă şi efemeritate.

Senryu şi natura umană

Mai târziu, când poezia japoneză a coborât în rândurile claselor sociale inferioare, în perioada Edo, genul de poezie umoristică numit „senryu" a câştigat teren, centrat pe natura umană. Respectând aceleaşi reguli structurale ca haiku, senryu jonglează cu firea umană, de regulă într-un mod satiric sau ironic. Au apărut teme populare, chiar vulgare pe alocuri, ieşind din canoanele poemului scurt waka. Totuşi, concentrarea pe natură a rămas centrală, aşa cum apare şi haikuul în literatura română de astăzi. Poeţii folosesc lumea naturală pentru a-şi exprima sentimentele, asociate imaginilor sumare. Simplificator, haiku contemplă natura, în timp ce senryu contemplă cu predilecţie natura umană, remarcându-i cususurile. Datorită conciziei şi spontaneităţii, senryu a devenit popular în multe limbi, abordând cu umor viaţa cotidiană.

De regulă, el foloseşte timpul prezent, surprinzând o secvenţă instantanee. Jocul de cuvinte, şarada, ironia, satira, paradoxul, hiperbola şi alte instrumente specifice operează în senryu, conferindu-i atractivitate. Un asemenea poem nu insultă şi nu afectează niciodată pe nimeni, însemnând doar o constatare inocentă, o reflecţie sau o autoironie. El provoacă cititorului emoţie, mai ales prin elementul surpriză. Glumele maliţioase nu au loc în senryu. De multe ori cititorul îşi poate identifica propriile trăiri în ceea ce sugerează un senryu.

Personal, cu cât citesc mai multă poezie scurtă niponă, cu atât ea dospeşte în mine ca un aluat călduţ şi mă cheamă să-mi schiţez propriile gânduri şi sentimente în această matrice specifică.

*

Manifestare firească a vieţii, inexpugnabilă, natura impune, în lirica niponă, respect şi empatie.

În ton cu tendinţele moderne, pot afirma că poemul nipon încurajează conştiinţa ecologică prietenoasă cu mediul înconjurător şi în contrast cu industrializarea. Concluzionând, forţa liricii nipone constă în abilitatea sa de a se transcende pe sine şi de a stimula relaţionarea omului cu natura mult dincolo de medierea limbajului.

Maria TRANDAFIR

Elemente ale naturii între eternitate şi efemeritate

Prin gândire analogică şi simbolică, prin jocul corespondenţelor sale întemeiate pe diverse înlănţuiri de reacţii şi de asociaţii, prin graţia unui limbaj prin care se transmite însăşi mişcarea fiinţei, poetul îşi asumă suprarealitatea poeziei, acea „fiică a uimirii" cum era numită în antichitate. Viziunile sale fundamentale, alcătuite dintr-o reţea de simboluri, satisfac „logica de adâncime a imaginarului poetic" (ce defineşte originalitatea fiecărui creator) şi îi conturează o anumită fizionomie lăuntrică. Orice peisaj spaţial se converteşte în peisaj sufletesc; contemplarea naturii, de exemplu, provoacă o închidere în sine a eului, care se deschide, apoi, în poezia care devine „urzeală de sunet şi culoare" adică artă a cuvântului, capabilă să exprime sentimente multiple, printre care şi cel al naturii, situat foarte aproape de cel al iubirii.

Natura, văzută ca o „sonoră declaraţie universală ce se ascunde în propria-i abundenţă" şi ca „veşnică mişcare, de la unduire, adiere, foşnet până la trecerea anotimpurilor", cere nu numai să fie admirată, ci şi văzută, pentru că doar aşa va pătrunde în sufletul celui ce o contemplă, provocând, după spusele lui Vergilius: uimire (miratus), bucurie (gaudet) şi fericire (beatus). Clasic al literaturii latine, Publius Vergilius Maro a lăsat posterităţii mai multe creaţii, dintre care BUCOLICELE, GEORGICELE şi ENEIDA au paternitate sigură. Bucolicele sunt poezii pastorale (având ca model creaţiile lui Teocrit), care au fost clasificate şi comentate din diferite perspective ce nu fac obiectul demersului respectiv. Am urmărit reflectarea sentimentelor trezite de natura bucolică în sufletul poetului, ca şi convertirea acestora în alegorii cu veşmânt poetic armonios şi expresiv. Concepute ca simple poezii pastorale sau ca dialoguri poetice între păstori-poeţi arcazi, cum sunt Tityrus şi Moelibeus sau Manalca şi Mopsus, acestea surprind un inedit univers arcadian, în care natura este convertită în fericirea şi rodnicia vârstei de aur a omenirii, reînviată de Silenus (păstor –poet), într-un veritabil imn al genezei: ...„prin vidul fără margini, al atomilor încaier/a urzit ţărână, apă, foc subtil, precum şi aer/iar din aste elemente lumea toată s-a format/şi cum încă neînchegată, bolta lumii s-a-nchegat/şi pământul a prins coajă, apa s-a retras în mare/şi cum fiecare lucru luă forma care-o are"/.

Imaginaţia vergiliană creează o ţară poetică, o Arcadie originală, bucolică, ce abundă în coline, râuri, izvoare, păduri, dumbrăvi, peşteri şi livezi, elocvente fiind versurile : „mă farmecă într-atâta valul zbuciumatei mări/când de ţărmuri se izbeşte/şi un vânt cu lină boare/şi pâraiele din

vale, pe prundişuri curgătoare"(V) sau: „Şi în codri mă voi duce, ca să-nec al meu alean/voi vâna mistreţii aprigi, pe munte voi rătăci.../mă şi văd pe stânci că umblu, prin păduri clocotitoare/cu-ai mei câini de vânătoare"(X). Luncile, văile şi dumbrăvile sunt bogate în arbuşti, copaci şi flori felurite ce dau impresia unui rai bucolic în faţa căruia poetul se extaziază: „nimfele în coşuri pline, ţi-aduc crini;/naiada albă strânge-acuma pentru tine/flori de mac şi viorele galbene/în smocul lor/pune şi narcis şi floare de mărar mirositor/ tulipin şi alte ierburi ea mai pune printre ele,/mlădioase flori de afin, învârstând cu gălbinele"(II). Cromatica rafinată dovedeşte un simţ al culorii şi al armoniei tonurilor, ca într-un tablou renascentist sau într-o pictură romantică. Altă dată, devine grandilocvent, când aminteşte plante şi flori cu parfum exotic, originare din India şi Egipt : „Iedera care-şi întinde vrejul ei rătăcitor/colocasia, bacarul şi acantul răzător…/chiar şi leagănul sub tine flori gingaşe va rodi/iarba veninoasă de pe lume va pieri/şi amomul asiatic pretutindeni se va naşte"(IV). Este evidentă plăcerea rostirii poetice a celui pătruns de sentimentul naturii pe care o receptează cu bogăţia ei de culori şi de arome. Nu lipseşte prezentarea, prin enumeraţie, a speciilor de arbori şi de pomi fructiferi, ale căror roade întregesc imaginea bogăţiei arcadiene: „şi gutui cu puf pe ele, să-ţi culeg cu mâna mea,/ şi castane după care Amarila mea murea,/ prune galbene, de-asemeni, şi chiar prune vineţii"/. Într-o ţară mirifică totul e posibil, chiar să crească mere aurite pe stejar sau „din cătină să pice boabele de chihlimbar"/. Nu se putea ca în peisajul pastoral să nu-şi găsească locul turmele de oi şi de capre, pe care păstorii le păzesc până la asfinţitul soarelui sau vacile şi boii care trag, din greu, după ei jugul sau plugul: „iată turma cea de capre cată drobul înflorit/căţărată prin tufişuri după afin aurit/...uite boii vin cu plugul atârnat de jugul lor/Toţi când soarele apune, fiecare cu-al său dor". Sentimentul naturii, provocat de frumuseţea sau sălbăticia unor peisaje (râpi stâncoase), de semeţia unor crânguri (arbusta) sau de lumina stelelor (sidera), încarcă sufletul poetului cu fiori de emoţie ce trec în cântecul naturii ce „respondent omnia". Dar aceasta devine şi spaţiu sufletesc, căci împărtăşeşte trăirile celor care se îmbată de frumuseţile ei; este veselă şi tristă, zbuciumată sau eufori că, indiferentă sau alinătoare, după cum conştiinţa, pe care ea o umple, are unul sau altul din aceste atribute. Poetul Vergilius a realizat că pentru a înţelege natura trebuie să locuiască în peisaj, să-i simtă ritmul, pentru ca aceasta, la rândul ei, să vibreze alături de el. Arcadianul trăieşte bucuria somnului pe iarba deasă şi proaspătă sau a potolirii setei, vara, la izvorul rece. Natura este şi locul de întâlnire al îndrăgostiţilor: „viorelele sunt negre, negre boabele de afin,/iar sub viţa dintre sălcii, verzi sunt crengile de dafin,/ea mi-ar împleti cunune, eu i-aş zice o cântare;/uite-aici şi romaniţe, pajişti moi şi reci

izvoare/şi păduri...şi-aici cu tine, mi-aş petrece veacul meu"(X). În absenţa iubitei, câmpia este arsă, iarba piere, Bachus ia verdeaţa, umbra care-i răcoreşte pe îndrăgostiţi dispare; când iubita sosește, până și Jupiter se bucură, slobozind ploile din ceruri, iar crângul înverzește din nou. La lumina lunii se fac şi vrăji de dragoste, în mijlocul pădurii: „Legătorile iubirii eu acum le-înnod aici/ vrajă, din oraş, pe Daphnis, tu acasă mi-l porneşte,/cum la foc se moaie ceara şi cum lutul împietreşte./El de dorumi să se moaie, împietrit la alt amor/şi aşa în miez de noapte, dor de mine să-l apuce"/.

Câte un vers fixează trăsături esenţiale ale anotimpurilor : „primăvara-mpurpurată este aici/şi numai floare,/creşte pe la râuri, albă"/ au „e greu să-nfrunt zăpada din Litonia îngheţată/când de ger şi scoarţa crapă"/. Uneori, un lirism tulburător se desprinde din versurile ce descriu noaptea de vară în contururi delicate: „...lacul tace liniştit,/pe pământ niciun murmur nu se-aude,/niciun freamăt nu-i de vânt"./ Fericirea trăită pe plaiurile idilice ale Arcadiei este exprimată de Melibeu (un alter- ego al poetului): „fericit eşti tu, bătrâne! vei şedea sub fagul tău,/între ape cunoscute, lângă sfintele izvoare./De la gardul cel de sălcii din hotar, spuzit de floare,/dulce zumzet de albine va veni adeseori,/să te-adoarmă,/iar de colo, de sub stâncă, pân-la nori/îşi va înălţa vierul cântecul, şi-n astă vreme/ porumbeii tăi, drăguţii, răguşiţi, mereu vor geme/colo-n ulm şi turturica îţi va gânguri de zor"./ Aceeaşi bucurie se desprinde din credinţa poetului că prin cuvânt cântăreţii arcazi pot deveni zei: „Chiar şi munţii plini de codri bucuria lor o spun/stelelor şi pretutindeni clocotesc de-un strigăt numai/stânci şi arbori: <O, Menalca, el e zeu, e zeu de-acum>".

Acest sentiment al naturii se va întâlni de-a lungul anilor în creaţiile multor poeţi, aparţinând unor perioade şi curente literare diferite, a căror viziune poetică şi atitudine contemplativă în faţa naturii văzute în aspectele idilic-bucolice, amintesc de aceea a marelui poet latin. Dintre aceştia, preromanticii consideraţi „adolescenţii" romantismului, cei care acoperă distanţa literară dintre clasicism şi romantism, dau glas sensibilităţii lor, care- după P. Hazard- lucrează cu intuiţia ce îi aduce aproape de sentimentul şi de viziunea vergiliană.

Fără să-şi creeze un spaţiu propriu pe care să-l ia în stăpânire ca Vergiliu, preromanticii au găsit în natură un loc de popas şi de reverie, lăsându-se, asemenea îndepărtatului lor predecesor, cuceriţi de frumuseţea tainică a unor peisaje, surprinse la lumina lunii; au colindat, cu imaginaţia, munţii împăduriţi şi pajiştile însorite, au contemplat anotimpurile în succesiunea lor veşnică, au observat ţăranul în cadrul idilic-pastoral, în care sunt prezente şi turme de oi şi de capre. Se găsesc la

preromanticii europeni imagini artistice asemănătoare, viziuni identice asupra anotimpurilor, versuri de laudă pentru frumuseţea şi rodnicia naturii.

Dintre preromanticii francezi, i-am avut în vedere pe Francois de Saint Lambert, Andre Chenier Jacques Delille şi Evariste Desire de Fargo, ale căror creaţii se înscriu în sfera unor comparaţii cu opera vergiliană. Primul dintre aceştia realizează o poezie a naturii văzute din perspectiva anotimpurilor; un vers „primăvara pentru tine schimbă toată lumea-n floare" aminteşte de cel al lui Vergiliu „primăvara e aici şi numai floare"; toamna e rodnică şi tabloul pe care şi-l imaginează e plin de culoare: ciorchinii sunt de purpură, poamele de foc şi de chihlimbar, merii şi perii se apleacă de greutatea fructelor. Jacques Delille va defini natura cu termeni vergilieni: „nature, o, séduissante et sublime déesse"(natură, o, sublimă şi încântătoare zee). Numit de către criticul E. Faguet „rege al descrierii poetice", Delille se aseamănă cu poetul latin prin maniera descriptivă folosită în prezentarea bogăţiei livezilor şi, mai ales, în realizarea unui tablou pastoral de mare putere evocativă: „de dragul meu, păşunea mari turme o –nălbeau,/iar sus, pe creste, puzderii de capre hoinăreau./ Creşteam, prinţ tânăr, peste câmpia cea bogată/cu trestia cea dulce de ape răsfăţată/şi-nmiresmat mangrovul, curmalul hrănitor/ tributul lor cel dulce mi-l ofereau cu spor"./ Andre Chenier scrie un ciclu de poezii cu acelaşi titlu: Bucolice, în care îşi imaginează viaţa în viziune arcadiană, natura însăşi dormind pe câmp, în zvon de ape line; pentru turmele de oi şi de capre şi pentru cirezile de vite, zăvoiul este un rai. Însuşi poetul mărturiseşte: „În lungi plimbări aicea, mereu pe- acelaşi spaţiu/îmi răsunau pe buze Vergiliu şi Horaţiu". Ultimul dintre poeţii amintiţi recreează imaginea unei Arcadii originale, după modelul celei antice: „Există nu departe o insulă ferită,/stânci mari o împresoară şi navele-o evită;/văzduhul ei de-un veşnic zefir împrospătat/dă ăstui colţ de lume un farmec minunat;/pâraie ca argintul îi curg prin iarba deasă/şi, şerpuind, cărarea spre mare şi-o abat"/.

Preromantismul italian îşi defineşte originalitatea prin dezvoltarea unei poezii ce se încadrează în lirica sepulcrală. Astfel, Ugo Foscolo scrie un emoţionant poem „Poemul mormintelor ", natura fiind privită ca locul odihnei definitive, după ce tot natura l-a crescut şi l-a hrănit pe om; ca o mamă adevărată îi va feri de vânturi şi de ploi trupul, primindu-l în pământ şi însemnând locul cu un pom prieten. Accente din Bucolicele lui Vergilius, evidenţiind un sentiment al naturii emoţionant, se desprind din „Nopţile Romane" compuse de Alessandro Verri, cu inserţii liric-elegiace, ce amintesc de jalea care a cuprins natura la moartea lui Daphnis (V); atent la tonurile de culoare, amintind de cromatica vergiliană, Verri alcătuieşte

imagini vizuale plastice, denotând sensibilitate: „pe dealuri şi pe turnuri, pe ape şi izvoare/un abur de lumină ce-n aer se mlădie,/cuprinde universul în pânza purpurie./Nori de argint, albaştri sau roşii la culoare/lin se succed şi-mbracă tot altă ş-altă floare”./ Se simte vibraţia poetului italian în faţa minunatei naturi ce i se dezvăluie în largi deschideri spaţiale surprinse în veritabile uverturi poetice.

Nevoia fundamentală a fiinţei omeneşti de a se reintegra în natura pe care a părăsit-o în favoarea citadinismului, întoarcerea umilă la matcă, redescoperirea farmecului naturii paradisiace apar în poezia preromanticilor spanioli. Tradiţia bucolică a naturii cu pajişti pline cu flori şi răcorită de adieri de primăvară se împleteşte cu graţioase scene pastorale petrecute la sfârşitul zilei, în poezia lui Melendez Valdez. Odată cu apusul soarelui, se întorc turmele de la păşune, boii de la câmp şi sătenii care îşi supraveghează turmele: „/De la jug, plugarul îşi scoate boii/şi, trudiţi de muncă/înspre ţarcul lor flăcăii a lor turme/ încet le mână,/behăind se-aud cu jale oile/ce-şi lasă-n urmă/dulcele păşuni, iar mieii/plâng şi după mame umblă/. (Seara) Un alt poet spaniol, Cadalso Vasquez, a preferat să prezinte în creaţiile sale mormintele şi ruinele, constituite în motive preromantice, natura fiind chemată să jelească alături de om: „să murmuraţi, pâraie,/nu trilul plin de farmec,/ci să urlaţi ca stânca pe care-o bat puhoaie/a soarelui şi-a lunii neobosite care/arunce negre umbre/cât umblă pe-a lor cale”/. (A murit Filis)

Sentimente sincere în faţa naturii au simţit şi au exprimat şi poeţii preromantici englezi dintre care au păstrat spiritul Arcadiei bucolice Edward Young, Thomas Gray, James Thompson şi William Collins. Dintre aceştia, Th. Gray realizează un tablou pastoral fidel modelului său; munca zilei s-a încheiat, turmele şi plugarii se întorc acasă, zgomotele se sting treptat. Pentru Young, natura este loc de reverie, aceasta fiind surprinsă, mai ales noaptea, care îi este inspiratoare de poezie: „O, maiestuoasă noapte! Strămoş naturii!/Soră mai mare a zilei!/Ce vei trăi, când ziua te va stinge”/? Cele nouă poezii, cu titlul „Nopţi”, sunt dovada fanteziei bogate a unui poet al cărui univers de inspiraţie este noaptea, motiv preromantic de largă circulaţie; noaptea este divinitate ce poartă o cunună de stele şi brâu de argint, iar norii sunt draperie cerească. James Thompson rămâne în literatura preromantică engleză cu volumul „Anotimpuri,” structurat după modelul Georgicelor vergiliene, urmărind natura sub aspectul îndeletnicirilor rurale; în poemul „Despre viaţa la ţară” înfăţişează peisajul bucolic- pastoral într-o descriere plină de culoare şi de farmec; noutatea creaţiei sale constă, pentru epoca în care scrie, în prezenţa unor impulsuri de ordin emoţional, natura fiind sursă de meditaţie şi loc idilic de contopire cu elementele acesteia.

Preromantismul german care se suprapune, până într-un punct, mişcării Sturm und Drang, este anunţat de teoreticianul acestei manifestări, J. Gottfried von Herder. Dintre reprezentanţi amintim câţiva scriitori dintre care unii sunt remarcabili. Auguste Burger, autor al unor Cântece câmpeneşti, evocă scene pastorale în care întâlnim toata recuzita arcadiană. Friedrich Schiller a cultivat un nou sentiment al naturii pe care îl prezintă în forme de expresie intens lirice şi pasionale: „Iată o colină verde/Veşnic tânără cu flori/într-acolo eu m-aş pierde/De-aş avea aripi să zbor/. Sun-o dulce armonie/Îngerii s-aud cântând/Şi o boare lin adie/Un balsam suav şi blând"/. (Dor) Dar cel mai important rămâne Johann Wolfgang Goethe, din a cărui operă reţinem, din perspectiva care ne interesează, volumul „Elegii romane", străbătut de sentimentul spaţiului nelimitat în care îşi poate descătuşa sufletul. Ritmul şi măsura versurilor amintesc de cele ale pastoralelor lui Vergilius, iar sentimentul naturii este deosebit de viu şi de cald. Semnificative sunt versurile: „A mea frunte un cer mai limpede o luminează/Phoebus, divinul, când vrea forme renasc şi culori/noaptea sclipeşte de stele şi sună de cânturi suave,/luna-mi luceşte mai viu decât o zi de la nord"/. Aşadar, în perioada de început a activităţii sale literare, Goethe a manifestat interes pentru natură şi pentru teme rurale, poeziile sale descriind satul nu ca pe o prezenţă vie, ci ca pe un spaţiu dispărut pe care îl evocă cu nostalgie şi cu un acut sentiment al trecerii; serbările câmpeneşti, adunările bătrânilor la sfat, sub teiul satului, existenţa bucolică a ţăranilor, binecuvântată de preotul satului, sunt evocate cu dorul celui îndrăgostit de natură şi de legendele neamului său reînviate în poezia populară.

În literatura română, preromantismul nu s-a constituit în curent literar de sine stătător, discuţiile literare despre acesta fiind, deseori, contradictorii. Din punct de vedere strict cronologic, se suprapune unei perioade incipiente a literaturii, reprezentată de poeţii Văcăreşti şi, mai târziu, de Vasile Aaron; acesta, într-o poezie intitulată „Anul cel mănos", scrisă după modelul poetului latin Vergilius, concepe natura în curgerea anotimpurilor, în versuri nu lipsite de graţie; este destul de aproape de poezia pastorală a lui Delille sau a lui Melendes Valdes, dacă avem în vedere tabloul pastoral creat: „Pe tot locul vaci şi boi/capre şi cârduri de oi/mieluşei ce-acuma sug/apoi, într-o parte fug/şi-ntorcându-se-napoi/se-amestec printre oi/. În faţa naturii, preromanticii români sunt- după spusele lui D. Popovici - sentimentali, exteriorizându-şi starea sufletească individuală declanşată de contemplaţia naturii, de morminte, de ruine, de nopţi, motive preferate şi de contemporanii lor europeni. Trebuie amintit Gheorghe Asachi care valorifică motivul preromantic al mormintelor în „Elegie scrisă pe ţintirimul unui sat", dar care se apropie de spiritul

arcadian în ,,Cântecul unei păstorițe române de la munte". Un loc deosebit îl ocupă Vasile Cârlova, ale cărui creații, puține la număr, sunt pătrunse de sensibilitatea preromantică și romantică. Cea mai cunoscută este ,,Păstorul întristat", desprinsă, parcă, din lumea arcadiană, în care tabloul naturii, de esență bucolică, are caracter preponderent descriptiv; figura păstorului este, însă, convențională, acesta fiind prezentat cântând din fluier și trist din cauza unei păstorițe. Un puternic sentiment al naturii se desprinde și din altă poezie: „Înserare", în care se regăsesc reminiscențe din creațiile arcadiene, cu păstori și păstorițe care apar și dispar, cu zefirul care se plimbă ca o umbră, cu luna ,,vremelnică stăpână". Preromantismul va fi continuat în mod creator de romantici, care vor prelua și dezvolta teme și motive ale preromanticilor europeni; este vorba de Dimitrie Bolintineanu, Ioan Heliade Rădulescu, Grigore Alexandrescu, Vasile Alecsandri, reprezentanți ai romantismului incipient. Să nu uităm că preromantismul a deschis drum unuia din cele mai puternice curente literare, romantismul, care, în ipostaza de „stare de suflet", n-are început și n-are sfârșit, prin ceea ce îi este caracteristic, în mod esențial: iubire și natură, melancolie și nostalgie, contemplație și visare.

În concluzie, Bucolicele sunt definitorii pentru un anumit cântec poetic, ce dezvoltă o funcție de „beatificare-incantatorie și compensatorie", care s-a păstrat de-a lungul timpului și care a fost punct de plecare pentru ceea ce s-a numit poezie pastorală, bucolică sau arcadiană. Prezența acesteia în literaturile lumii, marcând o anumită orientare literară ce a deschis drumul romantismului, este o dovadă de necontestat că sentimentul naturii este nepieritor, regăsindu-se și în creațiile contemporane, de pe toate meridianele Lumii. Andrei Pleșu scria că nu se poate spune exact ce e natura dar că se pot oferi rețete ale înțelegerii ei (O analiză a sentimentului naturii în cultura europeană).

Referințe bibliografice:

Poezia preromantică. Antologie poliglotă, traduceri, Ed. Dacia, Cluj, 2007- BoșcaTeodor

Pentru o poetică a imaginarului, Ed. Univers, București, 1988- Jean Burgos

Poezie și adevăr. Publicată la Gramar, 2012; Elegiile romane, 2009, Ideea Europeană-J. Wolfgang von Goethe

Bucolice. Georgice. Ed. Mondero, București, 2008-Vergilius Publius Maro

Daniela ANDRONACHE

Metamorfoza naturii „în mugurii ramurilor plini de lumini”

Natura, sub toate formele şi înfăţişările ei – spectaculoasă şi frenetică, fabuloasă şi încântătoare, sonoră, vie şi vibrantă sau, dimpotrivă, stihială, tenebroasă şi ostilă, a reprezentat mereu subiectul cel mai la îndemâna poeţilor care au îmbrăcat-o bucuroşi în haina poeziei. În funcţie de sensibilitate, context literar şi capacitatea lor de expresie artistică, poeţii, cu precădere cei romantici dar nu numai, i-au închinat naturii ode, imnuri, pasteluri, au personificat-o împrumutîndu-i atribute şi comportamente umane, i-au conferit rol magistral în alegorii (a se vedea nunta cu valenţe cosmice din balada *Miorița)* şi au făcut-o părtaşă la evenimente cruciale din viaţa omului. În baladele populare româneşti, românul e considerat „frate cu codrul” care îl apără de duşmani, îi oblojeşte rănile, îl regenerează spiritual. Eroii baladelor trăiesc la unison cu natura care participă la dramele lor şi preia stările lor sufleteşti amplificându-le la scară supra-umană, dându-le expresie prin profuziunea de elemente naturale care îi sunt specifice (freamătul frunzelor, susurul izvoarelor, ecoul pădurii, urletul furtunii, zgomotul tunetelor etc). Deşi imagismul atinge forma sa plenară în pasteluri, numeroase descrieri ale naturii sau realizate cu elemente din natură există şi în alte specii lirice. Aceste elemente sunt cele care dau substanţă şi relevanţă imagisticii literare. În *Cântarea cântărilor,* în capitolul 1, versetele 14-16, e descrisă dragostea mire - mireasă: „Cît de frumoasă eşti tu, draga mea! Cât de frumoasă eşti!/ Ochi de porumbiţă sînt ochii tăi!// Cît de frumos eşti, dragul meu! Şi cît de drăgălaş eşti tu! Pajiştea de iarbă verde ne este al nostru pat.// Cedrii ne sînt acoperiş sălăşluirii şi adăpost ne sînt chiparoşii.” În capitolul 2, versetele 1-3, mirele şi mireasa laudă frumuseţea alesului/ alesei, şi creează comparaţii folosindu-se de anumite elemente naturale pe care ei le consideră elemente- etalon: „Eu sînt narcisul din cîmpie, sînt crinul de prin vîlcele./ Cum este crinul între spini, aşa este draga mea între fete.// Cum este mărul între copaci, aşa este dragul meu printre flăcăi./ Să stau la umbra mărului îmi place, dulce este rodul lui în gura mea.” Natura e acea parte a creaţiei divine de care nu se poate face abstracţie. Ea e unică, eternă, copleşitoare. Existenţa umană nu poate fi concepută în afara ei, de aceea raportarea poeţilor la natură e un lucru firesc pe care imaginarul poetic se dezvoltă cu uşurinţă. În Psalmul 8, autorul îl slăveşte pe Dumnezeu pentru crearea naturii şi îi e profund recunoscător pentru că l-a făcut pe om stăpân peste această creaţie dumnezeiască: „Când privesc cerurile, lucrul mâinilor Tale, luna şi stelele pe care Tu le-ai întemeiat, îmi zic:// Ce este omul că-Ţi aminteşti de el?/

Sau fiul omului, că-l cercetezi pe el?/ Micşoratu-l-ai pe dânsul cu puţin faţă de îngeri, cu slavă şi cu cinste l-ai încununat pe el.//Pusu-l-ai pe dânsul peste lucrul mâinilor Tale, toate le-ai supus sub picioarele lui.// Oile şi boii, toate; încă şi dobitoacele câmpului;// Păsările cerului şi peştii mării, cele ce străbat cărările mărilor.// Doamne, Dumnezeul nostru, cât de minunat este numele Tău în tot pământul!" Ideea de măreţie şi de putere cu care Dumnezeu l-a înzestrat pe om, exprimată în acest psalm, aminteşte de profetul Moise care, cu toiagul său, a despărţit în două Marea Roşie pentru ca evreii păstoriţi de el să poate fugi de egiptenii care îi urmăreau ca să se răzbune pentru fuga lor din Egipt după zeci de ani de sclavie.

În poemul *Natura*, Henry Wadsworth Longfellow, poet american din secolul XIX, aseamănă natura cu o mamă atotştiutoare şi protectoare cu copilul ei iubit. Deşi natura se pare că are multe necunoscute pentru poet, ea nu provoacă teamă în sufletul acestuia. Dimpotrivă, din comparaţia care se bazează pe secvenţe familiare din copilăria copilului universal, răzbate ataşamentul poetului faţă de mama-natură: „Precum o mamă-şi duce la culcare,/ Spre seară, copilaşul ostenit/ De-atîta joacă, dar cam necăjit/ Că-şi lasă jucăriile, la care/ Se uită încă, plin de încântare/ (Deşi s-au rupt şi s-au ferfeniţit,/ Iar maică-sa i-a tot făgăduit/ Să-i dea noi jucării), - la fel îmi pare/ Că şi Natura, cu noi toţi, se poartă:/ Ne duce la culcare, dar ne ia/ Întîi din mîini vreo jucărie spartă/ Şi ni-e prea somn ca să mai ştim ce-am vrea/ Sau ca să înţelegem cît de-adîncă-i/ Prăpastia-ntre ce ştim şi nu ştim încă."[1]Somnul raţiunii care atinge fiinţa umană limitează capacitatea omului de a descifra misterele naturii, de a pătrunde cu mintea sa înţelesul profund al creaţiei divine şi de a anula prăpastia între cunoaştere şi non-cunoaştere.

În poemul *Chaucer,* Longfellow aduce un omagiu poetului britanic din Evul Mediu, supranumit „părintele poeziei engleze", în a cărui operă natura ocupă loc de seamă: „Într-o căsuţă dintr-un parc, pictată/ (Un vînător, cu cîini şi cu ereţi,/ Şi-un pui de cerb rănit, fug pe pereţi)/ Stă un moşneag şi-auzul şi-l desfată/ Cu-al ciocîrliei viers, pătruns odată/ Cu soarele născîndei dimineţi/ Prin geamul zăbrelit. Apoi citeţ,/ Începe-a scrie-n cartea lui bogată./ El e poetul zorilor, ce-a scris/ „Poveştile din Cantebury", - moşul/ Ce şi-a făcut din bătrîneţe-un vis."[2] Lectura operei acestui poet îi activează memoria afectivă a autorului, reînviindu-i sunetele şi miresmele din natură precum şi senzaţiile trăite în mijlocul ei:

[1] *Antologia poeziei americane*, Bucureşti, 1979, p. 43, traducere Petre Solomon
[2] Ibidem, p. 44

„Citindu-l, parc-aud cîntînd cocoşul/ Şi ciocîrlia, iar în nări mi-adie/ Miresme de livadă şi de glie."[1]

Poetul romantic englez Persy Bysshe Shelley dedică o odă unei ciocârlii care, prin cântecul ei, face să vibreze atât întreaga natură cât şi sufletul poetului: „Slavă, duh şăgalnic/ (Pasăre nu eşti!)/ Ce, din cer, năvalnic/ Inima-ţi goleşti/ În şuvoi de triluri limpezi şi fireşti!// Iute şi uşoară,/ Tot mai sus te-avînţi,/ Ca un nor de pară,/ Bolta o-nfierbînţi/ Şi tot urci prin cîntec, şi zburînd tot cînţi."[2] Poetul se declară peste măsură de încântat de frumuseţea acestui cântec care nu poate veni de la o pasăre, ci de la un „duh" celest căruia nu-i găseşte asemănare pe pământ: „Glasul tău răsună/ Pe pământ şi-n cer,/ Cum sprinţara lună/ Printr-un nor stingher/ Razele pe-ntreaga boltă şi le-adună.//N-ai asemănare,/ Nu ştim cine eşti/ Ploi mai cîntătoare/ Decît răspîndeşti,/ Nici sub curcubeie, vara, nu găseşti."[3] Poetul devine un admirator înfocat al acestei păsări miraculoase ce trăieşte într-un cadru natural care îi hrăneşte bucuria de a fi în viaţă şi de a-i face fericiţi pe cei care îi ascultă cântecul: „Ce izvor ţi-adapă/ Glasul fericit?/ Care munţi, ce apă,/ care cer vrăjit?/ Ce iubire-aleasă, fără asfinţit?// Bucuriei tale limpezi şi fireşti/ Nu-i stau umbre-n cale./ Tu şi cînd iubeşti/ Nu cunoşti plictisul dragostei-omeneşti."[4]

Mica făptură înaripată ajunge să fie o sursă de inspiraţie pentru poet care nu se simte în stare de atâta bucurie şi de atâta har: „Dar chiar de-am fi-n stare/ Fericiţi să fim,/ Ură şi-ngîmfare/ Fără să simţim,/ N-am şti bucuria ta să ne-o-nsuşim.// Viersul tău comoară/ E pentru poeţi:/ Cartea cea mai rară/ Nu e mai de preţ,/ O, desprins de ţărnă, gingaş cîntăreţ!"[5] Că „viersul" ciocîrliei „comoară e pentru poeţi" o dovedeşte şi Rainer Maria Rilke în poemul *Dintr-un april* în care descrie pădurea înmiresmată de ploaia de aprilie: „Din nou în miresme-i pădurea./ Ciocîrliile uşoare înalţă/ cu ele cerul, greu umerilor noştri;/ ce-i drept, încă se vedea ziua prin ramuri,/ cît de deşartă era-/ dar în urma lungilor după-amieze,/ de ploi încărcate,/ vin auriile, frumoasele/ ore-nnoite/ în faţa cărora, fugind, pe-ndepărtatele faţade de case/ ferestre rănite/ se-nchid cu canate înfricoşate./ Pe urmă-i linişte. Chiar ploaia trece cu paşi lini/ peste lucirea tăcută a pietrelor liniştite./ Toate zgomotele se ascund de tot adîncite/ în mugurii ramurilor plini de lumini."[6] Poemul lui Rilke este un cumul de imagini vizuale, auditive şi olfactive: pădurea „în miresme",

[1] Ibidem
[2] *Culegere de texte din literatura universală*, Bucureşti, 1967, p. 262
[3] Ibidem, p. 263
[4] Ibidem, p. 264
[5] Ibidem
[6] Ibidem, p. 418-419

„ciocârliile uşoare" care „înalţă cerul" şi „mugurii ramurilor plini de lumini" creează atmosfera unei naturi feerice datorită puterii ei de renaştere din timpul primăverii.

Anotimpurile sunt schimbarea la faţă a naturii şi fiecare faţă are farmecul şi unicitatea ei. Primăvara e miraculoasă după îngheţul iernii, iar metamorfozele naturii în acest anotimp produc încântare, bucurie şi entuziasm în sufletul poeţilor şi iubitorilor naturii. Dintre toate lunile de primăvară, luna mai reprezintă apogeul frumuseţii naturale şi exploziei vegetale, fapt ce îl determină pe Louis Aragon să exclame: „O lună de-nfloriri şi de metamorfoze,/ O, Mai senin, urmat de iunie-njunghiat./ În veci n-am să vă uit, o, liliac şi roze,/ Pe voi ce primăvara în faldu-i v-a păstrat."[1] (*Liliacul şi rozele*). Pentru poetul american William Cullen Bryant, pădurea e sursă complexă de regenerare, contemplaţie, meditaţie şi inspiraţie poetică. Când truda zilnică devine apăsătoare, poetul ştie că pădurea este mediul cel mai potrivit pentru a-şi veni din nou în fire: „Cînd boarea e lină şi cerul senin,/ Mai scap cîte o oră de studiu şi chin,/ Mergînd în pădurea pe care-o străbate/ Un rîu cu verzi ape, ce par colorate/ De iarba înaltă ce-i creşte pe maluri/ Şi soarbe cu sete din iuţile-i valuri."[2] (*Rîul verde*) Contemplând pădurea, poetul face elogiul anotimpurilor scriind cu încântare despre frumuseţea naturii în fiecare anotimp: „Frumoasă-i aici primăvara, ce vine/ Cu muguri, cu păsări, cu roiuri de-albine./ Aici, mai frumoase par florile, vara;/ Mai multă răcoare te-nvăluie, seara;/ Mai dulce e toamna cu zile bogate,/ Ce curg în tăcere, în aur scăldate."[3] În versurile următoare, poetul se adresează direct râului care străbate pădurea. Versurile sale conţin referiri la bogăţia şi dărnicia râului şi a pădurii care oferă fiecăruia – om, pasăre sau animal, ceea ce are nevoie: „Dar, rîule mîndru, de sat te fereşti:/ Ocol dînd sălaşelor noastre-omeneşti,/ Tu luneci spre valea tăcută, umbroasă./ O singurătate adîncă apasă/ Pădurea şi dealul; o tulbură doar/ - În rare răstimpuri – vreun harnic pescar/ Sau vreun botanist venit să culeagă/ Ierburi de leac, pînă umple-o desagă./ Ori vreun visător, tăcut ca şi mine,/ Lîngă apele tale zburdalnice vine,/ Vrăjit de adînca ta pace-ntreruptă/ Doar de vreo pasăre care se-nfruptă/ Cu boabele tufelor mari de pe maluri,/ Şi de cîntecul spus în şoaptă de valuri/ Din zori pînă-n zori, precum călătorul/ Îşi cîntă pe drum, alinîndu-şi dorul."[4] Relaţia de comuniune om-natură şi atmosfera

[1] Ibidem, p. 414
[2] *Antologia poeziei americane*, Editura Univers, Bucureşti, 1979, p. 24, traducere Petre Solomon
[3] Ibidem
[4] Ibidem, p. 25

edenică din acest poem amintesc de natura primordială menită să ocrotească şi să împlinească soarta oamenilor care se bucură de viaţă şi de natură pentru că ştiu să îi respecte legile. Poetul elveţian de limbă franceză Jacques Chessex dă mărturie, în poemul său *Albastru de octombrie,* despre culoarea cerului în această lună, culoare care impresionează prin puritatea sa: „Albastrul de octombrie-i albastrul cel mai pur/ Octombrie-i o clipă fără vină/ Copacul, cerul/ Toată lumina-ncremenită/ Albastru glorios, miere de frunze."[1] În octombrie, cerul se desăvârşeşte prin triumful culorii albastre care transfigurează lumina de aşa manieră încât aceasta pare „încremenită". Toamna natura întreagă îşi schimbă cromatica, albastru şi galbenul devin mărci ale acestui anotimp aducător de nostalgii în care şi timpul pare încremenit în contemplaţie. În poemul *Oglinda*, poetul italian Salvatore Quasimodo descrie cu uimire şi bucurie revenirea rapidă la viaţă a naturii primăvara: „Şi iată, pe trunchi/ încep să dea muguri:/ un verde mai proaspăt ca iarba/ ce-ţi bucură inima:/ trunchiul părea că murise/ plecat peste rîpi.// Şi toate au gustul minunii,/ Şi sînt acea apă a norilor,/ ce azi oglindeşte în gropi,/ mai albastră, bucata-i de cer,/ sînt verdele acela ce spintecă/ scoarţa/ şi care-astă noaptea lipsea."[2]

Imagistica poemului este atât de puternică încât cititorul pare că vede cum răsar mugurii pe trunchiul copacului şi cerul albastru reflectat într-un ochi de apă. Trunchiul care „părea că murise/plecat peste rîpi" sfidează moartea şi degradarea şi revine la viaţă reconfirmând puterea de regenerare a naturii. Cuprins de bucurie şi emoţie, părtaş la această inexplicabilă revenire la viaţă a întregii naturi, cu toată gama de culori, miresme şi forme, poetul se simte pe deplin îndreptăţit să afirme cu încântare că „toate au gustul minunii."

[1] *Lirică elveţiană de limbă franceză*, Editura Minerva, Bucureşti, 1985, p. 310, traducere Jean Grosu

[2] *Crestomaţie de literatură universală*, Editura Diacon Coresi, Bucureşti, 1993, p. 347, traducere A.E. Baconsky

Diana Dobrița BÎLEA

Cuvintele „neliniștirii”

În sens larg, natura este întregul, totul, infinitul, absolutul. Este Universul fără margini, lumea văzută şi cea nevăzută împreună, pentru că „lumile au fost făcute prin Cuvîntul lui Dumnezeu, aşa încît cele ce se văd au fost făcute din cele ce nu se văd” (*Evrei* 11, 3). Transpunînd în limbaj ştiinţific versetul biblic, spunem că materia este compusă din „particulele lui Dumnezeu” sau „bosonii lui Higgs” (după numele fizicianului britanic Peter Higgs, care a emis încă din 1964 această teorie, confirmată apoi prin experimentul de la CERN din 2012), particule subatomice invizibile, ce dau însă masă corpusculilor mai mari. Şi „Totul este Unul”, adică divinul, susţin filosofi, adepţi ai deferitelor religii, ezoterişti, oameni de ştiinţă, sau totul este „Cîmp unificat”, cum s-a străduit să demonstreze fizicianul Nassim Haramein în studiile sale publicate în 2013 în prestigioasa *Physical Review and Research International*. Dumnezeu s-a risipit în fiecare moleculă a creaţiei sale unindu-se definitiv cu aceasta, mai spun şi Scripturile hinduse, Upanişadele.

În mod restrîns, sensul pe care îl dau oamenii conceptului de natură se referă la lumea plantelor şi a animalelor vii, la structura şi dinamica lumii anorganice, la fenomenele naturii, la succesiunea anotimpurilor. Se face distincţie între „mediul natural”, „sălbatic”, care implică şi spaţiile „virgine”, şi mediul artificial, creat prin voinţa şi intervenţia umană. Atunci cînd ceva pare sau se manifestă dincolo de forţele şi de legile naturii sau în contradicţie cu acestea, este considerat fenomen supranatural. Pămîntul şi cerul sunt cele două mari scene ale naturii. Omul este parte componentă şi actant pe una dintre ele, cel mai evoluat model natural viu, pentru că Dumnezeu l-a făcut „după chipul şi asemănarea Sa”. L-a făcut din pămînt şi a revărsat asupra lui suflare de viaţă, astfel că, prin natura sa, omul ascultă de glasul firii lui pămînteşti. Apostolul Ioan spune că „Dumnezeu este dragoste”, ceea ce înseamnă că omul, fiind făcut după asemănarea Creatorului şi ascultînd deopotrivă de glasul firii divine, este în acelaşi timp iubire. Iar dacă Dumnezeu s-a risipit pe Sine în fiecare moleculă pe care a creat-o, înseamnă că totul este interconectat graţie aceluiaşi liant: iubirea. Relaţia de interconectare a tuturor elementelor naturii mai presupune însă una, aceea de interdependenţă. Oamenii depind unul de iubirea celuilalt şi planeta depinde de grija/iubirea noastră pentru tot ceea ce înseamnă ea.

Geneza spune că „La început, Dumnezeu a făcut cerurile şi pămîntul”, ca un tot unitar, şi abia apoi le-a despărţit separînd „apele care

sunt dedesubtul întinderii de apele care sunt deasupra întinderii". Ceea ce numim noi „natură" a fost creată a treia zi: „Apoi Dumnezeu a zis: «Să dea pământul verdeață, iarbă cu sămînță, pomi roditori, care să facă rod după soiul lor și care să aibă în ei sămînța lor pe pământ.» Și așa a fost". Și în mitologie, pământul și cerul au fost personificate, privite ca o pereche de zei cu o relație armonioasă. Astfel, în mitologia greacă, este cunoscut cuplul Geea (pământul) și Uranus (cerul). Geea este figura maternă, elementul primordial al genezei, mama din care se trag toți ceilalți zei și, evident, oamenii. În mitologia egipteană, este cunoscută perechea Geb (zeul pământului, iar după un mit al Heliopolisului, și primul din dinastia regilor egipteni) și Nut (zeița cerului, asociată și cu renașterea). Mircea Eliade spune despre pământ că este Mamă, născătoare de ființe vii. Diverse mitologii vorbesc despre zeițe-mame, ca simboluri ale fertilității, belșugului și prosperității: Brigid (mitologia celtică), Demetra și Gaia (m. greacă), Isis (m. egipteană), Kotys (m. traco-dacă), Ishtar (m. babiloniană) sau Freya (m. nordică). De asemenea, pământul este unul dintre cele patru elemente clasice care compun lumea, alături de aer, foc și apă. El este sursa nu doar a materiei organice, vii, ci și a celei anorganice, minerale.

Dar, în afara omului, căruia Dumnezeu i-a dat în stăpînire pământul permițîndu-i să-l „supună", mai există vieţuitoare care au conștiință? Posibilitatea existenței conștiinței în rîndul animalelor este luată în considerare și cercetată în prezent de oamenii de știință. Studiul se axează pe cercetarea conștiinței de nivel superior, caracteristică maimuțelor și delfinilor, nu doar oamenilor, care vizează capacitatea de a simți și de a transmite emoții complexe. Conștiința animală poate avea însă diferite trepte de dezvoltare, în funcție de specie, și probabil că există și forme elementare de conștiință, așa cum încearcă să demonstreze unii cercetători. Jonathan Birch, de la London School of Economics, crede că sunt dovezi clare că animale precum șerpii, caracatițele, crabii, albinele sunt senzitive, adică experimentează senzații de foame, sete, plăcere, bucurie, durere, confort, emoție. El afirmă că există „o posibilitate reală" ca această mult discutată conștiință animală să nu fie doar o utopie. Doctorul Shaowu Zhang, de la Centrul Vision din cadrul Universității Naționale Australiene, susține că „au existat multe dovezi ale faptului ca animalele vertebrate, precum porumbeii, delfinii sau maimuțele, au unele competențe matematice, însă nu ne-am așteptat să descoperim asemenea abilități și în cazul insectelor"[1]. E vorba de albine, care pot „număra" pînă la patru și sunt capabile să recunoască fețe umane. Dacă și animalele au conștiință, de la nivelul cel mai simplu și până la cele complexe, se pune întrebarea: nu cumva ar trebui să reconsiderăm întreaga lume vie și, în consecință, să schimbăm comportamentele noastre greșite față de aceasta?

Despre plante s-a constatat că iubesc muzica, vocea drăgăstoasă a celor care le îngrijesc şi reacţionează, în sensul că se dezvoltă armonios cînd simt grijă şi iubire sau se ofilesc/se îmbolnăvesc şi uneori chiar mor cînd sunt tratate cu nepăsare şi răceală. Multe dintre acestea vindecă, fie că sunt preparate după anumite reţete şi consumate apoi, fie prin miros, aspect, vibraţie şi energie. Oamenii aleg tot mai mult să se relaxeze în mijlocul naturii. Îmbrăţişarea copacilor a devenit o modă. Florile sunt dăruite din acelaşi motiv, pentru că aduc relaxare, bucurie, creează bună dispoziţie, contribuie la vindecarea stresului şi a anxietăţii.

S-a constatat, de asemenea, că şi apa e „vie", în sensul că receptează auditiv/vizual, înmagazinează/transmite informaţii şi îşi poate modifica structura moleculară în funcţie de acestea. Japonezul Masaru Emoto, om de ştiinţă şi autor al amplei lucrări „Mesajele apei", afirmă, în urma experimentelor sale, că apei îi place să audă cuvinte frumoase şi să fie iubită. Băută după ce „a ascultat" muzică de relaxare, corală, clasică, bisericească, o rugăciune, Sfânta Liturghie, cuvinte rostite pe un ton afectuos etc., apa ne poate echilibra şi însănătoşi avînd în vedere şi că un corp uman reprezintă 70 la sută apă. De aceea, şi apa sfinţită în biserică – agheazma mică şi cea mare – are proprietăţi vindecătoare, după cum susţine confesiunea creştină ortodoxă. Ba mai mult decît atît, „Agheasma Mare este sfinţitoare de suflet, de trup, de locuinţe, de gospodării, este vindecătoare de boli sufleteşti şi trupeşti şi alungă patimile şi duhurile necurate", a spus patriarhul Daniel în omilia rostită la sfinţirea apei.

Despre reacţia vînturilor şi a mării scrie în *Noul Testament*: „Iisus le-a zis: «De ce vă este frică, puţin credincioşilor?» S-a sculat atunci, a certat vînturile şi marea şi s-a făcut linişte deplină. Iar oamenii s-au mirat, zicînd: «Cine este Acesta că şi vînturile şi marea ascultă de El?»" (*Matei,* 8, 26-27). Potolirea vîntului şi liniştirea mării după ce au fost „certate" de Iisus reprezintă un miracol din punctul de vedere al omului. Trebuie evidenţiat însă faptul că acestea – vînturile şi marea – au înţeles ce le-a spus Iisus şi au „ascultat" de voinţa Lui, ca nişte entităţi conştiente.

În ţara noastră, au existat şi mai există, chiar dacă într-o formă „modernă" unele dintre ele, multe ritualuri, tradiţii şi obiceiuri legate de natură şi de anumite perioade ale anului: Dragobetele, Mărţişorul, Babele, Armindenii, Sînzienele, Paparudele, Caloianul, Fărşangul etc. În satul Gârliciu din Dobrogea, mama căreia i-a murit un copil mic nu mănîncă mere pînă pe 20 iulie, pentru ca fiul ei să se poată delecta cu fructele dulci şi zemoase cînd sfîntul Ilie scutură pomii în rai doar pentru copilaşii ale căror mămici au respectat tradiţia; cînd ploaia nu se mai termina, femeile îngropau un cuţit în pămînt, puneau alături puţină sare şi porunceau ploii să se oprească; usturoiul şi tămîia sunt folosite pentru alungarea

demonilor şi a spiritelor rele; „făcăturile" de urît/de moarte erau „aruncate pe ape curgătoare" sau ascunse lîngă mort, în sicriu, de către vrăjitoare, pentru a nu mai exista o întoarcere/ o preschimbare în bine a răului făcut cuiva etc. Natura este realitatea faţă de care omul, aşa-zisul stăpîn al tuturor lucrurilor şi vieţuitoarelor, trebuie să aibă „iubire", pentru a asigura un echilibru – al lui şi al urmaşilor săi. Oamenii sunt de regulă iubitori de natură, mai ales de cînd se tot vorbeşte de „marea trezire" şi de conectarea cu mediul natural pentru o elevare notabilă, pentru accesarea unor zone spirituale înalte, încă misterioase şi închise indivizilor umani „de joasă vibraţie". Antrenorii moderni ai personalităţii afirmă că o semnătură interioară de frecvenţă joasă atrage oameni, situaţii şi experienţe care poartă aceeaşi vibraţie nedorită. Ar fi legea bumerangului, primeşti ceea ce ai trimis în exterior, nu mai bine, nici mai rău, ci doar pe măsura faptei tale. Şi aici îmi amintesc de versetul biblic: „Căci cu judecata cu care judecaţi, veţi fi judecaţi, şi cu măsura cu care măsuraţi, vi se va măsura" (*Matei,* 7, 2).

Poeţii, menestrelii tuturor timpurilor, oamenii de artă în general au cîntat frumuseţea naturii, au elogiat-o, i-au fost într-un fel sau altul recunoscători în numele tuturor generaţiilor. Fernando Pessoa, considerat, alături de Pablo Neruda, un poet reprezentativ al secolului al XX-lea, căruia i se cunosc peste douăzeci de heteronime, nu face excepţie. Omul Fernando António Nogueira Pessoa a dus o viaţă insignifiantă, nu are o biografie (Octavio Paz). Poate tocmai de aceea a simţit nevoia să se exprime foarte diferit şi să inventeze autori care să-i „semneze" operele. Nemulţumirea faţă de micimea zilei trăite a reverberat adesea în scrierile sale. Iată ce scria în „Cartea neliniştirii", semnat cu heteronimul Bernardo Soares: „I-am cerut vieţii atît de puţin, însă viaţa mi-a refuzat şi acest puţin. Un rest de rază de soare, un petic de cîmpie, o porţie de linişte şi o porţie de pîine, să nu mă apese prea mult cunoaşterea faptului că exist"; „Liniştea născută din răpăitul ploii începe să se împrăştie, într-un crescendo de monotonie cenuşie, pe strada strîmtă contemplată acum de mine. Dorm treaz, în picioare la o fereastră de care mă sprijin, aşa cum de toate mă sprijin. Caut să pricep ce fel de senzaţie mă încearcă (...) Şi nu ştiu ce simt, nu ştiu nici ce aş vrea să simt, nu ştiu nici ce gîndesc şi nici cine sunt"; „vîntul continuă să şuiere pe străzi, iar frunzele să cadă pe caldarîm... Ridic ochii spre cer şi zăresc stelele, care n-au nici un sens..."[2]. Şi parcă tot fără nici un sens, în afara rolului estetic, sunt florile: „Am citit astăzi aproape două pagini/ Din cartea unui poet mistic,/ Şi am rîs asemeni cuiva care a plîns multă vreme.// Poeţii mistici sunt filozofi bolnavi,/ Iar filozofii sunt nişte oameni nebuni.// Întrucît poeţii mistici afirmă că florile simt/ Şi spun că pietrele au un suflet/ Sau că rîurile intră în extaz sub clarul de

lună.// Numai că florile, dacă ar avea simţuri, nu ar mai fi flori,/ Ar fi oameni;/ Iar dacă pietrele ar avea un suflet, ar fi lucruri vii, şi nu pietre;/ Iar dacă rîurile s-ar extazia sub clarul de lună,/ Rîurile ar fi nişte oameni bolnavi./ Trebuie să nu ştii ce înseamnă flori şi pietre şi rîuri/ Ca să vorbeşti despre sentimentele lor.// Ca să vorbeşti despre sufletul pietrelor, al florilor sau al rîurilor/ Înseamnă să vorbeşti despre tine însuţi şi despre propriile-ţi false gînduri./ Mulţumită lui Dumnezeu pietrele sunt doar pietre,/ Iar rîurile nu sunt decît rîuri/ Şi florile numai flori.// În privinţa mea, îmi scriu proza versurilor mele/ Şi-s mulţumit,/ Fiindcă eu ştiu că înţeleg Natura din exterior;/ N-o înţeleg din lăuntru/ Fiindcă Natura nu are lăuntru;/ Altfel ea nici n-ar mai fi Natură" (*XXVIII*, text aparţinînd heteronimului Alberto Caeiro)[3]. Pessoa meditează la efemeritatea vieţii pe pămînt, la inutilitatea existenţei unor vieţuitoare şi la modelul pe care îl oferă altele. Preferă zborul păsării, care poate fi uitat imediat pentru a elibera mintea şi a nu o sminti, în locul imuabilităţii/pasivităţii celorlalte animale terestre care, pe parcursul fiinţării lor, ocupă un spaţiu de pe pămînt condamnate să nu aibă un rost, un temei real al vieţii lor, de unde şi lipsa de sens a visurilor, a speranţei de vreo împlinire oarecare în cazul omului – „sălbăticiunea" evoluată: „Mai bine zborul unei păsări ce trece şi nu lasă urmă,/ Decît ca trecerea unei sălbăticiuni, ce stă-nsemnată pe pămînt./ Pasărea trece şi este uitată, şi aşa chiar trebuie să fie./ Sălbăticiunea, unde nu mai e, şi de aceea nici nu serveşte la nimic,/ Arată că a fost, şi-aceasta nu serveşte la nimic.// Amintirea e o trădare a Naturii,/ Pentru că natura de ieri nu e Natură./ Ceea ce-a fost nu e nimic, iar amintirea nu-i vedere.// Treci, pasăre, treci, şi învaţă-mă să trec" (*XLVIII*, text aparţinînd heteronimului Alberto Caeiro)[4].

Natura iubeşte şi pretinde, la rîndul său, să fie iubită. Iubirea atrage după sine respect, grijă, responsabilitate, înţelepciune. Natura suntem noi toţi şi toate, pentru că „formele de natură sunt interconectate şi se influenţează reciproc în moduri nevăzute", cum afirma Charles Darwin. Iubirea, cu toate consecinţele ei pozitive asupra celorlalţi şi, implicit, asupra propriului sine, conduce la salvare. La mîntuire. La împăcarea oamenilor cu oamenii, cu animalele, cu plantele, cu pămîntul care nu a obosit încă să ne susţină. În schimbul manifestării iubirii noastre, Dumnezeu ne face o ofertă pe care foarte mulţi dintre noi o ignorăm: „Lucruri pe care ochiul nu le-a văzut, urechea nu le-a auzit şi la inima omului nu s-au suit, aşa sunt lucrurile pe care le-a pregătit Dumnezeu pentru cei ce-L iubesc" (1*Corinteni* 2, 9).

În general, „nu este nevoie de un motiv pentru a iubi", cum spune Paulo Coelho. În mod special însă, natura este „o manifestare a divinităţii

în toată măreția ei", cum afirmă călugărul hindus Paramahansa Yogananda. Natura „dezvăluie taine ce depășesc înțelegerea umană, îmi oferă o conexiune cu ceva mai mare decât mine", mărturisește Albert Einstein referindu-se la aceasta ca la o interfață a divinității, pe care Dumnezeu ne-o lasă la vedere, la dispoziție și chiar întru minunată comunicare cu El. Și totuși, mai sunt încă atâția oameni care nu ostenesc să rănească mîinile întinse către noi ale mamei-natură, calde, pline cu bunătăți, fără pretenția vreunei plăți. Dezechilibrele acesteia se văd tot mai mult în ultima vreme. Și noi nu-i pansăm rănile, nu-i spunem vorbe afectuoase pentru a spera la întoarcerea binelui, conform legii bumerangului și nu numai. Dar adevărul ultim este la dumnezeul lăuntric al fiecăruia, stă dincolo de cuvinte.

Bibliografie:

1.https://www.descopera.ro/dnews/3815081-albinele-pot-numara-pana-la-patru;
2.Fernando Pessoa, *Cartea Neliniștirii*, traducere de Dinu Flămând, Ed. Humanitas, 2024;
3.https://poetul.ro/poezii/xxviii-fernando-pessoa/;
4.https://poetii-nostri.ro/fernando-pessoa-xlviii---un-poem-de-fernando-pessoa/alberto-caeiro-poezie-id-21709/.

Emilia STAJILA

Poezie și natură
Alexandru Macedonski și grădina orientală a rozelor

Natura și literatura sunt două componente indispensabile ce contribuie la dezvoltarea unei personalități și, totodată, se află într-o interrelație prodigioasă. Fiind una dintre temele de inspirație ale scriitorilor, natura este un catalizator al dezlănțuirii eului liric, o sursă de emoții multiple, cu intensități diferite. Preromanticii însușesc cultul sensibilității și al naturii, romanticii îngemănează iscusit natura cu iubirea, ajungând și la examinarea artistică a peisajelor exotice, iar simboliștii cultivă corespondența senzațiilor în care natura are un rol considerabil, adeverit de Baudelaire în versurile sale („Natura e un templu cu vii coloane care/ Scot uneori cuvinte confuze, ne-nțelese;/ Prin codri de simboluri petrece omu-adese/ Și toate-i adresează priviri familiare").

Macedonski urmează o direcţie estetist-vitalistă, derivată din romantism şi opusă, de fapt, acestuia. Poet al noilor tendinţe ale scrisului, el rămâne peste veacuri adeptul unei magii lirice de factură nouă unde natura are o mare relevanţă, o atribuţie de regină a inspiraţiei şi a imaginii. Astfel, „rimele cântă pe harpe" o melodie a unui proces de modernizare a poeziei şi artei poetice, în care se angajează ambiţios Macedonski. Urmarea acestei direcţii ne duce, evident, la valorificarea mitologiei orientale, la ceea ce G. Călinescu numeşte *mirajul Orientului.* Spaţiul exotic reprezintă un cadru aparte a poeziei sale, iar imaginarul deosebit de inventiv ce rezultă, reuşeşte să înfăţişeze „o situaţie originară a lumii".

Fondul de simboluri macedonskiene capătă o condimentare cu semnificaţii de factură orientală, cu mireasmă enigmatică de tradiţii şi tabieturi islamice, cu rădăcini în *lirica mistică persană* ce are o legătură deosebită cu natura. O notă originală o surprinde criticul Tudor Vianu în schimbarea de zone spaţiale, care, conform lui Hugo Friedrich, este o trăsătură caracteristică a liricii moderne: „Exotismul lui Macedonski, cu a lui curbă geografică întinsă de aici până la viziunea de orient din *Acşam Dovalar* şi până la japonezăriile din *Excelsior*, dar mai cu seamă din *Rondelurile* bătrâneţii, este fructul acelei pasiuni romantice pentru culoarea locală şi pentru pitoresc, în ochii căreia natura apare totdeauna asociată cu valorile civilizaţiei" [3, p. 404]. Tudor Vianu a surprins, astfel, însăşi organizarea structurală a poeziei şi prozei macedonskiene, bazată pe o corelare originală a notaţiei peisagistice cu miticul.

Lirica lui Alexandru Macedonski, reprezentând un farmec deosebit prin originalitate, abundenţă simbolică şi iubire pentru natură denotă o pluritate de niveluri ce creează un cod simbolic dominant. Pentru a-l descifra este nevoie de o receptare complexă a operei, iar *poezia mistică persană* înseamnă o latură pe care nu o putem neglija. Simbolurile şi miturile orientale se cer a fi culese de pe urmele liricii persane, apoi răspândite în procesul de zidire a unui temei original, pe care se vor înălţa noi curente literare şi o nouă poezie (în cazul nostru, cea românească).

Plecând de la opera lui Macedonski, ţinem un pas constant în sondarea simbolurilor orientale (musulmane) pentru a privi într-un alt mod la simbolurile predominante în creaţia marelui poet român şi pentru a admira natura dintr-un alt unghi al vederii şi al simţirii. Vom analiza ce semnificaţii are *trandafirul* şi relaţia unică a acestuia cu *privighetoarea*. În aşa mod vom pătrunde într-o altă lume a poeziei macedonskiene, în feeria islamică, în exotismul persan, în misticismul sufit şi în tainele naturii orientale.

Încă din cele mai vechi timpuri, *trandafirul* a atras atenţia poeţilor şi artiştilor, a îndrăgostiţilor fericiţi şi a nostalgicilor cu inima frântă, a

săracilor şi a emirilor. Trandafirul, în islam, este atât un simbol al profetului Mahomed, cât şi un simbol al sufismului, şi o floare perfectă, divină. Un mugur de trandafir stacojiu pe o tulpină lungă cu spini simbolizează o cale mistică către Divinitate. Există multe *hadith*-uri ce fac conexiunea aromei de trandafiri cu parfumul profetului Mahomed. La Al. Macedonski, roza devine un simbol dominant al creaţiei sale, semnul caracteristic prin care se distinge chintesenţa *Poemului Macedonski*.

Trandafirul a devenit simbolul preferat al sufismului. Sufiştii au încercat să interpreteze literele arabe din cuvântul *trandafir* - *warda*, *wardi* ca sfinţenie, bunătate şi chemare la adevăr. Filosoful şi antropologul algerian Chebel Malek, în *Dicţionar de simboluri musulmane. Rituri, mistică şi civilizaţie*, evidenţiază faptul că imaginea trandafirului este cea mai folosită în poezia arabă, în secolul al VIII-lea „ea a imitat lirica iraniană sfârşind prin a se impune atât în Orientul Apropiat, cât şi în Maghrebul occidental şi Andaluzia, prinţii şi poeţii acestora ţinând-o la mare cinste” [1, p. 432]. Antropologul remarcă rolul deosebit al trandafirului în lirica erotică, citând din feericele *O mie şi una de nopţi*: „Pe trandafirii oraşelor, pe puful pomeţilor/ pe gura roşie precum coralul/ pe buzele ce surâd întredeschise lăsând să răsară frumuseţea perlelor” [1, p. 432]. Au încercat să-şi codifice limbajul în simbolul trandafirului, în aşa mod transmiţându-şi emoţiile şi marii maeştri: Saadi, Hafez, Omar Khayam, Djalal ad-Dîn' Rumi. Rozele inundă sfera sufismului de la denumirea ordinelor, titlul operelor până la elementele vestimentaţiei. Sigiliile ordinelor aveau forma unei rozete cu mai multe petale, membrii ordinului Mevlevi (Mawlaw'īyya) purtau un fel de jachete cu mâneci lungi, numite *destegül* şi erau de culoarea naturii în primăvară, iar turbanele semănau cu butoanele trandafirilor. În creaţia lui Alexandru Macedonski observăm o perpetuă grădină de mai ce vieţuieşte în feeria olfactivă şi cromatică a rozelor. Somptuozitatea şi sacralitatea cadrului pot fi completate cu alte constituente ale naturii precum stelele, luna, ploaia, fântânele şi apa din ele care oglindeşte cosmosul şi sufletul („curatul argint”). O altă componentă a decorului liric reprezintă *privighetoarea*.

În poezia persană, privighetoarea cu glas melodios şi dulce simbolizează poetul îndrăgostit pasional, sortit iubirii nefericite. Este imposibil să vorbim despre imaginea unei privighetoare izolat de imaginea unui trandafir, care combină perfecţiunea frumuseţii pământeşti şi aroganţa acestei perfecţiuni. Cel mai mare obstacol care împiedică privighetoarea să se apropie de trandafir sunt spinii trandafirului. Poeţii au văzut această iubire imposibilă ca pe o sursă inepuizabilă pentru poeziile lor. Dacă un poet care scrie poezie religioasă (mistică) a folosit simbolul *privighetorii* în poezia sa, aceasta ar însemna o persoană ce arde

de dragoste pentru Dumnezeu şi încearcă din răsputeri să ajungă la El, iar *trandafirul* reprezintă Dumnezeul însuşi (creatorul absolut) şi inspiraţia mistică. Pentru poeţii laici, privighetoarea înfăţişează un iubit care s-a îndrăgostit şi este gata să dea orice pentru a fi alături de persoana iubită (adică *Trandafirul*). Potrivit poeţilor sufi, *trandafirul* reflectă un alt aspect al lui Dumnezeu, care este creatorul absolut în fiecare stare. În sufism, *bobocul de trandafir* e imaginea inaccesibilităţii fiinţei sacre (Dumnezeu), iar pentru poeţi bobocul de trandafir este prospeţimea tinereţii persoanei iubite, suficient de frumoase încât să mori pentru ea. Variaţiile asupra ideii că trandafirul poate fi simbol al morţii au atras imaginaţia poeţilor şi pictorilor. Basmul emoţionant al lui Oscar Wilde, *Privighetoarea şi trandafirul* este cel mai bun exemplu de re-prelucrare a temei.

Revenind la semnificaţia trandafirului de inspiraţie mistică, putem reinterpreta relaţia dintre privighetoare şi trandafir ca o relaţie dintre omul de creaţie şi *mens divinor* în sens horaţian.

În poezia macedonskiană *Noapte de mai* atestăm o contopire a cântecului privighetorii cu aroma rozelor, o culminaţie a actului de creaţie al poetului, acel delir poetic visat mereu de orice scriitor: „O! feerie a naturii, desfăşură-te în splendoare,/ Regret suprem al fiecărui în tainicul minut când moare,/ Fiindcă tu eşti pentru suflet repaos dulce şi suprem./ O! feerie a naturii, vindecătoare de nevroze,/ Ce ne-mbuneşti fără ştiinţă şi ne mângâi fără să vrem,/ Regret suprem al fiecărui, desfăşură-te în splendoare/ În aer cu parfum de roze şi cântec de privighetoare./ Veniţi, privighetoarea cântă în aeru-mbătat de roze" [2, p. 57]. În ultimele versuri ale poemului este relevată importanţa naturii în cucerirea iubirii desăvârşite, în aspiraţia şi, finalmente, contopirea poetului cu Divinitatea prin Poezie: „În atmosfera străvezie împăciuirea şi-a întins,/ Făcu să sune glas de bucium la focul stânelor aprins,/ Făcu izvorul să-l îngâne, pădurea să se-nveselească,/ Orice durere să-nceteze, şi poezia să vorbească"; „Cu voci de frunze şi de ape, cu şoapte ce s-armonizară,/ Şi zise paserei să cânte, şi la porunca uimitoare,/ Se înălţă parfum de roze şi cântec de privighetoare.../ Iar când şi mie-mi zise: „Cântă!", c-un singur semn/ mă deşteptă,/ Spre înălţimi neturburate mă reurcă pe-o scară sfântă.../ În aeru-mbătat de roze, veniţi: — privighetoarea cântă" [2, p. 58].

Lirica macedonskiană are o conectare ireproşabilă cu natura datorită stilului unic al cadrului simbolistic din care face parte. Metaforele şi sensurile nu rămân fixate în dimensiunile universului, ci curg către grădinile Absolutului pentru a forma un alt ocean planetar al poeziei – unul iniţiatic, paradisiac, lipsit de umbrele nonşalante ale gnozei lumeşti. Perspectiva orientală de interpretare a simbolurilor din poeziile lui Macedonski, dăruieşte hermeneuticii o posibilitate originală de scrutare a

filozofiei macedonskiene, întemeiată pe avataruri ale unei paradigme noi și pe niște orizonturi gnoseologice considerabile.

Bibliografie

1. CHEBEL, Malek. *Dicționar de simboluri musulmane. Rituri, mistică și civilizație*. Pitești: Editura Paralela 45, 2005.
2. MACEDONSKI, Alexandru. *Excelsior*. Chișinău: Editura Prut Internațional, 2003.
3. VIANU, Tudor. *Studii de literatură română*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1965.

E S E U

Giorgio LINGUAGLOSSA

„Osip Mandeştam''

(Un text critic despre Osip Mandelştam şi poemul
Găsind o potcoavă şi despre eseul lui despre Dante.)

Osip Emilievici Mandelştam (Varşovia, 15.01.1891 – Vladivostok, 27.12.1938) s-a născut într-o familie bogată de evrei. În 1900, s-a înscris la prestigioasa şcoală Tenişevsky, în al cărei anuar, în 1907, a apărut primul său poem. În 1908 a intrat la Sorbona, Paris, pentru a studia literatura şi filozofia însă deja în anul următor s-a mutat la Universitatea din Heidelberg şi, în 1911, la cea din Sankt Petersburg. În 1911 a intrat în „Cech poetov", înfiinţat de Nikolaj Gumiliev şi de Sergej Gorodetsky, grup în jurul căruia se va dezvolta mişcarea literară a acmeismului. În acelaşi an apare prima sa colecţie de poezii, *Kamen* (*Piatra).* În 1922 s-a mutat la Moscova împreună cu soţia sa Nadejda, cu care se căsătorise în anul precedent, şi a publicat a doua sa colecţie, *Tristia.* De la această dată apar diverse scrieri - eseuri, critică literară, memorii: *Zgomotul timpului* şi *Fedosia*, ambele din 1925, şi texte de proză scurtă, *Timbrul poştal egiptean*, din 1928. În 1933 publică o poezie împotriva lui Stalin, o sarcastică critică a regimului comunist. Şase luni mai târziu a fost arestat pentru prima dată de NKVD şi trimis împreună cu soţia sa în Urali, în Čerdyn'. Ulterior, după tentativa sa de sinucidere, pedeapsa va fi redusă la interdicţia de a intra în oraşele mari şi, cu Nadejda, alege să se stabilească în Voronej. În 1938 a fost din nou arestat. Condamnat la muncă silnică, a fost transferat în estul îndepărtat al Siberiei, unde a murit la sfârşitul lunii decembrie în gulagul din Vtoraja rečka, un lagăr de tranzit de lângă Vladivostok.

Găsind o potcoavă
(Pasaj pindaric)

Privind la pădure să spunem:
– Iată pădurea de nave, iată catargele,
Pinii trandafirii,
Liberi până la vârf de povara lor dură,
Să geamă-n furtună,
Singuraticii brazi,
În aerul fără copaci, zguduit de mânie:
Iar sub călcâiul sărat al vântului - plumbul cumpenei de pe puntea de dans,
Navigatorul
În neostoita sa sete de spaţiu,
Târând printre brazdele ude
Fragilul instrumentar al geometrului

Va să compare atracţia
Pântecului pământului
Cu aspra suprafaţă a mărilor
Şi respirând mireasma
De lacrimă de răşină venită din lemnul navei,
Şi admirând toate scândurile
Bătute în cuiele încheieturilor,
Dar nu de prea bunul dulgher din Bethleem, ci de altul
– Părintele călătoriilor, prietenul marinarilor –
Noi o să spunem:
Au fost şi ei pe pământul
Stânjenitor ca şira spinării măgarului,
Pentru rădăcini, au uitat de înaltele vârfuri
De pe faimoasa creastă muntoasă,
Iară sub ploaia cea rară-n zadar au strigat,
Cerului promiţându-i să-i schimbe un pumn de sare
Pe-ncărcătura lor preţioasă.
De unde oare să începem?
Totul trosneşte, totul se clatină.
Aerul tremură de comparaţii.
Niciun cuvânt nu este mai bun decât altul
Pământul zumzăie de metaforă
Iară uşoarele care
În hamul atrăgător al unor dese stoluri de păsări ce zboară
Sunt sfărâmate
La concurenţă cu favoriţii sforăitori de pe stadioane.
Fie blagoslovit de trei ori cel care-n cântecul lui va aduce un nume:
Împodobit cu un nume, cântul
Trăi-va mai mult decât altele,
O panglică pe frunte îl va alege dintre prieteni
Salvând de uitare parfumul uluitor de puternic
Fie că-i vorba de-apropierea bărbatului,
Fie de mirosul pielii fiarei puternice,
Ori doar de-aroma de cimbru frecat în palmă.
Aerul poate să fie la fel de negru ca apa şi-oricare vietate să înoate în el ca un peşte care
Să scuture cu aripioarele o sferă densă
uşor fierbinte, elastică,
cristal unde se-nvârt roţile, iar caii dau ocol,
Pământul Neerei umed şi negru în fiece noapte arat din nou
Cu furci, cu tridente, cu sape şi pluguri.
Aerul amestecat e la fel de gros ca pământul,
Nu poţi ieşi din el, şi în el e prea greu să intri.

Foşnete cu picioare înverzite umblă printre copaci:
Copii şi bunici se joacă cu-arşice de oase din animalele moarte.
Fragilul calendar al erei noastre se-apropie de capăt.
Eu mulţumesc pentru ce s-a întâmplat:
Greşit-am şi eu, şi m-am rătăcit, am pierdut firul.
Zdrăngăne veacul precum o sferă de aur, goală, topită, şi nimeni nu îl mai sprijină,
La fiecare atingere, el va răspunde cu „da" sau „nu"
Cum ar răspunde un copil:
„Am să-ţi dau mărul", „Ba nu, nu-ţi dau mărul",
Chipul asemenea vocii rostind cuvintele.
Sunetul încă răsună, deşi dispărut-a motivul sunetului.
Zace în praf armăsarul şi sforăie-n spume,
Dar răsucirea-ascuţită a gâtului
Încă păstrează în amintire cursa aceea nebună a picioarelor împrăştiate, -
Când nu erau numai patru,
Ci înmulţite cu numărul pietrelor înfierbântate
care îl respingeau.
Astfel,
Cel ce găseşte o
Potcoavă
Să sufle pulberea de pe ea,
S-o frece bine cu lână până
Va străluci;
Apoi
Să o atârne pe prag,
Ca să se odihnească,
Să nu mai fie nevoie să smulgă scânteie din piatră.
Buze umane,
nemaiavând nimica a spune
Păstrează forma celui din urmă grăit cuvânt,
Iar greutatea încă mai stăruie-n mână,
Deşi ulciorul,
pe drumul către casă,
pe jumătate s-a revărsat.
Ceea ce spun eu acum n-o spun eu,
E dezgropat din pământ, ca nişte boabe pietrificate de grâu.
Unele
dintre monede înfăţişează un leu,
altele-un
cap.
Diverse turte de bronz de aur de cupru
Zac cu egală cinstire-n pământ,

Muşcându-le, veacul şi-a pus în ele semnul caninilor lui.
Din mine vremea sfâşie ca dintr-un ban. Mie
Deja îmi e dor de mine...

(traducere poem: **Cătălina Frâncu**)

Acum, când ar trebui să încerc un comentariu despre acest poem, care se numără printre cele mai mari cinci sau şase compoziţii ale veacului XX, simt toată jena şi insuficienţa încercării mele. Literal, nu aş şti de unde să încep; dacă nu de la acel gerunziu al traducerii Serenei Vitale (dar în rusă verbul este la prezent), şi apoi „lemnul", marcat de acel ritual de rugăciune: „să spunem". Şi suntem deja proiectaţi în timpul mitic al construcţiei corăbiilor, în timpul homeric al lui Ulise care construieşte „ catargele", până la „arhipendulul - cumpăna de plumb - fixat pe puntea de dans ".

«Limbajul poetic – scrie Mandelştam în *Discursul despre Dante* – e un proces hibrid, şi e format din două sonorităţi. Prima este schimbarea pe care o auzim şi o simţim în instrumentele discursului poetic, care apare în procesul impulsului său. A doua sonoritate este discursul, adică opera fonetică şi tonală reprezentată de instrumentele menţionate".

Pe când conceptul de bază al simboliştilor erau „corespondenţele" dintre înalt şi scăzut, cel al lui Mandelştam, spus cu propriile sale cuvinte, era „transformabilitatea sau convertibilitatea" obiectelor disparate legate între ele printr-o relaţie de inerenţă (relaţie istorică prin excelenţă). Astfel, „bunul dulgher din Bethleem" se leagă istoric de Ulise, „părintele călătoriilor [pentru că] erau şi ei pe pământ,/ incomod precum coloana vertebrală a măgarului". În Mandeştam nicio metaforă nu e gratuită, nu e un ornament, o căutare a frumosului sau a noului; corelaţia dintre obiecte este dată de legea „transformabilităţii sau convertibilităţii", este o lege care are aceeaşi obligaţie stringentă ca legea gravitaţiei; o lege fizică asemănătoare cu legea vaselor comunicante. Pentru Mandelştam "numai realitatea poate da naştere unei alte realităţi", iar limbajul poetic nu diferă şi nici nu poate deroga, în opinia sa, de la legile fizicii: „Aerul tremură de comparaţii " întrucât e supus forţei de atracţie pe care fiecare obiect fizic o exercită asupra oricărui alt obiect fizic. „Pământul bubuie de metafore"; deci onoare poetului („de trei ori binecuvântat") care dă nume metaforelor.

Mandelştam studiase tehnica cinematografică, fiind prea inteligent pentru a nu înţelege că „cinematograful modern... transformă funcţiile instrumentelor discursului poetic în parodie răutăcioasă", întrucât montajul său se desfăşoară fără niciun conflict şi fiecare cadru îl urmează pe cel precedent. Mandelştam înţelege, cu mult înaintea tuturor contemporanilor săi, că discursul poetic nu poate şi nu trebuie să imite fluxul liniştit (sau accelerat) şi rectiliniu al cadrelor montajului filmului; el simte tot pericolul unei astfel de imitaţii seducătoare şi intuieşte că drumul de urmat este exact invers:

fotogramele de diferite specii şi genuri trebuie să interacţioneze între ele ca surse active de energie.

«Să ne imaginăm că ceva a fost înţeles, apucat, scos din întunericul unei limbi uitate de bunăvoie imediat după actul de a învăţa şi a interpreta. În poezie, doar actul de a executa introspectiv are vreo importanţă, şi nu perspicacitatea pasivă, mimetică, parafrazatoare. Satisfacţia semantică este echivalentă cu sentimentul de a fi executat o comandă. Semnalele şovăitoare ale sensului dispar odată ce şi-au făcut treaba: cu cât sunt mai puternice, cu atât mai flexibile, cu atât mai puţin indecise. Altfel nu s-ar putea scăpa de încurcătura mecanică, de ciocănirea în acele cuie prefabricate numite imagini „poetico-culturale"... Calitatea poeziei este determinată de viteza şi decizia cu care îşi insuflă ordinele, planul său de acţiune în… natura formării cuvintelor. Este ca şi cum ar fi alergat pe toată întinderea unui râu, înţepenit între junkuri chinezeşti rapide care navighează în diferite direcţii. Aşa se creează sensul vorbirii poetice. Traseul ei nu poate fi reconstruit prin chestionarea bărcilor: Vorbirea poetică este o fabrică de covoare cu o multitudine de urzituri textile care diferă unele de altele. Traseul ei nu poate fi reconstruit prin chestionarea bărcilor: ele nu vă vor spune cum şi de ce am sărit de la o giunca la alta. Vorbirea poetică este o fabrică de covoare cu o multitudine de urzeli care diferă unele de altele.» (*Discurs despre Dante*).

Conceptul de „discurs poetic" pe care îl are în vedere Mandelştam este ceva considerabil mai profund şi mai larg decât conceptele contemporane de ambiguitate şi nedeterminare ale cuvântului poetic: se afirmă clar că „traseul său nu poate fi reconstruit prin chestionarea bărcilor". Iar aici toată metafizica criticii de astăzi orientate spre cititor este măturată deodată, precum şi cadrul necritic care favorizează „subiectivitatea poetică" privită ca o entitate dată şi neschimbabilă. Mandelştam a suportat cu groază ancheta inchizitorială a poliţiei secrete şi a informatorilor, care au întrebat: „ce înseamnă acest cuvânt?", „şi celălalt?"; Mandelştam nu se încrede în grosolănia inchizitorială pe care anumiţi critici au folosit-o în investigaţia hermeneutică, deoarece cuvântul este o „formă închisă" pe care nu s-a săturat să o predice – şi este imposibil să pătrundă în structura tectonică a cuvântului altfel decât cu ciocanul geologului. Trebuie să ai respect pentru «fiziologie» – Mandelştam nu s-a obosit să repete – «noi suntem smysloviki» (din *smysl = sens*, deci „semnificativişti") obişnuia să repete Mandelştam, criticând implicit atât critica şcolii formaliste ruseşti, cât şi pe cea de ascendenţă sociologică. Poetul rus a sperat că cineva se va apropia de opera lui Dante „cu ciocănelul geologului, pentru a constata structura cristalină a rocii sale şi pentru a studia particulele celorlalte minerale conţinute în ea, pentru a studia culoarea ei arsă... pentru a o judeca ca pe un mineral-cristal care a făcut obiectul unei mari varietăţi de accidente". Această sondare a domeniului mineralogiei în căutarea unor comparaţii şi metafore care să transmită sensul exact al gândirii sale nu este un obicei al lui Mandelştam, ci un procedeu hermeneutic: mineralogia îi

dezvăluie realitatea concretă a cuvântului: mineralogia cere meteorologia, iar aceasta din urmă permite înţelegerea structurii tectonice a rocilor (a se citi cuvinte). „Forma cristalografică" a cuvântului este similară cu structura cristalină a rocii.''

Nu există „corespondenţă" între cei doi termeni ai realităţii în sensul înţeles de simbolişti, există „corespondenţă" în sensul înţeles de acmeişti, de unire, ca între „ vase comunicante ", între două entităţi fizice „în opoziţie" la a nu fi". Acestea au fost motivele care l-au determinat pe Mandelştam să invoce o „ştiinţă a cristalografiei" în întregime „derivabilă din spaţiul tridimensional"; şi astea au fost motivele care l-au determinat să deteste orice formă de interogare inchizitorială a textului poetic. Şi la Ahmatova există acelaşi dezgust pentru ancheta inchizitorială: „Acolo, în spatele sârmei ghimpate,/ în inima taigalei de nepătruns,/ îmi duc umbra la interogatoriu. „Nu din obişnuinţă a condus Mandelştam o luptă indirectă împotriva teoriilor formaliştilor, prevăzând planul înclinat pe care acele teorii aveau să fie nevoite să-l ia, până la cunoscuta formulă a funcţiei autoreferenţiale a textului poetic. Într-un cuvânt: funcţia poetică. Un concept care marchează punctul cel mai problematic al teoretizării formaliste şi, în acelaşi timp, cel mai seducător rezultat artistic al acestuia. *Eseul despre Dante* este din 1933, poezia *Găsind o potcoavă* a fost scrisă în 1923, cu mult înainte ca achiziţiile teoretice să se întipărească clar pe hârtie şi în mintea poetului. Dar întotdeauna este aşa, poezia precede întotdeauna, în conştientizare, raţiunea teoretică, iar Mandelştam nu face excepţie.

Pentru un poet, o „nouă concepţie despre lume" este întotdeauna concomitentă cu apariţia unui nou poem; sunt două vase comunicante care se hrănesc reciproc: noua privire „cristalografică" surprinde lumea în ganglionii concreteţelor sale fizico-fosile, geologico-atmosferice.

„Combinând ceea ce nu poate fi combinat, Dante a modificat structura timpului". Această gândire ne aduce în miezul conceptual al metaforei lui Mandelştam: metafora modifică structura fizico-temporală a timpului în măsura în care ordonează „sincronismul evenimentelor, numelor şi tradiţiilor separate de secole" după o nouă ordine. Astfel metafora, ca punte fizică supusă „legii vaselor comunicante", uneşte ceea ce „sincronismul evenimentelor" timpului a făcut ostil reunificării. „Dacă aş fi întrebat sincer care este metafora lui Dante? Aş răspunde: nu ştiu, pentru că o metaforă poate fi definită doar metaforic... dar mi se pare că metafora lui Dante desemnează imobilitatea, punctul fix al timpului. Rădăcina lui nu este în cuvântul mic ''cum'', ci în cuvântul ''când'', atunci când sună asemănător lui "cum"».

„Timpul, pentru Dante, este conţinutul istoriei, înţeles ca un act unic, sincron... Dante este un antimodernist ".

Figura şi opera lui Dante oferă poetului rus paradigma la cum ar trebui să fie un poet în lume; oferă, de asemenea, o metodologie a rezistenţei la timp

în cheie politică şi estetică. În antimodernismul lui Dante este cheia înţelegerii antimodernismului lui Mandelştam.

«O piatră este un jurnal impresionist al vremii, acumulat de milioane de ani de dezastre, dar nu este doar trecutul, ci şi viitorul: există o periodicitate în ea. Este lampa lui Aladin care pătrunde în întunericul geologic al veacurilor viitoare». „Discursul poetic" este pentru poetul rus o punte de legătură între trecut şi viitor. O muscă a încetat să trăiască în chihlimbar şi, în noul compus organic, începe să trăiască din nou. În mod similar, „discursul poetic nu este niciodată pacificat; chiar şi după multe secole acolo se descoperă dezacorduri străvechi; este chihlimbarul în care bâzâie o muscă încălcită în răşină, în care corpul străin continuă să trăiască chiar şi în fosilizare ». Cuvântul-mineral al lui Osip Emilevici este acea entitate care continuă să trăiască chiar şi după moartea părţilor sale constitutive; este deci o entitate care sfidează timpul şi îl depăşeşte. Sensul profund al cuvântului poetic rezidă tocmai în această calitate a depăşirii timpului care l-a generat; deci „forma închisă", îndepărtată de la utilizarea manipulativă a vieţii de zi cu zi. «Cuvântul a devenit cimpoi , (în *Discurs* va fi orgă, violoncel, orchestră) nu cu şapte, ci cu o mie de ţevi în care răsuflă respiraţia simultană a tuturor secolelor", „Formă închisă" –, ca abilitatea de a crea imagini prin partenogeneză.

Tot în *Discursul despre Dante* Mandelştam pune câteva note de importanţă fundamentală pentru elaborarea unui nou concept de „coloană sonoră": „Valsul – scrie el – este în esenţă un dans ondulatoriu, deloc imaginabil nici pe departe în civilizaţiile elenă sau egipteană, posibil în schimb în civilizaţia chineză şi pe deplin legitim în cea europeană modernă. (Sunt îndatorat lui Spengler pentru această comparaţie). Principiul fundamental al valsului este predilecţia tipic europeană pentru mişcările ondulate continue, atenţia la valul care străbate doctrina noastră despre materie, poezia şi muzica noastră". Imediat după aceea, poetul rus investighează conceptul de poezie tridimensională: «Poezie, cristalografie, de invidie, muşcă-ţi degetele de furie şi neputinţă! De fapt, combinaţiile matematice care prezidează cristalogeneza nu pot ignora tridimensionalitatea spaţiului».

Indirect, Mandelştam vrea să ne invite să reflectăm asupra acestui punct, că „discursul poetic" urmăreşte întotdeauna atenţia la val, dar nu poate face abstracţie de concepţia geologică a materiei, de stratificarea tectonică a materiei tocmai pentru că „Dante, contemporanii săi nu aveau cunoaşterea timpului geologic; ignorau orele de paleontologie, orele de cărbune ...". Pentru poetul rus, unda sonoră este întotdeauna înscrisă în calendarul timpului, în stratificarea tectonică a vârstelor materiei: unda sonoră este materia însăşi prinsă în momentul impulsului său vital, al mişcării sale şi al sedimentării acelei circulaţii! Dar este mai mult, pentru Mandelştam, «vorbirea sau gândirea poetică poate fi numită sunet doar convenţional; de fapt ceea ce auzim este doar interferenţa a două rânduri, dintre care unul, luat în sine, este absolut tăcut, în timp ce celălalt, fără suportul mişcării imaginilor, este lipsit de

orice sens şi interes şi se pretează la parafrază, un simptom foarte sigur, în opinia mea, al absenţei poeziei: acolo unde parafrazarea este posibilă, cearşafurile nu sunt mototolite, poezia nu şi-a petrecut noaptea».

Comentând cântul XVII al *Infernului*, Mandelştam ne sugerează imaginea unei rachete care se formează în timpul zborului şi lansează un al doilea aparat pe orbită, iar acesta la rândul său lansează al treilea şi aşa mai departe. Prin urmare, autoproducerea imaginilor legate printr-o relaţie de filiaţie (rudenie semantică şi fonetică a cuvintelor). Suntem aici foarte îndepărtaţi de acele poetici ale secolului XX care vor predica jocul „liber" al imaginilor, jocul „liber" al semnificanţilor, şi de toate acele poetici care vor teoretiza, în mai multe rânduri, noi modalităţi de *écriture automatique*. Ne aflăm într-un moment crucial al secolului al XX-lea, la o cotitură decisivă: într-un fel sau altul staful lui Mandel este redus la tăcere, poezia europeană va pierde miezul stafului, va pierde un intelect extrem de sofisticat, capabil să treacă de la rigoarea examinării critice a tuturor principalelor contradicţii ale poeticii vremii sale. În mod semnificativ, Mandelştam scrie: «Astăzi, în 1923, acmeismul nu mai este ceea ce era în 1913. Mai bine zis, acmeismul nu a existat niciodată. A vrut să fie doar conştiinţa poeziei. El a fost judecător al poeziei, nu al poeziei în sine». În această scrisoare de replică către un tânăr poet putem măsura toată dezamăgirea, deziluzia poetului faţă de propria sa epocă („Nu, n-am fost niciodată contemporan cu nimeni", scria el într-o poezie celebră). „Conştiinţa poeziei" înseamnă pentru poetul rus conştientizarea unei examinări critice foarte riguroase la care trebuie supusă poezia timpului său; poate mai exista şi conştientizarea de a fi „postum", de a fi ajuns prea târziu la întâlnirea cu istoria, cu „veacul câine-lup".

Moartea unui poet nu este un simplu eveniment, ci ultimul său act creator, care aruncă retrospectiv o lumină tulburătoare asupra călătoriei sale artistice. Când tânărul Mandelştam scria: „ Numai în bătălii ne loveşte soarta ", nu şi-ar fi putut imagina că şi-a prevăzut propria moarte. Există în marea poezie o capacitate de a anticipa viitorul, fără posibilitatea unor neînţelegeri; această clarviziune, care nu trebuie confundată niciodată cu misticismul ieftin, este semnul revelator al marii poezii.

Cuvintele poeziei sunt înţelepciune şi clarviziune dimpreună: concreteţe minerală a precipitaţiilor atmosferice, călătorie destinată, existenţă care întâlneşte un destin. Cu toate acestea, poetul încearcă cu disperare să trăiască, să scape de propriul destin.

https://lombradelleparole.wordpress.com/.../una-poesia.../
UNA POESIA di Osip Mandel'štam (1891-1938) «Trovando un ferro di cavallo» (1933) Traduzione di Serena Vitale, Commento di Giorgio Linguaglossa

Traducere de **Cătălina FRÂNCU**

Radu ȘERBAN

Poetul japonez şi Carmen Sylva

Prânz regal la Peleş

Într-o ambianţă de basm, doi precursori ai diplomaţiei româno-nipone, poeţii Carmen Sylva şi Maresuke Nogi, au traversat momente magice la dineul regal din Castelul Peleș, la 9 iulie 1911.

Oaspete de onoare, aşezat conform protocolului faţă în faţă cu Regele Carol I, contele nipon Maresuke Nogi s-a întreţinut cordial cu poeta Carmen Sylva din stânga sa. Cu o expresie inteligentă, gentil şi agreabil, Nogi disimula perfect dârzenia şi vitejia de pe câmpul de luptă.

Identificând afinităţi lirice comune, Regina Elisabeta s-a dovedit cunoscătoare a preocupărilor literare ale împărătesei Japoniei, Haruko, în timp ce contele Nogi făcea proba şocantei sensibilităţi poetice a unui suflet de erou naţional.

După dejun, printr-un gest surprinzător, regina Elisabeta i-a oferit japonezului un buchet de azalee, alături de fotografia nepoţelului ei, Carol, îmbrăcat în costum naţional.

Cum a ajuns învingătorul de la Port-Arthur la Peleş? Îl însoţise pe prinţul Higashifumi Yorihito, reprezentantul împăratului Japoniei, la ceremonia încoronării regelui George al V-lea al Marii Britanii, iar la întoarcere a vizitat România. Evenimentele sunt redate pe larg de Toyohiro Yoshida în Jurnalul de călătorie în Europa a mareşalului Maresuke Nogi - republicat în 1994.

Întors în ţara sa, înţelegând că regina iubea florile şi peisajele autumnale, M. Nogi i-a trimis suveranei o ramură de arţar japonez (momiji) cu frunze ruginiu-roşiatice din grădina universităţii imperiale „Gakushuin“.

Înduioşată de cadou, Regina a desenat frunzele pe un pergament sub care a caligrafiat o poezie compusă de ea, „Cântec omagial“, cu elogii la adresa eroului, subliniind contrastul între vitejia lui militară şi simţirea poetică:

Magnificul erou învinge pretutindeni.
Privirile-i de vultur ce taie frontiere
Pot fi adesea blânde, când încălzesc un suflet feminin
Şi înduioşează inima de copil.

Trei dintre poeziile contelui Maresuke Nogi

Deşi trecută în planul doi după victoriile militare, creaţia poetică a lui Nogi rămâne bine ancorată în literatura niponă, predată chiar şi în şcoli.

Prima poezie la care mă voi referi, „Piscul Sufletelor" (după bătălia de la 203 Hill), pe care am tradus-o din limba engleză, reliefează onoarea militară:

Nimeni nu poate spune c-a fost uşor urcuşul.
Onoarea e o culme cu greu de cucerit.
Ea creşte şi se-ntinde cu solzi de fier şi sânge.
Spre Piscul Sufletelor - doar îndurerare.

La al doilea filtru al traducerii se pierde ceva din originalul japonez. În lipsa alternativei, am citit varianta în engleză de Chris Beckett şi Isao Miura (Souls Mountain, after the Battle of 203 Hill, 1905), încercând, dincolo de translaţie, să redau o frântură din vibraţia produsă de lectură în sufletul meu. Conştient că pierd din subtilităţile originalului, m-am încumetat la traducere, în dorinţa de a oferi limbii române măcar o fărâmă din lirismul intens al eroului nipon şi de a invita criticii literari români la un scrutin al poemelor generalului. Am cernut în minte mai multe variante de traducere şi am abandonat cu greu tentaţia de a compara urcuşul onoarei cu munca de Sisif, acest personaj legendar neexistând în mitologia niponă. Nici Golgota nu se potrivea, deşi s-ar găsi analogii.

A doua poezie „În afara cetăţii Pământului de Aur", la fel de dificil de tradus, ar suna astfel:

Colinele şi râul şi iarba şi copacii,
Pustietate crudă în jur cât vezi cu ochii.

Un sordid vânt îmbălsămat cu sânge
Deasupra proaspătului câmp de luptă.

În neclintire caii,
Bărbaţii în tăcere.

Sub razele piezişe la asfinţit de soare -
Afară din Cetatea Pământului de Aur.

(traducere din engleză a variantei de Michael Hardy and Joern Keck).

Ca mostră a dilemei translaţiei stă cuvântul „gheaţă" folosit în originalul japonez pentru descrierea neclintirii cailor, termen devenit „apă" în ideogramele ulterioare. Am înţeles, de asemenea, că în poem se

reflectă și „Tărâmul Pur” din credința budistă, spre care migrează sufletele după moarte, însă traducerea cerne fără să discearnă, uneori.

Al treilea exemplu de lirică a generalului Nogi pe care îl supun atenției, poemul său final, „Stăpânul lumii”, etalează suprema loialitate și pietatea față de împărat, sentimente care au depășit cu mult teama de moarte, determinându-l să comită seppuku, împreună cu soția, într-o culme a onoarei:

Stăpânul lumii
A murit,
Iar după el,
Dornic să slujesc domnului meu,
Pe urmele-i păşesc.

Stăpânul lumii din poem, Împăratul Meiji (Mutsuhito), a modernizat societatea niponă în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în slujba sa aflându-se Nogi întreaga viață. Ca atare, generalul a considerat de datoria sa să-și servească stăpânul cu loialitate dincolo de moarte, prin sacrificiul suprem, înțelegând, ca un veritabil luptător, că moartea trebuie acceptată, nu temută.

Cine a fost generalul Nogi

Devenit erou național, fiu de samurai, Nogi și-a dorit în copilărie să devină poet, dar tatăl său a insistat să intre în armată. Acceptând voința paternă, s-a dovedit, de la bun început, un nonconformist sediţios, pedepsit pentru consum de alcool și frecventarea cartierelor rău famate. Cu toate acestea, s-a dovedit un militar neînfricat în război, ajungând să fie decorat cu „Ordinul Soarelui Răsare” și ridicat la rangul nobiliar de conte (21 septembrie 1907), după ce i se acordase titlul de baron (20 august 1895). Titlul de conte confirma noblețea unui spirit poetic de un rafinament fără pereche.

Astăzi, Nogi este considerat o zeitate Shinto, în Japonia existând mai multe „temple Nogi”, printre altele în Nasushiobara, Fushimi-ku, Shimonoseki, și Hannō.

La 20 de minute de mers pe jos de la Ambasada României din Tokyo, casa memorială în care a locuit generalul, transformată în templu shintoist (Nogi Jinja Shrine) se poate vizita și astăzi, dar numai două zile pe an, în 12 și 13 septembrie, când nu lipsesc din decor crizantemele albe, funerare.

Într-o notă morbidă, mă întreb cum a putut cineva să trăiască în casa în care şi-a crescut cei doi fii - uciși în războiul pe care l-a condus. Aceasta este întrebarea care îi trece prin minte celui ce vizitează casa memorială a generalului Nogi, vizavi de restaurantul Da Nino, din cartierul Aoyama. Poate Cea mai sfâşietoare zonă, mansarda în care au locuit cei doi fii ai lui, este închisă vizitatorilor.

Apoi vine întrebarea: ce a simţit generalul Nogi îngenunchiat pe tatami-ul aceleiaşi case, cu câteva clipe înainte de a comite seppuku, iar soţia sa reproducând acţiunea în camera de alături?

Casa a fost construită să semene cu o cazarmă militară franceză, de tipul celei în care locuise în tinereţe. Se spune adesea că designul ascunde cu viclenie dimensiunea casei, care, construită pe un deal, camuflează un parter mare.

Generalul C. Găvănescul, autorul jurnalului vizitei principelui Carol în Japonia în 1920, descrie în amănunt cele văzute la unul din muzeul Nogi: „*Tot ce-a aparţinut eroului se păstrează aici, ca nişte moaşte sfinte…O mare vitrină cuprinde toate decoraţiile lui. Între ele, recunoaştem şi Marea Cruce a „Stelei României“, ce i s-a dat când a vizitat ţara noastră… Nu decoraţia cea mai înaltă, ce a primit de la ţara românească l-a mişcat pe Nogi, cât a fost în România, ci modul cum s-au prezentat prinţii şi prinţesele familiei noastre regale, care i-au dat o aşa de mare atenţie, o atât de deosebită consideraţiune…şi care, faţă de el, uitau cu totul situaţiunea lor de prinţi şi prinţese şi îi ofereau lui locul de cinste, ca unui musafir distins, trimis al unei ţări mari şi prietene…*[1]“.

Imaginea reginei Elisabeta la Tokyo

În primul an al prezenţei mele în Japonia am sesizat din plin admiraţia japonezilor pentru Carmen Sylva. În septembrie l-am primit pe maestrul Yusai Shokoin, întors din România unde făcuse demonstraţii de dantelărie manuală folosind suveica, tehnică numită în engleză tatting. La atelierul organizat la Peleş participaseră 150 persoane, din Sinaia, Buşteni şi Comarnic, elevi şi adulţi, exersând o îndeletnicire atât de dragă Reginei Elisabeta. Am organizat la Ambasadă o expoziţie cu lucrările maestrului Shokoin, sub egida a 110 ani de la primele contacte diplomatice bilaterale, intitulată „Regina Elisabeta a României şi dantela cu suveică” (imaginea alăturată).

[1] Găvănescul Constantin: „Ocolul Pământului în şapte luni şi o zi. Călătorie făcută cu Principele Carol, fostul moştenitor al tronului. Volumul V – Japonia”, Institutul de Arte Grafice „Ramuri”, Turnu Severin, 1927.

Forța supranaturală a spiritului poetic

Cu lealitate în fața poeziei contelui Nogi, încerc să o cântăresc cu propriile-mi trăiri, iar cu ochii mijiți ai elevilor japonezi care-i învață versurile, întrezăresc onoarea militară drept culme pe care sufletul militarului strălucește ca o pepită de aur între cer și pământ, între războinic și poet.

Raportarea sa la moarte, cu un puternic accent cultural nipon, reiterează tranziența și profunda legătură a omului cu natura, într-o șocantă combinație a imaginilor cu conceptele spirituale.

Fire poetică și pasională de o rară sensibilitate, contele a închis cercul vieții pământești potrivind începutul cu sfârșitul, spre a se integra universului din care s-a născut. A închis milimetric două capete ale unui tunel inelar de genul „tokamak", abandonându-se infinitului ca o particulă elementară din acceleratorul CERN.

Așa cum modestia domnește pretutindeni în Țara Soarelui Răsare, la fel și viața sa a fost dominată de modestie.

Complexitatea caracterului său poate fi înțeleasă doar în contextul perioadei Meiji, când Japonia era singura țară neoccidentală care se industrializa rapid. Contele Nogi întruchipează forța supraomenească a sufletului poetic grefată pe corpul de ostaș, conducând la gestul suprem din 13 septembrie 1912, spre a-și dovedi loialitatea față de împărat, într-un magic amalgam de virtute militară și maximă sensibilitate lirică. Spiritul său i-a inspirat pe mulți, lăsând o inconfundabilă amprentă în poezia militară niponă.

Opiniile despre lirismul generalului Nogi continuă să stârnească interesul, dar pentru români, cel mai marcant moment rămâne întâlnirea sa cu poeta Carmen Sylva.

Victoria FONARI

Mărgioara – centrul universului poetic al lui Dumitru Matcovschi

În această toamnă Dumitru Matcovschi ar fi împlinit 85 de ani. Poeziile sale valorifică cu intimitate spațiul etnic. Câte diferențe dintre casa modernă de azi și casa din versurile lui Matcovschi?! Și totuși casa devine axa valorică: „Un loc, o axă./ A pământului./ Întotdeauna este./ Chiar de nu-i" (*Terra incognita*). Convenția dintre jocul hamletian de a

accepta existența sau nu prin „este chiar de nu-i" transgresează de la un sofism existențial spre o lume apropiată de un eu al unui centru interior, intuit dintre raționamente, memorie, emoție. Este o axă a conștiinței determinată de concepte ce fortifică eul liric, în acest sens acad. Mihai Cimpoi relevă contradicția de a plasa marginea în cerc, astfel punctul nu mai rămâne a fi periferic, dar un miez, pentru a trasa circumferința: „Satul este un univers rotund, o cetate morală, o axis mundi care sacralizează întregul univers. Infernul e alungat din acest univers al sănătății, elementarității rustice, stabilității și permanenței. Rusticitatea, așadar, are un efect terapeutic, excluzând oboseala inspirației, decadentismul bolnăvicios, predispoziția fragmentaristă postmodernistă". Proiecția geometrică a spațiului rustic pe care-l relevă criticul se datorează conceptului de a găsi corespondențe celeste și atunci reprezentarea primă/ originalul proiecției este soarele, scris cu majusculă, perceput ca o sacralitate creștină cu tangențe dacice: „Trăim un dor ce Soarele cel Mare./ De casă dorul, de copii și de nepoți./ Nu arunca, om bun, cu pietre-n Soare:/ e unul Soarele cel Mare pentru toți!" (*Soarele cel Mare*). Casa părintească conține firul vital prin care eul liric își simte energia solară.

Casa în care au crescut copii, în care și-au trăit grijile părinții. Casa își are un câmp semantic destul de vast, incluzând ograda, vatra, fereastra, copacul, părinții, frunzele, focul din vatră. Fiecare din aceste elemente este ferecat în poezia lui Dumitru Matcovschi care pare atât de înțeleasă și atât de ermetică. De ce ermetică? Pentru că valorile pe care le ilucidează devin exponate de muzeu. Odată cu trecerea timpului poezia sa crește în esențe. Versul său altă dată citit tradiționalist se rupe din freamătul codrilor, din ambuscada migrației, din Mărgioara care devine un AXIS MUNDI: „Era ca stejarul omul./ Mărgioara lui avea,/ ca toți și ca nimenea" (Pomul, omul). Și în acest sens cuvintele semnate în toamna anului 1977 (la 17 noiembrie în *Literatura și arta*) de criticul Vasile Coroban, cu referire la volumul de versuri *Axă*, devin profetice: „În felul lor aceste rânduri sunt o ecuație poetică, revelând simplu în ce constă trecutul și prezentul meleagului nostru". Necunoscutele cunoscute devin jocul de sensuri: „Un picușor-ușor-ușor de bunătate", arderea – percepută ca forța sentimentului purificator – ce este proprie inimii, soarelui, țării.

Perspectiva timpului ciclic se datorează și cultul arborelui, atât de insistent în poezia lui Dumitru Matcovschi. Copacul include diverse atitudini față de trecerea timpului, de aici față de istorie. El devine un martor al neamului. Seva lui cunoaște atingerea oamenilor cu care nu ne-am intersectat în timp. Frunzele lui au forța de a perfora timpul în emoții. Fructele au tangența cu rostul ființei umane.

Din perspectiva valorilor creştine cunoaşterea e încadrată în fructul interzis. La Dumitru Matcovschi păcatul este ceea ce contravine cu legile casei, cu tradiţia milenară. La prima vedere afirmaţia poate provoca anumite confuzii. Nu e vorba de un recidiv stagnant, neomogen, este un strigăt în faţa mutaţiilor de mentalitate. Scriitorul o vede similar cu o trădare.

Deşi nu am putea spune că individualitatea sa este una ascunsă, cuvântul se personalizează în adâncimea valorică. Limita cuvântului este determinată de context, poetul creează contexte care deschide numele: „La margine de vatră, la margine de ţarc,/mi-e inima de piatră, mi-e sufletul un arc.../ Mă iartă, Doamne Sfinte! Cuvintele mă dor:/ eu mor între cuvinte şi-mi pare rău să mor./ Ruşine mi-e, ruşine. În preajmă arde foc...// Mă apără pe mine de mine, eu te rog!" (*Rugăciune*). Textul din volumul *Pomul materiei* apare ca o materie vie în care sunt întreţesute sentimentele: evlavie, rugăciune, dorinţă, iertare, căinţă, incertitudine, iubire, respect, durere, îndoială şi sinceritate. În versuri atestăm o decentralizare a centrului. Inima, care de fapt este axa vitală, poetul o plasează în margine. Pietrificarea este în opoziţie cu durerea, dar prin sintagma „inima de piatră" lacrimă cuvântul. Polifonia e evidentă şi în alte versuri: „Cuvintele bat fierbinte,/ inima rug aprinde.../ Mormintele cine-şi vinde/ din cimitir?" (*Limba maternă*). Frontiera existenţială este plasată intenţionat pe cântarul economic. Valoarea financiară nu corespunde cu valoare spirituală. Sunt valori din sfere diferite. Suprapunerea lor e imposibilă, fiind din lume incompatibile, lumi paralele ce nu se pot intersecta (perspectiva romanescă sesizată în povestea lui James Kruss (1926-1997) *Timm Thaler sau Râsul vândut*. Spiritualitatea versus economia sunt bizare la prima vedere, dar textul artistic apropie valorile, antipodale, a ambelor lumi, pentru că ambele sunt componente ale unei vieţi umane. Uneori le confruntă, alteori le confundă, ajungând până la a se dezice de moralitate, distrugându-şi propria identitate.

Interpretarea lui Theodor Codreanu vehiculează contrapunctul margine-centru în creaţia lui Dumitre Matcovschi, percepută la nivelul naţiunii. O idee similară o întâlnim şi la criticul literar Ion Ciocanu. Din această optică este valorificată imaginea Basarabiei în raport cu Moldova lui Ştefan Vodă, cu arealul românesc: „Pentru Basarabia lui, poetul găseşte un diminutiv simbolic: *mărgioara*. Dar ce arome cu sensuri figurative se ascund în *poetica marginii*! (...) Poetul poate trece de la imn la blestem, de la mângâiere la diatribă de suflu eminescian, ca în *Impostorii* (1988), împlinită nu doar ideatic, ci şi artistic".

Acad. Mihai Cimpoi sondează axiologic lirica lui Dumitru Matcovschi, văzut ca *Om al cetăţii*". În acest sens imaginea poetului apare

similară cu eroul Eneu din epopeea lui Vergiliu, fiind de unul singur în faţa vitregiilor timpului cu scopuri măreţe, gata să înfrunte minciuna şi să îndure toate deziluziile acestui popor. Deşi criticul nu face o comparaţie directă cu literatura latină, totuşi în poezia lui Dumitru Matcovschi domină coeziunea dintre raţional şi emoţional. Acestea fiind două surse din care versurile simple primesc adâncimi.

Poezia lui Dumitru Matcovschi se caracterizează şi prin tensiunea luptei dinte bine şi rău, indiferenţă şi cumsecădenie, laşitate şi curaj, tăcere şi strigăt, rugă şi blestem. Personal poetul la multe emisiuni se destăinuia că la masa de scris luptă şi de fiecare dată iese biruitor. Ce luptă ascund versurile sale? În lectură această răvăşire interioară străbate şi inimile cititorilor. Din perspectiva empatiei imaginile se disociază la senzaţii legate de empirismul propriu. Şi atunci cititorii de diferite vârste, de diferite niveluri de percepţii, se regăsesc în caleidoscopul imaginilor arhetipale, pe care autorul le îngrijeşte (sau: le curează) cu atâta râvnă în versu-i. Şi aici ne apropiem de primordialul din cuvântul cultură – a cultiva. Infinitul este mut. Verbul trebuie conjugat pentru a da viaţă raportului dintre persoană şi timp. Numai astfel cuvântul începe să fie personalizat. Şi atunci seminţele cuvintelor, prin crusta simbolurilor, încep să înmugurească, cultivă valori, dosite cumva de o bunăvoinţă timidă a unui neam ce locuieşte mărgioara. Şi pentru ca acestea să răsară poetul simte lupta interioară nu doar a eului propriu, el îşi asumă responsabilitatea unui neam ce trebuie să rămână vertical, să nu se reducă doar pentru mestecare a bunurilor străine şi care priveşte cu dizgraţie, incertitudine, valorile proprii.

Rătăcirea este motiv reluat de nenumărate ori în lirica lui Matcovschi: „Tună furtuna dezlănţuie./ Se rătăceşte mitul în mit./ Tună furtuna asurzitor./ Se rătăceşte dorul de dor” (*Zidirea*). Este selectată o calamitate a naturii pentru a determina o durere acută interioară. Procedeul este cunoscut, dar balansarea pe firul dezastrelor imprimă simbolurilor sensuri cu referinţe geografice pe harta unui suflet rănit „Plouă cu rece torenţial./ Se depărtează malul de mal/ Plouă cu rece necunoscut./ Se depărtează lutul de lut”. Apariţia omului vine în antiteză cu potopul. Esenţa umană se lasă dezghiocată/ camuflată până la distrugere. Lutul constituie perspectiva telurică a omului. Corpului uman i se acordă şansa de a păstra tainele, dezicerea de ele, ar fi înscrisă în întrebările retorice: „Unde-i norodul?”; „De unde alte înalte sfere?”; „Ce taină care să te mai apere?” Poezia e datată la 2 septembrie 2010. Pare să fie în dialog cu poetul Grigore Vieru, la titlul *Taina care mă apără* (2008). Finalul este unul social-politic, individual: „Priviri confuze, simţiri deşarte./ Împart ce vor şi ce nu se împarte”. Nu vom traduce interpretativ

versul. E clară atitudinea autorului față de infuziile sociale, ce extrag esență, o diluează și o topesc în vulg. Dumitru Matcovschi crede în om, dar exclude vulgul din el, crede în unicitatea rugăciunii, dar nu acceptă sintagma majorității: „Au fost, de ce au fost devalorizate cuvintele? Au fost, de ce au fost vulgarizate sentimentele? Au fost, de ce au fost coborâte la nivelul gângăniilor bipede personalitățile neamului?". Întrebările rămân vii. Politicienii, gura lumii, vulgul sunt antinomice la cuvintele neam, grai, poet. În valorificarea esențelor poetul ajunge la particula indivizibilă a valorilor. Forța de a unifica, de a crea tabloul general într-o poezie ce numără câteva strofe, esențe de amploare care nu suportă fragmentarea.

Prin tot ce a scris poetul a valorificat tradiția neamului, dar a atenționat asupra personalizării emoției. Sentimentul devine taină ce se opune stereotipului. *Gura lumii* nu deține preceptele empatiei: „Nu mai are vulgul/ nici un dumnezeu" (*Pervertiții*). Omul individualizat își păstrează conștiința neîntinată de dorințele de a se deghiza. Tăcerea nu înseamnă lipsa cuvintelor, tăcerea este perspectiva de aurificare a comunicării cu sinele. În tăcere se sidefează emoțiile. Tăcerea determină pactizarea cu eternitatea. implicarea iubirii în tăcere nu este similară cu uitarea, e apropierea sau chiar intrarea în veșnicie.

Ștefan AMARIȚEI

Menirea negentropică a ființei antropice în opera literară a lui Lucian Blaga

Lucian Blaga a publicat poezia *„Eu nu strivesc corola de minuni a lumii"* în volumul *„Poemele luminii"* în anul 1919. Acest poem este unic în literatura română prin tema pe care o abordează, o continuare în plan literar a concepției sale filosofice. Titlul volumului sugerează preocuparea spirituală a poetului pentru *„universul alb"*, universul fizic în care ființa antropică se manifestă prin însușirile sale exterioare și psihice în concordanță cu menirea ei în lume (univers). Ființa antropică trăiește în mesocosmos (între microcosmos și macrocosmos) și are rolul de a procesa informația universală în sensul cunoașterii și creației. De altfel, Lucian Blaga susținea că menirea omului în lume este creația. Dar nu există creație fără cunoaștere, astfel că orice ființă antropică acționează în acest scop pentru a-și perpetua existența.

În poemul pe care-l analizăm, Lucian Blaga „ne consolează" cu partea „pozitivă" a entropiei universale – ca principiu fizic fundamental –, mai precis cu entropia „locală", cea terestră, ce se manifestă asupra simţurilor noastre prin legile şi principiile mesocosmului (naturii). Poetul susţine ideea că în realitatea înconjurătoare, acolo unde entropia este minimă („dezordine minimă") fiinţa antropică nu trebuie să intervină deoarece ar putea crea o dezordine naturală incontrolabilă. Principiul ecologic *„natura se pricepe cel mai bine"* se regăseşte în gândirea filosofică a poetului „avant la lettre": fiinţa antropică trebuie să-şi păstreze menirea sa, aceea pentru care a fost creată, adică de procesare a informaţiei universale (deocamdată, a mesocosmosului), astfel încât actul cunoaşterii să fie folosit în sensul perpetuării şi devenirii sale – a speciei umane, în cazul nostru – în armonie cu „gândirea şi acţiunea" Marelui Anonim în univers.

„Eu nu strivesc corola de minuni a lumii" este un poem cu rol antropic evident, în concordanţă cu elementele constituente ale naturii şi ale lumii. Omul trebuie să acţioneze în sens negentropic asupra realităţii în care trăieşte deoarece fiinţa antropică se confruntă în permanenţă cu entropia universală – partea negativă a acesteia.[1] „Misterul" de care vorbeşte Lucian Blaga în concepţia sa filosofică este, de fapt, entropia universală – terţul universal, din punctul nostru de vedere – în formele sale „pozitive şi negative", în funcţie de informaţia universală pe care o transmit prin structura lor energetico-informaţională.

Versurile poemului exprimă în mod indirect idei despre entropie şi antropie aşa cum erau acestea percepute de poetul filosof. În gândirea lui Lucian Blaga se regăseşte fiinţa antropică cu acţiunile sale negentropice *(„nu ucid cu mintea tainele, ce le-ntâlnesc în calea mea"*), mai precis printr-o nonacţiune atunci când *„tainele"* universului fac parte din scopul şi armonia acestuia (inofensive pentru specia umană). Oricum, entropia universală apare ca un fenomen complex (cu manifestări la diferite niveluri de realitate), dificil de pătruns de mintea omenească în totalitatea lui *(„vraja nepătrunsului ascuns în adâncimi de întuneric"*). Prin versul *„eu cu lumina mea sporesc a lumii taină"* , Lucian Blaga sugerează rolul esenţial al fiinţei antropice în univers. Poetul constată că omul nu a apărut întâmplător în lume, ci cu scopul explicit de a procesa informaţia universală. Concluzia este că cineva trebuie să facă acest lucru şi atunci

[1] În univers există entropie negativă – negentropie, care este pozitivă pentru specia umană (fiinţa antropică) şi entropie pozitivă - dezordine accentuată, care este negativă pentru fiinţa antropică (specia umană).

ființa antropică, ca principiu spiritual fundamental al universului, acționează în acest sens.

Expresia *„taina nopții”*, în fond a întunericului și a luminii, exprimă sintetic prezența „ascunsă” a terțului universal care trebuie să devină terțul inclus, cunoscut (revelat), prin simțirea și gândirea ființei antropice, iar cuvintele *„sfânt mister”* sugerează în termeni literari că entropia universală (terțul universal) nu poate fi dezvăluită în profunzimea ei fiindcă este apanajul absolut al Marelui Anonim. Entropia se manifestă la diferite niveluri de realitate, fiecare cu adevărul său (reguli, principii, legi), un adevăr mereu parțial, regăsit în adevărul absolut prin terțul inclus, care este partea informațional-energetică a entropiei (*„ne-nțeles se schimbă-n ne-nțelesuri și mai mari”*).

“Eu nu strivesc corola de minuni a lumii” este un poem cu rol antropic ce reflectă menirea negentropică a omului, ca parte a spiritului absolut, care e Marele Anonim, “protector” al misterului universal – în fond, entropia ca principiu fizic fundamental. Lucian Blaga înțelege actul poetic ca modalitate esențială a eului liric (poetul – ființă antropică) de a se situa în raport cu lumea, cu universul. Relația ce se stabilește între *eu* (eul individual) și “corola de minuni a lumii” (marele univers) exprimă originalitatea unui punct de vedere, diferit de ceea ce se afirmase până atunci în literatura română.

CRONICI ŞI RECENZII

Marius CHELARU

Biblioteca de poezie

Primim la redacţie multe cărţi de poezie de diverse facturi. Şi, cum de multe ori fie timpul, fie spaţiul alocat ori specificul rubricilor nu ne permite să facem acest lucru aşa cum s-ar cuveni nici în „Convorbiri literare", nici în „Poezia", ne dorim ca în *Biblioteca de poezie* să semnalăm, pe scurt, cât mai multe dintre acestea se va putea. La unele vom reveni, poate, fie aici, fie în „Convorbiri". Pe unele le vom menţiona doar, eventual cu o scurtă remarcă, din respect pentru autorii care le-au trimis, şi pentru a sublinia că sunt în atenţia noastră.

Petar Tchouhov, *Taming space*, English Translations: Hristo Dimitrov, Jonathan Dunne,Kalina Filipova, Zoya Marincheva, Tom Phillips, Angela Rodin, Katerina Stoykova, Bulgata Book Publishing House, Plovdiv, Bulgaria, 2023, 70 p.

Recent, în iunie anul acesta, m-am reîntâlnit cu poetul Petar Tchouhov, unul dintre cei mai cunoscuţi poeţi bulgari din ziua de azi, cu care am colaborat şi anterior la diverse proiecte, majoritatea legate de lirica de sorginte niponă. De altfel, numele său a fost des amintit în „Biblioteca haiku". Până acum a publicat 12 volume de versuri, un roman, două volume de proză scurtă şi o carte pentru copii. Petar este, de asemenea, muzician, cântă într-o trupă rock, pe care, de altfel, am ascultat-o şi la Galaţi într-un scurt concert. Creaţiile sale au fost traduse în peste 20 de limbi străine, şi publicată în diverse reviste din ţară şi de peste hotare. Împreună cu el am tradus o carte de haiku a lui Doc Drumheller, din Noua Zeelandă, cu haiku despre o călătorie în România, el în bulgară, eu în română. În Galaţi, mi-a oferit cea mai recentă, din ce am înţeles, carte a sa, pe care am semnalat-o în numărul de toamnă, succint, dată fiind activitatea sa în „lumea haiku", şi în rubrica „Biblioteca haiku".

Spuneam acolo că şi poemele acestea şi-a păstrat conciziunea (uneori aproape aforistică) şi limpiditatea frazei. Evident, aceste poeme i-au permis diversificarea tematică, şi de exprimare, comparativ cu lirica niponă, în speţă cu haiku. Am exemplificat, în acest scop, în „Biblioteca haiku", printr-un poem, *Mişcare*. Aici, însă, deşi nu face exces de metafore/ limbaj metaforic, foloseşte şi acest tip de exprimare, pe care în haiku nu l-ar fi utilizat. Însă foarte puţine dintre poemele sale au parte de versuri lungi, în general unul, două sau ce mult câteva cuvinte. Unele poeme au chiar trei-patru versuri (cum este *Arbore de familie*, altele au (şi) strofe de aceste dimensiuni ş.a. Ştiindu-i lirica de sorginte niponă totuşi nu aş putea afirma cert care latură a influenţat-o pe care. Cert este că aici, sunt poeme

cu titluri ca: *Steampunk", Isus Hristos superstar, Arbore de familie, Sonată, Cumpărături de vacanță* ș.a.

Semnalăm, aşadar, şi aici această carte (notând că în numărul de toamnă am publicat, în traducerea Ameliei Stănescu, câteva poeme ale lui Petar, ceea ce facem şi în acest număr) şi încheiem cu un poem, *Uşor*: „E uşor să fii un magician/ dar cât de greu e să fii un iepure/ depinzi de dexteritatea altcuiva/ ca să vezi lumina zilei/ să auzi aplauzele/ adresate altcuiva/ şi apoi să dispari din nou/ în pălăria/ neagră/ fără fund".

Ed. **Hermine Nasavardyan**, compiled: **Levon Ananyan**, *Contemporary Armenian Poetry*, prefață: Jenya Kaslantaryan, design: Artak Baghdasardyan, Apollon, Yerevan, 2012, 220 p.

După antologia „cântecelor" trubadurilor armeni, prezentăm, tot succint (pe larg, de asemenea, în „Convorbiri literare"), o alta, de poezie contemporană.

În timp, am publicat în revistele „Poezia" sau Kadō, fragmente din lirica veche armeană, şi din autori moderni. Dintre autorii contemporani amintim pe Vardan Hakobyan, Hrant Alexanyan, Eduard Harents, editoarea antologiei, Hermine Nasavardyan (prezenți și în antologia aceasta), sau Sona Hambardzumyan ș.a.

În această selecție, dedicată aniversării a 500 de ani de tipografie armean, sunt antologate bună parte dintre cele mai cunoscute nume din această țară, din generații diferite care ilustrează, pe cât se poate într-un astfel de volum, tabloul poeziei armene contemporane. În perioada în care a apărut antologia am fost, timp de câțiva ani la rând, în Armenia şi în Arţakh. Astfel, am avut posibilitatea să cunosc bună parte dintre poeții antologați. Am discutat şi în acei ani şi după cu poeți, critici, prozatori despre caracteristicile literaturii armene contemporane şi vechi, despre felul în are se raportau generațiile una la alta, la evenimentele prin care au trecut şi mai trec Armenia, Artsakh, armenii în general.

Versiunile în engleză sunt semnate de diverşi traducători, probabil în consonanță cu autorii. Sunt autori – antologați în ordinea anului naşterii – din diverse regiuni ale Armeniei, cei mai mulți, unii din Artsakh (regiune cunoscută îndeobşte pe plan internațional ca Nagorno Karabah) – Vardan Hakobyan, Yuri Sahakyan, Artem Haroutyunyan, Robert Yesayan şi Hrant Alexanyan ș.a.. Unii autori sunt născuți în afara granițelor/ teritoriilor armenești: Vardan Vanatur şi Bagrat Alekyan ș.a., născuți în Georgia, în 1937, respectiv 1949, Sargis Kareyan – n. în 1949, în Azerbaidjan, Edward Hakhverdyan şi Violet Grigoryan, n. în 1952, respectiv 1961, în Teheran, Iran.

Antologia începe cu o poetă cunoscută, tradusă ș.a., Metakse, născută într-un sat din regiunea Shirak în 1926, şi se încheie cu Harutyan Hovakimyan, născut în Erevan, în 1990. Aşadar, aproape un secol de poezie armeană. Iar acest interval de timp, modalităţile în care a evoluat felul de a se scrie de la o generaţie la alta, funcţie şi de diversele probleme pe care le-au avut de înfruntat, cum s-a schimbat mentalitatea (în această perioadă Armenia a fost republică sovietică, a devenit independentă a avut parte de conflicte, a fost situaţia tensionată, cu repetate perioade de război, finalizată tragic pentru armenii în Artsakh ș.a.) ș.a., dar şi diverse aspecte specifice pentru arealul geografic de unde provin poeţii (Armenia, Artstakh, Georgia, Azerbaidjan, Iran), se reflectă într-un fel sau altul la autorii antologaţi.

Ne oprim, spre exemplu la trei autori. Yuri Sahakyan, născut în 1937, lângă Martakert, în Karabah, scrie în Portret *că are „secolul douăzeci ca background", trăind, aşadar, din plin perioada sovietică, dar şi a celui de-al doilea război mondial, cu tot ce înseamnă asta, şi, astfel, fiind „din generaţia cu taţi care nu au îmbătrânit acasă". De aceea, a „citit toate cărţile de război/ în încercarea de a găsi un tată."*

La poeţii din Armenia mesajele sunt mai nuanţate, de la generaţie la generaţie. Dar, de pildă, generaţiile mai tinere, cum este Hermine Nasavardyan, născută în 1967, în Armenia, în Lernadzor, Syuniq, citim despre necesitatea păcii pentru creştini, musulmani sau budişti, pentru că, de fapt, acesta este mesajul credinţei. La Harutyun Hovaimyan, cel mai tânăr poet antologat, născut la Erevan, în 1990, urmele situaţiei din regiune se văd, dar în altă manieră, în poeme ca *Un stat de frontieră*: „Un erou e un criminal dincoace de frontieră,/ Ucigaşul e un erou dincolo de frontieră,/ Viaţa este moarte dincoace de frontieră/ Visul este viaţă dincolo de frontieră".

Evident, vorbim aici numai de imaginea pe care putem avea din cele câteva pagini alocate fiecărui poet, dar, cu toate acestea, şi din această scurtă trecere în revistă a câtorva dintre creaţiile celor antologaţi se poate înţelege că vorbim despre un peisaj poetic amplu, divers, complex şi în ton atât cu ce înseamnă problematica regiunii, cât şi cu lumea de oriunde a poeziei, cu poezia universală.

Madeleine Davidsohn, *Alunecând în timp*, Editura 24 ore, Iaşi, 2024, 150 p.

Din Israel, mereu tânăra doamna Madeleine Davidsohn publică în oraşul în care a vieţuit nişte ani, Iaşi, un nou volum de versuri. Scris mai ales în formulă rimată (nu în sensul alegerii unor formule clasice consacrate, gen sonet, rondel ș.a.), dar cu teme/ subiecte diverse, de la războiul care macină ţara ei (unde „plânge pământul înţesat de gropi/ au

murit pe rând iubirea, bunătatea, mila"), muzicantul din colțul străzii („biet saltimbanc bătrân/ (...) nu-i nimenea să-i dea crezare"), la vânt, străzi sau călătorii (până, de pildă, pe Insula la Palma, „îmbrățișată de ocean/ fără putință de scăpare"; sau „*La Ianina într-o sinagogă*", unde, „în lăcașul din perete/ există până azi o Tora"). Ori scrie despre secolul vitezei, poezie, ori un poet „întâlnit la o serată literară" în ale cărui versuri „erau lacrimi și durere,/ iubire, bucurie și speranță, era îndemnul pentru viață". și, nu în ultimul rând, despre măștile pe care le poartă oamenii în societate.

Din acest poem, *Măștile*, încheiem cu un fragment, nu înainte de a spune că, probabil, nu peste mult timp, nu este exclus să semnalăm o altă carte a sensibilei și atentei Madeleinei Davidsohn, care, poate, va reveni la Iași: „Măști, măști/ cumpărați vă rog măști/ ele ascund durerea, lacrima/ urâtul, bătrânețea/ și, mai ales/ ascund adevărul// (...) costă numai doi bani,/ și lumea deformată/ va deveni pe dată/ minunată!"

Casa splendorii, antologie de poezie universală, selecție, prefață și traducere de **Cătălina Frâncu**, Editura Timpul, Iași, 2023, 260 p.

Nu este primul astfel de demers al Cătălinei Frâncu pe care îl prezentăm cititorilor revistelor *Convorbiri literare* și *Poezia*, și, din câte o cunoaștem, va mai publica și alte cărți. De data aceasta, scrie ea, a alcătuit „o selecție de poezie semnificativă pentru poemul lung modernist, de la cele canonice la cele mai puțin cunoscute, încă netraduse" în limba română. Sunt selectate poeme de Margaret Atwood, Wistag Hugh Auden, Roberto Bolaño, Yves Bonnefoy, Charles Bukowski, Blaise Cendrars, Thomas Stearns Eliot, Odysseas Elytis, Louise Glück, Mariangela Gualtieri, Margherita Guidacci, Herman Hesse, Philippe Jaccottet, Oscar Wenceslas de Lubicz Milosz, Saint-John Perse, Fernando Pessoa, Edgar Allan Poe, Ezra Pound, Yannis Ritos, Mark Strand.

În viziunea Cătălinei Frâncu, în vederea selecției, „mai importantă decât criteriile formale, momentul istoric al publicării", naționalitatea, vârsta poetului, „a fost istoria influenței exercitate de aceste poeme".

Încheiem semnalarea, și cu titlu de exemplu, cu un fragment din *Dinosauria, Noi,* de Charles Bukowski (19201994): „Așadar născuți/ aici, chiar aici/ între rânjinde fețe de cretă/ cu Doamna Moarte râzând/ pe când se prăbușesc lifturi/ pe când se dizolvă peisaje politice/ pe când are facultate băiatul de la supermarket/ pe când scuip benzină pești uleioși/ pe când soarele stă ascuns/ ne-am născut/ așadar aici/ între toate aceste lucruri".

George Ceauşu, *În mrejele poeziei*, prefața (*Pe-o frunză de lotus, boabe de rouă*) de Aristotel Pilipăuțeanu, Editura Autograf MJM, Craiova, 2024, 114 p.

Cu ceva timp în urmă scriam despre alte două volume ale lui George Ceaușu (apărute la aceeași editură craioveană, anume *Peregrin prin apele poeziei*, florilegiu, 2023, și *În siajul corabiei cu stihuri*, 2024), născut în Bulzești, Olt, în 1951, absolvent al Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iași.

Spuneam atunci că a colaborat la unele reviste, inclusiv „Poezia", și a început să publice în volum din anul 1995 (cu *La poarta somnului*, versuri). Aminteam că a publicat și volume de versuri, mai ales, dar și unul de reportaje (*Jurnalul dintre echinocții*, 2013), unul de proză (*Pescăria dintre răscruci* – dat fiind, poate, și că autorul a lucrat până la pensionare în sectorul piscicol – , și un altul de fabule, rondeluri și epigrame.

Cele două volume semnalate anterior sunt, în esență, două colecții în care autorul pare că povestește, versificând, felul în care se vede pe sine în lume, anii de viață, modul în care vede împrejurul său, diversele aspecte ale cotidianului, natura, ceea ce ni se întâmplă ș.a..

Și după lectura acestuia (înțelegem că ar fi al nouălea volum de versuri al autorului), în care aria tematică este una diversă (de la credință, amurgul vieții, curgerea timpului (mai multe poeme se intitulează trece *Timpul* apoi *Timpul zboară* ș.a.), diverse amintiri din copilărie sau alte momente ale vieții, la aspecte din cotidianul care ne „face" zilele (*Cine poate oase roade, Războiul la români, PușI în pomelnic, Buletinul de știri, Ca băiatul de bani gata etc*.), impresia generală este nu departe de cea anterioară. Anume că, dincolo de orice fel de analiză, lui George Ceaușu îi place să „povestească" versificând, să se mărturisească, uneori pe un ton confesiv, alteori constatativ, sfătos, cu umor, hâtru, alteori cu amar. Ca formulă aleasă, în genere sunt și versuri albe, dar pare că mai ales rimate, uneori cu forme fixe gen rondel, de exemplu. Dar, ca un lucru nou față de cărțile anterioare, aici are o serie de „adaosuri" la finalul unor poeme, sub genericul „haiku... mine mai departe".

Încheiem cu *Femeile poetului*: „Când lumina/ biruie întunericul/ femeile poetului/ împletite în fum,/ lăptoase precum ceața.../ dispar!/ Rămas singur/ sub soare.../ poetul!".

Coordonator: **Mihaela-Maria Dindelegan**, *Drag de limba română*, antologie de poezie contemporană românească (Bihor – Chișinău), ilustrații Daniela Brosset (Maier), Editura Primus, Oradea, 2023, 270 p.

Sub egida Asociației Culturale „pro Lirica", Oradea, al cărei președinte este Mihaela-Maria Dindelegan, în colaborare cu Uniunea de Internațională a Oamenilor de Creație, a fost alcătuită această antologie, sub semnul unei idei frumoase și generoase, din „drag de limba română" în care sunt texte semnate de autori din Bihor și din Chișinău, ne spune coordonatoarea ediției în cuvântul său înainte. Fiecare semnatar are și o

prezentare mai mult sau mai puțin amplă. Între cei 28 de autori antologați sunt și unii care au publicat sau despre care s-a scris și în revista noastră sau în alte reviste ieșene, între care, de exemplu, Ionuț Caragea, Lidia Grosu sau Geta Lipovanciuc ș.a.

Semnalăm așadar această antologie primită la redacție, și încheiem cu un text al lui Virgil Teodorescu-Capriș, *Pentru că e patria mea*: „Patria mea e locul/ Unde râzi și plângi/ Într-o singură/ Zi.../ Dar mereu aș alege-o/ Pe ea,/ Nu pentru că e frumoasă/ Sau urâtă,/ Nu pentru că e bogată/ Sau săracă,/ Nu pentru că este mare/ Sau este mică,/ Nu pentru că e veselă/ Sau tristă,/ Nu pentru că este unică/ Și este unică (!)/ Ci, necondiționat,/ Că este patria mea!”.

Adrian Goia, *Cu mâinile întinse spre nimic*, Bistrița, 2022, 150 p.

Adrian Goia este un personaj plin de umor. Un umor pe care, și în aceste pagini, după caz, îl împletește, cel mai ades, pare că are propria măsură de dozare, cu satira sau cu spinii amărăciunii, cu ironia și autoironia, din belșug. Dar cam cât crede că e cazul ca să rămână totuși zâmbet.

Nu e sigur dacă a pus miza mai apăsat pe poezie (căreia, scrie din primul text, *Insolența zeilor*, că „îi rupe genunchii”) sau pe a spune ce vrea, în felul în care vrea în haină versificată, căci el, ne spune, știe că „sunt triști atât de-nalte și atât de rafinate”, dar și că „viața nu e cuib de strofe sau un moft ce-ți aparține”. Sunt multe, poate cele mai multe dintre aceste pagini (apropo, poate ar fi bine să fi pus și un „cuprins” al cărții) care vorbesc despre iubire (fie la persoana întâi masculin, fie la feminin) dar, în fel și chip, ca și cum ar fi părăsit, în așteptare, fără să insiste, „fără poezie”, ca, în *Erotika*, să uite de satiră și de... altele și să fie chiar erotic. Arar, ca în *Sunt îndrăgostit deja*, „ea” poartă și un nume – Mădălina, aici. Alteori citim, între rânduri, despre moarte, singurătate, viața de zi cu zi, „sensuri fără sens, triste, curgerea timpului. În general sunt versuri rimate, dar nu e o regulă, nu pare a fi neapărat o preocupare pentru autor. Altele sunt mai aproape de prozopoeme, ca, de pildă, ultimul din carte, *Tratat de luciditate*. Aș fi curios, pentru că sunt așteptări, să văd o carte a lui Adrian Goia în care miza este pe poezie lăsând... altele deoparte, pur și simplu.

Închei cu un fragment din *Mândria genunchilor*: „Numai poezia știe/ Câte-o fi să mai îndur,/ Tot dau cerului contur/Și îmi cade pe hârtie// Ca un vis comensurabil,/ Mort pe marginea tristeții,/ Ca un sâmbure al vieții/ Unde dorul e palpabil”.

Geta Georgescu, *Gânduri către tine*, cuvînt înainte (*Între vis şi* realitate) de Maria Matei, coperta: Leo Orman, Coresi Publishing House, Bucureşti, 2024, 214 p.

Semnalăm o carte primită la Isaccea, publicată *in memoriam Andreea Paraschiv*, o colecţie de „gânduri ale bunicii sale, Geta Georgescu, de amintiri, din dragoste" pentru nepoata care „la vârsta marilor idealuri" (Maria Matei) şi-a încheiat prematur drumul prin viaţă. O carte scrisă şi pentru a acoperi „rana ce-acum se închide. În această idee îl şi semnalăm, şi încheiem cu un scurt fragment din *revărsare de gînduri*: „Se-aştern dimineţi pe-i rază/îngerii îi stau de pază/ îi trimiţi, îi simit, în noapte/ Cum se-aşează pe perna ta în şoapte/ Revărsări de gânduri şi sentimente".

Cărţi primite la redacţie

Constantin Guzgă, *Mărturisiri*, versuri, cuvînt pe coperta a patra: Dan Sandu, Editura Doxologia, Iaşi, 2015, 54 p.; *Logos întrupat,* versuri, Editura Timpul, Iaşi, 2020, 172 p.

*

Doina Rândunica Anton, *Trandafirul din noiembrie*, cuvînt însoţitor de Ioan Holban, cuvînt pe coperta a patra: Dorin Ploscaru, Editura Junimea, Iaşi, 2018, 78 p.

*

Dan Minoiu, *Eu m-am sinucis singur iubito*, Editura Alma, Craiova, 2020, 176 p.

*

Alexandru Cazacu, *Ora H*, cuvînt pe coperta a patra: Horia Gârbea, Editura Neuma, Apahida, judeţul Cluj, 2020, 104 p.

*

Aura Creiţaru, *Prezentul dintre clipe*, cuvînt pe coperta a patra: Constantin Trandafir, Editura Detectiv literar, Bucureşti, 2021, 134 p.; *Zbor interzis*, poeme, cuvînt pe coperta a patra: Daniel Corbu, Editura Princeps Multimedia, Iaşi, 2023, 106 p.

*

Cornel Basarabescu, *Parodii uşoare cu euri şi fără E-uri*, Editura MJM, Craiova, 60 p.

*

Constanţa Popescu, *Mirări condensate*, Editura Bibliotheca, Tîrgovişte, 2022, 116 p.

*

Ioan Popoiu, *Purpură şi glorie*, Editura SemnE, Bucureşti, 2023, 118 p.; *La capătul nopţii*, Editura Timpul Iaşi, 2024, 106 p.

*

Ecaterina Botoncea, *Scrisorile toamnei*, prefață Niculina Oprea, Editura Bibliotheca, Tîrgoviște, 2023, 204 p.

*

Dumitru Ignat, *Episod*, Editura Quadrat, Botoșani, 2022, 62 p.

*

Petre Manolache, *Arpegii lirice*, poezii, antologie, Editura Phoebus, Galați, 2022, 160 p.

*

Cătălina Soare-Hüll, *În transă*, prefață: Emilia Poenaru Moldovan, Editura Colorama, cuvînt pe coperta a patra: Savu Popa, Cluj-Napoca, 68 p.

*

Gavril Iosif Sinai, *Liturghia digitală*, Editura Colorama, cuvînt pe coperta a patra: Diana Dobrița Ble, Cluj-Napoca, 78 p.

*

Marilena B. Matei, *Scrisori din lumea lui Quijote/ Cartas del mundo del Quijote*, antologie bilingvă, română-spaniolă, traducere în spaniolă: Marilena B. Matei, corectură și adaptare: Brunhilde Roman, Alberto Exquerra, Editura Colorama, cuvînt pe coperta a patra: Felix Nicolau, Cluj-Napoca, 70 p.

*

Rodica A. Carceanschi, *Poveste în Braille*, prefață: Emilia Poenaru Moldovan, cuvînt pe coperta a patra: Felix Nicolau, Editura Colorama, Cluj-Napoca, 66 p.

*

Cristinel C. Popa, *Întreab-o pe Gina*, cuvînt pe coperta a patra: Liviu Pendefunda, Editura Princeps Multimedia, Iași, 2023, 86 p.

*

Mihai Apostu, *Orb în amurg*, Editura Joy, București, 2023, 158 p.

Diana Dobrița BÎLEA

Caligrafia fulgerului român(esc)

De curând răsplătit de Filiala Dobrogea a Uniunii Scriitorilor din România cu Premiul *Cartea Anului* (pe anul 2023) pentru lucrarea „Epistole către Ovidiu/ Letters to Ovid/ Lettres à Ovide", Ion Codrescu, poet, editor, grafician, conferențiar univ., doctor în arte vizuale, revine în agora literară cu volumul bilingv (română și engleză) *Pagini de haibun* (Ed. Eikon, 2024). Noua apariție editorială, alcătuită din 25 de proze poetice

sau „prozo-poeme de tip haibun", cum le numeşte Liviu Franga, este pusă în valoare de tot atâtea uimitoare lucrări grafice realizate de autorul cărţii, spre surpriza şi încântarea cititorului. Arta scrisului şi cea grafică sau faptul că Ion Codrescu a reuşit să înnobileze cuvântul cu mărgăritare ale artei vizuale au atras aprecierile mai multor exegeţi români şi străini, pe care le regăsim însoţind această carte: Rich Youmans (Prefaţă), Ito Isao (Cuvânt înainte), Liviu Franga (Postfaţă) Mihai Zamfir şi Gabriela Creţia (clapete), Joan Prefontaine, James Kirkup, Vladimir Devidé şi Angelo Mitchievici (coperta IV).

Dacă fiecare lucrare grafică situată la sfârşitul haibunului trimite direct sau indirect la tema textului, oferind răgaz cititorului să mai întârzie în mrejele stării create, să reflecteze în tihnă la ceea ce s-a spus ori s-a sugerat şi să se bucure de viziunea şi de tehnica artistului, prozopoemele, descriind elemente recognoscibile din universul exterior şi din cel interior uman, elevează şi sublimează momentele de trăire. Marele atu al acestor proze poetice este faptul că scriitorul observă (şi redă) totul cu firea artistului, care îl ajută să vadă detaliul, sâmburele, intimul, ascunsul şi nuanţa, să audă cântul, şoapta, sonul şi reverberaţiile greu audibile sau inaccesibile omului de rând, să perceapă mai ales evanescenţele parfumurilor, ale aromelor sau ale mângâierilor lumii pe care o străbate deopotrivă cu pasul, cu gândul şi cu inima. În cuvinte puţine, alese cu grijă, pe un ton confesiv sau apelând la tiparele narativ, enunţiativ şi descriptiv, haijinul premiat la concursuri internaţionale importante, Ion Codrescu, călătoreşte de la Pontul Euxin în satul copilăriei sale, în Munţii Apuseni, în cătunul Poiana, acasă la profesorul de pictură, la Veneţia, în Japonia, în Illinois, la Manhattan, la New York. Cartea trebuie privită însă din mai multe perspective: a unui jurnal de călătorie a actantului „eu" prin lume, ca o suită de poeme, ca o eflorescenţă de mărturisiri autobiografice, ca un pelerinaj al artistului desăvârşit la şcoala de cultură japoneză printre locuri revelatoare şi emoţii înalte. Desele trimiteri culturale – în pictură, muzică, teatru, arhitectură, literatură – au menirea de a contribui la crearea unei stări de suflet sau de spirit şi la conducerea în final a cititorului către obţinerea liniştii, ca spre un templu zen, numit *ankoku-ji* de japonezi, adică un „loc al păcii". Datele biografice au, de asemenea, un rol complinitor în povestea haibunului scris de Ion Codrescu.

Fiecare haibun conţine două sau mai multe haikuuri, cu o excepţie, *Galeria de artă*, care doar se încheie cu unul. Ca şi lucrările de grafică, haikuurile lui Ion Codrescu sugerează, se constituie în fante de lumină şi de mister totodată, incită, povestesc în simboluri şi impresii-flash şi fac joncţiunea cu paragrafele de proză, având farmecul unui filigran pe o bijuterie scumpă. Prozopoemele respectă în mare parte învăţăturile zen:

redau fragmente de realitate fără s-o deformeze, fără să proiecteze asupra acesteia fantezii nerealiste sau idei preconcepute, fără abstractizări, alambicări sau figuri de stil prețioase. De asemenea, conform regulilor prozei scrise în spiritul poemului haiku, Ion Codrescu alternează obiectivitatea cu subiectivitatea descrierilor, „detașarea" cu „implicarea" „atunci când se schimbă unghiul și perspectiva din care este privită tema prezentată în haibun" (*DRUMUL MEU SPRE HAIBUN*).

Primul haibun, *În munții Apuseni*, care a primit Marele Premiu la Concursul Internațional L'IROLI (Franța) și premiul II la Concursul Internațional Kikakuza (Japonia), se deschide cu haikuul: „aproape de cer –/ umbra unui nor/ vine și pleacă". Poemul ne introduce în atmosfera a ceea ce urmează să aflăm și ne pregătește pentru *înalt* din mai multe puncte de vedere: al geografiei pe verticală, al emoției, al interacțiunii inefabile dintre Dumnezeu și natură. Legătura cu omul se face imediat, în prima frază, pentru că el este cel care validează realitatea prin participarea cu simțurile și cu felul său de a exista: „În inima Transilvaniei, înconjurat doar de munți, se află un cătun format din câteva zeci de gospodării". În primul și al doilea paragraf, scriitorul-artist descrie „căsuța" fiecărei gospodării, diminutivând-o pentru a crea o legătură apropiată cu lumea în care a ajuns, observă „caligrafia" cărărilor prin iarbă, dispunerea caselor ca „niște cuiburi împrăștiate în peisajul plin de verdeață" al văii, ritmul și proporțiile arhitecturii create de mâna omului, liniștea și nemișcarea din jur. Urmează haikuul: „pală de vânt –/ iarba îi păstrează urma/ pentru o clipă". Așadar, o imagine dinamică, pentru a da tonul epicii din următoarele două paragrafe, când, coborând pe o cărare, actantul „eu" întâlnește o „doamnă", de fapt o săteancă bucuroasă de apariția străinului, dornică de vorbă și de a arăta străinului interiorul casei sale desprins parcă dintr-un muzeu al satului. Pentru a accentua vechimea, tradiționalul, intimitatea națională și a face legătura cu universul exterior, Ion Codrescu așază în fața ultimelor două paragrafe haikuul: „niciun zgomot –/ o molie își schimbă locul/ la fereastră". Dacă penultimul paragraf conține mărturisirea sătencei din „creierul munților" despre transformarea unui colț al casei sale, cu ajutorul icoanelor, într-o biserică, după modelul mamei și din nevoia de a se ține aproape de Dumnezeu și prin reprezentările iconografice, ultimul relevă două momente: izvodirea chipului învăluit de sfințenie al femeii în „biserica" sa în perspectiva iminentei sărbători a Paștelui și plecarea spre „ultimul tren" precedată de mulțumirile „pentru ospeție". Haikuul care încheie haibunul este mai mult decât o concluzie: „oi nemișcate –/ în găleata ruginită/ apa cristalină". Acesta evidențiază tradiționalul/arhaicul netulburat de prezent și continuitatea matricei.

Ion Codrescu surprinde particularitatea şi nefirescul aparent, accentuează nuanţa în detrimentul pregnanţei pentru a individualiza, portretizează de la interior spre exterior. În haibunul *Pianistul*, muzicianul care îl încântă pe narator cu „preludiile şi fugile lui Bach" este de fapt arhitect. De asemenea, în haibunul *Ivanciu*, zidarul, tinichigiul, tâmplarul, dogarul, mecanicul şi sobarul Ivanciu este nu atât un meşter priceput, aşa cum îl percep sătenii, cât un autodidact „surprinzător", un colecţionar al revistei *Magazin istoric*, un iubitor de cărţi şi de muzică, un om cu o dicţie perfectă, un mucalit care ştie să iasă râzând dintr-o situaţie dificilă. Un spirit înalt, aşadar.

Două dintre haibunuri au caracter epistolar: *SEARĂ DE MAI*, scrisoare adresată poetului japonez Bashō Matsuo, şi *EPISTOLĂ CĂTRE OVIDIU*. Formele de adresare sunt diferite, în funcţie de conexiunile spirituale, sufleteşti, profesionale etc. – „Mult stimate Maestre" pentru Bashō Matsuo şi „Dragă Ovidiu" pentru poetul exilat la Pontul Euxin –, ca şi formulele de încheiere: „Cu mult respect şi admiraţie, al dumneavoastră devotat discipol, Ion Codrescu" şi, respectiv, „Cu preţuire şi admiraţie, Ion". *SEARĂ DE MAI* este o spovedanie a „pictorului-poet" legată de părerile, impresiile, trăirile sale vizavi de pictura în tuş japoneză, despre smerenia revelată de picturile japoneze, despre traseul său artistic şi poetic prin lumea Maestrului, despre cum mentorul i-a înrâurit personalitatea şi viziunea. Această mărturisire îi oferă totodată prilejul unui itinerar atât prin istoria artei şi a poeziei japoneze, cât şi prin biografia, înţelepciunea şi credinţele literar-artistice ale lui Bashō Matsuo. Nu întâmplător unul dintre cele şapte haikuuri ale acestui haibun este: „pe cer/ caligrafia/ fulgerului". Cu alte cuvinte, maestrul are măreţia fulgerului: luminează, lasă urme înalte, inspiră, vine din cer, de lângă Creator. Scrisoarea către Ovidiu emoţionează şi mai mult. Poetul relegat – cât de multe spune acest haiku: „cuib părăsit –/ timpul dintre copilărie şi tinereţe" (!) – trece, în drumul către „mesagerul" care le asigură corespondenţa afară din timp, „prin grădina care a aparţinut părinţilor mei". Acolo, Ovidiu descoperă un „smochin bătrân" şi, cum nu mai mâncase fructele preferate de când plecase de la „Sulmo sau Roma", cere permisiunea mesagerului, aidoma unui om cu aleasă educaţie orientală, „de a culege câteva". Urmează un adevărat ritual de la culegerea până la mâncatul smochinelor: „Mai întâi, le-ai mângâiat cu vârful degetelor. Aşa cum ai mângâia faţa unei persoane pe care o iubeşti. Ai înclinat creanga şi ai cules fructul cu mare încântare. (…) După aceea, ai privit bobul de suc lăptos, ca o perlă preţioasă (…). Fiecare gest pe care-l făceai printre ramurile smochinului părea o secvenţă dintr-o coregrafie pe care o cunoşteai foarte bine încă din copilărie. Ai mestecat fructul suculent în tăcere, bucurându-te de parfumul şi gustul lui.

Ochii tăi, în acele momente, şi-au schimbat lumina. N-ai spus un cuvânt. La un moment dat, ai închis ochii pentru câteva clipe. Cred că ai fost transportat la Sulmo sau la Roma". Ion Codrescu reuşeşte în câteva cuvinte să sugereze intensitatea dorului, bucuria indicibilă a regăsirii fructelor de acasă trăită simultan cu suferinţa nevindecabilă de cel care nu şi-a mai revăzut niciodată patria. Haikuul ce încheie haibunul este: „pe cer/ în zbor ondulat/ zmeul dragon". Cerul, acelaşi pentru ambele patrii, este martorul copilăriei, al trecutului bun, al visului, al ameninţării dragonului transformat, măcar pentru câteva clipe din prezent, în jucărie.

FLUTURELE este unul dintre cele mai emoţionante haibunuri ale cărţii. Este povestea tatălui şi a fiului pianist despărţiţi de comunism timp de douăzeci de ani. Primul paragraf evocă perioada de dinainte de Revoluţia din 1989, când fiul invitat să cânte într-un concert la Paris nu s-a mai întors în România. În timp ce fiul devine faimos în lumea liberă, tatăl este persecutat de securitate în ţară. Celelalte trei paragrafe vorbesc despre prezent. Acţiunea – pregătirea cinei – se petrece în spaţiul garsonierei tatălui, în tăcere, „chiar dacă au multe de spus unul altuia". Fiul găseşte un fluture printre frunzele salatei pe care tocmai o spală şi îl salvează scoţându-l din apă şi ducându-l la fereastra deschisă. El ştie bine ce înseamnă libertatea. Glumeşte, dar tatăl, obosit de nedreptăţi şi de îndelungata aşteptare a fiului, nu mai este în stare să râdă, ci doar „schiţează un zâmbet".

Haibunurile lui Ion Codrescu farmecă prin frumuseţea naturală şi puterea de sugestie a textului de proză sau haiku, prin sinceritatea confesiunii, prin învăţăturile spirituale care scot în lumină ideile valoroase ale autorului cu privire la lumea exterioară şi la cea a interiorului uman, prin tonalitatea caldă a discursului, prin tuşele descriptive şi privirile introspective etc. Compoziţiile grafice moderne, clasice sau metafizice completează mesajele cărţii, oferă popasuri de cugetare, desfătare sau linişte, unesc umanul şi divinul, cerescul şi terestrul cu sensibilitate şi măiestrie. Împletind realismul, naturalul, materialitatea, spiritualitatea, cugetarea, imaginarul, cartea *Pagini de haibun* a lui Ion Codrescu este un act de cultură de evidentă forţă în spaţiul românesc. Se poate afirma, fără teama de a greşi, că aceasta întregeşte portretul discipolului (cum se autodenumeşte autorul în scrisoarea adresată lui Bashō Matsuo) care a atins deja profunzimile unui maestru.

Marius MANTA

Ion Tudor Iovian, Împăratul infranegrului

Face parte din rara stirpe a celor care nu trăiesc niciun moment dincolo de poezie. Imposibil de redus la formule-etichetă pe care să le agăți operei, deși s-a încercat nu de puține ori lucrul acesta. Încă de la apariția primelor texte, a fost apreciat în chip deosebit, adus fie în proximitatea generației optzeciste, fie în mai largul siaj al postmodernismului autohton. Cumva motivat, citindu-l, ai impresia unor juxtapuneri meta-culturale, a unor suprapuneri care conturează construcții de volumetrii neobișnuite; deși evident, forțez, mărturisesc că am citit și acest ultim volum („în țara asta miercurea cenușii cade întotdeauna luni * caut o zi fără moarte", apărut la Editura Bibliotecii „C. Sturdza", Bacău) cu sentimentul unei întâlniri cu lirismul cel mai autentic, chiar dacă, în coridoarele „de interior" poartă câte ceva din l'enfant maudit al decadenței franceze, paroxismul unor trăiri „la vedere" ce mi-au adus aminte de Stavroghin și Mîșkin, toate asortate la nivelul expresiei de sarcasm, ironie, de hint-uri scurte înspre și dinspre poezia americană.

Cine este Ion Tudor Iovian? Câteva repere bio-bibliografice: se naște în 1952 în Valea lui Ion, județul Bacău. Șapte ani mai târziu se mută în orașul Buhuși, unde va face cursurile gimnaziale și liceale, oraș în care, de altfel, se va întoarce după terminarea Facultății de Limba și literatura română din cadrul Universității București, se va întoarce pentru a fi profesor de limba și literatura română la cel mai bun liceu al orașului. S-a vorbit ipotetic în varii rânduri despre un alt destin al receptării operei sale în condițiile în care cel în discuție ar fi rămas în Capitală. E un subiect care va genera, de fiecare dată, opinii diferite, care va readuce în prim plan raportul dintre periferie și centru în destinul produselor culturale dar care, totuși, mai ales în cazul lui Iovian, va fi un subiect contraproductiv în raport cu înțelegerea corectă a unui fel de a trăi și „genera" existență. Încă din timpul liceului cochetează cu postura de redactor al revistei liceului, „Floare albastră", în paginile căreia publică o serie de articole (recenzii, cronici), versuri, chiar elemente de grafică. Totuși, debutul în „liga mare" va avea loc cu un grupaj de poeme în Revista „Ateneu", pentru ca ulterior, la scurt timp, să îi apară poezii în Belgia, în „Le journal de poetes roumains", revista lui Michel Steriadi. În 1974, la propunerea lui Nicolae Manolescu, îi apare un grupaj important de versuri în „România literară", pentru ca mai apoi să publice în „Amfiteatru", „Luceafărul", „Cronica", „Familia" etc. În 1982, printre câștigătorii concursului pentru debut în poezie organizat de Editura „Junimea", apare și numele Iovian. Dintr-un

întreg volum scontat vom contabiliza doar placheta de şaisprezece pagini „Să aruncăm în aer tristeţea”. Îi urmează „Pădurea de pini”, la Editura „Cartea Românească”, cartea primind *Premiul pentru Debut al Editurii „Cartea Românească”*, *Premiul S.L.A.S.T. pentru Debut*; *Premiul pentru Debut* al CC al UTC. Apoi, „Presiunea luminii” (Ed. „Cartea Românească” – Premiul *Vasile Alecsandri* al Revistei „Ateneu”), „După-amiază cu scaun gol” (Ed. „Plumb”), „Şoricelul Kafka pe foaia de hârtie (mica vicioasă poezia)” (Ed. „AXA”), „Pagini alese. Doar o înfiorare între cuvinte” (antologie, Ed. „Plumb”), „Gherla imaginarului arghezian. Eseu despre pamfletul arghezian” (Ed. „Plumb”), „Baby-secol. Elegii, după victorie, la tobă, cinele şi corn englez” (Ed. Casa Scriitorilor), „Îţi voi injecta poezie în sânge” (antologie, Ed. „Tipo Moldova”), „Vedere de pe pod în infranegru. Poezii gris-piper sau Şi va veni Apocalipsa textului” (Ed. „Junimea” – Premiul George Bacovia pentru poezie al Revistei „Ateneu”), „şi omul n-a mai scos niciun cuvânt” (Ed. Bibliotecii „C. Sturdza”). Din 1990 membru al Uniunii Scriitorilor din România, începând cu 1994 membru al Asociaţiei Scriitorilor Profesionişti din România. Premii şi distincţii literare importante, invitat la turniruri poetice, emisiuni & gale dedicate literaturii contemporane. Oricât am „întinde” această pseudo-fişă bio-bibliografică, tot nu am reuşi să circumscriem pe deplin meritele lui Ion Tudor Iovian.

Plecând în lectura lui Laurenţiu Ulici dinspre accente expresioniste, de la o poezie ce nu admite romanţa ori sentimentalismul siropos, aglutinând impresiile unui lirism fantezist şi plin de suspans (Nicolae Manolescu), textele lui Iovian consfinţesc într-un final o estetică inedită dar totuşi de o coerenţă exemplară, înfăţişând poezia sub forma unui palimpsest straniu „în care textul lumii reale e concurat de textul eului poetic, ultimul instituind o clară autonomie a imaginarului” (Gheorghe Iorga). Sunt întru totul de acord cu Olimpiu Nuşfelean, cel care arăta că Ion Tudor Iovian „îşi iniţiază discursul poetic (care e şi text, şi catedrală, şi munte şi râu) în proximitatea Apocalipsei, acolo de unde nu mai este întoarcere”. În ciuda unui ton ultimativ, apreciez că discursul eului liric nu face figura revoltatului clasic, nu îşi consumă energiile decât în raport cu propriile urcuşuri şi coborâşuri, instituind peste toate domnia „Împăratului Iovian”. Poetica sa naşte existenţă prin Cuvânt, amintind în registrul unui ludic deloc temperat că viaţa presupune neîntreruptă creaţie: „în oglinda din hol nu mai eşti decât un contur al durerii/ din care durerea s-a dus pe pustia neagră/ şi te reinventezi din praf de stele şi şpan de trandafiri traşi în ţiplă/ şi cheaguri de sânge/ din lumina chioară şi foarte rece a neoanelor din mall-uri/ din urlete/ cărţi aruncate flăcărilor şi urii/ din literele care dau să încremenească în carcasele unor cuvinte// dar ce vei face cu scrâşnetul nisipului între dinţi/ cu spuma vineţie da pe

faţa câmpului de fiere şi fier/ cu frunzele prăbuşite de frig pe troruare..." („un contur al durerii în oglinda din hol"). Zbaterile sunt ale supraomului nietzschean întrucât, în tot ce scrie, Ion Tudor Iovian naşte voinţă de putere, sacrificiu. Realităţile exterioare sunt mereu secundare; deşi în stare de a naşte spaimă, ele funcţionează ca o oglindă, mai degrabă reliefând grotescul şi hrubele fiinţei. Pierdut într-o aventură ce nu pare să îi aparţină, cel mai adesea „omul recent" capitulează, rostogolindu-se pe panta absurdului. Nu neapărat îmbrăcând hainele unui inchizitor, Ion Tudor Iovian practică o poetică a îndepărtării faţă de tot ceea ce constituie banalitatea contingentului: „dar eu nu m-am născut/ ca să baletez în genunchi/ printre sufletele celor năpădiţi de frig şi de negru/ pierduţi printre oameni pierduţi/ lucruri inutile printre alte lucruri care nu folosesc la nimic/ morţi în ei înşişi grei ca lutul în ploaia foarte rece/ de glaspapir şi pucioasă/ din care muzica vieţii a dispărut" („în ploaia foarte rece din care muzica vieţii a dispărut"). Şi chiar aşa, poetul te îndeamnă să te întrebi cum mai este muzica secolului în care trăim? Chiar dacă sugestiile explicite conduc către muzica psihedelică, consider că un concert pentru armoniu de sticlă (instrument muzical deosebit, alcătuit dintr-o serie de pahare de sticlă de diferite dimensiuni, acordate pentru a produce sunete muzicale atunci când sunt frecate cu degetele umede. Sunetul produs este delicat, cristalin, ţintind înaltele…) ar completa sonor cel mai bine acest univers al sunetelor fricative ce adăpostesc în fapt, paradoxal, o anume fragilitate, receptabilă doar de ce-i „cu acelaşi sânge": „încerci […] să-i opreşti sângerarea/ să-i scoţi ovarele/ în care clocește deja obosită o altă generaţie de degeneraţi/ să o scoţi din ghearele învelite în pluş/ ale beţiei de a face rău/ să o desfeţi/ cu muzică de şmirghel/ la picamere tobe cinele şi fierăstrău/ îmbibate în sudorile reci ale trezirii din morţi/ în altă viaţă în alte vremuri".

Prezentul e cinic - poetul rămâne mereu în „stop cadru" – „târând de picioare frumuseţea celuilalt secol/ mursecată de haita lupilor tineri care deja se sfâşie între ei". Constantin Călin arăta că „Ion Tudor Iovian are o psihologie de homme maudit, căruia i se refuză sacrificiul, i se ignoră ardoarea, i se ascund noimele, i se confiscă rodul auzului" – toate acestea amintind de vocea psalmistului. Întreaga ardere e întru ceea-ce-urmează-să-apară, viziune pe care autorul a întemeiat-o mai demult, în celelalte volume, acum doar nuanţând la nivelul disponibilităţilor artistice. De exemplu, motivul păsării – destul de prezent! – nu consfinţeşte urcuşul, aşa cum probabil ar fi fost de aşteptat, ci dimpotrivă, dezvoltă un traseu imploziv ori, dacă vreţi, regresiv. Am spus-o şi cu un alt prilej, Ion Tudor Iovian face parte din rara stirpe a celor care au vocaţia de a întemeia. Şi aici, avem un gând de încredere deplină în Cuvânt şi în posibilităţile

acestuia de a resemantiza, de a genera existenţă. Într-o contemporaneitate decompusă şi digitalizată excesiv, pare că fiecare îşi poartă propriul cod QR; doar poetul păstrează ceva din amintirea unui vis-coşmar pe care va fi nevoit să îl înţeleagă. Altădată exclama: „m-a privit lung cumva înfricoşat/ de parcă ar fi văzut pe faţa mea/ scrijelat adând/ un text cu litere vii în durerile facerii/ despre singurătate/ despre spaima de a fi/ despre vina de a exista/ m-a privit de parcă/ între două bătăi de pleoape s-ar fi ţesut pe dos/ toată povestea acestei lumi/ de parcă ar fi trebuit să plec pentru totdeauna/ cu textul acela în zvârcolire/ neîncheiat// dar eu rămân/ cufundat până la gât/ în această lume lângă turnul de apă cu iederă/ agăţat cu disperare de un vis" („cuvintele noastre de toate zilele sângeră"). Revenind la ultimul volum, vedem cum ici-colo apare fiinţa hiper-metaforică a unui rău dual, care îmbracă timpul şi locurile, care înveninează istoria, e locul din care ficţionalul sugrumă biograficul, deşi textul nu devine (ca în alte cazuri) o lamentatio, o plângere fără putinţă de a fi stăvilită. Eul liric împlineşte nevoia de a mărturisi şi de a se mărturisi. Cuvintele sale definesc o poetică a transfigurărilor, presupunând în acelaşi timp o reală metanoia. Eul execută zboruri regresive către adâncuri probabil pentru că numai acolo se mai văd urmele luminii. Iar pentru exerciţiul de faţă, decupajul nu stă în picioare pentru că, aşa cum ar fi procedat un sculptor autentic, autorul a înlăturat tot ceea ce va fi fost surplus, iată de ce uneori eşti condamnat să aduci drept dovadă versuri după versuri, unele chemând sensurile celorlalte: „ţii minte spune ţii minte/ boabele de rouă din ochii lui Dumnezeu/ s-au făcut cuvinte/ de foc/ când au atins florile frunzele buzele însetate/ şi a curs fiere şi a sunat a fier mâncat de rugină cântecul/ păsării – spin/ dintr-o dată schimbat/ în care s-a dizolvat un pic de albastru şi tare multă tristeţe şi moarte/ şi parfumul morţiu de septembrie s-a spart pe cimentul rece în miriade de raze pătate şi ele de negru/ chiar acolo de unde a plecat tare supărat pe om Dumnezeu/ ai văzut spune ai văzut/ cum în ochiul Lui/ lumina lină de seară şi-a aşezat corturile/ pentru o mie de ani/ […]/ şi nu mai ştii dacă/ se va mai aprinde pădurea miracolelor din care ai fost izgonit/ şi ai pierdut litere vii din textul copilăriei/ şi cuvinte/ care deja produceau irealitate şi lumi paralele/ pentru zile mai nefericite ca astea" („s-a aşezat frântă o pasăre")". Aşadar, în ciuda arhitecturilor dezvoltate, textele au sens citite integral, dintr-un foc, deşi amintesc de clasica literatură sapienţială şi de concizia acesteia.

Totul se desfăşoară în virtutea speranţei că Poezia va fi ultima redută imposibil de cucerit, acea dimensiune neîmpănată cu utopii artificiale, un loc al reîntâlnirilor, al revenirilor „acasă". Poezia: „ea/ care se scaldă în lumina albăstrie şi foarte rece a minţii/ ea/ pe care nu o

numeşti/ pentru că e chiar în lumina foarte rece a minţii în ruină/ poate – e chiar pasărea care nu se aşază nicicând pe pământ/ poate iubita pierdută/ poate cea care are chipul tuturor şi al nimănui" („şi ea deja a început să bată din aripi").

Din toată această retorică a existenţei în ruptură, înţelegem că prezentul nu e altceva decât deconstrucţie, forţă nimicitoare a tot ceea ce va fi stat ca normalitate şi că sensurile tainice ale dorinţei de adevăr, bine şi frumos ar trebui căutate cu alte „lentile".

Petre RĂU

O carte plină de daruri de la un admirabil cronicar

Tănase Dănăilă – *Aspiraţii transparente*

Volumul *Aspiraţii transparente* scris de Tase Dănăilă are toate şansele să devină un punct de referinţă în critica literară românească, în primul rând prin aceea că oferă o perspectivă profundă şi analitică asupra poeziei şi prozei autorilor din arealul tecucean. El cuprinde recenzii literare, studii şi cronici scrise de autor de-a lungul timpului, ilustrând evoluţia gândirii sale critice, precum şi viziunea sa asupra unora dintre cele mai importante opere şi personalităţi literare tecucene din primele două decenii ale mileniului trei.

Tase Dănăilă se pricepe de minune – chiar şi într-o carte de critică literară – să deschidă o lume fermecătoare, plină de culori şi sunete ale cuvintelor, unde fiecare rând devine o poveste şi fiecare pagină rezonează cu emoţia şi creativitatea autorilor cuprinşi în volum. Pare că reuşeşte să construiască un tărâm al revelării şi al contemplării, în care cronicile sale literare îmbrăţişează cu delicateţe sufletele cititorilor, oferindu-le călătorii fascinante prin lumi de vis şi imaginaţie. Prin asta el se desprinde de o bună parte a cronicarilor severi care nu văd în critica literară decât un prilej de a fi intransigenţi, de multe ori denigrând şi desfiinţând, cu ştiinţă sau fără ştiinţă, valori literare autentice.

Despre poetul concitadin Paul Blaj şi mai ales despre excelenta sa evoluţie în arta poetică, Tase Dănăilă ne vorbeşte ca despre cel care „a urcat ca un Sisif *care nu îşi uită bolovanul* treptele spre o poezie de înaltă ţinută estetică, profundă şi durabilă".

Cronicarul n-o uită nici pe tânăra vedetă a poeziei româneşti, care a apărut de niciunde şi şi-a scris cel de-al treilea volum de poezie analizat aici, „Compoziţie în alb", încă la vârsta preadolescenţei. Cronicarul ne

mărturisește, în nuanțe sensibil lirice: „Rar am avut ocazia să citesc o poezie atât de ingenuă care să redea încântare, emoție pozitivă, pentru că poeta se pune pe sine în pagină la modul artistic. Cartea sa... mustește de iubire, de adiere divină, de bucuria trăirii frumoasei sale vârste a mirării. Poemele sale sunt linii cântătoare pe care ni le sugerează cu delicatețe, cu simț estetic în timpul și spațiul nostru. Înnobilează albul paginii cu motivul iubirii care este axa mesajului său, poezia devine Duminica sufletului, cu care îmblânzește firea omului. Denisa se află în starea de bine în visele ei frumoase când se odihnește pe brațul lui Dumnezeu".

Nu este uitat nici poetul-monah Ignatie Grecu (cel care de multă vreme vrednicește cu duh și har la mănăstirea Cernica) – mi-a fost pe vremuri coleg de liceu și de cenaclu literar în Tecuciul adolescenței mele – despre ale cărui poeme cronicarul ne spune că „sunt adevărate candele aprinse care nu se vor stinge niciodată. Lumina lor ne învăluie cu blândețe și ne îndeamnă să *ridicăm privirea sufletului și, să ne cuprindem de marea strălucire – în duh și adevăr,* cum își dorește".

Poetul Constantin Oancă, „în empatie cu stările lumii" este analizat cu un volum de proză („Lot"), cu o carte de meditație („Și a fost o dimineață..."), dar și cu volumul său de poezie „Corabia care nu mai sosește" în care întâlnim „viața cu toate ingredientele ei: iubirea, bătrânețea, credința, moartea, zbuciumul omului și al lumii" adică „teme pe care poetul le aduce în pagini, infuzându-le tensiuni, îmbrăcându-le într-un veșmânt estetic".

Regretatul poet Dionisie Duma, despre care cronicarul ne spune că „a iubit Poezia cu o pasiune aproape religioasă și în numele ei a cultivat prietenii care i-au fost adesea pansament pentru rănile ființei", apare cu volumul „Exerciții de primenire" și „Catedrala de cuvinte" cu poezii care „incită, bucură, entuziasmează, îndeamnă la meditație, la visare, la reculegere, provoacă spiritul mângâindu-l cu armonii subtile să ne îndulcească viața sau a o face suportabilă pentru că așa cum spunea Hegel, din păcate, *pământul nu e terenul fericirii. D*ar poate fi al speranțelor".

Cronicarul Tase Dănăilă ni-l aduce în peisajul volumului său de analiză critică și pe cunoscutul artist plastic tecucean Mircea Cojocaru și creația sa artistică de excepție, prezentat ca fiind cel care cu atâta pasiune „își pictează visele" sau cel care *se exprimă într-un limbaj despovărat de exigențele cunoscute de alții*.

Mai încap în acest volum multe alte importante nume și volume de poeți și de poezie despre care cronicarul nostru emite note pertinente de apreciere: Mihaela Gudană cu volumele de poezie „Locuiesc în tine" și „Elegii albastre", Petre Rău cu volumul de poezie „Îndrăgostirea de zmeu", dar și cu romanul „Evanghelia după Potop", Mihaela Avram-Vaida cu

volumul de poezie „Zbor alb”, Eleonora Stamate cu mai multe volume de versuri, Stan Andrei, Valeriu Valegvi, Viviana Nadia Toporău, Marin Mârza, Mioara Baciu, Mihai Ştefăniu, Săndel Stamate, Coriolan Păunescu, Violeta Craiu, Vasile Sevastre Ghican, Mihai Merticaru, Cătălin Dumitrescu, Vasile Gh. Popa, Violeta Daniela Mîndru, Ioan Rusu, Ghiță Nazare, Gheorghe Bacalbaşa, Vasile Ghica, Virgil Pavel, Iancu Aizic, Ion Croitoru şi alţii.

Mai toate cronicile semnate sunt bogate în exemple concrete din creaţiile autorilor recenzaţi, versuri şi citate din proză concludente şi semnificative. În prefaţa volumului criticul gălăţean A.G. Secară ne spune că avem de-a face cu „o carte a prieteniei”, motivând prin faptul că mulţi dintre cei recenzaţi de autor sunt cunoştinţe directe sau chiar prieteni apropiaţi, mai toţi aparţinând unui areal comun, spaţiul gălăţean, mai precis cel tecucean. Tase Dănăilă este „unul dintre cei mai atenţi şi subtili analişti ai vieţii culturale de la un anume capăt al lumii”, mai adaugă criticul, el însuşi recunoscând că a recenzat o parte din aceiaşi autori şi aceleaşi cărţi întâlnite în colecţia volumului „Aspiraţii transparente”. Personal sunt adeptul criticii literare pozitiviste şi admir abordările care au la bază analiza raţională în evaluarea textelor. De aceea, recunosc în recenziile colecţionate în acest volum al lui Tase Dănăilă substanţa a ceea ce ar trebui să însemne analiza asupra unei scrieri (cu atât mai mult cu cât o bună parte dintre cei recenzaţi sunt la începutul carierei de scriitor), fiindcă până la urmă cititorul este cel în măsură să decidă dacă o carte a fost sau nu pe gustul său, nu critica acerbă, care ar trebui să se menţină mai degrabă la rolul ei preponderent de a invita publicul larg la lectura cărţii sau nu. Această antologie adună gândurile şi impresiile cronicarului Tase Dănăilă, cel care, din postura de fin observator şi critic literar împărtăşeşte cu generozitate perspectivele autorilor recenzaţi şi a câtorva dintre operele lor mai importante de creaţie poetică şi în proză.

Fiecare recenzie poate reprezenta o călătorie în universul unic al fiecărui creator, iluminând cu inteligenţă şi sensibilitate paginile cărţilor lor. În aceste pagini, cuvintele devin artă şi critica devine un dans subtil între interpretare şi inspiraţie. Fiecare creator este transformat într-o stea care străluceşte pe firmamentul literar, fiecare carte ni se oferă ca un dar preţios, aşteptând să fie descoperit şi evaluat în cele din urmă de către cititori.

Acest volum devine astfel un reazem literar, o punte de legătură între trecut şi prezent, între creatori şi cititori, în care fiecare pagină este o invitaţie către aventura descoperirii şi aprofundării în universul fascinant al literaturii. Este o lucrare dedicată iubitorilor de frumos, care caută să înţeleagă şi să se îmbogăţească prin magia cuvintelor şi a reflecţiilor pe care ni le împărtăşesc.

Cum spuneam şi în titlu, avem de-a face cu un volum plin de daruri din partea unui admirabil cronicar, care s-a aplecat cuvios şi profund asupra unor cărţi şi creatori de literatură, încât, el însuşi, nu poate rămâne în mintea noastră doar ca un destoinic ziarist (membru titular al AZPR), ci mai degrabă ca un deosebit de fin şi perseverent observator al literaturii române.

Rodica MARIAN

„Absenţele" pline de idei ale lui Ara Alexandru Şişmanian

Opera poetică a orientalistului Ara Alexandru Şişmanian (în special cea din ciclul *Absenţe)*, acut personală, profund, dar cu tâlc neobişnuită, programatic unică în miezul ei de formă poetică, într-un siaj de autentică modernitate (în general, nu optez pentru existenţa teoretică a unui post-modernism), este, mai mult decât în alte cazuri, limitativ înţeleasă sub aspectul semantic, al conţinutului ideatic atât de bogat şi prismatic în semnificaţii, care, în credinţa mea, conferă acestui lirism o valoare neaşteptată, impresionantă. Limitarea emerge din încarcerarea în perspectiva epistemologică europeană, atât de inapetentă la câteva concepte ale filosofiei extrem orientale sau ale antichităţii indiene, cum ar fi irealitatea lumii, unitatea şi veşnicia ei ş.a.. Din punctul meu de vedere, tot aşa de obstinat se procedează încă şi cu marea creaţie eminesciană. Alteori cronicile par o superficială „proastă citire", cum zicea Constantin Noica despre celebra notiţă ce pecetluieşte înţelesul alegoric al *Luceafărului,* reducându-l la platitudinea romantică a geniului neînţeles, în loc să vadă accentul semnificativ foarte clar pus pe nefericirea ontologică a geniului[1]. Cel mai adesea, reductiva receptare funcţionează, în cazul poetului Ara Alexandru Şişmanian, într-un mod mai abscons, plin de presupoziţiile minţilor interpretative prinse în propria lor plasă-capcană de cunoaştere. Pe de altă parte, se poate detecta absolutizarea unor coordonate existente în densa magmă poetică ce pulsează în ghemul expresiei fragmentate şi reconectate apoi într-un neaşteptat flux continuu, osmotic coagulând tumultoasa simţire şi o inventivitate perpetuă. Cea mai importantă în consecinţe dintre acestea mi se pare viziunea „neagră" a „neantului" existenţial, conceput ca un imens gol (resimţit ca terifiant),

[1] Constantin Noica, *Sentimentul românesc al fiinţei*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1978, p. 148.

viziune care își urmează efectele în percepția "negativității omniprezente", eludând astfel formația filosofică a poetului, în care se concepe, dimpotrivă, un neant plin de potențialități, opus filosofic neantului existențial[1]. Poemele născute de o atare conștiință – larg cunoscătoare și adânc sensibilă totodată - pot deconcerta, dar și fermeca, surprinde și cuceri prin dezvăluirea unor adevăruri paradoxale, nebănuite, "abia-înțelese, pline de-nțelesuri". Un exemplu, luat la întâmplare, încă dinaintea seriei *Absențelor*: "magul călător meditează la *strădesimea nimicului* (s.n.) înconjurat de stelele unor bolovani vrăjiți absenți – nu e claritate ca disparția"; apoi, în *Absențe 3*: "fețe albe – porți poate – o clanță de infinit și alta de neant". Și mai emblematic, în *Absențe 5*: „după explozie – în sala de spectacol a timpului jupuit – printre schijele absențelor – doar un pescar de idei rănit – cu sânge de înțelegere". Așadar în devastatoarea explozie a durerii crâcene răsare și picătura de înțelepciune a sensului suferinței.

Dedicațiile care deschid cele patru volume intitulate *Absențe* (publicate la editura Ramuri; la acestea se adaugă peste un deceniu *Absențe 5,* 2021, la editura Φ Ω Σ) sunt semnificative pentru tematica crucială a unui tot unitar, un întreg aproape, cu meandre și variabilități care nu-i afectează coerența ideatică, iar motivul obsedant este făcut intuibil și inteligibil și prin numele celor care le sunt închinate volumele, respectiv: Nichita Stănescu, profesorul Cicerone Poghirc, Petru Creția, Sergiu Al. George. Vasta competență în filosofiile antice orientale ale acestuia din urmă este invocată pentru volumul 3 al *Absențelor* și textul dedicației este elocvent ca un titlu dezambiguizator: „lui sergiu al-george care mi-a călăuzit gândul spre adâncimile Indiei și nostalgia oarbă pe potecile celui mai insondabil obscur". În aceeași măsură este semnificativă dedicația la volumul *4/absențe*: „lui petru creția ce m-a învățat abisurile jocului și jocurile abisului".

Dar și mai lămuritoare, ca un *mise en abyme* devoalat dintru început, este dedicația alternativă, comună celor patru volume: „sau *neantului ce mi s-a dat în dar* (s.n.) și căruia mă dărui – cu chipuri sau făr' de – cunoscute sau de nerecunoscut". Această constantă prezentă în fiecare volum are rostul ei și totodată o noimă, foarte limpede și elocvent cuprinsă în mărturisirea a ceea ce eu o definesc teoretic, numindu-o monolog interior, de fapt dialogul interior al alterității creatoare, din care se nasc primele pâlpâiri ale lumii posibile care este arta, altfel spus etimonul său spiritual. Cred, de altfel, asemenea lui Eugen Coșeriu, mare filosof al limbajului, că niciunui poet adevărat n-ar trebui să-i placă

[1] În variantele *Luceafărului* există acest sens al neființei: „E neființa ce din ea/ Puterea e și-o soarbe"

canoanele. Ci, din dimpotrivă, el are tendinţa de-a-şi le inventa pe ale sale. Acestea sunt strict particulare, decurgând necesar din natura conţinutului, cum intuia Eminescu. Totodată, forma poetică nouă este o înfăţişare a libertăţii, Fiind o formă de libertate canonică, prioritar *menţinută în metafizic,* în cazul lui Ara Alexandru Şişmanian, poemele sale pot fi citite ca impresii ale dialogului dintre eul său şi alterul său, între poet şi lume, între ideal şi realizabil. Acuitatea acestei eboşe de analiză este foarte reprezentativă şi ea poate da seamă lămuritor atât de tumultul imaginaţiei debordante cât şi de ceea ce este inconfundabil în personalitatea poetului Ara Alexandru Şişmanian, un conţinut aparte, o metafizică mixată în orizonturi est-vest. Componenta cea mai vizibilă a opţiunii de a fi liber în creaţia poetică este inventarea unei forme poetice originale. Aceasta nu se rezumă numai la modul de alcătuire al textelor (despre particularitatea scriiturii s-a glosat uneori în critica de întâmpinare) şi nici, exclusiv, la diversitatea planurilor semantice implicate. Cel mai neobişnuit aspect al modului de compunere al acestui univers poetic mi se pare însă tranfigurarea opoziţiilor, dincolo de cumpăna dintre idei şi concretul expresiei. În esenţă, cred că poetica lui Ara Alexandru Şişmanian este cea a unui vizionar modern al ideilor poetice încifrate într-o sintaxă plină de neliniști, care devin, la rândul lor, o punte catalitică către armonizarea limitelor de tot felul, către jocul combinatoriu al extremelor, către noi, proaspete paradoxuri. Interesant mi se pare, de asemenea, că toate aceste procedee îmi reamintesc de preferinţa mea pentru preeminenţa ideii în defavoarea prea-extinsei perioade a cantonării în expresie, cugetare a valorizării poeziei (spre care se întorc actualmente filosofiile limbajului), care a fost şi ea (ca atîtea altele) prefigurată de mintea înainte-mergătoare a lui Eminescu: „Adevărat este cum că poezia nu are să descifreze, ci din contră are să încifreze *o idee poetică* în simbolurile şi hieroglifele imaginilor sensibile [...] *Ideea e sufletul* şi acest suflet poartă în sine ca inerentă deja cugetarea corpului său [...] astfel cum cauza poartă în sine o urmare neapărată a ei”[1] (s. n.).

Într-o anume fază a tentativelor mele interpretative am optat să mă aplec, mai cu seamă, asupra lexicului care configurează substanţa poemelor sale[2], cantonată în arealul specific metafizic, cel al modului profund de raportare la lume şi la sine. Această substanţă ideatică se poate pune în lumină prin analiza unor centre de poeticitate, configurate de lexeme ori sintagme precum: barcă/vâslă, oglindă [chip-oglindă], tunel,

[1] Mihai Eminescu, *Strângerea literaturii noastre populare,* în M. Eminescu, *Literatura populară,* Bucureşti, 1977, p. XX.
[2] Ara Alexandru Şişmanian, *Absenţe* 3, Editura Ramuri, Craiova, 2011.

abis/zer0, sticlă, absenţă, singur, neant/nefiinţă, nimeni, niciodată, nicăieri, nimicul, scrisul, suferinţă, sânge etc. Viziunea mea analitică era menită astfel să ocolească, aproape obstinat „magazinul de cuvinte" şi de imaginaţie din zona a ceea ce un critic a numit „psihedelismul mistico-sexual" al acestui volum (prezent mai concentrat, de pildă, la pagina 21, altfel rapsodic ca expresie în volum). Justificarea preferinţei mele ar fi nu numai dominanţa lexicului filosofico-meditativ, confesiv şi subversiv deopotrivă, a spiritualului, a realului mixaj original ce debordează imaginativ fie de elemente de suprarealism, fie de expresionism ori existenţialism, faţă de lexicul redus şi rapsodic al „exceselor" viscerale şi sexuale; aceste elemente textuale sunt opţiuni ale libertăţii de expresie, care exteriorizează, în cele din urmă, un punct extrem de (auto)dezaprobare, o furie ce poate atinge paroxismul (p. 21: „un răcnet de silă"), pe când nutrienţii de substanţă ideatică se cantonează, în înţelegerea mea, în teritoriul textual al trăirilor şi simţirilor reflexive din siajul cruntelor dezamăgiri, al durerilor morale, al sufletului rănit în multe feluri, suferinţele acute ale unei fiinţe hăituite de nedreptăţi sociale, general omeneşti sau de reale opresiuni politice. Vocabularul de abstracţiuni şi simţiri filosofice ocupă o sută de pagini pline ochi de ceea ce poetul numeşte, într-o expresivă volută poetică, „cădere adâncă în iarna mistică", ceea ce justifică, o dată în plus, interesul meu major pentru această coordonată. Însă lumea posibilă a fiecărui text poetic al poetului Ara Alexandru Şişmanian se construieşte semantic din meandre convulsive în care se legănă îngemănarea ideatică a seraficului cu teluricul, a contemplării senine cu sfâşierea dureroasă din lipsa de sens, scatologicul şi escatologicul. Aproape întotdeauna poetul pune în acţiune un procedeu preferat (poate mai puţin conştientizat), cel care constă în reacţia la pietrificarea sensului, respectiv îndată ce construieşte în text un sens, se avântă imediat să-l contrazică. Tot aşa, proliferează halucinant angoasele, a căror esenţă devine paradoxal mirifică, contrazicând logica heideggeriană a devenirii imuabile spre moarte iar „ferocitatea disperării" se dizolvă în insignifianţă: „moartea e o aventură pe care nu o pot lua în serios • un antrenament mai degrabă decât o probă [...] p. 53. Sau, într-un fragment de poem reprezentativ pentru semnificaţia pe care ţin s-o subliniez: „singurătatea era acest acvariu-cuşcă unde totu-i închipuit – unde nimicul chiar s-a înecat • ce ciudat surâde frunza pe ape de parcă ar vedea seara murind • bezna mea agonică la care-s incapabil să renunţ • neant – o pată întâmplătoare – un ochi orb – solitar – absolut întâmplător" p. 49. Alteori violenţa, visceralul sunt contraponderi ale conceptualului, mitologicului, diafanului şi spiritualului. Într-un registru mai grav, într-o autentică esenţializare a versului, poetul caută un refugiu în lumile neîncepute, un

fel de *sete de repaos*: „nuul nesfârşit al neantului" şi „adevărul ce ţipă a singur", „moartea nu mai poate să iasă din mine" ş.a. În fine, în tot acest tumult de trăiri se înscrie şi îngemănarea ideatică a seraficului cu teluricul, a contemplării senine cu sfâşierea dureroasă din lipsa de sens, iar creaţia liberă a poetului Ara Alexandru Şişmanian, un abil şi înzestrat artizan, capătă marca unei coerenţe complexe, integrând ireproşabil amploarea, bogăţia asociaţiilor, nuanţele, frânturile, firele de poveşti, de istorie, de întrebări şi nelinişti. Totodată, forţa expresivă a *Absenţelor* implică pictural şi caleidoscopic fericiri şi încrâncenări, deznădejdi care se sublimează în hyperionică ataraxie: „... da, nu mi-a mai rămas decât rana • şi purtată de vântul deşerturilor – veghea unei unice stele ca un ţipăt rece" (*Absenţe* 5, p. 15).

Victor RUSU

Jurnal de lectură
O „Cântarea cântărilor" inversă

Volumul de versuri „Regatul fetelor cu părul lung" de Crisula Ştefănescu este o sui-generis „Cântarea cântărilor" inversă, în sensul că fermecătoarele poeme, cu valoare de veritabili psalmi de dragoste, nu sunt scrise de înţeleptul rege Solomon pentru aleasa inimii sale Sulamita, ci de aceasta pentru iubitul şi regele ei. Autoarea/ Sulamita îşi mai asumă cu indicibilă voluptate, într-o continuă, neistovită erupţie vulcanică de senzorialitate/ senzualitate şi scenariul erotic, mitic, al celor „Omie şi una de nopţi" ale Şeherezadei. Versuri incendiate de senzorialitatea acută, tipic feminină, au scris o galerie întreagă, strălucită, de importante poete, situate la cote înalte în istoria poeziei româneşti, de la Maria Banuş şi Magda Isanos, până în zilele noastre. Astfel, valorosul critic şi istoric literar, Ion Rotaru, în monumentala sa „O istorie a literaturii române", vol. III, Editura Minerva, Bucureşti, 1987, apreciază exact, cu justeţe, că autoarea volumului „Ţara fetelor" (1936) scrie „versuri de un inefabil senzorial şi senzual feminin cu totul inedit până la acea dată în poezie", iar despre poezia Magdei Isanos, din cele două volume – „Poezii" (1943) şi „Cântarea munţilor" (1945) scrie, analizându-i una dintre poezii, „Bărbatul intră în casă, umple odaia şi inima femeii, care îl înfăşoară candid cu privirile şi gândurile, admirându-i şi dorindu-i bărbăţia cu acel senzualism suav, nemărturisit, stare de spirit neîntâlnită până acum în poezie: „Umplând încăperea şi inima toată/ bărbatul veni de-afară, din zloată;/

glasul lui mare făcu să se sperie focul./ Suduia lepădându-şi cojocul,/ Parcă-ar fi un stejar stufos,/ gândii în taină, dar era frumos/ .../ Doamne, fă-mă Dalila, vicleană,/ când o da geană prin geană,/ să-i aflu taina şi să-l robesc/ visului meu pământesc" („Bărbatul").

În descendența unor asemenea poete de marcă şi viguros talent şi a unei poezii de o elevată factură, Crisula Ştefănescu vine, totuşi cu un discurs liric de o pregnantă, subliniată originalitate, dată de francheţea şi totala, impresionanta sinceritate a atitudinilor lirice fruste, necenzurate de trucate, false pudori, de strategii şi tactici feminine de seducţie, secrete, tăinuite cu o neadormită luciditate.

Dacă la Magda Isanos regretatul critic şi istoric literar Ion Rotaru percepea cu gust estetic cultivat şi îndelung experimentat, de un „senzualism suav, *nemărturisit* (s.n.)", Crisula Ştefănescu nu numai că îşi *mărturiseşte* frust inefabilele, dumnezeieştile trăiri „pământeşti", le şi clamează, pur şi simplu, fără nicio reţinere, cu o voluptate şi o intensitate afectivă rare, delirant, tulburător. Cu un încântător poem se deschide volumul Crisulei Ştefănescu, bijuterie lirică memorabilă, care împrumută creator matricea stilistică a psalmilor din „Cântarea cântărilor", prozodia şi vraja incantatorie, de litanie, care ridică enunţul la rang suprem de ritual sacru al iubirii, într-un registru emoţional ce are ca dominantă focalizantă, puternic iradiantă, o patimă rară, nemărginită, a dăruirii până la uitare de sine şi sacrificiu pe altarul iubirii: „Vino, vino!/ Trupul meu întru ospăţ te aşteaptă/ şi-n taină numai pentru tine rodeşte./ Cine, cine să-i culeagă rodul,/ dacă nu vii?/ Cine?" Într-o viziune animistă, panteistă, la împlinirea ritualului amintit sunt invocate să contribuie elemente semnificative ale cadrului natural: „Vino!/ nimeni şi nimic/ să nu te abată din drum,/ stelele să-ţi lumineze calea/ şi vântul să te mâne din spate/ pe drumul ce duce la mine".

Ca să se încheie cu dezlănţuitul, delirantul scenariu al rugului de dragoste aprins: „Vino, vino!/ Numai vorbe de dragoste/ vor ţâşni dintre buzele mele,/ cuvintele-mi vor fi lapte şi miere/ şi trupul meu, azalee,/ sub mângâierile tale va înflori.// Te voi aşeza într-un jilţ/ cu spătarul înalt/ şi din trupul meu îţi voi face palat./ Regele meu vei fi,/ ca un adevărat rege vei domni,/ ca soarele acolo sus,/ ca un rege peste-un regat/ cu un singur supus". De remarcat simplitatea cu care sunt sugerate intensitatea şi tensiunea chemării de dragoste şi aşteptării, doar prin repetiţia „Vino, vino!", reluată şi la începutul fiecărei strofe; frumuseţea frisonantă, răvăşitoare, a „înfloririi... timpului..." „sub mângâierile" iubitului, face de prisos orice rostiri admirative, este indicibilă. Intensitatea eruptivă a trăirilor încorporate acestor psalmi ai iubirii astrale, ideale, potentată cu rafinament aluziv de excepţie, atinge frecvenţe atât de înalte, încât iubitei

îi este indusă mitica idee a înfăptuirii îmbrățișării absolute ale celor două părți inițiale, de la vârsta Creației, ale *androginului*: „Atât de aproape eşti/ că am şi uitat/ unde începi tu/ şi unde sfârşesc eu.// Atât de aproape eşti,/ încât în oglindă,/ în imaginea reflectată,/ umbrele noastre/ nu se deosebesc/ una de cealaltă./ Atât de aproape,/ că gândul tău/ e numai un ecou/ al gândului meu" („Atât de aproape").

Același motiv tematic generos este reluat în ipostaze și cu implicații sugestive diferite și în alte poeme, dintre care ne oprim doar la „Un visător de-ai fi", pentru prospețimea și expresivitatea imagisticii sale cu inspirate note aforistice: „De-ai fi actor/ care nu mai distinge/ hotarul dintre el şi rol,/ un visător de ai fi,/ ce nu mai poate să despartă/ un vis de cruda realitate,/ şi înc-ai şti că tot ce-i între noi, [...] *e mai greu de separat/ decât un om de umbra lui*" (s.n.).

Volumul „Regatul fetelor cu părul lung" recomandă convingător, cu argumente incontestabile, o poetă de înaltă clasă.

Constantin MIU

Filosofia sinelui introvertit

Dacă până acum, poeta Doina Drăguț se arăta în volumele sale de versuri o fire expansivă, poezia sa fiind una extrovertită, în noul volum – *Jocul minții*, Editura U.Z.P, 2023 – autoarea dă prilejul cititorilor să descopere o altă fațetă a eului poetic – una *introvertită* –, aceştia pătrunzând, cu fiecare poezie citită, în labirintul sinelui, spre a intra în *jocul minții unui poet-filosof*. Poezia care deschide volumul în discuție – *ora comprimată* – este – ceea ce criticii literari francezi denumesc *la mise en abîme,* fiind vorba de raportul sinelui cu lumea înconjurătoare: „o imensă singurătate/ într-o oră comprimată/ în puncte ce converg/ spre limita unui înțeles/ ascuns în sine însuşi/ mă-nconjoară// încerc să mă armonizez/cu lucrurile dimprejur/ pe drumul ce se leagănă/ printre valuri de lumină/ ce se revarsă în cascade" (p. 9). De aici, începe aventura eului: „într-o lume care scapă/ timpului/ pe distanțe aproximate/ cu măsura dorului/ (…) cu o formă răsturnată-n aşezări/ trec venind în zbor lăuntric/ c-un opal în vechi oval/ ce deschide clipe adâncite/ în mister" (p. 10). Putem sesiza, în secțiunea dedicată sinelui, ca și în cele ce urmează, raportul *aparență/ esență*. Aşa sunt poeziile *lumea ca un vârtej*: „întâlnesc adesea/ în esența mea/ nepotriviri cu mine/ uneori mă simt exterioară/

lumii ce mă domină pe dinăuntru/ alteori văd cum cerul se deschide/ şi stelele se lămuresc/ în mine cresc nedumeriri" (p. 12), *steaua mea de gânduri*: „prinsă ca într-o absenţă/ intru-n pliuri de neant/ şi însumări de goluri/ umplu împrejurul meu" (p. 14), *ropot de lumină*: „într-un soi de destrămare/ ca într-o întrebare goală/ cu un salt sfidându-mi timpul/ şi sporind spre alte înţelesuri/ strâng în braţe necuprinsul" (p. 16).

Un număr de cinci poezii – *absolutul se lasă atins, umbre dizolvate, clipă însumată, mă adaug, echilibru* prezintă ipostaza unui *eu constructor*. Registrul verbal pentru fiecare creaţie este elocvent în acest sens: „adun depărtarea lângă mine/ şi o micşorez până se face punct// risipesc târziul până la orizont/ şi lacom de timp se roteşte peste vise// apoi tot ce este în jur umplu cu vânt/ şi cu aşteptare de îndoit cuvânt" (p. 39); „mă scufund în gânduri/ ca infinitul/ încăput în necuprins/ şterg distanţele/ dintre tăceri/ şi duc în margini/ creşterile/ pân' la cer" (p. 45); „în mine totul se adună/ cu o unduire ascendentă/ ca o deschidere/ în propriul meu interior" (p. 48); „mă adaug mie însămi/ niciodată-ndeajuns// mă folosesc de timpul meu/ şi trec dincolo de poarta/ sufletului" (p. 49); „mă desprind de mine/ şi-ntr-o revărsare/ de faimă temporară/ îmi cântăresc părţile" (p. 50). De observat, din versurile citate, că eul poetic constructor, prin acţiunile sale, este unul care doreşte afirmarea propriei identităţi.

O altă secţiune din volumul *Jocul minţii* este axată pe exprimări reflexive, accentul fiind pus pe formulări cu iz de generalizare, în acest sens narativul fiind o modalitate propice pentru exprimări cu aspect de cugetare: „între progres şi declin/ există totdeauna un drum/ ce se cheamă înţelepciunea de sine -/ spaţiu de liniştire/ şi de încânturi în extaz" (s.n., p. 37); „orice element îşi are locul său/ ordinea prevalează dezordinea/ ţintind spre culmile sublimului/ într-un termen iluziv/ nedeterminat/ ambiguu" (s.n., p. 41); „viaţa este tulburată/ de provocări/ ale gândirii/ ce întrerup curgerea continuă/ în negaţii false/ ce consideră realul/ ireal/ şi irealul/ real" (s.n., p. 42); „spaţiul din jur modelează/ după relieful sufletului meu/ trupul se cizelează/ până l forma zborului/ timpul pare suspendat/ iar dimprejurul concentrat/ doar într-un singur punct/ absolutul se lasă atins/ de cel mai îndepărtat/ cerc al minţii mele/ lumina se conturează în aură (s.n., p. 79). În volumul *Jocul minţii* există o secţiune de poezii, cu formulări aproape de maximă şi cugetare, care fac referire la destinul omului/ oamenilor. Bunăoară, libertatea, având la bază acelaşi joc *aparenţă/ esenţă* aduce în prim plan raportul *libertate/ necesitate***:** „unii oameni cred/ că sunt liberi/ doar dacă nu sunt sclavi/ sau dacă nu sunt/ la închisoare/ dar deseori/ ei sunt legaţi/ prin simţurile lor/ de obiecte sau de fiinţe/ ei se ataşează/ prin dorinţe/ şi devin limitaţi/în libertatea lor/ ei devin captivii/ propriile lor dorinţe" (p. 55). În *viaţa – ca un vis*, se discută

despre căutare, înțeleasă ca dorință: „în orice om/ dorințele se ordonează/ conduse de lumina/ sentimentelor// unii caută sinele/ autocunoașterea/ alții caută natura/ dorința de putere/ dorința de faimă și renume/ dorința de posesiune/ dorința subiectului/ sexual" (p. 69). În alt loc, realitatea sinelui *apare dualitatea realitatea sinelui/ realitatea eliberării de sine, prin detașare*: „omul simte realitatea/ sinelui în sine/ nu ca existență/ nu în existență/ ci în detașarea/ sinelui/ în eliberarea/ sentimentelor/ de natură/ iar gândurile/ echilibrate/ îl conduc pe drumul/ eliberării/ de sine" (p. 70). *Logica guvernării universului* propune o altă dualitate: *întâmplare/ certitudine*: „omul nu este rezultatul/ unui accident/ chiar dacă a fost/ conceput în ignoranță/ chiar dacă a fost/ destinat dispariției/ el se află sub semnul/ logicii ce guvernează/ universul" (p. 72).

În fine, o altă secțiune din volumul mai sus amintit include formulări generalizatoare, tot cu aspect de cugetare, de astă dată fiind vorba de *pluralia tantum*. Poeziile *neantul formei* și *o lume neînțeleasă* se bazează pe *imagini insolite, în formulări paradoxale*: „de multe ori încercăm să evităm/ ceea ce este neevitat/ uităm că vorba perfectă/ e absența vorbei/ că tăcerea întrerupe curgerea continuă/ și ca și vidul unește contrariile" (s.n., p. 31); „închiși în libertate/ într-un echilibru instabil/ ne adăpostim în cercul gol/ și neîmplinit/ ne privim din altă parte/ din afară ne privim" (s.n., p. 33). *Paradoxul și absurdul* – specifice destinului uman – au parte de ilustrări inedite, prin aceleași *formulări reflexive*. Spre pildă, amintim poeziile *stare perisabilă*: „constatăm/ că nicio posesiune/ nu are valoare/ și descoperim/ în cele din urmă/ inutilitatea efortului/ de a progresa" (s.n., p. 52), *cuvintele destramă tăcerea*: „cu desăvârșire/ neatinși de trecerea timpului/ nu credem în nimic/ mergem și ne risipim/ nimeni și nimic/ nu ne poate cuprinde" (s.n., p. 59), *arborele vieții*: „cu cât ne concentrăm mai mult/ spre o evoluție/ pe scara intelectuală,/ cu atât pierdem/ adaptarea la realitate" (s.n., p. 78).

Având în vedere că fiecare din secțiunile volumului *Jocul minții* abundă în asemenea formulări reflexive, putem spune că Doina Drăguț propune cititorilor un adevărat *compendiu de maxime și cugetări* ale unui poet-filosof, ele fiind formulate ca un puzzle al sinelui în raport cu lumea interioară, dar și cu cea exterioară.

Radu BOTIŞ

Regăsirea prin iubire

Volumul „Regăsiri“, autor Ana-Cristina Popescu, apărut la Editura InfoRapArt, Galaţi, 2022, a adunat în paginile lui poeme de dragoste de o neasemuită frumuseţe şi valoare literar-artistică. Fiind un volum *In Memoriam*, versurile surprind trăirile eului liric în absenţa persoanei iubite. Aş putea spune că tocmai această depărtare fizică a persoanei iubite aprinde focul creator „M-am întors să plâng cu versu-odată/ Tot ce-a plecat spre câmpuri de verdeaţă,/ M-am întors spre tine poezie,/ Să-mi plâng dragostea, de Cerul Sfânt chemată.“

Unele poezii din volum sunt imnuri de preamărire a persoanei iubite „M-ai ajutat să mă înalţ/ Şi m-ai urcat pe un piedestal/ Eram în toate doamna ta/ Şi muza ce te inspira. [...] M-ai ajutat să urc pe munţi,/ Să ating norii cei pufoşi [...] Te bucurai când eu zâmbeam/ Când soarele îl atingeam [...] M-ai ajutat şi-ţi mulţumesc,/ Să merg prin lume, să zâmbesc. [...] Acum eşti înger sus în cer,/ Mă ocroteşti şi mă veghezi,/ Să nu renunţ la ce iubesc,/ Să urc spre stele, să zâmbesc.“

Animat de dorinţa de a simţi persoana iubită aproape, eul lirc încearcă să comunice cu ea prin elementele cadrului natural, atât terestre, ca de exemplu frunzele, cât şi cosmice, luna „Te-aud în vântul ce frunza o valsează,/ Te-aud în luna ce-mi veghează somnul [...] Te-ud cum taci şi mă iubeşti în taină“. În poezia „Tainic îmi vorbeşti“ toate elementele cadrului natural au câte un mesaj de la persoana iubită „Şi toate-mi vorbesc/ Îmi vorbeşte ploaia [...] Îmi vorbeşte floarea/ În vânt lin cicoarea [...] Mă cheamă albina,/ În câmp plin cu floare,/ S-ascult vânt şi soare,/ Să îţi aud iar glasul,/ Însoţindu-mi pasul.“

Imaginile auditive ce aduc murmurul iubirii de pretutindeni par a se pierde toate în poezia „E atâta tăcere fără tine“, dar lacrima este cea care le readuce la viaţă, e cea care dă glas celui ce a muţit „E atâta tăcere fără tine,/ Încât am început să aud/ Plânsul firului de iarbă,/ Atunci când zgârie pământul/ Şi strigă după lumină [...] E atâta tăcere în toate/ Şi-atâta glas ce ar dori să cânte,/ Dar lacrima plecării printre îngeri/ A închis ploaia din cerul inimii/ Şi e atâta linişte. “

Versurile poeziei „Ai lăsat“ arată urmele adânci ce le lasă iubirea prin locurile pe unde trece, mai ales în sufletele ce le atinge „Ai lăsat în mine/ atâta tu, cât pentru infinite vieţi;/ Ai lăsat în mine/ atâta oglindă,/ că m-am metamorfozat în noi, [...]“, iar versurile „Ai lăsat în mine/ atâta stâncă,/ că mii de vieţi le visezi împreună cu tine“ par să te împingă cu gândul spre concepţia mistică a reîncarnării spulberată parcă de ideea

eternității din finalul poeziei „Ai lăsat/ o urmă de tu prin mine/ pentru eternitate. “

„Șah la rege“ pornește de la jocul de șah „Dar regele și regina/ eram noi“, însă regina va rămâne singură să ducă lupta până la final după ce regele „a coborât în lutul potrivnic și rece“.

Poezia „Până dincolo de mormânt“ trimite cititorul cu gândul la „Povestea Porcului“ a scriitorului Ion Creangă, la un loc departe de această lume unde iubirea își are sălașul petru eternitate, un loc al speranței, al reîntâlnirii „Poate ai simțit cândva acea ardere a ființei,/ Atunci când iubirea și-a găsit casa/ În adâncul ființei tale,/ Ea ți-a întins mâna,/ Iar tu ai strâns-o cu putere,/ Ai lăsat puntea de aur să curgă,/ De la bordeiul tău/ Până la palatul unde-și are cuibul/ Pasărea Iubirii/ Și-atunci au venit/ Păsările fermecate/ De la Mănăstirea de Tămâie/Și-ai început să-ți cânți imnul tău,/ Să te transformi“ .

Chiar dacă persoana iubită a plecat pe un drum fără întoarcere, ea a rămas pentru eul liric un izvor edenic „O primăvară caldă în a vieții – mi grădină.“ Poeziile din volumul „Regăsiri“ au menirea să încălzească sufletul oricărui cititor și să-l determine să se coboare în sine spre căutarea la rândul lui a adevăratei primăveri care nu este altceva decât dragostea, să se regăsească pe sine prin iubire, așa cum autoarea Ana-Cristina Popescu s-a regăsit pe sine prin iubirea ce a trecut dincolo de prag.

Mihaela I. RĂDULESCU

Rafinament și sensibilitate. Ion Pillat

Ion Pillat (n. 31 martie 1891, București – d. 17 aprilie 1945, București), descendent prin tată, dintr-o veche familie de boieri de țară din ținutul Fălciului, iar prin mamă, din familia liberală a Brătienilor (Maria, cea de a doua fiică a omului politic liberal I.C. Brătianu) este un poet sensibil, al cărui rafinament stilistic imprimă creației, varietăți estetice remarcabile. Opera poetică descinde la începuturi, din valorile curentului literar parnasian-simbolist, ulterior, expresia tematică și stilistică tinde spre mișcarea tradiționalistă, ca într-un final, clasicismul formei să devină tutelar. Poezia pillatiană exprimă în gradul cel mai înalt, tendințele estetico-literare ale epocii interbelice, o perioadă a căutărilor și a metamorfozelor artistice; Ion Pillat este poetul care a surprins varietatea

curentelor, într-o formulă lirică rafinată, universul emoțional-afectiv prelungindu-se în decoruri cromatice uimitoare. Subtilitățile trăirii compun scenariul liric, într-o atmosferă în care plasticitatea imaginii recompune filigranat, tensiunea psihologică, gradul de intensitate al trăirii. Ion Pillat este un poet al memoriei afective, pentru care fiecare detaliu al decorului constituie un moment de introspecție; elementele componente ale unui cadru impun descătușarea emoției, derularea procesului retrospectiv al scenelor afective plecând din aceste repere ale obiectelor decorative.

Primele volume de versuri *Visări păgâne(1912), Eternități de-o clipă (1914), Amăgiri (1917), Grădina între ziduri (1919)* marchează o estetică de factură parnasiană și simbolistă; decorurile exotice, spațiile orientale, peisaje care invită la visare, conturează universul liric pillatian. Modalitățile alegorice de realizare a ideilor, sinestezia, muzicalitatea sunt note specifice mișcării simboliste, dar dincolo de aceste aspecte, poezia lui Ion Pillat se remarcă prin nota distinctă a emoției. Trăirea afectivă este punctul forte al liricii, din acest spațiu al mișcării sufletești se nasc celelalte motive lirice: dorul, visul, călătoria: „În zgomot de potcoavă și freamăt de stejar,/ Centaurii din noapte se nasc în herghelii./ Mă înfrățesc cu ele cărărilor pustii:/ Prin ramuri îndoite luceferii transpar,/ Iar sunetul copitei pe frunze argintii/ Răzbate cu putere, înăbușit și rar.// Nebuni de nemurire gonim prin codrul sfânt,/ Pribegi prin țări de umbră și goluri de lumină./ Pe valuri de verdeață se-nalță luna plină;/ Văpaia ei urmează sălbaticul avânt./ Deodată mă simt slobod. Gândirea mea străină/ O leapăd, mă cutremur ca un copac în vânt." (Renaștere). Specificul doctrinei simboliste nu apare doar la nivel tematic, ci și la nivelul procedeelor artistice, însă viziunea artistică pillatiană depășește la un moment dat acest cadru, printr-o proiecție inedită a mișcărilor interiorului sufletesc, ecourile emoțiilor dând naștere unui univers psihologizant: „Ne va lăsa iubirea mea, iubirea ta.../ O, clopot trist, profetizând cu glas de Christ.// Mă doare-un gînd: nu pe-al meu rug va fi plăpând/ Al tău trup sfânt, pecetluit și neînfrânt.// Iubita mea, cu anii ne vom uita.../ Acuma vii, iluzii s-or mai vesteji.// Domol, ce val sentimental te va juca,/ Când prin uitări și înnoptări voi ancora?" (*Clopot*)

Dacă prima etapă a creației pillatiene este marcată de mișcarea simbolistă, începând cu anul 1923, opera sa îmbracă haina tradiționalismului, poetul manifestând preocupare pentru arhaicul autohton, recuperând peisaje din fondul emoțional personal, printr-o o interesantă poveste lirică retrospectivă. Volumul *Pe Argeș în sus* poartă în fibra sa, întoarcerea la origini, moșia muntenească de la Florica fiind reperul în jurul căruia gravitează periplul tematic și simbolic. Amintirea,

dorul, reconstituirea poveştilor trecutului prin puterea emoţiei sunt elementele distincte ale volumului. Peisajul în poezia lui Ion Pillat acoperă o psihologie afectivă, dezvăluie valorile inimii, evocă povestea sinelui; decorurile devin resorturi care provoacă un fel amnezie revelatoare din care se naşte scenariul liric, iar trecutul afectiv este reconstituit din semnificaţii. Elementele componente ale decorului poartă povestea, iar declanşarea memoriei afective se produce în momentul contactului cu acestea; descrierea peisagistică imprimă o semantică aparte, simbolistica lucrurilor care compun spaţiul, depăşind concretul şi înaintând în sfera emoţional-afectivă. Tradiţionalismul poeziei lui Ion Pillat se revendică din temele asumate, din acel fond specific spiritualităţii autohtone; felul în care poetul se raportează la trecut e unul care-l individualizează pe scena liricii de acest tip: „Ca ieri sosi bunica... şi vii acuma tu:/ Pe urmele berlinei trăsura ta stătu.// Acelaşi drum te-aduse prin lanul de secară./ Ca dânsa tragi, în dreptul pridvorului, la scară.// Subţire, calci nisipul pe care ea sări./ Cu berzele într-ânsul amurgul se opri...// Şi m-ai găsit, zâmbindu-mi, că prea naiv eram/ Când ţi-am şoptit poeme de bunul Francis Jammes.// Iar când în noapte câmpul fu lac întins sub lună/ Şi-am spus Balada lunei de Horia Furtună,// M-ai ascultat pe gânduri, cu ochi de ametist,/ Şi ţi-am părut romantic şi poate simbolist." (*Aci sosi pe vremuri).*

Volumele *Satul meu (1925), Biserica de altădată (1926), Florica (poezii, cu desene de Ştefan Popescu, 1926), Întoarcere (1927)* se înscriu în linia tradiţionalismului interbelic, Ion Pillat modelând vizionar, motivele şi temele lirice, sub abordările unui cadru afectiv-psihologizant, aducând astfel, mutaţii estetice inedite. Ion Pillat este un tradiţionalist interbelic, aducând sub acelaşi impuls creator, direcţii aparent contradictorii, modernitatea şi tradiţia contopindu-se în formule poetice care traduc starea artistică a epocii. Interesant este cum poetul reuşeşte să surprindă varietatea estetică a doctrinelor literare interbelice, printr-o recuzită stilistică rafinată şi printr-o viziune originală.

Cadrul exterior, natura din lirica pillatiană are un cromatism variat, semantica derulându-se într-un registru psihologic. Fiecare peisaj este o expresie a emoţiei, anotimpurile contopindu-se cu trăirile. Toamnă sau vară, eul poetic îşi asumă trăirea într-un spaţiu bucolic rural care traduce de fiecare dată, o amintire, un sentiment retrospectiv. Anotimpurile nu urmează doar o succesiune ciclică, ci ele structurează amintirile în poveste, într-o frumoasă incursiune în viaţa poetului. Natura este prilej de reconstituire a fondului emoţional personal, decorul peisagistic, de factură rurală, fiind resortul care declanşează periplul în trecut: „ Oprit pe muchea dealului din zare,/ Ard focuri printre clăi în umbre mari,/ Podesc cu aur drumul strâmt de care/ Şi scot lumini din sat ca din amnar.// Pe cositorul

apelor coclite/ Întind subțiri și lucii foi de-argint,/ Și-acum în umbra nopții dezvelite/ Doar ochii verzi al mâțelor i-aprind." (*Amurgul)* Decorul, peisajul proiectează memoria inimii în povestea personală, rescriind filele unei istorii de familie, prin recompuneri poematice vibrante. Poemele evocă imagini rurale de o frumusețe fără margini; fie că descrierile vizează ținuturile muntenești (moșia argeșeană) sau moldovenești (Miorcani), peisajele bucolice amintesc de arhaic, de locurile românești de altădată.

Odată cu volumul de versuri *Limpezimi(*1928), Ion Pillat tinde spre forma clasică a poeziei, transpunând fiorii trăirii într-o stilistică lapidară, concisă. Perspectiva lirică se obiectivizează, ritmul și rima surprind prin acuratețe, iar discursul poematic se esențializează. Volumele de versuri din ultima etapă a creației sale *Caietul verde(1932), Scutul Minervei (1933), Poeme într-un vers(1935), Țărm pierdut (1937), Umbra timpului (1940), Balcic(1942), Împlinire (1942)* dezvoltă aceeași estetică a clasicismului. Indiferent de registrul expresiv esențializat, de formele rimelor canonice, Ion Pillat păstrează aceeași delicatețe a fondului spiritual, aceeași înălțime a emoției. Ion Pillat este un rafinat sculptor de emoții, un impresionant pictor de trăiri, un poet al tensiunii sufletești, al intensităților. Avatarurile estetice ale poeziei pillatiene exprimă marile transformări culturale ale epocii interbelice, demonstrând caracterul variat al formulelor poetice ale vremii, iar Ion Pillat a glisat cu mare ușurință și eleganță spre cele două mari tendințe ale vremii: inovația modernă și păstrarea filonului tradițional. Poetul a supus cele două orientări estetice unui proces artistic original, apropierea trecutului de prezent, și implicit, păstrarea autenticității spiritualității autohtone într-o lume în mișcare.

Raluca FARAON

O poezie a revoltei

Violeta Pintea este o poetă cunoscută deja în peisajul poeziei actuale. Ușurința cu care realizează transferul semantic în poezia sa este un dat nativ și, de aceea, nu este niciodată susceptibilă de gratuitate. Volumul *Șarpele roșu*, apărut la Editura *Eurostampa*, în 2019, este unul tributar esteticii suprarealiste, cel puțin în privința imaginarului configurat, dominat de figura păsării, a câinelui, a calului (percutante metafore-simbol): „câinele acela/ trăia în mine amintirea unui lanț"; „a mai

rămas doar un copil de înger/ rezemat de un câine albastru/ şi zgomotul teribil/ făcut de vrăbiile pământului"; „pasărea cu măsele de rubin, pasărea oarbă/ cumpărată pe doi arginţi, pasărea cu/ trei pene lipsă"; „păsări roşii în miezul unei seminţe de zmeură"; „altoi de pasăre"; „ a trebuit să cumpăr/ un copac pentru/ pasărea mea cu ouă/ albastre" „calul de tinichea pierdut în lumea de ceaţă" etc. Acest imaginar, configurat printr-un limbaj poetic absolut seducător, este o evadare gratuită, pe alocuri, o plăcere pur semantică în ceea ce poezia oferă ca privilegiu al sonorizării verbale şi al imaginii sofisticate.

Dar Violeta Pintea foloseşte metafora şi pentru a transmite mesaje incomode despre teme existenţiale grave, în aceeaşi linie modernistă: „două lacrimi în lesă"/ „un zâmbet atât de şchiop" (lipsa de autenticitate a trăirilor), „cheie de rezervă pentru ziua de mâine"/ „duminici înşirate pe aţă" (ameninţarea timpului care ucide tocmai pentru că nu este conştientizat), „punctul terminus al/ unui cuvânt din alfabetul tactil/ al trandafirilor galbeni" (cuvântul care nu poate oglindi frumuseţea decât parţial). Uneori, metafora nuanţează paradoxuri: „lumina devine atât de/ efervescentă încât trebuie/ băută din cel mai fragil cristal din/ care focul încă se prelinge/ pe degete." Alteori, se retrage abil, pentru a lăsa loc repetării obsedante a unor cuvinte, ca o ploaie sâcâitoare, pentru a atrage atenţia cu privire la mesajul care nu mai este îmbrăcat special în catifeaua metaforei sau comparaţiei.

Viziunea despre lume a autoarei este însă tributară frondei feministe de condamnare a unei percepţii falocentrice asupra lumii, asupra identităţii feminine, exclusă (după cum se crede) atât de la cucerirea lumii, cât şi de la împărtăşirea sacrului. Poeta îşi permite în acest context, oarecum nervos, să îşi dedice volumul de poezii sieşi (ceea ce nu e un lucru rău defel, cine ne poate cunoaşte mai bine, cine ne poate aprecia cu adevărat dacă nu noi înşine în principal). Tocmai de aceea, elogiul pe care şi-l aduce sieşi (ascunsă în toate femeile care trebuie iubite după cum vrea femeia, nu bărbatul) este emoţionant: „pielea de femeie/ trebuie cusută peste veşnicia sărutului/ şi/ din podul palmei/ se bea/ cu ochii/ închişi". Feminitatea este re-definită (din punctul de vedere feminist destul de autoritar) prin canonul religios iudeo-creştin contestat (începând cu subtila acuzaţie asupra percepţiei divinităţii „ce nu poate să fie femeie/ ce nu poate să fie bărbat"): „descuiaţi închisorile care/ în numele tatălui/ au închis în altare/ femeia"; femeia pleacă din casă cu „briciul care a tăiat pletele îngerului"; îngerul îi cere femeii să îl înveţe să se roage, pentru că locuieşte „între două oase/ doi ochi/ două tălpi/ doi pereţi puşi unul peste altul". Din cauza aceasta, toposul imaginat este unul la intersecţia dintre un început şi un sfârşit viciate, pe care imaginaţia unei femei puternice

încearcă să le vindece printr-o completare care pare că lipsește mereu mitului biblic. Dacă în primul poem, imaginea ouălor de mătase ale șarpelui din adâncul pământului dezvăluie un cer degradat („lună murdară/ întoarsă pe dos"), mai târziu, după ce autoritatea creatoare ne-a înfățișat o „lume" după voința și puterea sa vizionară, este posibil și un alt fel de geneză: „până la jumătatea genunchiului era/ o liniște de apă neînceputǎ, o jumătate/ de șarpe încerca să-și pună/ ouăle sub marginea pământului".

Senzația de sfârșit imanent și iminent este acută, iar aici, Violeta Pintea este în respirație comună cu toți poeții contemporani care (în maniere de exprimare diferite) simt presiunea unui timp contorsionat, ucigând lent emoția, vitalitatea: „plouă cu gust de rugină, sub/ sandalele timpului florile de/ mătase spun povești de speriat/ puii de fluturi"; „au început să putrezească merele/ sub brumă". Desacralizarea este blamată: „duminica se numără închisorile,/ duminica se deschid închisorile/ să-și primească/ voluntarii la viață"; „acum îngerul/ este un bun comun/ din care furăm duminicile/ și hrănim vrăbiile cu dangătul/ de clopot/ de la înălțarea/ răsăritului"; „îngerul meu vindea mere coapte, le/ scotea sâmburii și-i ținea sub/ aripa lui murdară" (un înger cu boală de plămâni).

Din când în când, discursul poetic este străbătut de note critice asupra relațiilor umane, asupra lipsei comunicării, asupra alienării, în aceeași notă de transfer semantic seducător.

Totuși, Violeta Pintea nu refuză registrul ironic, colocvialitatea, verva ușor iritată. Ba chiar dau bine mici pasaje ludice: „eu, câinele…/ aveți pantofi frumoși doamnă!!/ doar că de tocul drept/ vi s-a prins o iubire/ neterminată și oarecum/ incomodă și greu de crezut". E de apreciat și interpretarea printr-un diapazon mai tehnic al poeziei, care este arta poetică: textul de la pagina 18 (un elogiu adus puterii creative a cuvântului în sine, de la fonem, sens lexical și până la sensul intraductibil care este conotația) sau cel de la pagina 39 în care ni se înfățișează procesul creației în culisele sale, cu dedublarea în instanța poetică a receptorului de poezie care ar putea rosti „Banal!".

Complex, pe tonalități diferite, în care vocea mărturisitoare este una polifonică, de necuprins în canoane, volumul al doilea al Violetei Pintea este un pariu câștigat: poezia pe care o scrie este complexă, de impact și creează, poate, chiar dependență. Una recomandabilă, desigur.

Raluca MANEA

Solilocviile ţărmului

Volumul *Niciodată Ithaca* de Aurelian Sârbu, apărut la Waldpress, Timişoara, în 2023, cu o postfaţă semnată de Livius Petru Bercea, este oglinda fidelă a autorului, reflectând eleganţa şi supleţea discursivă ale reputatului autor de cărţi de gramatică, rafinamentul omului de cultură, precizia cu care îşi stilizează şi esenţializează materialul lingvistic, sinceritatea brutală cu care îşi modelează căutările, eşecurile, nostosul şi nostalgiile fiinţei. *Niciodată Ithaca* cristalizează o poezie care se aşază matricial la intersecţia unei duble călătorii: prima – existenţială, cu evidente şi asumate nuclee mitico-filosofice, şi o alta livrescă, poetică. Poemele sunt călătorii-rostiri ale unul personaj liric peregrin. E o afirmaţie atât de evidentă încât nu ar trebui formulată, însă aceasta e introducerea adecvată într-un discurs ce se despovărează de orice artificiu compoziţional, de pletore semantice, de dislocări topice, chiar de punctuaţie. Prezentul verbului ce domină textele sale lirice concentrează formule ale autoreferenţialităţii, căci poetul-Odiseu e ipostaza maturităţii şi a forţei expresiei poetice, când expansiunea se focalizează spre sine, concentric. Poeziile pot fi citite independent, dar impresia este de organicitate, de discurs continuu, în care versul rătăceşte labirintic, se caută, se adânceşte, se reia, se cerne, pentru a-şi afla lamura. Topos integrator, mitica Ithaca e şi o direcţie, de la mare spre uscat, de la etapa campaniilor şi a companionilor, la cea a singurătăţii, aşadar însingurare.

Începând cu primul poem, *Vechea cerneală,* versurile lui Aurelian Sârbu poartă amprenta memoriei, trasând un monolog despre imposibilităţile fiinţei, distilate în expresii ale fragilităţii, efemerităţii: „tulpina se leagănă odată cu vântul/ gâzele urcă spre rugăciune/ se mai pierde câte o aripă" şi ale pierderii ca deposedare de elemente vitale: aripa, memoria adormită. Într-un desen rotund, vechea cerneală uscată-n călimară creionează creatul, creaţia. Izbeşte limpezimea, concreteţea cu care Aurelian Sârbu cuprinde istovirea timpului, căci actul scrierii e mai mult decât recuperarea identităţii, e modul de a o conserva. Un poem, *Vamă* este o terţină condensând dihotomiile eului: „Dumnezeu/ îmi ia câte puţin din fiinţă/ nu din ce-i El în mine*".* Dacă un *Autoportret* statorniceşte un mod de a fi, poetic: „Vin rar/ ţâşnesc vulcanic/ plec iute", un alt text, *Se încovoaie lumina*, este o tulburătoare confesiune a apăsării umbrei timpului: „în amurg/ umbra tulbure/ pe trup se încovoaie". Într-un context diferit, sufletul desăvârşit şi înaripat al tinereţii invocat printr-o serie semantică de sorginte platoniciană, conturează o altă întoarcere

imposibilă, cea a inversării căderii în trup: „caii mei albi/ pegaşii mei/ inorogii mei/ înaripaţii mei."

În lumea căderii noastre, iubirea iniţiază scenarii mitice. Un spaţiu intermediar, ascuns, se interpune între fiinţa poetului şi eros, femeia fiind percepută ca unduitoare amprentă înscrisă în memoria palmei: „Pândesc ascuns de după perdele de lumină/ linia ei unduitoare de femeie/ rămasă în palmele mele de căutător de comori." Calypso îşi neagă promisiunea imortalităţii, iar iubirea rămâne „paradis îndoielnic, cu porţile vraişte sau floare putredă/ cicatrizată"(*Floare cicatrizată în chihlimbar*). Femininul este o prezenţă-absenţă care se inserează cu discreţie în peregrinările poetului: femeia e privirea din interior, e pântec-centru, femeia e necuprinsă în fluctuaţiile continue ale liniei curbe: „ţi-ai primenit mătasea pielii şi unduirile –/ mlădiat ascunziş/pântecul tău tremurat (*Cruce a luminii mele*). Dacă femeia, în poezia lui Aurelian Sârbu, e creionată astfel, aceasta e pentru că ea este o Galatee modelată, ivită din încremenirea materiei: „tăcerile tale mi s-au rostogolit/ licurici în palme/Galatee ivită din mine/ amforă" (*Timp moale*).

Înjumătăţirea fiinţei anulează nostosul, călătoriile întregitoare se estompează în ancorarea la ţărm, declanşând incongruenţa existenţială: „aştept la ţărm vânturi prielnice –/ din corabie a rămas doar ancora/ jumătăţi de ceruri în zare/ jumătăţi de val în chindie"(*Jumătăţi de cer*).

Exuvii ale poetului, versurile din volumul *Niciodată Ithaca* sunt elaborate pe un imaginar poetic auster, geometric, esenţializat în lexeme puternic semantizate: turnul, clopotul, biserica, vecernia, crucea, zborul, pasărea, târziul ca amurgire, ţărmul, clepsidra, Dumnezeu.

Există un dialog constant cu un demiurg neîntrupat, în raport cu care se produc repetate autodefiniri ale unui poet ce îşi asumă actul creaţiei, dar care se dedică genezelor şi extincţiilor interioare. Deplin stăpân pe logos, nu mai doreşte nici să convingă, nici să seducă: „nu m-am ataşat de nimic/ discursul meu coboară/ spre indiferenţă" (*În cumpănă*) sau: „aruncă-mi ecoul pe fereastră/ umbră din spatele oglinzilor" (*Demiurgos*).

Creaţia, poemul e fatalitate din roata luminii şi gând surpat, continue reînvieri de clipe ce se reîntorc în oglindă. Multiple şi singulare grile de lectură pot fi aplicate volumului lui Aurelian Sârbu, *Niciodată Ithaca*, pentru a accesa componenta negativă a titlului, asociată unui topos literar atât de complex: este refuzul sau imposibilitatea atingerii centrului, indiferenţa sau însingurarea cu care se raportează la un acasă, dezrădăcinare sau nihilismul oricărei căutări. *Niciodată Ithaca* trasează liniile de forţă ale personalităţii autorului, redând experienţei lecturii sensul său integrator.

ÎNSEMNĂRI

Florentina NIȚĂ

POEZIA DIASPOREI – Italia (XXXIII)

Stiloul și călimara poetului, cu cele trei condiții de îndeplinit

Consemnam, într-unul din numerele trecute ale revistei, impresiile avute pe viu privind activitatea și eforturile susținute în asigurarea coeziunii și continuității grupării literare intitulate „Cenaclul de la Roma" ale mentorului acesteia, Valeriu Barbu, cu promisiunea de a reveni asupra scrierilor sale, care mi se dezvăluiau interesante de la prima vedere.

Mă întorsesem de la Roma cu câteva cărți dăruite de autor, pe care le avea la îndemână: două plachete de poezie, dintre cele publicate recent la Editura Minela din București (dar, din păcate, scrise în limba italiană, și deci puțin utile pentru completarea cu exemplificări a acestei relatări), precum și romanele *Bă, Țărane!* și *Lupoaica*, publicate în 2020 și, respectiv, 2022, la aceeași editură. Dar cum ceea ce dețineam mi se părea prea puțin pentru o bună documentare și m-ar fi limitat la o viziune incompletă asupra unei producții literare cu mult mai ample, continuarea căutărilor se impunea neapărat. Internetul poate fi un bun aliat în acest sens. Mai ales că autorul este un profesionist în domeniu și știe să folosească cu brio canalele mediatice pentru comunicare și publicitate.

Într-adevăr, dintr-o scurtă notă de autor la o ofertă de comercializare online a unor cărți ale sale, aflasem că titlurile sale s-ar ridica în prezent la circa 22 de cărți de poezie, proză și teatru în limba română și cel puțin 4 apariții (număr în creștere), dintre cele traduse în limba italiană. Referitor la acest anunț, el își exprimase într-o postare satisfacția de a fi primit multe aprecieri, pe care le considera însă simple gesturi de încurajare, de vreme ce nu se concretizaseră în vreo comandă. Aveam, așadar, șansa de a fi unul dintre primii cumpărători din librăria sa virtuală. Dintre titlurile propuse mi-a atras atenția cartea de poezii *dogor*, Editura Minela, București, 2024, din care ascultasem deja unele fragmente într-o emisiune radiofonică transmisă de postul „Radio Vocativ".

Mi-a fost furnizată neașteptat de repede și nu în format digital, ci în varianta palpabilă. Dar, ceea ce era mai surprinzător, tipărirea avusese loc într-un punct logistic de la Torino al unui faimos curier internațional. Parcă vedeam camioanele cu motoarele pornite la gurile de hangar așteptând să încarce ultimul volum, mustind de vopsea, scuipat din rotativele cu funcționare continuă. Probabil că nu va afla niciodată de gestul meu, după cât de puțin trebuie să-i fi revenit din complicata tranzacție comercială de factură modernă, pe drumul sinuos de la autor, editură, curier, tipografie, distribuție și retur. În fond, câștigul contează mai puțin pe lângă dorința de faimă, iar orgoliul poate fi mai presus de resemnare, dacă e să citățm un fragment

autoconsolator, de la pagina 57: „cocoloașele foilor cu poeme și romane neapărat/ celebre/ îți saltă acasă supatul/ nimeni nu te întreabă/ dacă ai mâncat astăzi" (*lansare de carte*).
Pentru mine rămâne o achiziție de valoare, dacă e să apreciez cantitatea de poezie bună citită din cartea pe care o țin în mână. Și, totodată, o revelație, prin desluşirea în poetica de moment a lui Valeriu Barbu a unor trăsături de sensibilitate şi profunzime altfel mai greu de identificat în aparențele cotidianului ori în manifestări de conjunctură în care limbajul ascunde capcane derutante. În fond, ce este poezia dacă nu exprimarea a ceea ce nu ai cum spune altfel despre tine?

Paginile restituie fragmente dintr-un puzzle complicat, rezultatul unor arderi latente care golesc de conținut existența ternă disipându-le în eter: „să miroși absențele cu nările amândouă și să le înveți/ parfumul/ să umpli iarăși lumea cu/ sinele tău cenușă de phoenix" (*golire*, la pagina 44), care sunt restituite cu zgârcenie pentru că „să ajung la etatea asta/ m-a costat viața" (*golire*, o alta cu același titlu, de la pagina 104). Reconstituirea mesajului aflat la origine este îngreunată de de o întrerupere voită a dialogării: „să taci din condei să taci din mâini și din gânduri", de transfigurarea până la anihilare a ființei pentru ca „să fii într-atât de poet încât să nu mai fii om" (*în poet nu locuiește niciun om*). Actul de creație este condus prin multiple disimulări, trădând neîncrederea, spre a „scrie pe ascuns cum fumai cândva/ nu mai vorbi cu nimeni despre poezie/ nu mai vorbi cu nimeni/ despre nimic/ absolut orice lucru și oamenii/ oamenii mai ales/ sunt mai mici decât cuvintele", finalizându-se într-o combustie completă cu „o lansare de carte pe rug și/ cine o vrea/ să se arunce disperat în foc după ea" (*rug*). Apar mai proeminente unele detalii ce reflectă lumea înconjurătoare, în care poetul se lasă influențat de percepția umană, accentuîndu-le amprenta cu trăsături de penel când „albul își împlinește asediul/ preajma pare un imens spital când/ cerului au început să-i cadă penele/ noi spunem că ninge" (*Cerului au început să-i cadă penele*) sau remarcând că „un deal ducea-n spinare un car spre amurg/ cărbunii cerului se dezvelesc în straturi subțiri" (*oarba pe deal*).

Nu o dată, observațiile devin acide, persiflând mediocritatea și infatuarea care cu „prea multe gânduri bântuie cerul și prea rar idei/ o inflație de spaime mărunte-mărunte mărunțește/ lumea/ Doamne, și ce mari ne mai dăm!" (*bărbierul Domnului*) sau refuzând cutume: „găsești mângâierea/ un gest anapoda/ insulta – noul salut pe stradă/ aplauzele – execuție în public/ îmbrățișarea perechii tale/ ghilotină/ și fugi/ lăsând trupul vraiște" (*mântuire de mântuială*). O poezie în orice caz ancorată în realitate, non conformistă în aprecieri și puternic militantă în luări de poziție: „scuipă Doamne planeta asta de pe orbite/ desființează secundele fatidice, dă un decret ceva/ să li se facă sare degetele de pe trăgaci și de pe hărți/ sau/ rupe-mi creionul, rupe-mi șira spinării/ să cad de rușine-n pământ pentru că fac parte/ din specia Inumană" (*în timp ce scriu aici*).

Tonurile lirice se îndulcesc când răzbat amintirile din copilărie: „mama mă privea cum cresc/ deci privirea ei mă creștea" (*copilul din flori de cireș*), devin înduioșătoare la evocarea figurii materne: „acolo unde ai plecat să-mi faci un ceai din stele/ nu ajunge ecoul vântului care a țâșnit din urletul/ durerilor de facere/ și timidul, transparentul meu mulțumesc că exist" (*ascultă mamă!*), și șăgalnice față de cea paternă: „tata nu știa că/ nucul a învățat să fumeze/ nici că veveriţele au iarba fiarelor/ și mereu ele desfac ușa de la pivniță apoi/ de aia au buzele roșii/ iar butoiul din ce în ce/ sună a ecou" (*nu știe*). Apoi izbucnesc în lacrimi neostoite la întoarcerea, din când în când, ca aceea a fiului risipitor, acasă, așa cum se întâmplă în poezia *pripas, numele tău*: „acasă rămâne o lacrimă nesăvârșită/ pe obrazul cel mai curat al ființei tale". Într-o antologie de poezie tematică sau o istorie literară a diasporei românești, oricât de sumar încropite, Valeriu Barbu poate sta la loc de cinste fie și numai cu acest poem, prin care ridică lirismul dramatic la un nivel de expresie cu mult peste majoritate celor care au încercat să abordeze în poezie motivul dezrădăcinării:

"când te întorci acasă
vii în trupul dintâi lepădat
vii într-un basm trăit în care
lumea largă își are începutul

te sărută umbra-mamă, umbra-tată
și parcă nu pe tine
ci pe nuntașii muți ai rătăcirii
care țîșnesc din trupul tău a iertare

aici
firele de iarbă tremură altfel
gustul bucatelor trezește liturgic
curățenia duhului tău irosit
pînă și ulițele par cât pasul
ce-ți amintește prima zi de școală

când te întorci acasă
înseamnă că ai ales să lepezi cămașa vie
iedera, tremurul firului-Cer
pe atâtea neîmpăcări
îți iei umbra-cruce-copil și
o îmbătrânești aiurea"

Într-o biografie publicată pe portalul „poezia.ro" aflăm că Valeriu D.G. Barbu (Valu) s-a născut pe 30 mai 1968 la Galaţi și că a copilărit în Bereşti, unde locuiau bunicii. Dintr-o altă sursă, o autobiografie redactată cu ocazia debutului literar, se mai poate afla că a făcut liceul la Galați și că a început studierea Geologiei la Petroșani, dar la care apoi a renunțat. A lucrat ca mașinist la Navrom, ca tehnician la o mină din Petroșani, iar după '89 ca tipograf la Galați, agent comercial și întreprinzător. Din anul 2000, timp de câțiva ani a fost plecat să lucreze în Italia, la Roma, unde apoi s-a întors din nou și trăiește și în prezent. Și-a manifestat de timpuriu pasiunea pentru studiu și talentul literar cu primele scrieri, prin participări la concursuri literare și colaborări pe site-uri literare sub numele Valeriu Dandeș Ganea (Barbu). În biografie își atestă debutul literar începând cu anul 1985, prin unele apariții în ziarele locale din Galați și Petroșani. Debutul în volum l-a avut mai târziu, la vârsta de 40 de ani, „poetul din 28 martie 2008" avea să

consemneze el undeva imortalizând data consacrării, săvârşită în împrejurări cu totul excepţionale. Motivul aveam să-l descopăr încercând să-i urmăresc evoluţia în câmpul creaţiei literare pe fir cronologic, plecând de la lista volumelor publicate, prezentate în aceeaşi biografie, mai precis în ecourilor stârnite în cercurile literare şi în presa vremii. Experienţa de întreprinzător se soldase la un moment dat cu o condamnare pentru infracţiuni economice şi ani de închisoare, situaţie pe care a reuşit să o depăşească şi să o transforme într-o adevărată trambulină de (re)lansare.

Presa locală şi naţională au acordat la vremea respectivă largi spaţii ineditului situaţiei, urmărindu-i îndeaproape performanţele şi evoluţia evenimentelor, mai ales că după volumul de debut poetul a „recidivat" de câteva ori pe parcursul detenţiei, publicând cu o efervescenţă creativă nu mai puţin de şase volume în doi ani, declarând că ar mai avea în pregătire multe altele de versuri şi teatru. Asta pe lângă o intensă activitate desfăşurată prin participarea la manifestările social-filantropice organizate cu deţinuţii şi lansările de carte ce i-au fost rezervate. Pe perioada detenţiei a beneficiat de un regim preferenţial, ajungând să aibă la dispoziţie, după spusele sale, un birou şi un calculator la care să scrie, a fost numit responsabilul bibliotecii penitenciarului şi redactorul şef al revistei informative nou înfiinţate „Intervalul", ce se adresa persoanelor private de libertate.

Reproducerea, fără alte comentarii, a câtorva din titlurile articolelor din ziarele vremii, poate ilustra cel mai bine faima atinsă:

- "Un deţinut-poet şi-a lansat o carte de poezie la Galaţi" (Ziarul "Lumina", 25 martie 2008)
- "Subtila evadare a lui Valeriu Barbu cu volumul «Din cioburi» sub braţ" (Atelier Literar - 5 mai 2008)
- "Faţa spiritului în oglinda lumii. Valeriu d.g. Barbu – «Arlechinul cu fesul pe dos», al doilea volum de versuri al poetului gălăţean, apărut la editura Nelinişti metafizice în 2008" (recenzie de George Paşa pe agonia.net, 25.09.2010)
- "Luni, 27 Octombrie, ora 14, vă invităm la lansarea volumului de poezii «Lipit pământului» de Valeriu Barbu, volum apărut la editura Nelinişti metafizice Constanţa" (agonia.net, 17/10/2008)
- "Valeriu Barbu, poetul din spatele gratiilor" (Ziua de Constanţa, 26.03.2009)
- "Penitenciarul induce «nelinişti metafizice» - Valeriu D.G. Barbu (sau «valeriu dg barbu», cum ne indică pe copertă autorul), şi-a lansat cel de-al patrulea volum de poezie, intitulat «Tablele împărţirii», publicat în mai puţin de un an" ("Cuget liber", 26 martie 2009)
- "Valeriu Barbu pentru a cincea oară «evadat» din penitenciar - «a mic de mână», al cincilea volum într-un an" ("Viaţa liberă" Galaţi, 11 iunie 2009)
- "Orice naş îşi are naşul: Poetul puşcăriei a bătut-o pe Ioana Maria Vlas, «naşa» FNI. La ultimul concurs «Poezie din puşcărie», la care a participat

alături de Ioana Maria Vlas, Valeriu Barbu a câştigat locul I." (adevarul.ro, 22.04.2010)

- "Poetul din puşcărie Valeriu Barbu recidivează: lansează încă un volum de poezie – El îşi va lansa joi al şaselea album de poezie intitulat «Balans»" (adevărul.ro, 6.09.2010)
- "Valeriu dg Barbu, câştigătorul concursului «Poezie de puşcărie», lansează «Balans»." (Agenzia de carte, 6.09.2010)
- "Poet în libertate - Vali Barbu şi-a schimbat azi adresa – A fost mult mai «vizibil», din penitenciar, decât mulţi alţi scriitori liberi" ("Viaţa liberă" Galaţi, 25.09.2012)

El s-a arătat la un moment dat cam iritat de titulatura de puşcăriaş cu care presa l-a etichetat obsesiv, declarând chiar într-un interviu că a refuzat să se facă această menţiune pe coperta uneia din cărţi, deşi aceasta i-ar fi asigurat o mai bună vânzare. „Nu mă consider nici poet, nici puşcăriaş, chiar dacă acţiunile mele justifică ambele ipostaze. Important pentru mine este acum ce va fi după. Sunt aşteptat la o redacţie, am şi un loc de muncă asigurat în Constanţa. Să ştiţi că eu mi-am câştigat existenţa prin muncă." Locul de muncă la care se referea era acela de redactor la revista „Nelinişti metafizice", şi îi fusese oferit de directorul executiv al asociaţiei culturale care îl sprijinise în toate proiectele editoriale de până atunci. A avut norocul să fi fost urmărit şi sprijinit încă de la început, când poeziile şi comentariile îi erau publicate constant pe blogurile literare de alţii, din cauza interdicţiilor, sub titluri voalate precum *Scrisori de la un prieten*, sub semnătura Valeriu Barbu (Dandeş Ganea), aşa cum era cunoscut în spaţiul virtual, dar cu adresa de corespondenţă la Penitenciarul Galaţi. Şi care mai apoi aveau să fie adunate cu aceeaşi grijă prietenească în volume. Mulţi dintre aceşti prieteni au continuat să-l încurajeze, să-i scrie, să-l viziteze, să-i prefaţeze şi să-i recenzeze cărţile, ceea ce a constituit un solid suport.

Tot de la Constanţa i-a venit în ziua lansării volumului de debut, *Din cioburi*, din partea editorului Constantin Lămureanu, un dar simbolic şi preţios: stiloul şi călimara bunului său prieten dispărut, poetul George Ţărnea, oferite în schimbul unor de condiţii de îndeplinit. Martorii prezenţi, care au consemnat luările de cuvânt, pot confirma că acele rostite atunci au fost: „Prima condiţie este să le foloseşti cu folos şi a doua condiţie e că, dacă se termină cerneala din călimară, să nu arunci sticla, ci să completezi cu cerneală din altă sticlă. Iar cea de-a treia condiţie este ca, atunci când vei ajunge bătrân şi-ţi va fi suficient un vârf de creion, să le dai mai departe unui tânăr poet, care are mai multe de spus." De la o aşa responsabilitate încredinţată s-ar explica râvna de a scrie iscată şi tot ce a mai urmat. Mai greu îi va fi probabil să convingă pe tânărul poet, la momentul predării ştafetei, să schimbe editorul de text computerizat pe-o călimară. Dar până atunci va mai curge multă apă pe Dunăre şi cerneală în tiparniţe.

În anii ce au urmat Valeriu şi-a publicat volumele de poezie şi proză scrise prin Editura Minela din Bucureşti şi mai noua înfiinţată Allettante Roma Editore, la ambele punând umărul ca membru fondator. Dintre volumele de versuri aş aminti pe cele în limba română: *Nu te saturi* (2016), tradus şi în italiană cu titlul *Non ti sazi*, *Scântece* (2018), *Poetom* (2020), *Dolograf* (2022), *Dogor* (2024), precum şi pe cele publicate în limba italiană *Soliloqui eretici* (2020) şi *Mosè sulla montagna sbagliata* (2023). Reprezintă, în ansamblul lor, tot atâtea manifestări, din multiplele faţete, ale unui poet care are ceva de spus în marele concert al literaturii contemporane şi care crede cu tărie în puterea salvatoare a poeziei, ce poate înfrumuseţa lumea şi reda omenirii bucuria de a trăi: „şi cine ar fi crezut, în acele epoci întunecate/ că salvarea vine prin poezie iar poeţii sunt mereu/ cu smerenie împăraţi supuşi ai vieţii?/ vor trece secole/ *Poetoamenii* vor uita orice amintire/ despre patimi şi calea parcursă/ universul retrocedat va străluci/ precum ochii iubitei, ochii pruncului/ ochii *Superlativului*" (fragment din amplul poem epic *Poetom*).

Valeriu Barbu mărturiseşte că a scris prima poezie la 15 ani, când s-a îndrăgostit prima oară. De atunci s-a mai întâmplat de sute de ori. Să se fi îndrăgostit, adică. „Cu Măriuca e treabă serioasă, o iubire de mai bine de douăzeci de ani începută la Roma", zice. Care în toamna aceasta, mai precis pe 26 octombrie 2024, s-a concretizat într-o căsătorie, tot la Roma. În fotografiile de la ceremonie mirii zâmbesc fericiţi, Maricica pare uşor încordată pentru cine ştie câte griji şi emoţii, în schimb Valeriu are un aer visător şi parcă nedumerit de ceea ce i se întâmplă, ca o întruchipare a versurilor din poezia *lut liric* din volumul *dogor*: „când din degete-mi cresc peniţe şi din ochi depărtări/ mă cuprinzi cu braţele ca pe un vas din lut mereu gol/ şi tu mă vrei bărbat?". Privind la alte instantanee îmi vin în minte spontan, drept didascalie, alte versuri din repertoriul de *exerciţii valeriacee*, cum şi-a autodefinit creaţiile: „la registrul comerţului/ un srl tentează înscrierea/ ea spune da – el spune da/ şi pământul se umple de umeri/ rescriind perpetuu/ acest text" (*iubirea, o societate cu răspundere limitată*).

O combinaţie într-un registru vizual, propusă ca simplu experiment, menit să învăluie într-o aură poetică acest eveniment matrimonial. Cu extrapolări din poezie mustind de ironie, adresată altcuiva poate fără să ştie cândva şi care poate reveni, întorcându-ţi-se ca un bumerang, într-o zi.

PAGINILE AFORISMULUI

Emil DINGA

AFORISMUL (PARTEA II)
POATE EXISTA O CRITICĂ LITERARĂ A AFORISMULUI?

1. Preambul

Conceptul de critică este destul de vag definit, chiar în lucrări de referință, considerându-se, ca în cazul multor alte concepe de uz general, ca fiind de la sine înțeles. Pe de altă parte, această stare de lucruri se poate explica și prin faptul că, în conformitate cu reticențele wittgenstein-iene privind clarificarea termenilor (respectiv, a conceptelor) se presupune că semnificația unui termen rezultă, în modul cel mai pregnant, din uzul său (mai ales din uzul în limbajul comun). Desigur că, în materialul de față, vom proceda la o examinare ceva mai... riguroasă a conceptului de critică.

Există câteva abordări bine-cunoscute și articulate la cel mai înalt nivel, privind conceptul de critică sau, mai bine zis, de teorie critică (pe care, însă, nu le vom examina aici). Prima abordare și cea care a dat coordonatele generale ale conceptului este, desigur, teoria critică a lui Kant, prin cele trei „Critici" ale sale (a rațiunii pure, a rațiunii practice și a rațiunii de judecare). A existat, în al doilea rând, teoria critică a Școlii de la Frankfurt, reprezentată, îndeosebi, prin Theodor Adorno și Max Horkheimer (dar inspirată de contribuțiile critice elaborate de Hegel, Marx sau Freud). O a treia abordare este realizată de filosoful științei și logicianul Karl Popper, prin teoria sa a raționalismului critic legat de testabilitatea ipotezelor științifice. Sunt demne de amintit, de asemenea, contribuțiile din filosofie (Heidegger – privind critica conceptului de ființă; Sartre – privind critica conceptului de neant; Michel Foucault – privind istorismul și arheologia cunoașterii; Jacques Derrida – privind deconstrucția) sau din lingvistică (structuraliștii; Chomsky – privind gramaticile generative).

O definiție operațională, nu neapărat fundamentală, a teoriei critice ar putea fi următoarea: *o teorie critică este o teorie care procedează la examinarea unui obiect al cunoașterii prin deconstrucție, adică prin evidențierea: (1) întemeierilor primare (de substrat), (2) justificărilor suficiente și (3) asumpțiilor implicite*. În ultimă instanță (adică prin... deconstrucție) se poate arăta că orice teorie critică care pretinde să fie numită așa, are una, două sau toate cele trei abordări menționate în definiția operațională.

Pe baza acestei definiții a unei teorii critice în general, vom proceda, acum, la evidențierea conținutului teoriei critice literare (sau, prin elipsă, a criticii literare – *Nota bene*: de cele mai multe ori, prin sintagma „critică literară" se înțelege activitatea de aplicare a teoriei critice literare dar, uneori, reprezintă o mică abreviere chiar pentru expresia *teorie critică literară*). Așadar, teoria critică va fi considerată genul proxim, iar pentru identificarea teoriei critice literare va trebui să punem în evidență diferențele specifice.

2. Conceptul de critică literară

2.1. O definiție a teoriei criticii literare

Pentru a defini teoria critică literară (TCL) trebuie să identificăm predicatele de suficienţă ale acestui concept. Primul predicat de suficienţă va fi reprezentat chiar de genul proxim, menţionat mai sus, iar celelalte predicate de suficienţă vor fi reprezentate de diferenţele specifice (în numărul lor minimal, bazat pe briciul lui Ockham). Lista predicatelor de suficienţă ale teoriei critice literare sunt următoarele:

- ($TCL/0$) este o *teorie critică* – TCL trebuie să fie o teorie de tip critic, adică să procedeze conform definiţiei date anterior pentru teoria critică în general – pct. 1);
- ($TCL/1$) obiectul TCL este *textul literar* – aceasta înseamnă că TCL vizează doar acele texte care au proprietatea de *literaritate*; prin literaritate se înţelege următoarele: (a) literalitatea; (b) abaterea (semnele textului sunt meta-semne); (c) închiderea estetică (textul are funcţie estetică);
- ($TCL/2$) scopul TCL este *reconstrucţia viziunii estetice* (sau a programului estetic) conţinut în opera literară – aceasta înseamnă că TCL utilizează un procedeu bazat pe perechea deconstrucţie-reconstrucţie. Un demers care rămâne la stadiul deconstrucţiei nu este pe deplin o critică literară (ca activitate) şi, desigur, nu este o TCL (ca fundament gnoseologic).

Pe baza predicatelor de suficienţă propuse, TCL poate fi definită astfel: *acea teorie critică având ca obiect: textul literar, ca metodă: deconstrucţia estetică, şi ca scop: reconstrucţia estetică*.

Formula logică a teoriei critice literare (TCL) este:

$$TCL \leftarrow (TCL/0) \wedge (TCL/1) \wedge (TCL/2)$$

2.2. Trei probleme ale criticii literare

(a) care este obiectul/entitatea examinat/ă de TCL?

TCL trebuie să examineze textul literar, aşa cum este acesta disponibil ca *operă literară*. Distincţia dintre *text literar* şi *operă literară* este suficient de pedantă şi nu aduce valoare adăugată relevantă în acest stadiu al discuţiei, aşa încât va fi ignorată. Aşa cum se va vedea mai departe, abordările prezente în TCL vizează şi autorul operei literare (*Nota bene*: în aşa-numitul post-modernism mai avem şi naratorul, personajul, precum şi alţi... intermediari co-autori), contextul socio-istoric al elaborării operei literare etc. dar, în mod esenţial, obiectul TCL este opera literară, aşa cum se prezintă aceasta în materialitatea ei observabilă şi accesibilă.

(b) din ce perspectivă ar trebui ca TCL să privească/examineze obiectul său?

Aceasta este, probabil, cea mai importantă întrebare care poate fi pusă în legătură cu TCL. Ca în cazul oricărei întrebări, răspunsurile abundă şi ocupă întregul spectru imaginabil (o incursiune istorică ar fi deosebit de instructivă dar, pentru moment, un asemenea demers nu va fi făcut): contextul istoric, inconştientul autorului, cadrul sociologic sau axiologic, stadiul de dezvoltare a literarităţii etc. Opinăm că perspectiva adecvată şi legitimă a TCL trebuie, dincolo de invitabilele interferenţe, non-literare, să fie, în mod predominant, *perspectiva estetică* (desigur, nu aceea deformată sociologico-ideologic prin nefericita şi contra-productiva formulă *est-etică*).

(c) care este modalitatea în care TCL îşi expune „produsul finit”?

Răspunsul la această întrebare trebuie, de fapt, să aleagă (pe baze mai mult sau mai puțin... întemeietoare – eu cred că este vorba despre o întemeiere puternic idiosincratică) între două alternative: (i) elaboratul TCL trebuie să fie un elaborat științific; (ii) elaboratul TCL trebuie să fie un elaborat literar. Voi spune câteva cuvinte despre fiecare alternativă:

(i) justificarea acestei opțiuni – adică pentru un elaborat de tip științific – constă în chiar denumirea „instrumentului": *teorie* critică literară. O teorie, indiferent de obiectul ei de cercetare, trebuie să procedeze științific (*Nota bene*: chiar și teologia, atunci când nu este o simplă apologetică sau o hermeneutică, trebuie să aibă o modalitate științifică). Ingredientele unui elaborat științific sunt bine-cunoscute (în primul rând, asigurarea testabilității factuale – adică aplicabile operei literare respective – independente a ipotezelor hermeneutice formulate) și nu voi insista asupra lor. Ceea ce vreau să discut se referă la argumentele care ar putea fi aduse în sprijinul acestei modalități critice. Consider că aceste argumente ar trebui să includă următoarele:

- TCL are de livrat o elucidare sistematică, coerentă și verificabilă, în mod independent, de alți teoreticieni literari, cu privire la opera literară. Dacă primele două efecte – caracterul sistematic și caracterul coerent – nu implică științificitatea, fiind proprii oricărui demers analitic care-și merită numele, verificabilitatea independentă a ipotezelor, metodologiei și concluziilor implică, în mod clar, caracterul științific. Această valabilitate inter-personală a operării criticii literare ține, așadar, de științificitate;
- TCL trebuie să aibă un „statut" de tip *meta* sau, cel puțin, *para*, în raport cu opera literară (obiectul criticii literare), ceea ce exclude posibilitatea ca „produsul" criticii literare să fie o nouă... operă literară. Totuși, acest lucru rămâne o opțiune (vezi pct. (ii), precum și întregul pct. 2.3).

Din punct de vedere logic, TCL care livrează produse critice științifice se încadrează la sistemele cibernetice de ordinul 3 – obiectul observat este un artefact iar observatorul este în afara obiectului observat).

Desigur, TCL, ca elaborat științific, trebuie să fie încadrată la *specia* adecvată de elaborat științific.

(ii) justificarea acestei opțiuni – adică pentru un elaborat de tip literar – constă în faptul că, de fapt, TCL nu este exterioară domeniul literar, ci interioară lui, fără a mai pune la socoteală faptul că, destul des, criticii literari sunt, ei înșiși, autori literari (sau invers). Întotdeauna (și, poate, mai mult în ultimul timp) oameni de știință au fost și (sau au devenit și) literați, deși fenomenul invers nu prea s-a observat. În acest context, probabilitatea ca un elaborat critic să capete forma, și/sau să folosească abordarea literară este relativ mare. Aduc două argumente în sprijinul acestei aserțiuni:

- unii critici literari (posibil destul de mulți, ca pondere) pur și simplu nu au background-ul sau propensitatea de a trata științific o operă literară, fără a mai pune la socoteală că ar putea considera nefiresc să facă asta, dintr-o credință adânc înrădăcinată;
- aceşti critici literari ar putea să considere că este, de fapt, imposibil să tratezi pur obiectiv, după șabloane, criterii și teste de tip științific, o operă

puternic subiectivă, idiosincratică şi, de altfel, singulară (*Nota bene*: de exemplu, aceşti critici s-ar putea „înarma" cu argumentul că ştiinţificitatea este aplicabilă doar cazurilor repetabile, şi nu cazurilor singulare, cum este cel al elaborării unei opere literare).

Din punct de vedere logic, TCL care livrează produse critice literare se încadrează la sistemele cibernetice de ordinul 4 – obiectul observat este un artefact iar observatorul este în interiorul obiectului observat).

Nota bene: sistemele cibernetice de ordinul 1 sunt acelea în care obiectul observat este natural iar observatorul este în afara obiectului (de ex,. sistemele studiate de fizica non-cuantică), iar sistemele cibernetice de ordinul 2 sunt acelea în care obiectul observat este natural iar observatorul este în interiorul obiectului (de ex., sistemele studiate de fizica cuantică).

Desigur, TCL, ca elaborat literar, trebuie să fie încadrată la *specia* adecvată de elaborat literar.

Opţiunea mea (sau... preferinţa mea), este aceea că teoria critică literară trebuie să se conformeze constrângerilor ştiinţifice, aşa încât rezultatul criticii literare trebuie să fie un „obiect" ştiinţific şi nu un obiect literar.

2.3. O tipologie (posibilă) a teoriilor critice literare

Pentru a formula un punct de vedere privind o tipologie a teoriilor critice literare (sau a criticilor literare) este nevoie, desigur, de stabilirea unui set (minimal) de criterii care să genereze acea tipologie. Propun următorul set de criterii, respectiv următoarele clase (sau specii sau trasee critice) de TCL aferente fiecărui criteriu:

(1) ($\tilde{\alpha}$) criteriul *obiectului* – vizează obiectul asupra căruia se execută demersul critic. Conform acestui criteriu pot exista următoarele clase de TCL:

- $\tilde{\alpha}(1)$ opera literară nudă – demersul critic se exercită asupra operei literare în sine, fără nici o ancorare în aspecte, contexte, determinări, influenţări etc. non-literare
- $\tilde{\alpha}(2)$ ansamblul creaţiei literare a unui autor – demersul critic se exercită asupra întregii creaţii literare a unui autor
- $\tilde{\alpha}(3)$ ansamblul creaţiei literare a unei epoci sau perioade anume – demersul critic se exercită asupra întregii creaţii literare, a tuturor autorilor dintr-un spaţiu literar dat (ex: o regiune dintr-o ţară, o ţară, un spaţiu cultural – Europa, America, Africa)
- $\tilde{\alpha}(4)$ ansamblul creaţiei literare aferente unui gen literar, specie literară etc. – demersul critic se exercită asupra întregii creaţii, a tuturor autorilor relevanţi pentru acel gen literar sau specie literară (poezia, teatrul, romanul, epigrama, aforismul etc.)
- $\tilde{\alpha}(5)$ ansamblul creaţiei literare aferente unui curent literar, şcoală literară, modă literară etc. – demersul critic se exercită asupra întregii creaţii aferente (conform unor criterii calificative sau de apartenenţă pre-stabilite) unui anumit curent, şcoală, modă etc. (ex: poezia post-modernistă, romanul *mise en abyme*)

(2) ($\tilde{\beta}$) criteriul *contextului* – vizează condiţionalităţile extra-literare care au însoţit elaborarea operei literare. Conform acestui criteriu pot exista următoarele clase de TCL:

- $\tilde{\beta}(1)$ contextul social/politic/cultural – condiţiile specifice din societate, care influenţează creaţia literară şi viaţa însăşi a autorului
- $\tilde{\beta}(2)$ contextul paradigmatic – şcolile, curentele, valurile care condiţionează elaborarea operei literare
- $\tilde{\beta}(3)$ contextul auctorial – biografia, din diverse perspective, a autorului, care impactează intenţionalitatea, scrierea şi receptarea operei literare
- $\tilde{\beta}(4)$ contextul anteriorităţii – opera anterioară a autorului ca factor explicativ sau comprehensiv (cauzal ori condiţional) al operei literare în cauză
- $\tilde{\beta}(5)$ contextul singularităţii – o anumită întâmplare sau un anumit eveniment (ambele impredictibile), care a afectat autorul sau societatea în care a trăit autorul

(3) ($\tilde{\gamma}$) criteriul *metodei* – vizează metodologia utilizată de TCL pentru examinarea şi elucidarea obiectului său. Conform acestui criteriu pot exista următoarele clase de TCL:

- $\tilde{\gamma}(1)$ abordarea fenomenologică/intuiţionistă – utilizează instrumentul intenţionalităţii (criticului literar, nu a autorului) în sesizarea eidos-ului obiectului criticii
- $\tilde{\gamma}(2)$ abordarea sociologico-istoristă – utilizează instrumentul, tehnicile şi concluziile sociologiei şi ale evoluţionismului istoric, în analiza critică
- $\tilde{\gamma}(3)$ abordarea psihologică/psihanalitică – utilizează instrumentul şi rezultatele obţinute în psihologia şi psihanaliza creaţiei
- $\tilde{\gamma}(4)$ abordarea hermeneutică – utilizează metoda conferirii de semnificaţii sau/şi sensuri obiectului criticii, pe baza unor sisteme simbolice şi de codificare
- $\tilde{\gamma}(5)$ abordarea structurală – utilizează metoda structurii generatoare de funcţii – o operă literară are anumite funcţii pe baza unei anumite structuri interne de diferite tipuri (vezi opera lui Vladimir Propp privind basmul, sau teoriile lui Barthes)

(4) ($\tilde{\delta}$) criteriul *formei* – vizează „produsul finit" obţinut prin demersul critic. Conform acestui criteriu pot exista următoarele clase de TCL:

- $\tilde{\delta}(1)$ critică impresionistă – produsul criticii este relativ infidel operei examinate, reprezentând adaosuri sau deformări produse, la nivelul examenului critic, de chiar receptarea operei literare în cauză (*Nota bene*: problema „participării" receptorului la „scrierea" operei literare – vezi, din nou, clamările şi excesele post-modernismului)
- $\tilde{\delta}(2)$ critică poetică – produsul criticii este un obiect literar, pasibil, la rândul său, de o critică literară... de ordinul 2 (Nota bene: în acest caz, ar trebui ca produsul criticii să fie, el însuşi, încadrat ca gen/specie literară, conform metodologiei propuse în *„Aforismul ca gen literar"*)
- $\tilde{\delta}(3)$ critică estetică – produsul criticii este o examinare supusă strict criteriilor estetice (valoare estetică, funcţie estetică, inter-textualitate şi altele asemenea)

- $\tilde{\delta}(4)$ critică ştiinţifică – produsul criticii este un rezultat riguros, din punct de vedere logic şi testabil/replicabil inter-personal, din punct de vedere social
- $\tilde{\delta}(5)$ critică filosofică – produsul criticii este conectat la şi ancorat în rezultate filosofice notabile (de ex., problema fiinţei/fiinţării, conectată la fenomenologie sau la existenţialism)

(5) ($\tilde{\varepsilon}$) criteriul *scopului* – vizează finalitatea/intenţionalitatea urmărită de demersul critic. Conform acestui criteriu pot exista următoarele clase de TCL:

- $\tilde{\varepsilon}(1)$ critică de întâmpinare – scopul este semnalarea, pentru cititori (receptori literari) a unei opere literare sau/şi a unui autor (exegeza critică este restrânsă la aspectul descriptiv/expozitiv/ilustrativ)
- $\tilde{\varepsilon}(2)$ critică de recunoaştere – scopul este argumentarea locului pe care o operă sau/şi un autor îl ocupă într-un gen literar, specie literară sau în ansamblul creaţiei literare a unei societăţi/naţiuni
- $\tilde{\varepsilon}(3)$ critică de canonizare – scopul este consacrarea unei opere literare sau/şi a unui autor, drept canonică sau/şi canonic, prin canonizare înţelegându-se verificarea criteriilor exemplarităţii (care, desigur, trebuie pre-definite)
- $\tilde{\varepsilon}(4)$ critică de reevaluare – scopul este re-analizarea/re-citirea critică a unei opere literare, sau/şi a unui autor sau/şi a întregii creaţii literare a acelui autor, din perspectiva modificării percepţiei curente asupra acelei opere/creaţii sau asupra acelui autor
- $\tilde{\varepsilon}(5)$ critică de încadrare – scopul este argumentarea plasării unei opere literare, a unui autor sau a ansamblului creaţiei literare a unui autor în cadrul unor curente, şcoli, tehnici de creaţie etc. (*Nota bene*: încadrarea nu are, neapărat, semnificaţia canonizării, deşi nu o exclude).

3. Particularităţile aforismului ca gen literar

La conţinutul aforismului ca gen literar ne-am referit în altă parte (vezi comunicarea „*Aforismul ca gen literar*"). Vom relua, aici, definiţia, formula logică şi particularităţile aforismului:

- definiţia aforismului: *un text literar de tip fragmentar, semi-discursiv (intuitiv*), *având un caracter apodictic şi o finalitate sentenţială*
- formula logică a aforismului: $G[\alpha(2), \beta(4), \gamma(2), \delta(5), \varepsilon(1,4,5)]$, adică:
  - $\alpha(2)$: se referă la imaginar/posibil
  - $\beta(4)$: este sentenţial/judicativ
  - $\gamma(2)$: este din categoria liric/poetic
  - $\delta(5)$: expresia sa este de tip fulgurant/singular
  - $\varepsilon(1,4,5)$: $\varepsilon(1)$ – este receptabil prin lectură/citit; $\varepsilon(4)$ – receptarea este de tip critic/deconstructiv; $\varepsilon(5)$ – receptarea este de tip hermeneutic/idiosincratic.
- particularităţile aforismului:
  - particularităţi structurale (necesare):

- este *fragmentar* – aforismul nu construieşte un text narativ, ci se prezintă mai mult ca o observaţie/constatare/meditaţie fulgurantă, de tip flash;
- este *intuitiv* – aforismul nu oferă o explicaţie, ci o plauzibilitate, nu oferă o veridicitate, ci o verosimilitate;
- este *sentenţial* – aforismul conţine o topică de tip judicativ (de lucru judecat), asemeni unei etichete/mărci; deseori, el apare ca un raţionament;
- este *apodictic* – prin formă şi conţinut, aforismul nu admite (sau nu pare a admite) contestaţii sau critici, el se prezintă ca un rezultat irefutabil sub toate aspectele;

– particularităţi funcţionale (contingente):

- este *eliptic* – aforismului îi lipsesc (mai exact, îi pot lipsi) unele elemente gramaticale de tip sintactic;
- este *normativ* – aforismul aspiră să formuleze reguli de comportament în conformitate cu conţinutul său evaluativ (este vorba despre o normativitate non-imperativă, pur indicativă);
- este *meta-logic* – aforismul se prezintă, din punct de vedere logic, (de regulă) ca un silogism incomplet – îi lipsesc fie premisa majoră, fie premisa minoră, deseori lipsind amândouă, iar aforismul apărând ca o concluzie din „neant" (sau din „spuma mării);
- este *succint* – aforismul va urmări (cum am spus, nu în mod necesar) o exprimare concentrată, limitată la semnificaţia de bază dorită a fi exprimată (*Nota bene*: caracteristica de elipticitate ajută, şi ea, în această direcţie).

4. Posibilitatea criticii literare a aforismului

Am văzut ce se înţelege prin teoria criticii literare (sau prin critica literară) şi am văzut, de asemenea, ce se înţelege prin aforism ca gen literar. Se pune, acum, problema examinării cadrului în care este posibilă critica literară a aforismului.

Condiţiile de posibilitate se referă la alegerea (construirea) logică a unei „specii" de critică literară, pe baza „hărţii 5x5" propuse mai sus, care să aibă potenţialul de a examina un obiect literar cum este aforismul. Mai exact, va trebui ca, pe baza formulei logice a aforismului (vezi mai sus) să putem identifica valoarea numerică, dintre cele cinci valori ale fiecărui criteriu al TCL, care pare a fi cea mai adecvată structurii logice a aforismului (*Nota bene*: desigur, metoda aceasta a alegerii poate fi utilizată pentru a stabili tipul de critică literară „potrivită" oricărui obiect literar – poezie, roman, teatru, epigramă, fabulă etc.). Vom organiza acest mecanism de alegere în Tabelul 1 (notăm cu *A* aforismul). Precizez că tabelul de mai jos este pur ilustrativ/exemplificativ, el nu constituie o cercetare aprofundată a problemei, ci doar indică modalitatea tehnică în care se poate proceda în alegerea tipului (speciei) de TCL care să fie aplicată criticii literare a aforismului.

Tabelul 1. Construirea tipului de TCL asociată aforismului

Criteriul TCL	Valoare numerică TCL	Formula logică a aforismului				
		$\alpha(2)$	$\beta(4)$	$\gamma(2)$	$\delta(5)$	$\varepsilon(1,4,5)$
$\tilde{\alpha}$	$\tilde{\alpha}(1)$	A	A	A	A	A
	$\tilde{\alpha}(2)$					
	$\tilde{\alpha}(3)$					
	$\tilde{\alpha}(4)$					
	$\tilde{\alpha}(5)$					
$\tilde{\beta}$	$\tilde{\beta}(1)$					
	$\tilde{\beta}(2)$					
	$\tilde{\beta}(3)$	A		A		A
	$\tilde{\beta}(4)$					
	$\tilde{\beta}(5)$		A		A	
$\tilde{\gamma}$	$\tilde{\gamma}(1)$		A	A		
	$\tilde{\gamma}(2)$					
	$\tilde{\gamma}(3)$				A	
	$\tilde{\gamma}(4)$	A				A
	$\tilde{\gamma}(5)$					
$\tilde{\delta}$	$\tilde{\delta}(1)$	A			A	
	$\tilde{\delta}(2)$			A		
	$\tilde{\delta}(3)$					
	$\tilde{\delta}(4)$					
	$\tilde{\delta}(5)$	A	A			A
$\tilde{\varepsilon}$	$\tilde{\varepsilon}(1)$	A	A		A	A
	$\tilde{\varepsilon}(2)$					
	$\tilde{\varepsilon}(3)$					
	$\tilde{\varepsilon}(4)$					
	$\tilde{\varepsilon}(5)$			A		

Sursa: autorul

Discuție

- din perspectiva criteriului $\tilde{\alpha}$, specia de TCL trebuie să vizeze exclusiv opera literară nudă, adică marca $\tilde{\alpha}(1)$, deci aforismul ca atare, în izolarea lui – „verdictul” este de unanimitate privind acest criteriu (vizează toate cele cinci mărci logice ale aforismului);

- din perspectiva criteriului $\tilde{\beta}$, majoritatea (trei din cinci) adecvărilor vizează valoarea $\tilde{\beta}(3)$;
- din perspectiva criteriului $\tilde{\gamma}$, două mărci, şi anume $\tilde{\gamma}(1)$, respectiv $\tilde{\gamma}(4)$, au câte două adecvări;
- din perspectiva criteriului $\tilde{\delta}$, se „califică" marca numerică $\tilde{\delta}(5)$, cu trei alegeri;
- din perspectiva criteriului $\tilde{\varepsilon}$, marca obţinută este $\tilde{\varepsilon}(1)$, cu patru adecvări din cinci posibile.

În concluzie, pentru cazul aforismului, pot exista două specii de critică literară utilizabile:

$$TCL(1) = TCL\left[\tilde{\alpha}(1), \tilde{\beta}(3), \tilde{\gamma}(1), \tilde{\delta}(5), \tilde{\varepsilon}(1)\right]$$
$$TCL(2) = TCL\left[\tilde{\alpha}(1), \tilde{\beta}(3), \tilde{\gamma}(4), \tilde{\delta}(5), \tilde{\varepsilon}(1)\right]$$

adică:

- $TCL(1)$: o teorie critică literară care vizează aforismul în nuditatea sa, îl contextualizează în idiosincrazia generală a autorului, îl abordează fenomenologic/intuiţionist, dintr-o perspectivă filosofică, cu scopul semnalării/întâmpinării;
- $TCL(2)$: o teorie critică literară care vizează aforismul în nuditatea sa, îl contextualizează în idiosincrazia generală a autorului, îl abordează hermeneutic, dintr-o perspectivă filosofică, cu scopul semnalării/întâmpinării.

Întrucât am „găsit" două specii de TCL (sau două trasee critice literare), compatibile, din punct de vedere logic, cu obiectul literar numit aforism, rezultă că, principial, poate exista o critică literară a aforismului (de fapt, chiar două).

PRIMA VERBA

Cristina CHIPRIAN

Noemi Claudia SABO

Scrii o poezie îndrăzneață, sub aspectul imaginarului, al surselor de inspirație și al limbajului. Exersezi în prezent o reuniune a contrariilor, care să configureze poemul și să-i dea coerență.

Rețeta din camera luminilor prezintă o suită de corelații între elementele selectate din domeniul casnic, natural sau religios: cămară, boia, răzătoare, chec, firimituri; lavandă, afine, flori, păsări; Domnul, mir, Maria, Marta, zei, ceară. Pe acest schelet se adaugă anumite cuvinte care exprimă atitudini clarificatoare. Lacrimi, ruginită, vraja, strajă, să crească, să iubesc, îndoită, arc, alinată, sărut. Finalul totalizator se atribuie poetului, care are foaia ce adună lacrimile, florile, sărutul, ceea ce sugerează o încercare de a exprima arta poetică din perspectiva minimalistă.

Te devote urmează același tip de configurare, relaționând geograficul, fenomenele, condiția poetului: catrenele sunt desprinse din piscurile Pietrosului, razele de soare se asociază metaforelor și hiperbolelor, expresia poetică se refugiază pe fruntea cititorului precum „nimbul martirilor". Evidențiez, încă o dată, încercarea de a reuni elemente contrastante, spre a sugera tensiunea creației.

Babel este, de asemenea, o artă poetică, sugerând încă din titlu arta combinatorie a poeziei și descărcarea revelatoare a expresiei poetice. Turnul biblic se compune din elemente specifice ale trupului uman (care trimit la vedere), ale naturii și ale pasiunii: rouă, nămol, iarbă, furnici, rochii, morminte.

21 iunie combină, încă o dată, universul mare și pe acela mic: cununa Soarelui, umbra luminată, boabele de porumb, păpădia purtată de vânt. Structurile obținute conturează un ritual al luminii și al semnificațiilor cosmice, pus în relație cu forța și voința umană: „eu, marea netrebnică, am îndrăznit să-l hrănesc cu zeama proaspătă/ din lămâiul meu care împrăștie agheasma și mireasma".

Preocuparea ta pentru poezie se susține pe o capacitate de a selecta și pune în legătură semne și semnificații naturale sau culturale. Paralel, te preocupă combinarea cuvintelor după sonoritate și rădăcina lexicală. Consider că ai o intuiție bună, care te va ajuta să-ți creezi un sistem poetic original. Deocamdată se justifică atenția acordată modelelor și sugestiilor din mediul propice în care te formezi.

Voi reproduce poezia *De la fereastră (inspirată de Ion Mureșanu)*, text care a atins coerența și forța de sugestie pe care îți le recomand să le urmărești pe viitor.

Noemi SABO

de la fereastră (inspirată de Ion Mureșan)

trecând prin străzile albastre
am adormit sub obloanele unde femeile
aruncă aripile de îngeri rămase de la
masa de seară

și cugetând cu creștetul meu amăgit
însângerat de bietele pene îmbibate
în lichiorul de veghe

am îndrăznit să le bat doamnelor la ușă
însă mi-a deschis un serafim palid la chip
care m-a întrebat jucăuș

„prieteno, pentru ce nu ai haine de nuntă?"

DE CE NU-MI VII

Vezi, rîndunelele se duc,
Se scutur frunzele de nuc,
S-aşează bruma peste vii –
De ce nu-mi vii, de ce nu-mi vii?

O, vino iar în al meu braţ,
Să te privesc cu mult nesaţ,
Să razim dulce capul meu
De sînul tău, de sînul tău!

Ţi-aduci aminte cum pe-atunci
Cînd ne primblam prin văi şi lunci,
Te ridicam de subsuori
De-atătea ori, de-atîtea ori?

În lumea asta sunt femei
Cu ochi ce izvorăsc scîntei...
Dar, oricît ele sunt de sus,
Ca tine nu-s, ca tine nu-s!

Căci tu înseninezi mereu
Viaţa sufletului meu,
Mai mîndră decît orice stea,
Iubita mea, iubita mea!

Tîrzie toamnă e acum,
Se scutur frunzele pe drum,
Şi lanurile sunt pustii...
De ce nu-mi vii, de ce nu-mi vii?

M. Eminescu, *Poezii,* Editura pentru literatură, 1965